

Universitätsbibliothek Wuppertal

Danielis Chamieri Delphinatis Panstratiæ Catholicæ, sive Controversiarvm De Religione Adversvs Pontificios Corpvs.

Tomis quatuor distributum. : cum indicibvs necessariis.

De Homine Corrvpto et Instavrato

Chamier, Daniel

[Frankfurt], 1627

Liber vigesimustertius, De poenarum condonatione

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-885](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-885)

beatos illos spiritus: nemini mirum esse debet, & nos iustos fide, & illos minimè. Quamquam, fidem esse iustitiæ essentiam, viderit Salmero à quo comperit affirmatum: nos vero meminerit, ab eo portento esse quam alienissimos.

XXII. Tertium Salmeronis Sophisma. Sicut iustitia legis non est lex, ita nec iustitia fidei est fides: sed, sicut per legis obseruantiam veniebat iustitia Mosaica, ita per fidei obseruantiam venit iustitia Christiana. Hinc Apostolus, ad Philip. 3. dixit, Non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illã quæ ex fide est Christi Iesu: non dixit, quæ fides est Christi Iesu, sed quæ fide Christi Iesu comparatur, & alitur.

XXIII. Imo, quam appellat iustitiam Mosaicam? Nam nos, ex obseruatione legis Mosaicæ, si obseruatio supponatur, scimus veram apud Deum iustitiam esse: teste Christo, Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Enimvero: quæ iustitia aperitur ingressus in vitam æternam, eam iustitiam oportet esse non Mosaicam, sed diuinam. Veruntamen, nihil argumentum habet virium aduersum nos, qui non dicimus, fidem esse iustitiam: sed, imputari pro iustitia: siue, ex fide esse iustitiam: siue, fide comparari: si quid hoc verbo sibi Sophista malit aures demulceri. Et si non dicimus, eam iustitiam ali: sed alteram, quam inhærentem concedimus. Postremo, ridiculè comparantur lex, & fides, quasi eiusdem essent ordinis. Atqui lex consideratur abstractè à sui obseruantia: siue maus extra eum, qui lege se iustificari sperat. At fides non ita: quia designat habitum eius qui iustificatur, & quidem inhærentem: quare non est aliud fides, aliud fidei obseruantia: ac proinde, si concederetur fidei obseruantiam esse iustitiam:

nece foret concedere, ipsam fidem esse iustitiam. Sed Sophistis, quid dicant, nihil est pensi, dum verba profundant: & quidem plurimum legitimi sensus inania.

XXV. Postremo loco hæc duo sunt eiusdem *λογου λήψια*. Fides dicitur ab Apostolo reputari ad iustitiam: at quod reputatur ad iustitiam apud Deum, ex gratia est: ergo fides per se non est iustitia, quæ iure suo obliget, & debitorem sibi Deum constituat. Item, teste Apostolo, Gentes per fidem apprehenderunt iustitiam: ergo aliud est fides, quæ accipimus, aliud iustitia quam accipimus. Nam si vnum & idem essent, idem apprehenderet seipsum; quod falsum est, & absurdum.

XXVI. Non merebantur huiusmodi ineptiarum quisquiliæ, in tam graui disquisitione locum inueniret: nisi interest prodi omnib. naturam ingenij sophistici: cui nihil tam leue, imo nihil tam ineptum, quo non auctus veritatem impugnare: quomodo in monomachia, quibus vera arma sunt excussa, ij nihil non obuium rapiunt, & simum, & lutum, & quid non? quod in ingruentem hostem iaciant. Sed non vt olim Philisteos domuit asini maxilla, sic hodie veritatem profigabunt næniæ. Cæterum, concessimus iam discrimen esse inter iustitiam imputatam & fidem, ita vt hanc dici iustitiam nisi *συνεχόμενος*, siue *μετρον μετρώς*, non simus passuri. Multo minus toleremus illa verborum monstra, *Quæ iure suo obliget, & sibi debitorem Deum constituat*. Quare nihil est, quod nobis hinc metuamus incommodi.

FINIS LIBRI VIGESIMISECVNDI.

LIBER VICESIMVS TERTIVS.

De

POENARVM CONDONATIONE.

Caput Primum.

DE POENIS PECCATORVM CONDONATORVM, STATVS QVÆSTIONIS.

IN Controuersia de iustificatione, post primum de Imputatione, & secundum de Sola fide, tertium erat propositum caput, de Remissione peccatorum, cui noster nunc debetur labor: nam nec eius sinceritatem Papistæ passi sunt esse factam rectam, primum, negantes semper esse plenam: secundo, defectum sarcientes per satisfactiones, quas geminas constituunt, vnas proprias, reliquas alienas: vnde triplex quæstio disputanda: quamquam hæc tenus ex prima secundaq; facta sit vnica.

II. Et disputata, Hosio Confessionis cap. 48. Lindano Panopliæ lib. 4. cap. 70. & seqq. Dauentria ad artic. 12. Confessionis August. Dominico à Soto de natura & Gratia, lib. 3. cap. 6. Alberto Pighio Controuersia 9. Clichthouæo Antilutheri lib. 3. cap. 15. Petro Aurato, paradoxo 86. Eckio homilia 49. tom. 4. Catechismo ad Parochos, in capite de Pœnitentia. Archangelo Rubeo in opere Sacramentorum ad distinct. 15. quarti Sententiarum. Tappero Artic. 6. Roffensi ad artic. 5. Assertion. Lutheranz. Croquetio Catechesibus 17. & 1765. Klingio Locorum lib. 4. cap. 37. & 38. Ioanne Dauio Perrono, de Satisfactionibus. Bunderio Compendij concertationis huius seculi tit. 16. Feuardentio Theomachiz lib. 13. cap. 28. Costero Enchiridij capite vndecimo. Bellarmino de Pœnitentia lib. 4. Salmerone tom. 11. tractatibus 23. 24. & 25. Vasque in 3. Thomæ disput. 2. 3. & 5. Peltano lib. de nostri satisfactione. Gregorio de Valentia Tom. 4. in Thomam, disputat. 7. quæst. 14. & tom. secundi disputat. sexta quæst. 17. punct. 5. Andræ Orthodoxarum explicationum lib. 8. Turriano pro Epistolis lib. 4. c. 3. Bailio par. 3. Catechismi, q. 12.

III. Caluino Institutionis lib. 3. c. 4. §. 25. & seqq. Melancthone in Locis Communibus, cap. de Satisfactione: & in Apologia Confessionis. Museo in Locis Communibus, de Remissione peccatorum c. 7. Bucero in Cõstanti defensione c. 112. Martyre in Locis Communibus partis 3. c. 8. Sadele tractat. de peccatorum remissione aduersus humanas satisfactiones. Chemnitio Examinis to. 2. ad sess. 4. c. 8. Petro Molinæo in aquis Siloe. Andrea Riuetto Summæ Controuersiarum tract. 3. q. 12. Debeaulieu Euangelij Romani lib. 1. Sutliuio de Indulgentijs c. 10. 12. & 13.

IV. Distinxerunt Papistæ in peccato, culpam & pœnam: tum pœnam, in temporariam, & æternam: temporariam iterum, in eam quæ huius seculi, & eam quæ alterius. His substratis distinctionibus, vt solent acuminis solettiæq; vires intendere, vt Scripturas luxent, deniq; definiunt, primum posse ita remitti culpam, vt non remittatur pœna vniuersa. Pronuntiauit Synodus Tridentina, sessionis 4. c. 8. Sancta Synodus declarat falsum omnino esse, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquã remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur. Et can. 12. anathemate fert, si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa semper remitti à Deo.

V. Deinde, statuunt in Baptismo plenariam esse remissionem vniuersæ tum culpæ, tum pœnæ. At, post Baptismum, si quis peccet, restitui quidem posse in integrum, ne à Nouationorum partibus stare videantur: verum: longe difficilius quam in Baptismo. Remitti enim duntaxat culpam sed & pœnam æternam, pœnitentibus: retineri tamen pœnas quasdam

temporales, partim in hac vita, partim exsoluendas in futura, id est, post mortem: vnde ijs necessarium Purgatorij fuit ædificium, quod suo haud ita multo post loco occurrerit.

VI. At Catholici credunt, prout Caluinus expressit in Catechismo: *Quid tibi Remissionis verbum significat? Deum gratuita sua bonitate ignoscere ac condonare peccata fidelibus, ne in iudicium vocentur, aut exigatur de illis pœna.* Nec quicquam habent certius, quam Deum indulgentiam suam non dimidiare: sed aut omnino denegare, aut plenariam concedere. Quibus deneger, ijs & culpam imputari, & pœnas exigi, imo non alio sine illam imputari, quam vt hæ exigantur. At quibus indulgentia concedatur, ab ijs & culpam deleri, & pœnas non reposci: imo nullum alium in sinem culpam deleri, nisi vt pœnæ non exigantur. Disputabitur autem primo argumentis generalibus: deinde proprijs pœnæ tum post mortem, tum in hac vita.

C A P. II.

Argumenta Catholica, quibus probatur, remissa culpa, nullam retineri pœnam.

I. Nullam retineri pœnam condonati peccati, sic probabimus. Primum Argumentum. Nulla pœna est, vbi nulla est condemnatio. At quibus culpa remissa est, nulla condemnatio est. Ergo ijs, quibus culpa remissa est, nulla pœna est.

II. Maior perse manifestissima est: quia, teste sensu communi, damnatio non simpliciter significat improbationem facti: sed insuper ad iudicationem pœnæ. Vnde Matth. 20. *Et condemnabunt eum morte.* Marci 14. *Illi omnes condemnauerunt eum esse reum mortis.* Etiam absolute positum: Matth. 27. *Tum Iudas, qui eum prodiderat, videns eum condemnatum esse.* Enimvero quom differant, accusare, & condemnare, quis nescit per accusationem significari facti improbationem? condemnationem vero progredi ad vsque pœnæ adiudicationem? Patet ex Ioan. 8. *Mulier, vbi sunt illi tui accusatores? Nemo te condemnauit? Ipsa vero dixit, Nemo, Domine. Dixit autem ei Iesus, Nec ego te condemno.* Atqui si condemnate dicas tantum improbare, siue ream criminis iudicare: profecto vtrumque falsum: & neminem accusatorum eam condemnasse: cur enim accusallent? Imo cur dixissent, *καὶ τὸ φθῶν ἰσ' αὐτῶν φάσκει*, *deprehensa est in ipso facto?* Et Christum ipsum non condemnasse. Quam enim alienum est à perfecta iustitia, vt ad alterum non improbet? vt adulteram non pronuntiet adulteram? Sed & status quæstionis à Iudæis propositæ nihil requirit ambiguum, *In lege Moses mandauit nobis, vt tales lapidarentur.* *Tu ergo quid dicis?* nimirum, esse puniendam, necne? Nam tentabant & sperabant, iudice Augustino, responsurum dimittendam, id est, nulla pœna afficiendam. Imo responsio Christi manifesta. *Qui vestrum immunis est à peccato, primus in eam iaciat lapidem.* Vnde certum, quom postea quæsiuit, *Nemo te condemnauit?* non aliud voluisse, quam vtrum nemo de ea pœnas sumpsisset. Hoc modo vtrumq; verum: neq; accusatores, neq; Christum eam condemnauisse, id est vlli pœnæ adiudicasse.

III. Mi-

III. Minor probatur. Iis qui sunt in Christo, nulla est condemnatio. At quibus culpa remissa est, ij sunt in Christo. Ergo, quibus culpa remissa est, nulla condemnatio est. Maiorem sufficit nobis Paulus totidem verbis, ad Roman. 8. Nulla igitur nunc est condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu. Ad quae verba Soto, in hoc tandem capitulo concludit, ab omni nos de- nique damnatione servasse, tam culpa, quam poena. Salmeron, Ostendit eos, qui Chri- stum sectantur, ab omni malo culpa, & poena liberatos esse. Thomas, Nihil dam- nationis esse residuum: quia & tollitur damnatio quantum ad culpam, & quantum ad poenam.

IV. Probatur minor, quia, ijs qui non sunt in Christo, non tantum poena, sed ne culpa quidem remittitur: alioquin oporteret aliud quoddam esse nomen sub caelo, in quo constaret salus. Deinde Thomas, His qui sunt in Christo Iesu, id est, qui sunt in incorporati per fidem, & dilectionem, & fidei Sacramentum: ad Galatas tertio: omnes, quotquot in Christo bapti- zati estis, Christum induistis. Denique ne ipsi quidem Papistae contra di- sparent.

V. Habemus ergo magnificum, & locupletissimum Pauli testimoniū: nullam esse condemnationem: (& Latinus Interpres fortius, nihil condem- nationis) hoc est, ita remitti peccata ijs qui sunt in Christo, (vllis autem a- lijs remitti, quis dixit?) ut nulli poenae adiudicentur: ac proinde nulla exi- gat. Nam si exigeretur quaedam, ergo aliqua esset condemnatio. At- que ita tanto certius, quanto notius omnibus, vniuersalium negantium, necessariam esse veritatem, non indefinitam, ut plerumque affirmantium, denique terminis reciprocā: vt, nullus homo est lapis, sic, nullus lapis est homo: similiter, vt nulla condemnatio ijs qui sunt in Christo: sic quibus aliqua condemnatio, ij non sunt in Christo. Itaque, si condem- nationem distingui toleremus in condemnationem culpae, & condemna- tionem poenae: & poenam aliam temporariam, aliam aeternam: ta- men non potest excipi, nullam quidem condemnationem esse culpae, sed aliquam poenae: aut nihil poenae aeternae, sed aliquid temporariae. Ha- siquidem non omnes tantum, sed etiam singulae limitationes, siue excep- tiones, contradicunt vniuersali negatiuae: quod norunt Logicorum periti.

VI. Respondisse mihi alias memini, hunc locum vtgenti, Iesuitam Gautierum, mala fide recitatum esse locum Pauli: neque enim dixisse tan- tum, eos qui sunt in Christo Iesu, sed addidisse, qui non secundum carnem incedunt, sed secundum Spiritum, vt ne quoscunque Christianos designaret, sed eximios quosdam, quibus nimirum conuersatio absque peccato. Sed & Peltanus negat, Paulum promiscuē de quibuslibet Christianis dif- ferere: sed de illis potissimum, qui Baptismi Sacramento initiati, non se- cundum carnem ambulabant, sed pie innocenterque vitam traducebant. Idem Bouerius.

VII. Verum ineptē, & otiosē. Non equidem, quod non agnoscam ve- rissimum, non omnes Christianos à Paulo absque vlla exceptione compre- hendi: si tamen Christianos haud aliter metiaris quā solent Papistae, ab ex- terna professione. In his enim, quis ignoret, multis esse certissimam da- mnationē: atque hanc non poenae tantum temporariae, sed etiam culpae: atque adeo aeternae poenae? At neque Paulus, neque nos nominabimus Christianos, tam infinito titulo, verum eos qui sunt in Christo: nimerom, qui non tam externa professione, quam interna veritate Christiani sunt, neque enim alios vlios Paulus agnouit esse in Christo. Soto, Hoc postremo verbo admonemur, beneficium hoc non vniuersos mortales, sed illos penitus, qui fide per sacrum Baptisma illi copulantur suscipere, eo quod sunt in ipso, sicut pal- mites in vite, in qua qui non manserit, vite id ipsa testante, non potest fructum ferre charitatis. Thomas similiter paulo ante descripsit incorporatos per fidem & dilectionem, & fidei Sacramentum.

VIII. Quae significat Apostolus omnibus Christianis nullam imputari culpam, nullam relinqui poenam. Quod si obtinemus, abundē laetis factū erit quaestioni Nam de ijs Christianis, qui praeter nomen Christianitatis ni- hil obtinent, cur simus solliciti?

IX. Illud ergo, qui non secundum carnem incedunt: sed secundum Spiritum: non restrictio est, eorum quibus, quum sint in Christo, nulla con- demnatio est: sed explicatio, siue descriptio eorum qui sunt in Christo: vn- de Beza vertit, id est, qui non secundum carnem incedunt. Clarius: Nulla condemnatio est ijs qui sunt in Christo; idem est ac si dicas, nulla condem- natio est ijs qui non secundum carnem incedunt, sed secundum Spiritum. Si quos ergo Gautierus nouit Christianos, qui secundum carnem viuunt, non secundum Spiritum: cum ijs agito vt volet, neque nos illis sperato pa- tronos. Sed his ne dicito referuari poenas temporales, neque amplius quic- quam. Nos enim scimus, ijs & retineri culpam, & seruari poenas aeter- nas non respicientibus: Testis Paulus. Si secundum carnem vixeritis, fut- urum est, vt moriamini. Nec inuiti ab Athenagora audimus in Apologia, οὐδὲν ἔστιν ἄλλο τὸν Χριστιανὸν ἢ τὸν ἀποκρίθησαν τῷ λόγῳ: Nemo Christianus nequam, nisi professionem simulat. Probamus & illud Arcopagita postremo Hierar- chiae Ecclesiasticae: οἱ μολυσμῶν ἀνασῶσαι & ἀείρον ἐκείδον, ἵνα ἴδωσιν πνεύ- ματι καὶ ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὡς ἐκείνῳ τοῦ θεοῦ δόξαν: Qui sordium pleni, & impiarum macularum, si assequuti aliquam initiationem sacram, hac mente sua damnose expulsa ex animo, innoxias aufugerint concupiscentias, nimirum Christiani si qui sunt secundum carnem viuentes, ἰδιαιῶς καὶ ἀβυσσῶν δόξαζονται: & praeter voluntatem discedunt ab hac vita, nullam in sacra- mento aduerti pro- pter vitam pessimē actam.

X. Sed eos qui sunt in Christo, reciprocā cum ijs qui non ambulant secundum carnem, facile patet, quia Spiritus & concupiscit aduersus car- nem, nec vbi est, otiosus esse potest. Testis Paulus. Si Spiritus habitet in vo- bis, is qui excitauit Christum ex mortuis, viuificabit etiam mortalia vestra cor- pora per inhabitantem Spiritum in vobis. Omnes autem Christiani veri, in- quam, Christiani, καὶ μὴ ἄποκαταστατοὶ τοῦ λόγου, habent Spiritum Christi. Dubiumne hoc est cuiquam? Paulus vindex erit eo ipso capite. Vos autem: & haec apostrophe est, non ad eximios quosdam, & paucos, qui perfectio- nis statum (vt tandem Papistae loqui didicerunt) proficerentur: sed promiscuē ad omnes Romanos dilectos DEI: vocatos sanctos, id est vere Christianos. Vos autem non estis in carne: sed in Spiritu: siquidem Spiritus Dei habitat in vobis. Quod si quis Spiritum Christi non habet, is non est eius.

XI. Multum erat, quod Romanos alloqueretur. Quia enim illi non proprii cuiusdam generis Christiani, imo nec proprio vilo, in quoque iure, ma- gis quam alij, ergo si Romani, eo quo Christiani, non erant in carne, sed in Spiritu, sine dubio nulli Christiani in carne, sed in Spiritu omnes. Ve- runtamen addita negatio, rem ponit extra omnē dubitationis aleam. Quis enim dubitet, si verum sit, qui non habeat Spiritum Christi, eundem non esse Christi: non esse Christianum: quis, inquam, dubitet, omnes Christia- nos habere Spiritum Christi? Nam hoc si falsum, ergo quidam Christianus non haberet Spiritum Christi: ac proinde temerē dictum, Qui non habeat Spiritum Christi, hunc non esse Christi. Enuntiata enim negantia si vera sunt, oportet reciprocari.

XII. Praclare Thomas in verba, Sicut non est membrum corporis, quod per Spiritum corporis non viuificatur, ita non est membrum Christi, qui Spiritum Christi non habet. Iustiniani paraphrasis. Nam qui hoc Spiritu Christi destituitur, is nullo modo inter Christi sectatores, atq; discipulos numerandus videatur. Salmeroni placuit Thomae similitudo: Vt enim non est membrum corporis vi- uum, quod per Spiritum corporis non viuificatur: ita ad Christi membra non per- tinet, qui Spiritum Christi non habet.

XIII. Haecenus Gautieri solutio. Bellarmini iam audiamus. Paulum eo loco disputare de concupiscentia, ac velle dicere, eos qui sunt in Christo Iesu, quique eius gratia muniti, non consentiunt motibus carnis suae, nihil peccati contrahere ex eiusmodi motibus.

XIV. Atqui mihi longē magis Thomas placet, Postquam Apostolus o- fendit, quod per gratiam Christi, liberamur à peccato & lege, hic ostendit, quod per eandem gratiam liberamur à damnatione. Et primo, ostendit quod per gratiam Christi liberamur à damnatione culpa: secundo, quod per eandem gratiam liberamur à damnatione poenae. Et paulo post, Primo ponit beneficium, quod gratia confert, concludens ex praemissis: Gratia Dei per Iesum Christum libera- uit me de corpore mortis huius, in qua existit nostra redemptio: ergo nunc, ex quo sumus per gratiam liberati, nihil damnationis est residuum: quia & tollit- tur damnatio quantum ad culpam, & quantum ad poenam. Thomam sequut- us est Dominicus à Soto: In hoc tandem capitulo concludit, ab omni nos deni- que damnatione seruasse, tam culpa, quam poena. Et post, Ac si dixisset, cum hac duo fuissent mala, quorum eramus condemnati ob delictum Ada, scilicet culpa peccati, & poena mortis, monstratumq; in superioribus fuerit, per gratiam Christi peccato contrariam, reuocatos nos esse in vitam aeternam, sit vt nulla sit nobis damnatio reliqua, neq; à lege peccati, neq; à lege mortis.

XV. Enimvero à Pauli scopo tam latē discedit Bellarminus, & qui eū eo sentiunt Pererius, Toletus, Salmero, vt neque caelum, quod dicitur, neque terram. Falsum est, eo loco disputari de concupiscentia, fuit id fa- ctum cap. 7. atque eo constituto, nunc ad pleniorē transitar materiam: solidā scilicet consolationis aduersus iustum iudicium Dei. Quae nulla ef- fet ex sentia illo. Nam quid est, si non consentias concupiscentiae, nihil ha- bes peccati? Nemo enim certus est, se non consentire concupiscentiae. Ime nullus dari potest, qui non consentiat concupiscentiae. Quia ipsa con- cupiscentia consensus est in peccatum, vt alias docuimus. Enimvero, ple- nissima haec iustificationis doctrina est, quae etiam ijs qui peccati sunt rei, remedium proponit salutis obtinendae. Et vero ipse sub finem capituli pra- cedentis lamentabatur carne seruare legi peccati. Quid? Seruire, non est consentire? Seruire peccato, non est reum esse peccati? Sed hoc ingeniu- um est Papistarum, vt quicquid magnificum est in Scripturis de iustificati- one, de gratia, id enentent, extenuent, ac ferme redigant in nihi- lum.

XVI. Atque haecenus primum. Secundum argumentum est à natu- ra redemptionis. Perfecta remissio liberat ab omnibus poenis. At remissio per Christum facta, est perfecta. Ergo liberat ab omnibus poenis.

XVII. Peltanus soluit dupliciter. Primum, negat maiorem. Nun- quam, inquit, cum ratione euinces, non aequē ad Dei perfectionem perti- nere, punire peccata, ac remunerare pietatis officia. Est enim vtrumque adeo ipsi proprium, vt graues quidam Theologi defendere non ambigant Deum peccata impunita dimittere non posse, saltem de potentia ordi- nata.

XVIII. Sed maiorem probamus facile, vel ipsis testibus, imo iu- dicibus Papistis: qui plenariam indulgentiam non aliter intelligant, quam remissa vniuersa culpa, vniuersaque poena, cuiusmodi indulgentiam dari dicunt in Baptismo; & raro alias. At omnis perfecta redemptio, est ple- naria.

XIX. Deinde redemptio, siue iustificatio liberat nos à maledictio- ne legis. Paulus ad Galatas 3, Christus nos redemit à maledicto legis. At omnis poena est maledictum legis. De aeterna fatentur Papistae. De tem- porali, Deus ipse pronuntiat: Genes. 3. Maledicta terra propter te. Quarto Nunc igitur maledictus eris super terram. Deutero. 14. Maledictus eris in ciuitate: maledictus in agro: maledictum horreum tuum: & maledicta reli- quia tua: maledictus fructus ventris tui, & fructus terra tua: armenta bouum tuorum, & greges ouium tuarum, maledictus eris ingrediens, & maledictus e- grediens: & quae sequuntur multa in eandem sententiam. Quare, quum non culpa tantum sit maledictio, sed etiam poena culpae, & quidem temporalis, si à poena tempore non liberaret perfecta redemptio, non liberaret à ma- ledictione peccati.

XX. Tertio: Perfecta iustitia, non tantum culpam delet, sed etiam poenas. At in redemptione, siue remissione peccatorum, est perfecta iusti- tia, nimirum Christi, per quam ea sit, vt est demonstratum in disputatione de iustificatione. Ergo eadem remittit poenas. Maior probatur iplo Pa- pistarum consensu: qui etiam has, quas dicunt esse reliquas poenas, con- sentiunt esse ab imperfecta iustitia: nimirum, quum quis vel admisit ve- nialia: vel mortalium admissorum poenis non fecit satis. Nec meus Gau- tierus aliud habebat in animo, quum excipiebat, nescio quos non inced- entes secundum Spiritum. Quem admodum igitur iustitia iniustitiae effe- cta tollit: sic perfecta perfectē. Non tollit autem perfectē, si non omnia. Et est effectum peccati poena, non tantum aeterna, sed et in temporaria. Ergo, si perfecta est iustitia per quam redimimur, vtramque oportet subla- tam poenam.

XXI. Nec nocet instantia Peltani. Concedo, æque pertinere ad Dei perfectionem, punire, & remunerare. Sed primum, aliud est Dei perfectio, aliud redemptionis; nam illa patet latius. Itaque non sequitur, ad redemptionis perfectionem pertinere punitionem, nam pertinet potius ad iustitiam, siue iudicium. Sunt autem Dei operationes realiter suis proprietatibus distinctæ. Sic creatio, non eadem quæ conseruatio mundi creati: nam ad creationem nihil mali vlllo modo pertinuit: pertinet tamen ad conseruationem; nempe, vt ipse Deus dirigat in bonum. Nec minus distincta est redemptio à iustitia. Imo oppositi solent in Scripturis. Iacob. 2. *Iudicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam: gloriatur autem misericordia aduersus iudicium.* Sic fideles deprecantur quotidie Dei iudicium, non, opinor, misericordiam. Quare quicquid Peltanus habuit de Dei perfectione, id protulit *ἀπείρα εις ἄλλο ἕως*: quod Sophistis solenne.

XXII. Secundo, dico distinguendam esse punitionem peccatorum. Fieri enim alias in ipso peccatore alias in peccatoris Mediatore. Itaque in genere concedi, non posse Deum impunita peccata dimittere, id est, nisi puniantur vel in peccatore, vel in Mediatore. Sed si peculiaris sit sermo de puniendis peccatis in ipso peccatore, vt nunc est, quum de exigendis satisfationibus disputatur. tum ego, illos graues, quos Peltanus Theologos nominat, habeam pro grauissimis hæreticis, qui pronuntiant, nullū à Deo peccatum impunitum relinquere. Quid enim infantibus fiet? quid omnibus peccatis remissis in Baptismo?

XXIII. Perfectio Dei sic intelligenda, vt & ipse habeat in se, quicquid esse potest perfectionis, & eius attributa singula nulla sint imperfecta. In hoc igitur argumento, quum de peccatis agitur, ad quæ relatio est non tantum iustitiæ, sed etiam misericordiæ, intelligamus, Deum non tantum iustum esse ad punienda peccata, sed etiam misericordem ad remittenda: & quidem perfectè iustum in puniendo, perfectè misericordem in miserando. Etenim non eo perfectè iustus est, quod omnia peccata puniat, nec perfectè misericors, quod omnia condonet; certum enim, neque omnia punire, neque omnia condonare. Neque eo iustus, quod eadem puniat, & remittat: est enim impossibile, quia contradictionem implicat. Sed quod, quæ peccata puniat, perfectè puniat: quæ remittit, perfectè remittat; vnde thesis nostra confirmatur. Nam sicut quæ perfectè puniuntur, eorum nulla fit remissio: sic quæ perfectè remittuntur, eorum nulla fit punitio. Quod si partim punirentur, partim remitterentur, nulla esset, aut perfecta iustitia, aut perfecta misericordia. Quam ob causam nostri pridem conquesti sunt, Papistarum Deum, neque perfectè misericordem, neque perfectè iustum, magna verè Dei gloria iactura.

XXIV. Altera Peltani solutio minorem negat. Opera enim Dei cuiusmodi esse, cuiusmodi vult: quum ad extra nihil velit necessario, nihil operetur necessario: sed liberè. Hinc esse, vt quædam simul incipiat & perficiat: quædam successiuè & per temporum interualla: quædam nunquam. Sic mundum esse creatum sex diebus: sic quæ quotidie oriuntur & occidunt, paulatim perfici. Sic in miraculis Christi, nonnullos repente sanatos & integrè, vt locum Petri: nonnullos paulatim, vt vnum alterumve cæcum: nonnullos, vt credibile est, nunquam plenè, neque enim certum Malcho & aurem restitutam, & mundata peccata.

XXV. Sed hæc disputantur superflue: ea occasione, quia sibi Peltanus obiecit argumentum non bonum, cuius maior, Omnia opera DEI sunt perfecta, qua quicumque vsus est, inconsideratè fecit. At nos de redemptione peculiariter diximus, aduersum quam nullo argumento Peltanus quicquam probat. Etenim quum constet, ipsa Peltani confessione, nonnulla saltem opera Dei esse imperfecta: non potest ab exemplis imperfectis educi conclusio vniuersalis. Quod si particularis, ergo nulla: nisi pergat Sophista, & prober, in eo genere redemptionem esse.

XXVI. Sed nos vrgemus: Et primo dicimus, remissionem esse perfectam. Nam Paulus ad Hebr. 10. *Vna oblatione consummavit in sempiternū sanctificatos.* Atqui si non esset perfecta, non consummasset. Deinde, perfecta sunt causæ, Deus remittens, & Mediatoris iustitia: ideoque earum effectum est perfectum.

XXVII. Præterea, quum imperfectorum Dei operum duos gradus numerauerit Peltanus, vnum eorum, quæ sensim perficiuntur, alterum quæ nunquam: at certè, opinor, remissionem in ijs non numerabit, quæ nunquam. In ijs igitur quæ tandem. Atqui hoc sufficit, vt excludatur omnis poenarum exactio. Si enim semel exigantur poenæ, nunquam potest remissio perfici. Ratio manifesta: quia, quod factum est, infectum fieri non potest. Remissio autem opponitur exactiōi poenarum, vt patet in Baptismo, & ijs exemplis omnibus, quibus vel Papistæ non denegant remissionem plenariam: patet denique, quia retentionem poenæ tum fieri dicunt, quum non perfectè applicantur Christi merita. Quare, si semel exactæ fuerint aliquæ poenæ, nunquam perficietur remissio, nunquam Christi merita perfectè applicabuntur. Quod est absurdissimum, & in Christianitate inauditum.

XXVIII. Tertium argumentum. Si Christus satisfecit pro poenis nostris omnibus: Ergo nulla poenæ nobis restant. At prius verum. Ergo posterius. Consequencia in aperto: quia sensus communis ferre non potest, vt gemina satisfactio pro eodem defectu sit necessaria. Nam vbique duo sunt necessaria, ibi vnum non satisfacit. Si debitorem suus vas liberet tantum ab ære alieno, non etiam a vinculis, quis satisfecisse diceret?

XXIX. Antecedens vero facillè probatur, quia Christus pro nobis poenas luit: factus *κατάρα*, factus peccatum, id est, hosti: pro peccato, apud Paulum. Elaias etiam difertus est, cap. 53. *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: & nosputauimus eum quasi leprosum, & percussimus à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras: astritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & linore eius sanati sumus.* Non potest tam diligens, & vt ita dicam, curiosa eiusdem rei per cumulatas phrasas exaggeratio, non esse tota magni momenti. Et notandum sanè, primo, non describi remissionem nostrorum peccatorum, nisi per poenas toleratas: non certè quod non sit remissa culpa, sed quod huius remissionis fructus sit in remissis poenis. Secun-

do, has poenas describi temporales. Quis autem verisimile credat, toleratas pro nobis temporales, neque sublatas tamen id est, minime satisfactū ei generi poenarum?

XXX. Cyrillus in illum locum, *Seipsum in odorem bonæ fragrantie pro nobis obtulit agnus verus qui tollis peccatum mundi: deinde carnis morte perpeffa, totum orbem sub caeli complexu liberavit à morte, & à peccato.* Vnus enim instar omnium passus est pro omnibus. Procopius exactior, *ἃ γὰρ ἡμῶν ἔδει πικρῶν δυνάμεων πικρῶν, τὰς τε ἐπ' αὐτῷ ἡλθὼν ὑπὲρ πάντων τῶν ὁρίων ἐπέλυσε, Παύλος λίγροντες, ἠρωσποήσας διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου αὐτοῦ, ἕτι πικρῶν τῆς γῆς, ἕτι τε τῶν ἑραϊσῶν καὶ πάλιν, αὐτῶν γὰρ ἐστὶν ἡ ἀρῆνὴ ἡμεῶν. ὁ ποίησας αὐτὸν φέρει ἐν ἑσπέρῳ γὰρ ἡμεῶν τὸ πᾶν: αὐτὸς ἄρα τῆς πικρῆς καὶ ἀδύνατος τῆς ὑβρείας, πικρῆς ἡμεῶν οἰκοδομήων τῶν πικρῶν, τὴν πικρῶν, τὴν καὶ σὺν ἀποθνήσκουσιν, χαλεπὴν ἡμῶν ὁρίων. πῆρ γὰρ ἡμεῶν φελοδομήσας ἐξέλυσε καὶ τὸν ἁγίου: Quæ enim nos oportuit castigatos pati, ea in illum pro pace cum Deo faciendâ, Paulo teste, translata sunt: quum ipsum per crucis suæ sanguinem, ijs quæ in caelo, quæq; in terris essent, pacem peperisse asserit, & alibi, quum pacem nostram, qui vtraque vnum fecerit, esse affirmat. Pro nobis enim passus fuit, ipso quidem iniurias re ipsa subeunte: nobis autem fide passionibus nostras facientibus, & simul patientibus morientibusq; sed per gratiâ seruatis. Verbera enim ipse exsoluit, quæ nos debebamus. Hieronymus, *Quod enim nos pro nostris debebamus sceleribus sustinere, ille pro nobis passus est.**

XXXI. Nihil ergo certius, quam lulisse pro nobis Christum poenas. Num aliquas tantum, an vero omnes? Ne hoc quidem obscurum. Nam, primo, si luendo poenas pro nobis, ab ipse nos liberauit. Ergo si non lulisset omnes, neminem liberaret ab omnibus. At liberat: testibus ipsis Papistis: quid concedunt fieri saltem in Baptismo. Certè si in Baptismo propter Christum auferuntur omnes poenæ: necesse est, Christum lulisse omnes poenas, & concurrat ratio personæ, cuius dignitate pretium accedit passionibus infinitum, quod non negant Papistæ. At non est infinitum, si pro quibusdam tantum satisfecit.

XXXII. Præterea, etsi daremus non omnes tulisse, non pro omnibus satisfecisse, at certè pro ijs satisfecisse, quas perpeffus est, quis negare potest sanus? quum eo ipso soluisse dicatur, quo perpeffus est. At perpeffus est temporales: & non soluerit temporales.

XXXIII. Quartum argumentum. Si posita remissione, nulla opus est hostia pro peccato. Ergo neque vlla superest poena. At prius verum, ergo posterius. Antecedens est ab Apostolo ad Hebr. 10. *Porro ubi est horum peccatorum remissio, non est amplius oblatio pro peccato.* Consequencia pendet ab analogia signi: & rei significata. Nam hostia signum erat non peccati, sed peccatoris puniendi. Et per hostiam expiabantur peccata, translatis in eam poenis. Quare qui dixit, nullam amplius hostiam esse pro peccato, idem significauit, nullam esse aliam expiationem. Et confirmatur, quia ipsi aduertarij, has ipsas poenas dicunt expiare peccata.

XXXIV. Et loco Iustinianus fucum facere conatus est, etsi in alium finem quum loqui Paulum dixit de expiando peccato eo modo, quo Christus dicitur sustulisse: & hostiam non simpliciter hostiam, sed talem hostiam.

XXXV. Sed nos duplicem duntaxat tum expiationem, tum hostiam comperimus in Scripturis: typicam vnam, alteram realem, illam in ritibus Moisaicis, hanc in Christo. Quomodo ergo Iustinianus suam expiationem, suam hostiam talem intelligit? Eiusdem generis? vt sensus sit, satisfactum Apostolo, dum ne inducatur vlla expiatio, vlla hostia realis alia? Primo inultum: nam sequeretur, posse restitui typicam, contra quam ipse Paulus disputet. Deinde, confirmatur hoc ipso nostro argumento contra poenas referuatas. Nam si poenæ aliquæ referuantur, ergo alia necessaria esset realis expiatio, per quam tollerentur. At nulla est necessaria: Ergo nullæ illæ sunt. Consequencia vis patet: quia Papistæ, qui somniant referuatas, coacti sunt satisfactiones superferuare.

XXXVI. Thomas in eum locum, *Facit talem rationem: quia in Nouo Testamento remittuntur peccata per oblationem Christi, quia in remissione peccatorum effusus est sanguis Christi: ergo in Nouo Testamento, in quo peccata & iniquitates remittuntur, vt dictum est in autoritate, non est oblatio pro peccato, supple amplius iteranda. Matthæi nono, non est opus valentibus medicis, sed male habentibus. Caietanus, Hoc est quo tendebat autor: quod ex eo quod in noua lege noua facta est remissio peccatorum per oblationem Christi, iam nulla superest oblatio pro peccatis. Fieret enim iniuria oblationi Christi, tanquam minus sufficienti. Ex his patet argumentum Pauli esse: Si alia opus esset hostia: Ergo Christi passionem non sufficienter expiasse peccata. Vnde sequitur, quando quidem nulla sit opus alia: Ergo Christum sufficienter expiasse; ideoque omnem poenam sustulisse.*

XXXVII. Quintum argumentum. Si puniit Deus peccata post remissionem, ergo eorum recordatur. At non recordatur: Ergo non puniit. Assumptum patet Elaiæ 43. *Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.* Ieremiæ 31. *Hoc erit pactum quod seruiam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me à minimo eorum, vsq; ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor, amplius. Quem locum Paulus 10. ad Heb. citat, & contrahit: *Hoc est factum, quod paciscar cum ijs post dies illos, dicit Dominus: Indam leges meas cordibus eorum, & eorum mentibus eas inscribam, & peccatorum atq; iniquitatum ipsorum non recordabor amplius.**

XXXVIII. Consequencia patet, quia, cum Scriptura memoriam Deo tribuat, *ἀποποιήσας*, non potest nisi ab humano more hæc phrasæ applicari. Homines autem quorum profus non recordantur, in ijs nihil agunt. Et nominatum in reconciliationibus, si quis polliceatur non fore memorem offensæ: eo ipso certum facit, se nullam vindictam sumpturum, vnde celebre factum est *ἀποποιήσας* nomen. Hoc ipsum confirmatur: quia Scriptura, quoties dicit Deum recordaturum iniquitatis, minas significat ultionis. Ieremiæ 14. *Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, & Domino non placuit. Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & visitabit peccata eorum.* Olee 8. *Hostias offerent: immolabunt carnes, & comedent, & Dominus non suscipiet eas. Nunc recordabitur iniquitates eorum.*

iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum. Et 9. Profundo peccauerunt, sicut in diebus Galan: recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum. XXIX. Itaque Iustinianus in 10. ad Hebraeos, illorum Deus dicitur recordari, quibus premium preparauit. Per similitudinem recordatur scelerum, quibus supplicia destinata: contra vero non recordatur eorum, quibus neque premium pollicetur, neque supplicium irrogaturus est. Ita apud Ezechielem dicitur. Si impius reuertatur, omnes iniquitates eius oblivioni tradendas, quod sit immunis futurus a supplicio. Post, Quia igitur reuocaturus erat Deus Christi merito genus humanum ad gratiam, scelerum impunitatem pollicetur. Anselmus, Non recordabor ad gratiam, quia nec in hoc seculo pro his iniungam illis aliquam penitentiam, nec in futuro ullam pro eis irrogabo poenam. Ita promissit Spiritus Sanctus per nouam gratiam peccata remitti.

XL. Salmero respondebat dupliciter. Primo textum, Ezechielis 18. longe durior est peccatore exigere conditionem, nempe auertere se ab omnibus iniquitatibus, seruare omnia precepta, & facere iudicium & iustitiam. Deinde ipsum textum satis declarare, quomodo intelligenda sit Dei obliuio de iniquitatibus: hoc nempe modo, quod non recordabitur, ut eas per aeternam mortem vindicet. Ita dixisse, Vita uiuet, & non morietur. Et, Nolo mortem peccatoris: At inde non sequi, non posse praeter illum modum, paterno & clementi animo ad poenam temporalem obligando, peccata punire.

XLI. Serio: an tentandus? Nam primum, quid illud est, durior est conditionem exigere? aut quo sensu durior? An tanquam punientem: an tanquam difficilem? Na si illud, quid absurdius? aut quis ferat, eo ipso puniri durius peccatorem, quam iubetur recedere a peccato, & iustitia studere, quam quum poenas dat iustitia diuina; exempli gratia; in purgatorio? Quis ferat, morte durior est poenam esse peccatori, obseruationem mandatorum Dei? Et tamen quum libet, hanc obseruationem appellant, iugum leue, onus suauis: Satin' sani?

XLII. Quod si durius dicunt difficilius: possunt fieri. Sed hoc quorsum? Non enim si difficilius recedere a peccatis, quam mori: si difficilius amare Deum toto corde: quam in sudore vultus panem suum comedere: ideo in poenis numerari oportet recessum a peccatis, dilectionem inimici, amorem Dei. At nos de poenis agimus, siue ea faciles sint, siue difficiles. Nihil obstat ergo, quominus, non recordari peccatorum, sit, nullas exigere poenas.

XLIII. Sed incogitantiam vide. Durior, inquit, conditio est apud Ezechielem. Quo, inquam, durior? Istius referentis poenis? Est. Quid hoc ergo sibi vult? An fatetur apud Ezechielem, per eam phrasin non recordari, promitti quidem nullas exactum: si poenas: sed conditionem addi adeo duram, ut praestiterit poenas exigere? Monstrum id quidem est: sed feramus tamen. Quid ergo, Salmero, quum vos has temporales poenas exigitis, ut longe vos molliores Deo probeatis, absolutissime peccatores vestros hac condicione, & efficitis ut liceat non auertere se a peccatis, non seruare omnia precepta, non facere iustitiam, non iudicium: Haec enim, inquam, vestra doctrina est? Nam si non est, & pudet vos huius licentiae: ergo vos simul & poenas retinetis, & imponitis durissimam illam conditionem vestris poenitentibus. Cur ergo durior dicitur conditio? Aut quid hoc μορμολύκειον tibi prodesse poterit? Certe quantumuis durum sit alterutrum, tamen ambo sunt duriora. Et longe praestabit Ezechielis conditionem amplecti, qua ad hanc vestram poenitentiam confugere.

XLIV. Altera solutio, ut plurimum valeat, tamen peculiaris est loco Ezechielis: quem cur vnicum delegerit, videtur Salmero. Illud certum in Esaiam, Ieremiam, in Paulo, qui a nobis sunt citati, nihil agi peculiariter de morte, aut morte aeterna: sed generaliter de obliuione peccatorum. Non est autem necesse, si vno loco, etiam omnibus eandem restrictionem esse. Et in quibus non est, quis Salmeroni supplere concesserit? Nisi forte sibi omnia pro arbitrio soli Iesu ita licere putant. At nos scimus etiam mortis nomine comprehendi omnia supplicia peccatorum, ut quum dicitur Adamo, Morte morieris. Neque micam salis inesse iis, qui quia expressa est vita, concludunt alia omnia remouenda. Denique, quibus vita aeterna promittitur, iis omnia supplicia condonari. Quid autem Deus possit, necne, non tam libenter inquirimus, quam constanter discimus, quid velle declararit.

XLV. Bellarminus in eodem Ezechiele vrget illud, Iustitia iusti non liberabit eum in quocumque die peccauerit: & impietas impij non nocet ei in quacumque die conuersus fuerit. Etenim, si impietas impio post conuersionem nullo modo noceret, etiam quoad poenam temporalem: eodem modo iustitia iusto post auersionem nullo modo prodesset, etiam quoad premium temporale. At negari non potest, quin saepenumero Deus opera bona impiorum remuneret temporali mercede. Itaque, quum dicitur Deus non recordari peccatorum: non significatur, nullis poenis punire, sed tantum non aeternis.

XLVI. Quid ergo? Peccata in Baptismo remissa nocentne saltem temporali? At qui plenariam illis remissionem ne Papistae quidem inuident. Nepe igitur non ita est, aequum non prodesse impijs sua bona, & nocere pijs sua peccata. Itaque nunquam dictum, eorum bonorum nullam fore Deo memoriam: sed dictum, eorum peccatorum nullam fore. Nempe longe propensior Deus ad benefaciendum, quam ad puniendum. Vnde dictum, expectari malos multo tempore, an sint conuersi: nec dictum expectari ita iustos sintne redituri ad vomitum. Et dictum, quare ut peccator viuat: nec dictum, quare ut iustus moriatur. Denique dictum, benefacere Deum pijs & impijs, non dictum, malefacere vtriusque. Fallit ergo Bellarminus, qui comparat tanquam paria, non prodesse peruersis, & non nocere conuersis: Et tamen inutiliter. Nam quum peruersis quicquid praemiorum est, non significet dimissas esse poenas: cur conuersis quod erit incommodorum, significabit esse retentas poenas? Nam alioquin incommoda nos nulla accidere conuersis non dicimus: sed tantum nullas poenas.

XLVII. Sextum argumentum. Omnia relata mutuo sese tollunt. At culpa, & poena, sunt relata. Ergo haec sese mutuo tollunt: vt, sublata culpa, nulla sit poena. Per remissionem autem peccatorum culpa tollitur, ipsi Papistae fatentibus: imo sero disputantibus. Ergo per eandem remissionem necesse est poenam tolli. Sic Oecumenius in 5. ad Romanos, hae sunt poenitentiae, & non poenitentiae, ubi peccatum sublatum est, etiam poena si inulabata est.

XLVIII. Bellarminus pro culpa, reatum substituit: quod vocabulo vsus erat Caluinus, pro ea quam nos culpam diximus. Itaque, si, inquit, reatum intelligimus obligationem ad poenam, verissima est conditionalis assertio:

sed non verum, liberari nos ab omni reatu per Christum. Si vero per reatum significetur culpa, siue offensio, ob quam debitum poenae luenda contrahimus, falsa conditionalis assertio est. Rationem notat: quia multa sunt, quae sine certis causis non oriuntur, quae tamen orta manent, causis percuntibus. vt edificium manet: pereunte aedificatore, Et Augustinus dicit. tractat. 24. in Ioann. Productior est poena, quam culpa, ne parua putetur culpa, si cum illa finiretur & poena.

XLIX. Sed non debebat Bellarminus in re facili ambigua sectari: neque enim reatum aliud dicebat Caluinus, quam culpam: id est, ipsum peccatum, quod est abstracte considerari possit, nulla habita ratione poenae: tamen reape non potest non relationem habere ad poenam: vel potius poena nulla esse nisi relate ad peccatum: quomodo, etsi umbra ad corporis definitionem nihil pertineat, tamen umbra & corpus relata sunt: vt, etsi possit forte esse corpus sine umbra, tamen umbra nulla absque corpore. Hoc ergo illud est, quod volumus, quod diximus, quod Caluinus voluit sublata culpa, tolli poenam.

L. Sed hoc ipsum negat Bellarminus: quasi disputans, nullo posito corpore umbram tamen esse, quod vel pueris ridiculum. Cessante causa, inquit, non semper cessat effectum. Ita est, inquam: sed tum demum quum effectum ab ea causa fuit actu. Vt Apellis tabula multis post seculis superstitis fuit: nempe, quum se erat, quum esset in viuis: ast eo sublato, nullae fuerunt ab eo nouae tabulae, ne ea quidem quas animo designarat. Ast in hac controuersia, poenae dicuntur, non quae actu fuerint, sed quae nondum vlla, quum erat peccatum: imo ne tum quidem cum esse desit, id est, condonatum fuit. At qui iis omnibus, quae sunt huiusmodi, vniuersale est axioma, sublata causa, nullum esse effectum.

LI. Recte igitur, & vere Augustinus, productiorem poenam esse quam culpam nimirum, quia, vt idem explicat, non simul cum illa finiatur & ista. Bene, finiatur. Non enim aequum verum, peccati, postquam esse desit, id est, imputari: incipere quasdam poenas: nempe, quia aliud est, definire quae ceperant: aliud, incipere quae non erant. Breuiter: nulla ratio ferre potest, vt productior poena quam culpa, intelligatur poena exigenda postquam condonata culpa est, & non ea quae exigitur aliquanto post, quam culpa admissa est.

LII. Septimum argumentum. Remittit nobis Deus, quomodo vult nos remittere alijs. At vult remittere poenas omnes. Ergo & ipse remittit. Maior patet ex oratione Dominica, Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Assumptum sufficit Synesius episcopus. 28. Α φιλία φησι δεινός ο Θεός τα όφειλήματα όφθαλμοί ή μή τις δαύνομα χερσibus ό ή το όρα του όφθαλμου, ή ό τή λαβείν ή ό δειλύνω τή όρα όρα τή όρα. Dimittit illa Deus esse debita dixit Porro hanc quidem pecuniam mutuum, ille vero poenas dependere debet. Igitur qui repetere ab eo poenas contempserit, Deo fuerit obsequutus. Ratio euincit. Nam peccatorum remissio non potest significare nisi aut culpae ablationem, aut poenam. Non possunt autem homines auferre culpam aliorum: quia haec fit immutatione voluntatis. Ergo, non nisi poenam. Cum ergo remissio humana tollat poenam, & sic Deus remittit, oportet Deum remittere poenam.

LIII. Octauum argumentum, est ab autoritate Veterum. Tertullianus de Baptismo c. 5. Exempto scilicet reatu, inquit, eximitur & poena. Nihil breuius: sed nihil potentius, contra Papistas, qui, exempto reatu, negant eximi poenam. Neque ambiguitatem Bellarminus potest obicere, quam in Caluino venatus est, reatum dici obligationem ad poenam: esse enim Tertulliano eandem quam Bellarmino culpam mauult, manifestum ex praecedentibus, Qui vnium semel anno liberabant, nunc quotidie poenas conseruant, deleta morte per abluionem delictorum. Exempto scilicet reatu, eximitur & poena. Ex quo textu patet, idem esse reatum & delictum. Nisi forte malis ita distinguere, vt sit tamen verum, abluto delicto, id est, culpa, simul eximi reatum, id est, obligationem ad poenam. Quod nobis perinde est: & Papistae aequum oppositum. Nam qui retineri poenas dicant, idem negant eximi obligationem ad poenam.

LIV. Pamelius hunc locum Papistice luxauit, Poenam, inquit, aeternam intellige: nam mors, & alia poena peccati originalis temporales manent in baptizato. Nihil ineptius. Dissimulauit enim argumentum esse, quo confirmaret Tertullianus, quod erat praemissum, Deleta morte per abluionem delictorum. Quum ergo probandum esset deletam esse mortem, aeternam videlicet (non enim hoc Pamelio contradicimus) in Baptismo: quis non videt ineptum fore, si diceret, deletam esse poenam aeternam, quae nihil aliud est, quam mors aeterna? Legitima ratio cinationis leges postulant potius, vt ad genere ad speciem descendatur. Omnis poena eximitur, exempto reatu. At mors est poena: Ergo mors eximitur, deleto reatu. Nam idem per idem probare ineptum est.

LV. Chrysostomus ad Romanos homil. 8. ερχεται ή πίστις ή φιλοκαρδη τη χάριτι όσα τήν ήπαρ ήλιαν εις έργα, ή ήλιαν. όσα ηδ χάρις, συγχρησις. όσα ή συνηρησις, ή ήμινα κόλασι. Accedit fides, quam secum trahit gratia, vt promissio in opus exeat. Vbi enim gratia, ibi venia: vbi venia, ibi nullum supplicium. In Matthaeum homil. 20. Ο πατήρ ειπών, θείον, ή άμαρτηματων αφισιν, ή κηλασιωσ άκαίρετων, ή άκακοσυλιών, ή άμασμών, ή άπολύτρωσιν, ή ήθεσιαν, ή κληρονομίαν, ή άδελφότητα τήν άδελφότητά των μονογύων, ή πνευματική χρησιν, άγαπήσ τής μίας τωτής άμολόγησιν άποσηρησίας. ή ή ηδ ήλιωατίν καλίσση πατήρ τον Θεοι μη πατήρ. ειπών, ή ήπαρ ή ή άγαθη. Qui Patrem Deum appellauit, & veniam peccatorum, & poenarum interitum (dicit, dicit potius, poenarum exemptionem) & iustificationem, & liberationem (redemptionem) & filiorum adoptionem, & hereditatem Dei, & fraternitatem, cum vnigenito copulat am, & Sancti Spiritus dona largissima, vno sermone confessus est. Impossibile est enim Deum Patrem vocari ab eo, qui non omnia haec bona fuerit consequutus, Ad Colossenses homil. 6. Πατήρ ή ήπαρ ή ή άμαρτηματων ή κόλασι. αυτός κηλασει εις υστε, ή τήν άμαρτηματων ή τήν κόλασι. Erant omnes obnoxij peccatorum & poena: ipse primum soluit (exemit) & peccata & poenam. In Psalm. 50. homil. 2. Vbi misericordia postulat, iudicium non sanit. Vbi misericordia postulat, poena locus non est. Et paulo post, Soluita sunt peccata tua, interempta est poena tua.

LVI. Augustinus de Verbis Domini serm. 37. Suscipiendo poenam, & non suscipiendo culpam, & culpam deleuit, & poenam. In Psalmum 31. enarratione secunda, Cooperati sunt peccata, teclata sunt, abolita sunt. Si textus peccata Deus, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere: si noluit animaduertere, noluit punire: noluit agnoscere, maluit ignoscere. Et paulo post, Teclata ergo peccata,

peccata, quare dixit: Vt non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, nisi punire peccata, Cyrillus Glaphyr. 2. de Noe & Arca: Γεννηναι αυτην ομοιο-...

LVII. Bellarminus c. 13. 1. de Purgatorio, quo Pamelius Tertullianum, eodem ingenio dixit Augustinum, loqui de pena aeterna: & recte, inquam: nam quis nescit, qui de animalo loquatur, eundem loqui de homine? Sed hoc interest, utrum loquatur de sola pena aeterna. Nos dicimus, in genere de pena. Credat Augustini verbis, si mihi non credat. Imo credat rebus, si noluit advertere, noluit animadvertere: si noluit animadvertere, noluit punire. Ergo, inquam, si voluit punire, voluit animadvertere: si voluit animadvertere, voluit advertere: si voluit advertere, non textit. Quanto facilius diceret Bellarminus, non texta, id est, non condonata peccata, quam retentam poenam?

LVIII. Fulgentius ad Venantiam, Non panit Deus in peccatore peccata, si peccatoris erunt non fuerit indurata. Hieronymus in Pl. 31. Quod tegitur, non videtur: quod non videtur, non imputatur: quod non imputatur, nec puniatur. Bernardus de fragmentis septem misericordiarum, Sic ex toto indulget, & ta liberaliter omnem donavit iniuriam, ut iam non damnet ulciscendo, nec confundat improbando, nec mitius diligit imputando. Sunt enim aliqui sic donantes iniuriam, ut non ulciscantur: sapienter tamen improperent. Sunt & alij qui sileant licet, mane tamen alia mente repostum, & rancorem tenent in animo: quarum utique neutra plena indulgentia est. Longe ab his omnibus benignissima est diuinitatis natura. Liberaliter agit, ignoscit plenarie.

CAP. III.

Argumenta Papisica aduersus remissionem poena.

I. Quae argumenta generaliter probant remanere aliquam poenam post remissionem culpa, nunc enumerabo: paulo post visurus quae peculiariter sunt poenis vel huius vitae, vel futurae.

II. Primum ex Cotonio, Institutionis lib. 4. c. 3. quod est de Indulgentiis. Si poena peccato debita, semper vna cum peccato remittitur; quare Deus, condonato populi sui peccato Idololatriae, ad preces, & flagitatione Moysis, addit nihilominus, Ego autem in die visitationis visitabo & hoc peccatum eorum: Exod. 32.

III. Imo, vnde didicit Cotonus, condonatum hoc fuisse peccatum? Nam quum dixisset, Aut dimitto eis hanc noxam: aut delebo me de libro tuo: audiit responsum, Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum, quo loquutus sum tibi: Angelus autem meus praecedet te. Ego autem in die visitationis visitabo & hoc peccatum eorum. Quid hic est, quod redoleat remissionem? Nisi forte, quod non statim deleuerit, ut erat minatus. Sed propterea audit longanimis, quod iram differat multo tempore, peccatores tolerans.

IV. Et inde dies visitationis, siue visitationis: quem de poenis satisfactoriis durum est, ac violenti interpretari. Itaque Carthusianus, In die visitationis hoc est, extremi iudicii, in quo fiet ultio consummata ac generalis vniuersa iniquitatis, interim non vindicatur plenarie. Quod si est, quid ad poenas post remissa culpa?

V. Secundum argumentum. Si sola fides, vel sola ministri absolutio, vel sola mentis contritio, peccative detestatio, omnem semper noxam: & poenam, poenae reatum simul absumeret, nullum discrimen inter eum intercederet, qui centum millibus nefariis flagitiis sese contaminasset, & eum qui vno solo. Nullum inter peccata, quae ante, & post susceptum Baptismum perpetratur: & per consequens, inter regenerationis & absolutionis Sacramentum, vel inter huius illiusve Sacramenti effectum. Atqui utrumque consecrarium a communi Patrum omnium sensu, atque consensu est alienum: neque diuini quoque literis consentaneum: Clamant enim haec, Deuteron. 25 Pro delicti mensura erit & plagarum modus. Apoc. 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum. Ad Hebr. 10. Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, non iam relinquitur hostia pro peccatis: terribilis autem quaedam expectatio iudicii, & ignis annuatio.

VI. De his consecrariis agam seorsim. Primo igitur loco tanquam absurdum opponitur, nullum dari discrimen, inter saepius, grauiusque peccantem, & semel, ac leuius. Verum distinctus loquendum fuit: nullum enim discrimen esse, longe falsissimum est, si simpliciter asseratur. Dico igitur, discrimen per se posse vel a peccatis, vel a poenis. Ab ipsis peccatis non posse esse nullum discrimen: quia fieri nequeat, ut non sit plus remissum ei qui plus peccauit. Atque hoc discrimen in se notauit Paulus, prior ad Timoth. 1. quum se dixit esse primum peccatorum. Notauit Christus in muliere peccatrice: Lucae 7. Quum post eius & Simonis comparata officia, Dico tibi, inquit, remissa esse peccata eius multa.

VII. Nec vero nullum est ab effectis remissionis, nisi Christo fidem non habeamus, eodem loco pronuntiant, eum, cui plura remissa fuerunt, plus amare.

VIII. Sed si a poenis discrimen petitur; agnoscimus nullum esse. Neque enim posse: quia ubi nihil est, non datur magis, & minus. Quomodo ergo nihil intererat inter eum, a quo eiecia fuit legio daemonum, Lucae 8 & Mariam Magdalenam a qua septem, Marci 16. & alios plurimos a quibus singulorumque enim omnes liberi erant a vexatione eorum spirituum: sic, nihil necesse est interesse inter Larronem, qui audiuit, Hodie mecum eris in Paradiso, & Apostolos, quibus paratae erant mansiones in domo Paris.

IX. Nec vero in eo quicquam absurdi. Alioquin cur non sit absurdum, quod Papisae concedunt, in Baptismo & culpam omnem dimitti, & poenam nullam retineri? Non enim ad Baptismum, opinor, accedit nemo, nisi qui semel peccarit, & leuiter: sed & Maria Virgo, & Paulus, ex quibus illa etiam non

expers peccati, tamen longe infra illum blasphematozem, persequitorem, & apostotum: & magis laud. Et tu credas, & que dimissurum fuisse Christum mulieri peccatrici, ac Ioanni, & culpam, & poenam, si absurdum & que illam non puniri, & istum?

X. Et vero in eam rem citari eos Scripturae locos, quis sperasset sanus? Quis, quum factum videt, atquo toleret animo? Quis non dicat, Papisae Iesuitis animum esse in patinis, potius quam in scripturis? Audio apud Moysen pro mensura peccati plagarum modum: sed ubi legit Peltanus si, a quo iubentur ita sumi poenae, dimitti id peccatum? Audio, in Apocalypsi, Babylon tantum esse dandum tormentum, quantum se ipsa glorificauerat. Ergone Babylon exemplum est remissorum peccatorum? Imo diserte, Perueniunt peccata eius usque ad caelum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius. Audio, non superesse hostiam, iis qui voluntarie peccant post agnitam veritatem. Sed iisdem dari veniam, quo loco Peltanus legit: Proh Dei, atque hominum fidem? tantamne in vltio hominum recordiam esse, ut veniam consequentis peccatorum, itidem vltio damnatis, varias pro variis peccatis poenas imponi, induerit in animum?

XI. Venio ad alterum consecrarium. Ergo, inquit, nullum esset discrimen inter peccantem ante Baptismum, & post Baptismum. Adde, ut prius, supposita venia: & concedo, nullum poenarum esse discrimen. Quis enim iussit esse? Atqui Salmero, respondens argumento nostro contra satisfactiones, ducto ab exemplis eorum, quibus remissa sunt peccata ab ipso Christo, eos refutauit, qui dicerent, fuisse infideles, quandoquidem vis eadem fuerit olim Circumcisioni, quae nunc est Baptismo. Quid ergo? sublatumne dicamus a Christo discrimen peccantium ante Circumcisionem, & post? Atqui, si tunc non solutum, cur nunc potius? Certum est, neque tunc sublatum, neque nunc auferri: sed certum, nullum esse: quod ad poenas quidem attinet.

XII. Tertium consecrarium: Ergo nullum discrimen inter Baptismi, & poenitentiae Sacramenta, eorumve effecta. Atqui, inquam, Poenitentiae Sacramentum nullum est: verum id alias. Sed inter Baptismum, & poenitentiam longum discrimen. In poenitentia nullum aquae signum: imo omnino nullum externum signum, siue elementum, quod est in Baptismo. Vt nullum sit aliud, nonne hoc sufficit? Sed nullum, ait, inter eorum effecta? Quenam effecta? Remissionemne? Atqui fatentur Papisae, posse tantam esse in poenitentia contritionem, ut remittantur etiam poenae. An tunc nullum discrimen effectorum Baptismi, & poenitentiae? Imo an tunc non absurdum; nullum fuisse, nunc vero absurdum? Denique, Baptismus est Sacramentum poenitentiae: vnde ei nomen, Marci 1. & Act. 13. Nempe igitur, ut Eucharistiae, & communionis Christi: sic neque Baptismi, & poenitentiae, oportet alia, atque alia esse effecta: sed vnum idemque.

XIII. Tertium argumentum. Si post peccatum, per fidem, vel poenitentiam delerum, nihil restat, pro quo Deo satisfiat quorsum ab Ecclesia & Scriptura exiguntur ieiunia, preces, elemosynae: aliaque id genus pietatis officia?

XIV. Nempe, inquam, non diximus nos quidem, nihil superesse pro quo Deo satisfiat: sed nihil superesse poenae. Klingium audiamus, Vltio Christi satisfactionem, Deus a nobis etiam aliquam satisfactionem exigit. Terminus autem, vel nomen satisfactio, hic alio sensu accipitur, quam de Christo. Et Christi satisfactionem paulo ante negabant esse aliud, nisi poenarum, dolorum, damnationis aeternae pro peccatis totius mundi debitam solutionem. Nostram igitur satisfactionem quomodo describit? Accipitur enim hic, inquit, satisfacere, pro obedientia & impletione voluntatis, atque precepti Domini: ideo tunc satisfacere dicimur largo modo, quando Dei voluntatem facimus, eiusque precepta seruamus. Hoc sensu, ablit ut negemus, post remissionem quicquam superesse cui satisficiamus. Satisficimus Deo, quum ipsum peccati habitum a nobis auerruncamus: imperatum est enim, odisse malum, amare bonum. Et eo pertinent ieiunia, preces, elemosynae: sed non pertinent ad expiandas vllas poenas.

XV. Satin' habet Peltanus? Nam, quod nos respondentes finxit; exigi a sceleratis, & peccatoribus, faceretur fuit: quasi nos vereri posse crediderit, ne exigerentur ab Angelis, quibus nullum peccatum. Scimus, scimus exigi a peccatoribus, ab sceleratis: sed iis peccatoribus, iis sceleratis quibus remissa culpa est, remissa poena: itaque iisdem iustis: sed peccatoribus per naturam, iustis per gratiam.

XVI. Quartum argumentum. Si culpa nunquam remittitur ante poenam, sed utrumque simul: ergo multo minus poena ante culpam: quippe quum poena dependeat ex culpa. Quum igitur Adam, David, Moyses, propter offensam praefinitas a Deo poenas ad vltimum usque vitae spiritum pertulerint, consequens fiet, ut ad illud usque tempus, eisdem, quibus primo admissi peccati momento, noxiis semper obstricta haerent: atque ideo nunquam veri Dei serui extiterint: quod est absurdum.

XVII. Concedimus, nunquam condonari culpam post poenam. Sed, non fuisse condonatas Adamo, David, Moysi suas culpas, ante extremum diem; constanter negamus. Certe David diserte, Psalm. 32. Dixi, confitebor aduersum meum iniquitatem meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Nec dubitamus, idem verum fuisse in Adamo, in Moise. Quid ergo? Nempe sumit Peltanus nugator, id quod est in controuersia. Itaque negamus, pertulisse poenas iniquitatum suarum, etiam si tolerauerint incommoda plurima ex peccatis suis, quod explicabimus paulo post, quum agemus peculiariter de poenis in hac vita.

XVIII. Quintum argumentum, Indubitatum axioma est, Personalem vnius culpam in alterum, nisi consentiat, non pertransire. Atqui, poenas ob patrata scelera maioribus decretas, in postero interdum transmitti, negari non potest. Ezechielis 18. Patres come derunt viam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Ergo, inquit, constat poenam a culpa seungi.

XIX. Seungi autem? Imo si nihil aliud voluit, potuit probationis molestia abstinere, & cum nostra bona venia, sumere pro certo: aut omnino si probare decreuerat, breuius & solidius, ab ipsa remissione peccatorum: nam haec, posita culpa, aufert poenam: neque enim efficit, ut non sit admissum peccatum: sed ut, quamuis admissum, non puniatur tamen. Sed ille, paulo videtur loquutus inconsideratus, & plus voluisse intelligi, quam dixerit. Condonemus hanc infantiam. Legit igitur aliquot Scripturae locis, poenas maioribus decretas transmissas in posteros. Recte: sed breuius atquo.

æquo. Nam primo, quos posteros? Consentientesne, an non? deinde, quorum peccatorum: dimissorumne, an non? Nam si non dimissorum: extra o-leas vagatur. At si in consentientes, ergo non remissorum consentientibus quidem; quia peccata non remittuntur nisi poenitentibus.

XX. An igitur remissorum; & in non consentientes? Vtrumque oblitus est probare. Et quomodo probaret? quum contra Deus ipse, apud eundem Ezechielē eodem c. improbandis id de vaa acerba proverbiū, *Si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.*

XXI. Sextum argumentum: Si semper cum noxa remittitur & poena: ergo, vix vllus omnino mortalium aut iustus est, aut Christo per gratiam coniunctus. Imo omnes iniusti essent & peccatores quicumque grauioribus poenis exercerentur. At consequens absurdum. In oculis enim est omnium, eximia sanctitate ornatos interdum grauius in hac vita afflicti, quam publice seeleratos.

XXII. Respondeo: omnes esse peccatores qui, non dicam grauioribus, sed & qui leuioribus poenis exercerentur: sensuique communi sese opponere, quicumque contra asserit: nempe, quia omnis poena pendet à peccato, vellequebatur Peltanus; siue vt nos, refertur ad peccatum. Neque vllum exemplum dari potest in oppositum, excepto vnico Mediatore: qui tamen, si non peccator, at peccatorum sponzor. Non debuit ergo obici tanquam absurdum.

XXIII. At vero, neminem esse iustum, aut Christo coniunctum, si remittatur simul, & semel poena cum culpa, id vero absurdissime concludit Peltanus. Non quod non sit verissimum, interdum iustissimi nos quosque; grauius afflicti: sed quia vicissim verissimum, non opponi remissionem poenæ, grauius afflicti: quum certum sit, non omnes afflictiones eadē poenas esse: quod vel Iobi exemplum docuit, vel eius cæci, quem Christus negauit ob sua parentum peccata sic natum, iohannis 9.

XXIV. Septimum argumentum. Si vbi omnis abest noxa, quacunque tandem ratione abest, ibi omnis quoque debita abest, abestque; debet poena: qui sit ergo, vt politicus magistratus in adulteros, fures, sicarios, aliosque id genus nequam homines seuerissime plerumque animaduerat, etiam si cum Deo in gratiam rediisse, & iam ab omni noxa absolutos esse, certo, quantum humanum fert iudicium, confititur: Quod si homo, ab homine iam emendato, & a crimine abso-uto, iuste poenas exigit: iuste profecto, & Deus quoque, qui in quouis peccati genere non minus, imo magis offenditur, quam vllus omnino mortalium, multam aliquid ab huiusmodi poterit exigere.

XXV. Respondeo; immane sophisma esse, confundens separabilissima; Deum & humanū magistratum. Enimvero, quia culpa nulla nisi peccati est: & peccatum refertur ad legem: lex autem varia est: ideoque peccatum etiam varie dicitur: necesse est etiam, culpam varie dici. Sic, peccatum contra legē diuinam, aduersus Deum: contra autem legem humanam, aduersus hominem: nec necesse est, peccatum aduersus Deum, esse peccatum aduersus hominem: aut peccatum aduersus hominem, esse peccatum aduersus Deum. Exempli gratia, peccabant tres pueri aduersus regem Babylonium, non adorantes statuam: at non peccabant aduersus Deum. Contra Babylonij adorantes, peccabant aduersus Deum, non peccabant aduersus Regem. Vnde & illud sit manifestum, posse à Deo dimitti culpam in se admissam; non remissa tamen culpa admissa in hominem: & contra posse hominem dimittere culpam in se, quum tamen non sit dimissa culpa in Deum.

XXVI. His positis, nihil est difficile Nemo nostrum docet, vbiunque, quocunque modo dimittitur culpa, ibi dimitti etiam omnem poenam: Non enim verum, dimissa culpa in Deum, tolli poenam humanam: quomodo nō est verum, remissa culpa in hominem, remitti poenam diuinam. Sed verum est, dimissa culpa in hominem, remitti poenam humanam: & remissa culpa in Deum, dimitti poenam diuinam. Itaque, nihil nisi nugatur Peltanus.

XXVII. Hæc vera, hæc inuicta solutio est: at non, quam ille sibi nos finxit opposites: eos qui peccant, non solum in homines iniurios existere, sed iustitiæ quoque ordinem turbare: ideoque, non tantum hominibus, sed etiam iustitiæ satisfaciendum esse. Nam hæc, si esset vera: Ergo nunquam condonaretur vllum peccatum perfecte; nisi violata iustitia: quod neque in humanis rebus verum, neque in diuinis. In humanis quidem: quia potest princeps perduelli efficere ne sit damno suum in rempublicam peccatum: quomodo David Abnero, prius hosti, plene conciliatus est 2. Samuelis. 3. Imo, quotidie videmus Regis indulgentias culpam condonare admissam in Rempublicam, non remissa tamen culpa in hominem, contra quam philosophatur Peltanus. In diuinis autem; quia plurimis ipsi Papistæ agnoscunt dari à Deo plenariam indulgentiam, tum in Baptismo, tum alias. Quare, remittentæ, remissæve poenæ causa, est prorsus ab autoritate eius, cuius id iuris est. Iesu ita vero, tum sunt ineptissimi, quum sibi videntur subtilissimi.

XXVIII. Octauum argumentum. Si peccatoribus, post remissionem, remanent complures peccatorum reliquæ: Ergo, remissa culpa, non semper remittitur poena. Remanere reliquias probat, quia inde sit frequens intellectus error, mentisque hallucinatio: inde praua voluntatis vora, noxiaque desideria: & alia similia. Probat consequentiam: quia hæc reliquæ sunt veræ, proprieque cruce, ac molestiæ ex turbido fonte nata: sunt mali denique malæ damnatae que illius arboris fetus.

XXIX. Respondeo; nego consequentiam. Alioquin mendacissime assererent Catholici, in Baptismo remitti & culpam, & poenam omnem: ipsi non contradicentibus Papistis. Nam, hæc reliquæ remanent in omnibus quantumuis baptizatis. Videlicet, hæc reliquæ, vel sunt tantum incommoda, vel etiam peccata. Incommoda tantum, vt intellectus errans, in rebus physicis: desideria noxia, in grauidis mulieribus, & si quæ sunt eiusmodi. Peccata vero, mētis hallucinatio, in doctrina pietatis; voluntatis desideria impellentia ad furtum, scortationem, homicidia. Illa incommoda, possunt interdum in poenis numerari: at non semper. Itaque, non concludunt. Illa vero possunt, & solent aliquomodo poenæ dici: sed comprehenduntur potius proprie sub peccatis. Enimvero, si poenæ sunt, at certe, non quæ satisfacere possunt Deo pro peccatis: quum potius augeant semper peccatum, & mereantur nouas poenas. Itaque, comprehenduntur in remissione culpæ potius quam in remissione poenæ.

XXX. Nonum argumentum. Si Christi Redemptoris nostri crux, crucisque eius energia non vno, eodemque modo operatur in omnibus, in imper-

tiendo cælesti, supernaturalique bono: Ergo neque in summouendo spiritali malo. Ideoque, interdum vniuersam poenam simul absumit, quandoque partem, quā maiorem, quā minorem.

XXXI. Respondeo; effecta crucis duū esse ordinem. Alia enim esse in nobis, absque nobis: Alia vero in nobis per nos. Hæc ea esse, quæ facti oportet in intellectu, & voluntate, sic mutatis à Deo, vt tamen non contra eorum naturam: neque enim inuiti volumus bonum: sed ex nolentibus efficimur volentes. Illa autem, quæ à sola Dei voluntate ita pendet, vt in iis habeamus nos mere passiuæ: exempli gratia, Adoptio, Misericordia, Amor. Nam, vt adoptet nos Deus, vt misereatur nostri, vt amet, ita fit in nobis, vel potius nobis, vt nostri sint in eo ipso motu nulli. Quæ prioris sunt ordinis; ea fatemur non eodem omnia modo: sed altera dicimus perfecte fieri, & eodem in omnibus modo. Sicut in homine ipso condendo, corpus quidem formatur à Deo, sed per naturam: itaque, in formando morē sunt, & gradus; & partes. At in anima inspiranda, longe alia ratio; non enim paulatim: sed vno momento formatur; & in sui perfectione: nempe, quia Deus hanc format immediate. Denique, ne ab hoc argumento longius recedam; fatentur Papistæ, culpam perfecte remitti.

XXXII. Hoc posito, negamus sequi, poenam summoueri per partes: nimirum, quia hoc fit in nobis sine nobis: sed pure, & absolute à voluntate Dei: quomodo in hominibus ipsis vt remittat poenam scelerato Rex, ita pēdet ab arbitrio Regis, vt nullas, nisi patientis partes sceleratus sustineat. Patet in Baptismo saltem: vbi non dicunt Papistæ, Deum remittere seorsim poenam, & culpam: aut particulatim poenam: sed simul, & semel & omnino.

XXXIII. Cælestis, supernaturalisque boni partes sunt itidem, vt oppositi mali: itaque, opponuntur bona malis, alia directe, alia indirecte: illa, quæ sui ratione, & quatenus talia: hæc quæ tantum quatenus mala. Sic sanctificatio opponitur directe peruersitati; adoptio reprobationi: remissio peccati imputationi: oblique autem sanctificatio reprobationi, adoptio peruersitati. Conceditur autem, si non eodem modo fiat bonum, neque eodem modo tolli malum: sed ita, vt bonum malo directe opponatur: quia enim quæ directe opponuntur, tollunt se mutuo, omnino necesse est, eodem modo hæc tolli, quo illa poni. Itaque peruersitas, non vno eodemque momento tollitur: quia sanctificatio vno vno, eodemque momento ponitur. Sed in oblique oppositis negamus idem esse iudicium: etsi enim iniquitas tollatur; tamen adoptio nulla per partes efficitur. At negamus, directe oppositum poenis bonum sensim poni, videlicet remissionem.

XXXIV. Decimum argumentum, à iustitia est, & sapientia Dei. Illam enim exigere, vt aliter in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum, per ignorantiam, deliquerint: aliter vero, qui semel à peccati seruitute liberati, scientes, denuo Dei templum violare, ac Spiritum Sanctum contristare non formidarint. Hanc vero, ne ita nobis absque vlla prorsus satisfactione, peccata post primam reconciliationem condonet, vt, occasione hinc accepta, peccata leuiora reputantes, in Spiritum Sanctum interim contumeliosi in grauiora subinde scelera labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ.

XXXV. Respondeo; primum ex Tertulliano, de poenitentia c. 4. *Audaciam existimo, de bono diuini præcepti disputare: neque enim, quia bonum est, iccirco auscultare debemus, sed quia Deus præcepit.* Itaque, non parior temeritatem (sic enim dicam libere) Papistarum, qui ratiunculis vtunque conceptis, metuntur opera diuina: & pronuntiant hoc, illud ve Deum decere, non decere: haud secus, ac si de homunculo iudicarent, cuius voluntas à superiori aliqua lege pendeat. Nobis vero etsi hæc sophismata essent soluta difficilia, tamen audacter contemnerentur, certis, mero Dei arbitrio, tum omnia, tum hoc ipsum, de quo agimus, di pensari.

XXXVI. Secundo, hæc eadem ratio valet, si quid valet, æque contra Baptismum, ac poenitentiam. Neque enim magis absurdum, templum Dei violare, & Spiritum contristare post Baptismum, quam ante: neque non baptizato licet thesaurizare sibi iram in die iræ, quam baptizato. Vtrumque posse fieri ante Baptismum constat, quia factum sit. Factum autem docet Tertullianus, eodem illo de Poenitentia lib. 16. *Omne præterea cunctationis & tergiversationis erga poenitentiam vitium, præsumptio in iustitiam importat. Certum enim in dubiis: venia delictorum, medium tempus interim furantur: & commocentur sibi facium delinquendi quam eruditionem non delinquendi.* Cur non ergo concludunt astutissimi homines petitiuissime iustitiæ; atque expertissimi sapientiæ: cur non concludunt, non debere in Baptismo remitti poenam cum culpa, & vt loquitur Peltanus, tolli omne omnino propriæ rationis debitum?

XXXVII. Tertio, quid si alia ratio sit efficacior, potentiorque huic incommodo tollendo: Enimvero, non negem fortasse, aliquantulum esse vtilis poenas temporales: sed longe plus momenti æternis inesse, quis neget? Et has Scriptura tolet proponere: Paulum attende, ad Hebræos 6. *Fieri non potest, vt qui semel fuerint illustrati si prolabantur, denuo renouentur.* Et 10. *Si vltro peccauerimus post acceptam cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua est hostia.* Quanto illud fortius: quanto potentius in tonat auribus hominum; quam iste minaciarum quisquillæ; recidas sciens, volens, dabis aliquas poenas: minutulas poenas, leuiculas poenas: Caue occidas hominē post Baptismum: alioquin ieiunandum erit annos septem: Caue alienum thorum polluas: nisi velis cilicio indui. Suntne hæc magna iustitiæ arcana? profunda illa sapientiæ axiomata? tam digna Deo? An potius hominum somnia, *κατα τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἀλλογισμοὺς αὐτοῦ.*

XXXVIII. Quarto; iustitia Dei dupliciter dicitur, vel relate ad peccata hominum: vel relate ad Deum ipsum. Illam, si dicit Peltanus; nego, exigere, vt aliter admittatur peccator ante Baptismum, & post Baptismum. Ratio manifesta; quia omnino peccatorem non vult recipi in gratiam: quum lex pronuntiet, maledictum esse qui non steterit in omnibus quæ sunt mandata. Sin alteram mauult; secundum quam omnia Dei effecta iusta sunt, id est, nullo modo mala: nego rursus, alio modo per hanc recipi in gratiam post Baptismum, quam ante. Nempe, quia hæc iustitia est misericordia quæ in eo est, vt non puniatur peccator. Itaque, Christus, absque vlla poenarum reseruatione, accepit in gratiam paralyticum, latronem, qui fuerat peccator post Circumcisionem: Petrum etiam post Baptismum.

XXXIX. Vndecimum argumentum esto Klingij. Semper petimus nobis

bis peccata dimitti, siue debita. Quale debitum, nisi poenae pro peccatis debita, quando a solutio tollit omnem culpam?

XL. Imo utrumque, & poenae & culpae. Quid enim est, quo coereatur, ut non sit nisi alterum? Maldonatum audi, *Dimitti esse, non solum non imputari, non solum dissimulari, non solum non regi, non solum non puniri, ut noni heretici fabulantur, sed penitus etiam tolli, penitus deleri, & in profundum mare proici, ut Scriptura loquitur.* Non potuit maledicus homo non caninos dentes in nos stringere: sed nunc dissimulemus sane. Ergo aut mentitus est Maldonatus, aut haec verba, & remissionem culpae continent, & poenae: nam, non imputare, dissimulare, tegere, delere, omnia ad culpam pertinent: punire autem ad poenam. Lucas Brugensis, in Matth. 6. *Tunc dimittit peccatum Deus, quando actum habet eo loco, ac si non fuisset: maculam, restituit suo nitore, atque integritati animo, eluit, & poenam debitam remittit.* *Istud omne hic oramus, ut de peccato non sitis omnibus ita agat Dei Patris misericordia.* Olim Chrysologus serm. 67. *Homo, si sine peccato esse non potes, & vis semper tibi dimitti totum, dimitte semper: quantum vis dimitti tibi, dimitte tantum: quoties vis dimitti tibi, toties dimitte: imo, quia vis totum dimitti, totum dimitte.* Et 68. *Dimittenda sunt autem fratres, debita non pecunia solum, sed omnium causarum, culpam, criminum.*

XLI. Quid quod peculiariter hic culpa intelligitur? Ianfenius, Concordiae c. 48. *Per debita peccata intelliguntur sic dicta, eo quod hominem apud Deum debitorem poenae vltionis, aut imperande gratiae constituunt.* Toleus in Luc. 11. *Sciendum est, peccatum dici debitum ab effectu, quia inducit debitum, facitque hominem debitorem: qui enim peccauit, Deum offendit, iniuriaque afficit, & inde debitor satisfaciendi remanet pro commissa culpa: quam satisfactionem, nisi Christus pro nobis, sua morte, ac passione, Deo Patri obtulisset, semper homo debitor permanisset, ac inde reus poenae aeternae perseverasset.* Quum ergo debita dimitti petimus: peccata deleri, & auferri nobis rogamus, gratis quidem, & sine pretio respectu nostri, non tamen respectu Christi, qui pretium pro nobis soluit peccatorum.

XLII. Manifestum est, credidisse Ianfenium, credidisse Toleum, praecipue postulari dimitti ipsum debitum, id est, causam, cur debitores sumus: id est, culpam. Veruntamen eligit utrumvis Klingius; siue peculiariter postulemus remissionem culpae, siue communiter poenae, & culpae, ergo non sequitur, post abolitionem remanere poenam, nam aequo iure culpa remanere concluderetur, quod absurdum.

XLIII. Duodecimum argumentum, est Gregorij de Valentia, puncto 5. q. 17. disp. 6. 2. Comment. Si quibusdam hominibus, qui quaedam peccatorum genera commiserunt, temporalis aliqua poena decreta est diuinitus, dubitari non debet, quin omnibus etiam aliis, vel eadem peccata, vel quaecumque alia, siue grauiora, siue minus graua, quam illa committentibus, aliqua etiam temporalis poena, pro ratione ipsius culpae grauioris, siue minus grauis diuinitus decreta sit, supersit similiter exsoluenda post culpam remissionem. At verum prius. Ergo posterius. Probatur antecedens multis exemplis, Adami, Moysi, reliquorum, quae paulo post erunt enumeranda prolixius. Probatur autem consequentia tribus argumentis.

XLIV. Respondeo; primo, negari assumptum, quia exempla Adami, Moysi, aliorum poenas habent materialiter tantum, non etiam formaliter, id est, non sub ratione poenae, sed castigationis: qua de re paulo post fatus. Haec autem controuersia de poenis agit proprie, & sub ratione poenarum. Itaque, non probatur id, quod oportet probari.

XLV. Secundo, nego consequentiam. Non enim a particularibus exemplis conclusio necessaria sit vniuersalis. Similis consequentia; Si in quibusdam peccata Deus punit aeterna damnatione: ergo etiam in omnibus s. Rufus, Si in quibusdam punit per lepraem, morteve filiorum: Ergo & in omnibus. Haec falsa consequentia sunt: cum tamen antecedentia nequeant negari. Quid? quod ipsi seipos confutant? Nam in Baptismo remitti totam poenam concedunt. Quod si verum; necessario falsum est, omnibus peccantibus decerni diuinitus poenas exsoluendas, post dimissionem culpam. Et tursus per indulgentias tolli dicunt has ipsas temporales poenas. Possuntne, aut solui sublati, aut tolli soluti? An potius caecus est superstitionis impetus, ut seipos feriant Papistae?

XLVI. Sed consequentiae probatio prima, Ipsa gemina est. Prior, non posse excogitari rationem discriminis; cur quibusdam peccatis poena quaedam sit decreta, & non omnibus, praesertim grauioribus. Altera; Rationes omnes, ob quas diuinitus aliqui puniuntur temporali poena, vniuersim pertinent ad omnes: nam, & per prauam conuersionem ad creaturam Deum offenderunt: & omnes timore poenae a peccando vult deterri Deum: & omnibus est salutare, ut moneantur, quantum sit peccatum.

XLVII. Respondeo; rationem sumi, vel a peccatoribus, vel a Deo: Si a peccatoribus, fateor nullam dari. In quo, quid absurdius, quam cum ne ipsi quidem Papistae ullam queant assignare, quare alij nullas dent poenas aeternas, alij vero contra? Quare Mariam lepra inuaserit, non alios? Quare, Core, Datan & Abiron, viui sunt sepulti, at non alij plurimi? Quare Sodomitae ignis deuorant, non itidem Graecos olim, non nuper alios Sodomitae nihilo castiores? Sed, si ab ipso Deo, tum vero datur & perspicua, & certa ratio, Voluntas; quae hic Gratia dicitur, cui vni acquiescunt Catholici, dum Papistae fatagunt circa plarima, puta, merita, satisfactiones, supererogationes, indulgentias; breuiter, nundinationes: mirum, nisi diuersa alia excogitaturi: quum ne his quidem inuentis, politis, multiplicatis, coaeuatis habere possint conscientiam pacem, ut se statuunt iustificatos.

XLVIII. De causis quid dicam? Sunt, inquit communes. Forte, inquam, at non necessitatis: alioquin, quia etiam non baptizati conuersi erant ad creaturas: & hos intererat deterri a peccato, moneri, quantum sit peccatum: ergo his oportebat non dimitti poenas temporales. Quod si nihilominus aliter istis prouisum, cur non poterit & deinceps peccantibus, id est, post Baptismum? Et posse, sciunt Papistae, qui tenent interdum sola contritione absorberi poenas temporales.

XLIX. Probatio secunda. Alio qui sequeretur, esse velut quandam personarum acceptationem in Deo: si non haberet se iusta quadam proportione erga omnes peccatores: ita nimirum; ut quo aliqui magis minusve peccant, hoc magis minusve temporali poena diuinitus puniantur.

L. Quid ergo superest, nisi ut sicut se Deus, iudicandum apud tribunal humanum imo pareat se dandis poenis. Nunquam enim effugiet, quin sit acceptor personarum: maxime seuerissimis morum Censoribus, hac tandem

postrema mundi senecta creatis Iesuitis. Cur enim Deum non pudeat baptizatis vniuersas poenas dimittere, aequae Iudaeis, Ethnicis: pariter viris, infantibus? Cur blasphemum illum & persecutorem Tarlensem longe mitius tractare, quam Dauidem, cui & mors infantuli videnda; & rebellio filij toleranda, & pestis sobeunda fuit grauissima? Hoc Iesuitae probent? Tantam anomaliam condonent, vel Deo? Sed Catholici: aliquanto aequiores Creatori, didicerunt, & in gratia nullum esse locum posse acceptioni personarum: & condonati peccata, non per legem, sed per gratiam.

LI. Tertia probatio. Ex Sacra Scriptura satis multis in locis compertum est, hoc esse consilium Dei, & hanc legem prudentiae diuinae; ut, sicut in remunerando, ita etiam in puniendo, & vindicando peccata, Deus reddat vnicuique iuxta opera sua. Quod sane non fieret, si aliqui punirentur diuinitus poena temporali, alij minime.

LII. Eia vero in puniendo, in vindicando. Esto sane, inquam. Sed de poena, & vindicta nulla nobis quaestio est: imo de condonatione, quae tanto distat a poena: quanto dies a nocte: quanto affirmatio a negatione. Itaque Sophista disputat contra hypothesein; & vagatur extra oleas. Deinde nugatur pueriliter. Nam, cur haeret poenae temporali: quasi temporis haec circumstantia magnum haberet momentum. Atqui ratio postulabat, hac ablata, simpliciter dici poenam: dici, inquam, non iri redditum vnicuique secundum opera, si punirentur quidam, alij vero minime. Hoc enim longe magis recedit ab illa prudentiae regula: tum autem, in aliter oppositionis membro, remuneratio non tantum temporalis est, sed absoluta. Cur ergo tam confiderate Iesuita? An quia vidit non posse negari, alios puniri, alios minime? Prudenter: sed nos constanter aequae negamus, contra prudentiam esse, aliquos temporaliter puniri, aliquos minime.

CAP. IV.

Argumenta Papistarum, de poenis temporalibus post hanc vitam.

I. Hactenus argumenta communia. Nunc illa, quibus probare satagunt, remanere post hanc vitam poenas temporales. Hanc partem Bellarminus non disputat: sed testatur: prolixè disputasse libr. 1. de Purgatorio: quod tamen apertum mendacium est. Nam cap. 7. secundam rationem firmando Purgatorio, hanc ille quidem prorulit, *Quum conciliantur Deo peccatores, non dimittitur semper cum peccato tota poena temporalis: at, potest fieri, & saepe fit, ut in tota vita aliquis non satisfecerit plene pro temporali illa poena. Ergo necessario statui debet Purgatorium.* Veruntamen retineri poenam nullus probat, nisi ab illede argumentis, quae habent in ista controuersia, ut probet, remanere poenam aliquam persolendam in hac vita. De iis autem, quae post eam, v. d. e. p. v. d. e. p. v.

II. Nisi forte pro argumento, imo disputatione prolixa haberi velit, quo & alios vltus scio: Superesse aliquas poenas post mortem: quia sint, qui non satisfecerint eis, quas in hac vita debebant tolerare. Quo vix quicquam videtur dici potuisse futillius. Nam distinctum oportuit, quas poenas diceret, easque, quas Deo iudice, an quas hominibus decernentibus sustineri oporteat. Nam, si has: tum facile conceditur multos obire vltimum suum diem, antequam ea poena expungatur, quod exempla docebant olim quotidiana. Sed huiusmodi poenas non expunctas in hoc seculo, exigi in altero; mera somnatio est: nec nisi Papistis scholae febricitantibus ardore somniata. Et quis credat sanus, a Deo misericordiae, a Deo indulgentiae, leuiore poenas in duriores commutari?

III. Sin autem poenas malit Bellarminus a Deo iudice constitutas: primam probatum oportuit, aliquas esse post remissionem culpae: quod, cuiusmodi sit, paulo post veniet in disquisitionem. Secundo, ut concedamus tantisper aliquas esse; tamen decedere quencquam, iis non expunctis, absurdissimum dicitur. Non enim is Deus est, quem fallant ventura, aut cuius in irritum cadant decreta. Itaque, si constituit peccatorem quencunque dare sui peccati poenas in hac vita, nullo fieri modo poterit, ut ille decedat ante eas poenas penitus expensas. Et vero, quaecumque illi citant exempla poenae alicuius reseruatae: ea nulla sunt, non hoc contestantia. Quare certum est, Dei decretum nunquam eiusmodi esse, vel dicat, exempli gratia: David poenas dabit adulterij, vel in hac vita, vel post mortem: sed determinate dabit in hac vita. Hoc si est, tum vero argumentum magnifice ridiculum est.

IV. Verum quae Bellarmino causa videtur fuisse conclamata, deplorataque: eam Tapperum puduit tam manifesta desertione prodere. Quare maluit pugnando fortitudinis speciem exhibere, quam fugiendo, siue latitando, nec non vinci, & dedecus infamiae reportare ex pura puta pertinacia. Examinemus topisimata.

V. Primum. Quod in futuro seculo iustorum peccata vindicentur, testati sunt Patres Veteris Testamenti, qui longa salutis expectatione, & exilio, vsque ad Christi resurrectionem a locietate sanctorum Angelorum, apud inferos puniebantur, non sine graui afflictione. Probat ex Zachar. 9. *Tu vero in sanguine Testamenti tui emisisti vinclos tuos de lacu, in quo non est aqua.*

VI. Respondeo; supponi ingens mendacium, de Patrum exilio, de graui afflictione & poenis, apud inferos: quod quidem haud ita multo post propria controuersia examinatum inus. Interea patiat Tapperus, nos firmiter credere, iustos morientes in Domino, longe ante Christi tempora admisso fuisse in regnum caelorum, siue Abraham sinum, vbi illis bene esset, ut Lazaro: hoc est, non tantum nullos patenterent sensus, sed ne quidem damni poenas: verum, plene requiescerent a laboribus suis expectantes beatam corporum suorum resurrectionem. Locum Zachariae longe aliter sonare, alias audiemus, quum recurret: recurret enim, nec solum in controuersia de Limbo, sed & de Purgatorio: nam vtrique stabilendo adhibetur a Papistis, peritis eadem fidelia duos dealbare panetes.

VII. Secundum sophisma. Ob peccatum, anima iustorum expectant adhuc suorum corporum redemptionem. Quum enim mortale hoc induerit immortalitatem: tum primum fiet sermo, qui scriptus est, *Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors, victoria tua? Vbi est mors, stimulus iustus? interim sub altari clamant vsque quo, Domine sanctus, & verus, non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Apoc. 6.*

III. Respondeo; concedi resurrectionem corporum expectari a iustis: sed negari, hanc expectationem vllam esse peccati remissi poenam. Ratio in prom,

in promptu: quia si hoc verum, ergo nulli vnquam remissa simul esset culpa, & poena. Nemo enim est iustorum defunctorum, qui non hac expectatio-
ne teneatur. At Papistae consentiunt esse, quibus vtraque sit remissa. Rursus
si expectatio restituendi corporis, poena est: ergo Christus ipse post mortem
luisset aliquam poenam: quia saltem triduum expectavit. Ipse tamen agens
Spiritus dixerat. *Summatum est: Ioannis 19. id est, interprete Villagudo,
Nihil amplius poenarum exsoluendum restat: Lucas Brugenfis, Vt conscius om-
nium qua ipsi erant toleranda, ac quandiu toleranda, postremam hanc esse passio-
nem sua periodum pronunciat, finemque, ac terminum adesse eorum, qua pro huma-
no genere pati debuerat. Barradas, Hoc est, omnia qua Pater me passurum decre-
uerat, & praedixerat in Scripturis, & figuris, consummata, & perfecta sunt.*

IX. Neque vero locus Apocalypsis eo pertinet. Quid enim est? Nempe,
rogatur Deus, vt vindicet sanguinem iustorum ab iis, a quibus effusus est.
Atqui primum, hoc longo differt intervallo a poenis. Non enim, si nondum
vindictam est in persecutores impios, ideo poenas dant electi: Alioqui
poenas darent in ipso caelo beatorum. Quum tamen ipse Tapperus paulo
post dicitur sit, nihil ingressurum caelestem ciuitatem, quod sit obnoxium
ferendo supplicio.

X. Enim vero, quod ad animas illas Ioanni visas sub altari attinet, vt vt a-
lii aliter interpretentur, tamen Bellarminus, lib. 1. de Sanctorum beatitu-
din. c. 3. negat posse intelligi al quem locum extra caelum, in quo illae animae
fuerint. Pererius, *Vidit, inquit, beatus Ioannes, Sanctos Martyres, quantum ad
corpora quidem in Ecclesia militante, sub altari holocaustorum, propter eorum
passiones. & cades, quantum vero ad eorum animas post mortem, in Ecclesia tri-
umphante sub altari incensi, id est, in caelo hostias perpetua laudis immolantes
Deo. & indutos prima stola beatitudinis animae, certissima spe secundam stolam
glorificationis suorum corporum, consummatamque felicitatis expectantes. Videntur
autem animas in caelo: animas in Ecclesia triumphante: animas indutas sto-
la beatitudinis: & has adhuc poenas dare: dare poenas suorum peccatorum?
& has adhuc purgari? Nam Papistae idem purgari, & poenas absolueri con-
stitutas. Iustinianus, in 1. ad Philipp. ad illud, *Viuere mihi Christus. Stultum
esset, eaque atque impium existimare quonquam esse in caelo, qui Dei conspectu non
persuatur, roque ipsa non sit beatus.**

XI. Tertium sophisma. De poena, quae post hanc vitam affligit
iustos, testatur Apostolus Paulus 1. ad Corinth. 3. quando scribit eos, qui su-
per edificaueunt lignum, foenum, & stipulam, saluos fieri, sic tamen quasi
per ignem.

XII. At nos respondemus. huic ignem, siue quasi ignem, non esse pro-
prium iis qui lignum, foenum, stipulam, super edificaueunt sed commu-
nem iis, qui argentum, qui aurum, qui lapides pretiosos, *Cuiusque, inquit, o-
pus manifestum fiet: dies enim declarabit: nam per ignem reuegetur.* Itaque si
huic ignem poenam dicas, necesse est concedas, non tantum peccatis, sed
etiam virtutibus preparatas, destinatasque esse poenas in futuro seculo.
Quod quis non horreat dicere? Deinde, negamus vllum huic ignem futu-
rum post hanc vitam. Verum tamen prolixior huius loci tractatio, vt ipse
Tapperus agnoscat, Purgatorio debetur.

XIII. Quartum sophisma. Si in hac vita punit & animaduertit Deus in
iustorum peccata, nec statim poenam totam condonat, nihil dubitandum
est, quin eos punit, etiam post hanc vitam, qui minus purgati hinc exeunt.
Nihil enim coinquinatum in sanctam ciuitatem Hierusalem intrabit, nec
supplicio ferendo obnoxium.

XIV. Sed haec puerilis est & crassa petitio principij. Supponit enim,
esse quasdam poenas retentas, quae hic non persoluantur: quae tamen ipsa
thesis est, qua de nunc agitur. Nos vero concedimus, multas esse poenas te-
porales, peccatis debitas, quae non exsoluuntur a iustis: sed eas retentas fu-
isse a Deo, quum condonabantur peccata: nego, quantumuis contra cla-
mante Sophista, nihil dubitandum. Imo hoc ipso, quod non exigantur,
condonatas dico. Qui aegrotantes accedebant ad Christum, ij omnes me-
rebantur propter peccata sua, vt liberarentur a morbo, sed in eo perirent.
Liberabat tamen Christus: inde dico eis simul dimissam & culpam & poenam:
neque aliter censendum de reliquis: vt omnino certum sit axioma, quae hu-
ius vitae non exiguntur poenae ante mortem, eas omnino non exigi: neque
negare debent saltem Papistae, qui alias tam se curiosos gerunt iustitiae di-
uinae patronos. Nam cuius id esset iustitiae, exigere in altera vita poenas, po-
natum in hac vita loco: quum illae poenae infinitis spatiis superent istas? Imo
iudicent auditores, quam sana mens sit Papistis: qui, quum grauissimas post
mortem poenas doceant redimi, leuiculis quibusdam huius vitae laboribus:
tamen audeant asserere leuiore huius vitae, redemptum iri grauioribus illis
post mortem. Na ego quidem ignoro, quid sit hoc tandem genus ius-
titiae: siue commutatae, siue distributivae, quae minimis magna compen-
sar, & maxima minimis redimit. Mitto quod ante dixi de frustra Dei sa-
pientia.

XV. Nihil non purgatum ingressurum in caelestem ciuitatem, asserente
Spiritu sancto, non debemus negare: sed viderint Papistae, quid agant cum
Deo, altera voce clauante, & quidem ter. *Quod Deus purificauit, tu ne com-
mune, id est pollutum, dixeris, Act. 10.* Est autem remissio peccatorum, pur-
gatio, & quidem absoluta plenaque purgatio. Viderint quid Paulus respon-
saturi sint, pronuncianti, ad Hebr. 10 *Vnicuique oblatione consecratum (vulgata e-
ditio consummatum): Graece τελευτωσεν) in perpetuum eos qui sanctificantur. E-
nimvero, si non sunt purgati: si sunt coinquinati, quomodo sanctificati?
quomodo τελευτωσεν, consummatum? Denique, nego solas poenas pollue-
re. Probo, quia 1. ad Corinth. 7. *Alioquin liberi vestri impuri essent, nunc au-
tem sancti sunt.* Et erant tamen hi liberi rei poenarum temporalium: quod si
non impuri, ergo poenae non polluant. Et vero impuritatem semper inuenias
positam pro ipso peccato, siue culpa. Ad Roman. 6. *Stitistis membra vestra
serua impuritati.* Postea, ad Corinth. 12. *Nec respuerunt super impuritate, nun-
quam pro poena.**

XVI. Quintum sophisma. Quum filij Dei ex Christi institutione, quo-
tidie apud Patrem clamant, vt debita sibi remittantur, nihil dubitandum
est quin plerunque moriantur, nondum his debitis plene persolutis.

XVII. Ast ego contra, nihil dubitandum, quin moriantur his debitis
plene persolutis. Nam persolutio gemina, vna, per se, altera, per Christum.
Prior, absit vt se quisquam fidelis confidat peccatum vllum suum persolue-
re. Et si consideret, cur oraret remissionem? Aut quis ignorat eos postulare

remissionem, qui agnoscent non esse soluendo? Ast altera persolutio: haec
vero est certissimum fundamentum spei fidelium. Et hanc illi quotidie po-
stulant, imo flagitant. Nec durum & inexorabilem iudicem, sed benignum
& propitiabilem, imo iam propitiatum Patrem. Itaque non orant frustra,
sed certi exauditionis. Quare, eo ipso quod quotidie precantur fideles, &
clamant apud Patrem *Demitte nobis debita nostra:* nemini dubitandum, quin
moriantur, omnibus debitis plene, plenissime persolutis.

XVIII. Sextum sophisma. Nulla peccata Deus impunita relinquit: & id-
eo necesse est, quod puniantur ab ipso homine, vel a Deo. Et si peccatum pa-
rentum nostrorum, futuri seculi supplicio, vtque a se seculi consummatione
in filijs Deus vlciscetur. nihil dubitandum est, quin grauius vindicet pec-
cata nostra, propria voluntate, & sponte admitta: maneatque poena in secu-
lo futuro soluenda, si hic iam non soluarur, nec poena tota futuri seculi sem-
per remittatur, remissa culpa.

XIX. Imo, rursus pueriliter, *nihil dubitandum*, id ipsum est, de quo maxi-
me dubitatur. Et quis Tappero tantum concessit maiestatis, vt quod nos
tot Scholasticis, alisque dicentibus, & asserentibus, disputantibus, contro-
uerlum faciebamus, nunc vno momento tam facile concedamus Tappero,
& quia semel, bisve, magno oris hiatu pronuntiauit, *nihil dubitandum*, ne
hiscere quidem audeamus?

XX. Carterum, nullum peccatum impunitum relinqui, potest ferri: sed
nos disputamus de peccatoribus puniendis. Importuni fortean Tappero:
sed quid facias? Veritas cogit *Si leo rugiat, quis non timebit? Dominus Iehoua
loquutus est, quis non prophetauit?* Itaque, libere pronuntiamus, nullum qui-
dem peccatum impunitum relinqui: sed infinitos tamen peccatores, nullas
poenas dare. Alioquin, quomodo verum, quod saepe obseruatum, & pius i-
terandum est, propter obliuiosissimos Papistas, quomodo, inquam, verum,
aliquam esse plenariam indulgentiam, quae simul & culpam relaxet, & poe-
nam? Vindicata sunt omnia peccata in Christo, qui poenas luit pro peccatis
omnium hominum. Sed nullas dant poenas ij qui sunt in Christo: nempe,
quia pro iis poenas dedit ille, non tantum sufficienter, sed etiam efficaciter.

CAP. V.

Nullam retineri temporalem poenam post hanc vitam,
probant Catholici.

I. Nos contra disputamus, hoc argumento primo. Quicumque & beati
sunt, & requiescunt a laboribus suis, ij nullam poenam patiuntur. At,
quicumque in Christo moriuntur, beati sunt, & requiescunt a laboribus suis.
Ergo ij qui in Christo moriuntur, nullam poenam patiuntur. Assumptio de-
scripta est ex 14. Apocal. *Tunc audiuimus vocem de caelo, dicentem mihi, Scribe: Bea-
ti mortui, qui in Domino moriuntur post haec. Etiam dicit Spiritus: vt requiescant
a laboribus suis.* In tibi vocem de caelo: vnde contra audimus voces de terra
necesse est: an potius ex infernis? Non enim de caelo frigidum & calidum.

II. Bellarminus, cap. 12. lib. 1. de Purgatorio, bifariam eludit. Primo cum
Anselmo, illud, *A modo, a naen*, non significare, a morte vnus cuiusque: sed
ab extremo iudicio, de quo Ioannes eo toto loquitur capite: vt sit sensus,
Beati mortui, qui in Domino moriuntur: a modo enim, id est, a fine huius
iudicij, de quo nunc loquor, in aeternum requiescant a laboribus suis.

III. Verum, Anselmo, Bellarminoque, non omnes consentiunt. Andreas
Casariensis *καὶ οἱ ἐν τῷ σὺννεμῶν ἐξοδῶν, καὶ οἱ ἀναπαύουσιν, Illis vnusque
exiit a corpore, quies a laboribus.* Aretas similiter *καὶ οἱ ἐν τῷ σὺννεμῶν
καὶ οἱ ἐξοδῶν, ἀναπαύουσιν καὶ οἱ ἀναπαύουσιν. Illis enim vera exiit a corpore,
requies est liberans a laboribus.* Ambrosius, *A modo, id est, a tempore mortis sua
requiescent Sacti, a laboribus suis.* Richard. de S. Victore *A modo, id est ab ipsa morte.*

IV. Neque contextus Graecus e potest interpretationi quadrare. Primu
enim, quis ferat, Beati qui moriuntur in Domino, quia a modo, id est, post
resurrectionem requiescent? Nemo enim videt, ad idem tempus referri v-
trumque, & moriuntur, & a modo: Non enim dictum, qui mortui sunt: sed
praesenti tempore, qui moriuntur. Quod si a paeri, referas ad resurrectionem
ergo sensus erit, quasi iam factam resurrectionem representantis: & asse-
rentis ab eo demum tempore, futuros illos beatos. Sed quomodo facta iam
resurrectione intelligi possent qui moriuntur in Domino? cum nemo om-
nino moriatur? Nam moriuntur, pro mortui fuerint: inusitata est enallage.

V. Secundo Graece, *καὶ οἱ ἀπαύουσιν*, non connectitur cum sequentibus, *Requie-
scent a laboribus suis:* vt in editione Latina: sed cum praecedentibus, vt vertit
Beza, *moriuntur post haec.* Non posse autem neci sequentibus, argumento est
affirmationis particula, *καὶ*, quae omissa est Latino interpreti: haec enim non
solet subiici primae commatae voci: sed inchoare potius ipsa sententiam.
Math. 9. 28. *Ναὶ κὺρα:* & alias saepe. Denique, consulant aut se ipsas aures,
non medijs, Athenis barbarae, quomodo sonet, *καὶ οἱ ἀπαύουσιν, καὶ οἱ ἀπαύουσιν*
& satis erit mihi supplicij, de Anselmo Bellarminoque.

VI. Toto capite agi de extremo iudicio, primum, nescio an concessuri
sint Papistae, qui & legunt, *Cecidit, cecidit Babylon, vrbs illa magna.* Et inter-
pretantur Romam Ethnicam. Sa, *Roma: quae sic appellabatur ab Apostoli ob
idolatriam, & flagitia.* Nam profecto Babylon Ethnica non corruet de-
mum in extremo iudicio: quae iam pridem nulla est.

VII. Sed vt demus tamen describi, nihil inde conficitur. Nam praeterquam
quod praedicatur, non praesens, sed futurum, et si propheticum more per phrasas
praeteritas, haec autem iustorum mors, per praesentes, atque adeo addita
particula, *καὶ οἱ ἀπαύουσιν*: hoc etiam notari dignum quod post eam representatio-
nem, immediateque ante locum a nobis citatum habetur, *Hic tolerantia
Sanctorum: hic qui obseruant mandata Dei, & fidem Iesu.* Quae verba, et si varie
a varijs exponantur, tamen indicare non possunt ipsam tempus iudicij po-
stremi: nam patientia tunc nulla: sed praesens consolatio. Imo, tum nulla fi-
des, sed potius fruitio. Quare, commodus sensus, vt ostendat Ioannes, in
expectando hoc iudicio, exerceri patientiam Sanctorum, & hanc inde pa-
tientiam oriri, quod interea certum sit, eos qui moriantur in Domino bea-
tos esse, etiam ante iudicium. Haimo particulam, *hic*, exponit, in hac vita.
Aretas, *καὶ οἱ ἀπαύουσιν καὶ οἱ ἀπαύουσιν, in tempore Antichristi.*

VIII. Denique, huic solutioni videtur Bellarminus non admodum con-
fidere: Itaque, si id, inquit minus alicui probetur, respondere possumus cu
Richardo de S. Victore, & Haimone, loqui B. Ioannem de viris perfectis, ac
praeter-

praesertim de Sanctis Martyribus (eos enim hoc loco consolari volebat) qui simpliciter moriuntur in Domino, neque aliquid purgandum secum ferunt. Nam, qui decedunt cum peccatis venialibus, aut cum debito poenae alicuius temporalis, ij non simpliciter moriuntur in Domino, sed partim in Domino, ratione charitatis, quam secum ferunt: partim non in Domino, ratione peccatorum, quae nihilominus secum ferunt Neque mirum, aliquos mori, partim in Domino, partim non in Domino: quum Augustinus, libr. 3. contra duas Epistolas Pelagianorum, c. 3. eosdem homines in hac vita, partim dicat esse filios Dei, partim filios huius seculi.

XI. Possumus, inquit, respondere: Satis titubanter. At cur non constanter? Nimirum conscius sibi ipse, ne hanc quidem solutionem esse priore certiore. Et de Martyribus quidem, scio visum, non Lyrano tantum: qui, id est, in confessione Domini nostri Iesu Christi per palmam martyrij: sed etiam Theodoro Beza, viro beatae memoriae.

X. Verum alijs aliter videtur: nec immerito. Nam, quod ille obseruat Hebraismum, כִּי לְפָנָיו דָּבַר לְפָנָיו propter Dominum: dabit veniam, neganti Hebraismum hanc admittere interpretationem. Enim כִּי particula, vel instrumentum designat, vel subiectum, aut quid habens speciem subiecti in quo Instrumentum hoc loco significari, absurdum. Ergo subiectum. Ut longe praestiterit conferre cum his phrasibus: Prior, ad Corinth. 7. Qui in Domino vocatus est. Et post, libera est ad nubendum, tantum in Domino. Ad Rom. 16. Eos qui sunt in Domino: & qui laborant in Domino, Ut, nempe, status denotetur quo essent ij, qui morerentur: nempe haerentes Domino.

XI. Quod vero Bellarminus notat, Ioannem voluisse consolari martyres, falsum est & confictum de industria. Si tamen solos intelligat: ut videtur: quum aliqui solutio nulla sit. Sed horum ergo solorum haberi rationem, nullo ex textu probabitur indicio. Et cur non, quae, omnium omnino Christianorum? Quasi in tantis turbis quantae praedicabatur futurae sub Antichristo, non omnium fidelium durae partes essent, etiam circa necessitatem martyrij.

XII. Perfectos illos, quos cum martyribus nominavit, video etiam placuisse Renato Benedicto in Panoplia. Vix alijs. Apud Richardum lego, Id est, in confessione Domini. Sed, id cur de solis nescio quibus perfectis dictum censemus? Apud Primasium, Illi in Domino dicuntur mori, qui fide, vitaq; probabiles, hinc meruerunt evocari. Apud Anselmum, Qui in confessione Domini vera dissoluantur. Apud Aretam, & πάντας μακαρίζεις τὸς νεκροὺς ἀπὸ τῆς ἐκείνου δουλοπρεπίου, τὸς ἰσχυροὺς τῶν ὀστέων, & τῶν νεκρῶν & νεκρῶν ἐν τοῦ, ἐν τῷ πνεύματι & φιλίᾳ, Non omnes predicat beatos mortuos, sed in Domino morientes: mortificatos mundo, & mortificationem Domini Iesu in corpore circumferentes. Quae quidem descriptiones sunt omnium vere fidelium.

XIII. Haimonem legi scripsisse, Quae sententia dupliciter potest intelligi. Beati mortui seculo, qui in Domino moriuntur, viventes virtutibus: qui scilicet pleni fide, & ceteris bonis operibus de hoc mundo migrant. Quae verb a forte visa sunt Bellarmino, tuos perfectos describere. Sed advertere debuit, eundem scripsisse, Hac vox tam ad ipsum Ioannem pertinet, quam ad omnes fideles, qui remunerationem sempiternam expectant. Et paulo post, Quod superius dicit, Beati qui in Domino moriuntur, omnibus electis congruit.

XIV. Sed enim, quid hoc sermonum est, mori aliquos fideles, partim in Domino, partim non in Domino? Fideles mortem obeuntes, secum ferre peccata: Quae Scriptura dixit? Quis propheta asseruit? Quis Evangelista scripsit? Quis Apostolus praedicavit? At qui peccatum differat a sua poena. Et peccatum saltem dimitti, consentiunt Papistae. Miramur autem. Qui dimitti peccatum clamant, non sicut nos, quum non imputatur: sed quum re auferatur, ut nullum sit: eosdem asserere, remissum peccatum adhuc circumferri, & circumferri post mortem. At qui Paulus, quum quereretur, sentire in se legem rebellantem, exclamavit, 7. ad Romanos, Quis me eripiet ex isto corpore mortui. Cur nisi quia pro certo habuit fideles solutos corpore, solutos quoque esse lege illa rebellante? Iustinianus, Liberatore mexpetit: qui natura imbecillitatem erigat, & confirmet, continenti pugna sinem aliquem asserat, & cunctos mortales peccati servitute erigat. Quamquam huic nimium dictum, cunctos mortales: qui debuit tantum, cunctos fideles.

XV. Intelligo dicere Augustinum, eosdem esse filios Dei, & filios seculi, sed partim filios Dei, partim non filios Dei, nego unquam dictum Augustino, aliive doctore Catholico. Etenim filij Dei, non filij Dei, contradicentia sunt: ut non possit, qui filius est Dei, esse non filius Dei. Imo Augustinus dixit, Peccant enim filij Dei: sed ea conditione peccant, quae sunt filij adhuc huius seculi: quae vero gratia sunt filij Dei, non videntur peccant. Est autem longe aliud, filios esse Dei, secundum quid, & filios seculi secundum aliud: quam, partim esse filios Dei, partim non. Imo audi. Pelagiani dicebant, baptizatos, ex parte filios Dei fieri, ex parte filios seculi, id est, Diaboli remanere. Augustinus contra, Mentitur, insidiantur, tergiversantur. Omnes homines qui sunt filij Diaboli etiam filios seculi: non autem omnes filios seculi, etiam filios Diaboli dicimus. Nimirum, eos ipsos, qui filij sunt seculi, indicans esse filios Dei posse: non vero partim filios Dei, partim non: quamquam verum, non ea ratione esse Dei, quae seculi: ac proinde, esse quidem diuersa, filios Dei, filios seculi: at non opposita. In Bellarmino autem, quis dicat diuersa, & non potius contradicentia, mori in Domino, non mori in Domino: Comparavit ergo Bellarminus diuersissima. Quid ergo causa superest, quominus portentum sermonis nouum, anathemate percuciamus.

XVI. Renatus Benedictus, eorum hic tantum fieri mentionem, qui sancte vixerunt, & mandata Dei obseruarunt, (quibus verbis putabat, opinor, eos describi, quos Bellarminus vno verbo dixit perfectos) probat ex praecedentibus, Hic est patientia Sanctorum, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Iesu Christi. Nam serua, inquit, Dei mandata, & nullum patieris post mortem Purgatorium.

XVII. Atqui, inquam, non seruanti bus mandata Dei, fidem Iesu Christi, nos credebamus paratam esse gehennam ignis. Mutantne Papistae? & incipiunt docere, etiam hos seruandos saltem per Purgatorium, quibus pro nihilo sunt mandata Dei. Et de ridiculo fides Iesu? Viderint. At nos cum Augustino, tum obseruata dicemus mandata Dei, quum quae non facta fuerint, non imputantur. Itaque, qui seruanti mandata Dei, non eos esse, quibus nullum fuerit peccatum: sed quibus nullum non remissum. Alias, quamnam spes ulli foret Christiane declinandi Purgatorij: Papistice loquor: sed Christiane declinandi inferni: quando, qui negat se habere peccatum, mendacem pronuntiet Spiritus Sanctus? Breuiter. Omnibus qui seruauerint mandata Dei,

& fidem Iesu Christi, promittit hoc loco Dominus, nullas fore post mortem poenas. At omnes fideles seruanti mandata Dei, & fidem Iesu Christi. Ergo nullis fidelibus nulla futurae sunt poenae post mortem.

XVIII. Alterum nobis argumentum. Qui sunt cum Christo, nulla patiuntur poenam: at fideles post mortem sunt cum Christo. Ergo nullam post mortem patiuntur poenam. Probat maior: quia, qui sunt cum Christo, sunt in Paradiso. Teste ipso Christo, Hodie mecum eris in Paradiso, Lucae 23. At Paradisus locus nullarum est poenarum: sed gaudij, & mercedis.

XIX. Probat ut assumptio: ex Paulo ad Philip. 1. τὸ ἐπιθυμῶν ἔχει τὸ ἀπὸ τοῦ σώματος, & οὐ καὶ ἐκ τῆς ψυχῆς. Id vertit Interpres vetus, Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo: Beza olim, Desiderans migrare, & esse cum Christo: post tendens ad remigrationem, & ut cum Christo sim. Eodem sensu: nimirum, ut & ἀπὸ τοῦ σώματος significet discessum ab hac vita: metaphora sumpta a viatoribus, qui λείπει, solvere dicuntur, quum e loco suo discedunt. Quamquam Beza existimavit, non frustra dictum ἀπὸ τοῦ σώματος, & non simpliciter λείπει: quod tamen ad rem praesentem non pertinet. Ut tuncque enim id se habeat, tamen manifestissimum, duo illa Paulo coniuncta fuisse, fidelera migrare a vita, & esse cum Christo. Tertullianus addidit & notam temporis, de Patientia c. 9. Cupio, inquit, Apostolus, recipi iam, & esse cum Christo. Quod tamen votum non proprium Paulo, sed agnoscit commune fidelibus: de Spectaculis. c. 28. Nam quod est aliud votum nostrum, quam quod & Apostoli, exire de seculo, & recipi a pud Dominum: Ad vxorem, primi c. 5. Cupidi & ipsi iniquissimo isto seculo exire & recipi ad Dominum.

XX. Ei loco similis locus est postea ad Corinth. 5. Scientes dum commoramur in corpore, nos peregre abesse a Domino: Confidimus autem, & probamus potius migrare a corpore, & ad Dominum ire habitatum. Item, paulo ante, Scimus nos si terrestris huius domus nostra tabernaculum dissolutum fuerit, aedificium ex Deo habituros, domiciliū v. delictet non manufactum in caelis. Anselmus in haec verba, Scimus quod aedificatiōe, id est beatā mansionem habemus statim ex Deo, Thom. Pro certo habemus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis, id est, corpus, dissoluatur, id est, corruptatur per mortē, habemus statim non in spe, sed in re, meliorē domū, siue aedificatiōe, domū non manufactā, id est, gloriā caelestem.

CAP. VI.

De poena temporali post remissionem in hoc seculo.

I. Tertium caput superest, de iis poenis, quas ita retentas volunt post remissam culpam, ut pertineant ad hanc vitam. In quo capite sufficiunt nobis argumenta generalia c. 3. disputata. Itaque vnicus labor erit in aduersariis expendendis.

II. Probat igitur longa exemplorum enumeratione, remissis culpis imponi tamen a Deo peccatoribus poenas quaedam in hac vita tolerandas. Primū n. peccati poenas esse omnes infirmitates, atque aduersas res huius vitae mortē denique ipsam, & quae ad mortē accedunt. His a. affici, non reprobos tantum, quibus imputantur, sed etiam fideles, quibus sua peccata remissa sunt: in quā partem p. prima est omnium dierum experientia: Adami a deo ipsius.

III. Praeterea, non pauca esse deinceps variorum peccatorū sit punitio: ut exempla. Secundi Samuel 12. Dauid post impetratā adulterij veniā atque homicidij, punitur morte filij. Et 24. ob numeratū populū, eidē imponitur optio belli, famis, vel pestis. Exod. 32. multa hominū millia sine discrimine interfecta fuere propter peccatū adorati vituli: quū tamen non sit credibile, omnes in eo peccato mortuos, quandoquidem Dominus testatus sit, se ob Moysis preces, peccatum illud remississe. Numer. 14. populū vniuersus murmurauit, conciliatusque est Deo, intercedente Mose: & tamen mortui sunt omnes in deserto, exceptis Caleb & Iosue. Vicesimo, Moses, atque Aaron, quod non glorificauerint Deū ad petrā, damnantur mori in deserto, Maria quoque soror Moysis, lepra fuit punita. Prior, ad Corinth. 11. testatur Paulus, multos eorum, qui indigne communicabant Sacramento corporis Domini, morte affectos, quos tamen reconciliatos, inde conuicias, quod idem subiiciat. A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Denique ex Ps 99. Deus, in propitiis fuit eis, v. i. scens in omnes adiuuaciones eorum.

IV. Sed nemo nostrum aut ignorat posse in hanc partem multo plura citari, aut negat multa immitteri a Deo dura in eos ipsos, quibus gratiam fecit peccatorum. Nempē igitur, nullus hic labor esse debuit aduersariorum: sed alter, a quo tamen consulto, opinor, abstinent, vtrum sic punita fuerint seculi: vtrum, inquam, haec fuerint peccatorum poenae: & vtrum Deus haec immiserit, ut puniret peccatores. Nos enim negatūimus: & sic explicamus.

V. Poenā, alias materialiter dici, alias formaliter: quomodo alia plurima: ut domū, & pro materia futurae domus, & pro rudibus diruta. Genes. 1. In principio creauit Deus caelum & terram: quum tamen materia esset duntaxat ad fabricam caelorum & terrae. Postea ad Thess. 1. Sedebit in templo Dei, id est, quod fuit olim templum Dei. Sic poenas materialiter dici posse, quae suo genere eadem sunt eūpoenis quibus peccata vindicantur: Formaliter a. quae re vera immittuntur propter peccata & tantum propter peccata puniendi, quā earum, quae materialiter nominantur, alius sit finis, & aliud effectum.

VI. Apparet necessitas distinctionis, quia eadem mala, reperire est aliquando quidem poenas aliquando minime. Ioan. 9. Apostoli, quum primum caecum vident illum a natiuitate, interrogant, Quis peccauit hic, an parentes eius? Nimirum, persuasi hanc caecitatem esse alicuius peccati poenam. Sed Christus emendat. Neque iste peccauit, neque parentes eius: sed a nativitate, inquit, Theophylactus, ἀλλὰ οὐκ ἀπὸ τῶν γονεῶν, non alienos eos dicens a peccatis: & ἵνα αὐτὸς αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἔμαθον εἰ γὰρ οὐκ ἔμαθον ἵνα τῶν γονεῶν, Non enim absolute dixit, non peccasse parentes, sed cum additione, ut caecus nasceretur. Et contentiunt Theophylacto omnes interpretes: etiam Papistae. Huic ergo caecitas non fuit poena: nam omnis poena sit propter peccatum. Ast in Elyma caecitas fuit vere poena Actor. 17. Auditor operis imperfecti in Matth. homil. 49. V. ad Christum, Iudaei, etsi peccatores fuerunt, tamen filij erant, non hostes: & ideo omnis ira, quae veniebat super eos castigatio erat de misericordia veniens, non condemnatio de ira descendens.

VII. Id ipsum testatur historia Iobi, quem omnium ferme hominum fuisse afflictissimum res ipsa prolixè docet. An propter peccata? siue, an punitum? Sic quidem, & opinabantur, & disputabant eius amici. Sed Deus contra, testis fuit eius innocentiae. Nec vero, Christum dicentem Apostolis, Ioannis 16. Monebunt vos Synagogis: imo veniet tempus, quum quisquis trucidat,

irruerit vos, putabit se cultum prestare Deo, idem voluisse ac si diceret, ego sic fumam de vobis pœnas, quicquam mihi persuaserit. Quid? quum Paulus audiuit ab Agabo, Act. 21. *Hæc dicit Spiritus Sanctus, Virum, cuius est hæc zona, ita vinciens in Hierosalem Iudæi, tradent que in manus gentium, aut à Christo Petrus, Ioannis 21. alius te cinget, & transferet quo noles: sic putamus audisse, quali à iudice sententiam in sua peccata?*

VIII. Quin coguntur Papistæ distinctionem admittere. Concedunt enim, interdum saltem remitti culpam, simul & omnem pœnam: semper autem in Baptismo: nec sunt tamen adeo parum pudentes, vt negent, baptizatos obnoxios esse omnibus iis incommodis, quorum exempla prolata sunt. Et, quum Virginem matrem expertem fingant omni peccati, Baptisten etiam sanctificatum fateantur ab vtero; tamen neutrum exiisse mortalitatem, eiusve incommoda, ante solutam à corpore animam, hæc æque asseruerunt. Quare alterutrum necesse est, vel vt hæc eadem incommoda, quæ in aliis, puta, Caino, Saule, Iuda, vere fuerunt pœnæ; in baptizatis, in Maria, in Ioanne non esse: vel in Baptismo non dimitti omnes pœnas, par. 3. quæst. 69. quum art. 1. definiuit, *Omne peccatum per Baptismum tolli: Secundo, illum qui baptizatur liberari à reatu totius pœnæ sibi debita pro peccatis, ac si ipse sufficienter satisfecisset pro omnibus peccatis suis: tamen tertio, negat per Baptismum tolli, aut concupiscentiam, aut alias pœnalitates, in præfenti vita: sed eius tandem virtute, sublatum iri in resurrectione. Pœnalitates, eas nominans, quas nos pœnas materialiter.*

IX. Altenstaig, in verbo, Pœna, *Nec tamen semper infligit Deus pœnam, propter peccatum commissum, vt scribit Gabriel, distinct. 3. quæst. 1. artic. 2. lib. 9. sed etiam quandoque propter Dei gloriam, aut hominis meritum cumulandum: quandoque etiam propter eius qui puniuntur, aut aliorum instructionem, quamuis forte tunc improprie dicitur pœna, quum non præcessit culpa. Sicut patet de pœna brutorum: item, de afflictione iustorum & martyrum, ac gloriosa Virginis, qua ordinatur ad coronam. Si vero accipitur pœna proprie, pro quadam vindicta: sic dicit, ordinem ad culpam in se, vel alio modo, præcedentem, aut actum præsentem. Bene, vt Papista: vt Scholasticus: hæc duo saltem: Pœnam non esse, nisi posita culpa. Hæc non posita, improprie dicitur pœnam. Et omnino hoc posterius necessarium: nam quum relata sint, peccatum, & pœna: relationis fundamentum, est culpa, siue reatus: quomodo patris, & filii generatio: sicut igitur filium necesse est improprie dici, vbi nulla generatio est, vt in adoptione, sic, vbi culpa non est, pœnam oportet improprie appellari.*

X. Ab his fundamentis, illud est Augustini, tract. postremo in Ioan-nem, *Hanc itaque vitam, de qua scriptum est, nunquid non tentatio est vita humana super terram: in qua quotidie clamamus ad Dominum, Libera nos à malo, cogitur homo tolerare, etiam remissis peccatis: quamuis, vt in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum: productior est enim pœna quam culpa: ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc, vel ad demonstrationem debita miseria, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessaria patientia, temporaliter hominem detinet pœna, etiã quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. In Psal. 138. Vnde autem Dominus non tenebrat tenebras nostras? Quia non nos sinit impunita habere peccata nostra. Flagellat nos in istis laboribus, & erudit nos. Totã ista miseria generis humani, in qua gemit mūdus, non eritis fratres, quia dolor medicinalis est, non sententia pœnalis.* Chrysostr. ad Hebr. hom. 19. *ἡ πῦρ δὲ αὐτῶν ὁδοῦ ἐστίν, φῶς δὲ τοῦ ἐκ τῆς ἀσπίδος, ἢ δὲ τῆς τιμωρίας τῶν ἀδελφῶν. Si disciplinam, inquit, sustinueritis: non ad pœnã, neque ad supplicium, neque ad hoc, vt male patiamini. Ex eo Occumenius, *ἡ πῦρ δὲ αὐτῶν ὁδοῦ ἐστίν, φῶς δὲ τοῦ ἐκ τῆς ἀσπίδος: Vos ad disciplinã vocat Deus, non ad supplicium.* Thomas, quum docet in Baptismo remitti quidẽ reatum, at remanere pœnalitatẽ, art. 3. q. 69. par. 3. Et hoc rationabiliter. Primo, quia per Baptismum homo incorporatur Christo, & efficitur membrum eius: & ideo conueniens est, vt id agatur in membro incorporato: quod est actum in capite. Secundo, hoc est conueniens propter spirituale exercitium, vt videlicet, contra concupiscentiam, & alias passibilitates, pugnant homo, victorã coronam acciperet. Tertio hoc fuit conueniens, ne homines ad Baptismum accedere- rent propter impassibilitatem præfentis vitæ, & non propter gloriam vitæ æternæ.*

XI. Nemp igitur tum Augustinus, tum Thomas, eorum incommodorũ, est eorũdem materialiter, cum pœnis quæ debentur à peccatoribus, fines alios assignant: quã vindictam peccatorum: scilicet, quia hic finis necessarius est ad pœnæ definitionem: itaque, eo sublato, auferri necesse sit ipsam definitionem. Præterea, fines assignant, non tm̄ alios, sed etiam bonos: & quidem ita bonos, vt redeant in bonũ ipsius, cui illa incommoda imponuntur. Enimvero, est finis ille puniendi peccata, sit bonus, vt pote iustus: tamẽ non tendit in bonũ puniti; hoc enim abhorret à sensu cõmuni; vt beneficiat ei, à quo pœnæ sumantur. Nisi forte per accidens: sicut olim Pelias hasta sanauit, quem occisum ibat. At hic nihil per accidens: nam quod sit per accidens, sit præter intentionem agentis. Atqui, tum Augustinus, tum Thomas, hoc fines dicunt esse, hanc intentionem. Ergo superest, hæc incommoda, non esse pœnas, nisi improprie.

XII. His positis, facilis fuit Caluino, ppositi argumẽti solutio; quẽ Bellarminus sine causa exagitat, negantẽ Deum a iustis vllas expetere pœnas in vindictam peccati præteriti: sed eos tantum paterne castigare, ad profectum, & emendationem in posterum. Nam ille quidem vere dixit: & multo plenius, quam Bellarminus recitet.

XIII. Primum enim, agnouit quosdam à Deo pœnas exigere peccatorum commissorum. Quid enim esset cõtra sensum cõmunem? Verba sunt ex eo, quem ille citat §. 31. c. 4. lib. 3. *Institution. Nostra omniũ non mediocriter refert intelligere, quorsum pertineant Dei castigationes, quibus in peccatã nostra animaduertit. En tibi animaduertere: quãtu o id distat à pun: èdo? Castigationes en tibi? Ne hæc quidẽ longe à pœnis. Sed audi pœnas ipsas, Sanctos ubique legimus, tales pœnas placido animo suscepisse. Quid quæris amplius? Denique, paragrafo proximo, *Sicut scedus, in vero nostro Salomone nobiscum percussus, cuius fidẽ nunquã fore irritam, is, qui fallere non potest, affirmavit. Si dereliquerint, inquit, filii eius legẽ meam, & in iudiciis meis non ambulauerint: si statuta mea profanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virgã iniquitates eorum, & in verbis peccata eorum: misericordiam autem meam non auferam ab eo.* Et pœnarum nomen desideret, qui virgas audit: qui verbera?*

XIV. Quid ergo Caluinus habuit, quod Iesuitico cerebro fuerit importunum: quod opportunum ad calumniam? Has pœnas non expeti in vindictã præteriti peccati. Imo debuit Sophista, ne fraudis suspectaretur, distin-

tionẽ à Caluino plenius explicatã, nõ omittere. Nam pœnas ille norat, nõ semper eadem esse notione; *Si obseruassent, inquit, duo esse diuini iudicii genera, lege aliã in hac Davidis correptione vidissent pœnã formã, quã qua ad vltionem tendere putanda sit. Non pœnam nullam: sed aliam pœnã formã. Quomodo? Duo esse iudicii genera, vnũ vindictæ, alterũ castigationis. Quæ nominã a se restatur imposita, non ex accurata proprietate votũ, sed docendi necessitate: quod genus exceptionis norunt omnes docti, tunc vsurpari, quum discedit aliquantulum à proprietate, imponunturq; nomina, non quæ perpetuo res distinguant exacte: sed tanusper dum aptiora occurrant.*

XV. Omisã igitur vocũ subtilitate, rem ipsam potius, cuiusq; definitionẽ ponderemus, *Iudicio vindictæ, inquit, sic intelligendus est Deus inimicos suos vlcisci, vt iram aduersus illos suam exerceat, cõfundat, dissipet, in nihilũ redigat. Id ergo sit nobis proprie vindicta (nota proprie) vbi puniõ cõ eius indignatione coniuncta est. Iudicio castigationis, non ita scilicet, vt irascatur: nec vindicat, vt perdat, vel fulminet ad interitum: vnde non est supplicium proprie (rursus proprie) aut vindicta, sed correctio & admonitio.*

XVI. His substractis definitionibus, quid potuit verius à Caluino dici, quã non expeti pœnas à fidelibus in vindictam peccati: sed emendationẽ? Aut, quis sanus patiatur contra affecti? Nam, in quos exercetur ea vindicta, eorum bonum nullus est finis eius vindictæ, sed tantum interitum, cui sunt ob sua peccata destinati. Atqui fidelium suorũ Deus, nec quærũ, nec procurat malum: imo potius bonum; & salutem. Non ergo illo modo vindictam sumit de eis. Altero igitur, quod Caluino affirmatum.

XVII. Summa solutionis ad eam distinctionẽ redit, quã nos posuimus. Sumit, inquit aduersarij, Deus pœnas aliquas post remissum peccatum: Ergo pœnã non semper remittuntur, remissa culpa. Distinguo pœnas proprie dictas, & improprie. De propriis, negatur antecedens, undeque et consequens De improprie nuncupatis cõceditur vniuersum argumentũ: quia præter cõtrouersia. Nos improprie dictas, materialiter pœnas nuncupabam; reliquas formaliter. Et hoc ipsũ Caluini inuit, vsus ipsa voce formæ.

XVIII. Verũ, ait Bellarminus, Scriptura causam referens mortis filij Davidis, nõ ait, vt caueas in futurũ: sed, *quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini: propter nomẽ hoc, filius qui natus est tibi, morietur.* Vbi videmus, pœnam Davidi inflictam, referri ad præteritũ, potius quam ad futurum, quod negabat Caluinus.

XIX. Imo, non negabat Caluinus: qui, vt ostẽdimus, agnoscebat peccata visitari: in peccata Deũ animaduertere. Sed negauit respicere in vindictam delictorum: *Ferulis, inquit, verberantur filij, non vt multam delictorum persoluant, sed vt inde ad resipiscẽtiam proficiant: proinde, in futurum eas potius, quam in præteritum tempus respicere intelligimus.* Vere, & pie: non vt significet nullo modo referri in præteritum: quomodo enim, si ob delicta præterita? Sed, vt testetur, finem earum ferularum esse futuram emendationem.

XX. Nec contra quicquam Deus est eloquutus. Nam illud, *Quia blasphemare fecisti, nullum finẽ designat, sed occasionẽ potius peccati admittum. Peccatum, inquam: nõ culpam, siue reatum pœnã. Non, in quã, significat, Ecce, tu peccasti: & inde tibi debetur pœna: peccatũ condonabitur; verum, exigetur pœna. Nullo modo: sed, condonatur tibi, & peccatum, & quam inde meritis es, pœna; quia tamen peccasti, morietur filius tuus: nimirum, vt discas posthac non effecere, vt nomen Domini blasphemetur.*

XXI. Atqui, inquit, David ipse intellexit, sibi inflictã pœnam, nõ ad cauedã futura: quod testantur lachrymæ ieiuniũ, humicubatio, quibus filij mortẽ auertere conatũ est. Neq; nõ pœnã sibi vtilẽ ad cauenda futura, & ad hunc solũ finẽ inflictam, deprecatus esset vir sanctus: sed quia intelligebat, luendã sibi pœnã ob peccatũ præteritũ, per alia viam satisfacere cupiebat.

XXII. Mitto id postremum, de satisfactiõne, præcoecius: non memore Sophista, nõdum probasse, satisfieri posse Deo. Sed cui tanđẽ fides certior, Bellarmino, an ipsi Davidi? Nam David in suis precibus postulauit emendari in futurum. *Psal. 51. Cor mundum crea in me, Deus: & spiritũ reẽctũ innoua in visceribus meis: ne proicias me à facie tua: & Spir. Sanctũ tuum ne auferas à me.*

XXIII. Mortem ille quidẽ deprecatus est filij: sed quis iussit inde sequi, scisse eam pœnã nõ pertinere ad futurũ? Et quis sancit lacrymas, ieiunia, humicubationes, nõ testatã inflictam pœnam ad cauenda futura peccata? Neque verum, non deprecari fideles, pœnas sibi impositas, vt caueant in futurum. Et cur absurdus, optare alio aliquo facilioti modo erudiri: quã aliis aliquibus pœnis leuioribus satisfacere? Imo, qui ipsa pœnitẽtia, ipsi precibus, contestatur se emendatum, cur non optet auerti duras illas correctiones? Cur non cadat in virum iustum, quod in ipsum Filium Dei, qui precatus est, vt à se transfret calix ille? Non enim exsuerunt iusti humanã naturam, quæ horret virgas flagra, fustes, quantumvis ad emendationem.

XXIV. Quanquam Davidi peculiaris causa erat, mors ipsa filij: nam, vt sui curam nullam haberet, daret necne pœnas: tamen ipsam filij mortem tenebatur deprecari: & reuera deprecatum se testatus est: *Deprecatusque est David Dominum pro paruulo: non pro se. Et post, Propter infantem dum adhuc vivebat, ieiunauit, & fleuit: dicebam enim, si forte donet eum mihi Dominus, & viuat infans. Nec forte nullius est momenti, quod non legitur, deprecatus alteram partem pœnarum, rebellionem Absalomi.*

XXV. Sed morte, quis, inquit, dicat, puniri homines, vt deinceps cautiùs viuant? At mortem ipsam sæpius infligi in pœnam peccati, etiam post culpam remissam, inulta sunt Scripturæ testimonia.

XXVI. At nemo dixit, Non sequitur tũ, mortem esse proprie pœnã peccatorum: nam, ne ii quidẽ non moriuntur, quibus remissã pœnã, itidem vt culpam, negare nõ possunt, ipsi curiosissimi, gratiã diuinã dimidiatores. Nec solam emendationem docuit Augustinus finem esse castigationum. Sed præterea, tum exercitationem necessariã patientiã, tum demonstratiõnẽ debita miseriã. Vterque autẽ hic finis potentissime exseritur in morte: nusquam n. magis necessaria patientiã cõstantia: nusquã apertior humanã vitæ miseria: nimirũ, quia ab suis iniitiis, quæ peccato debentur accepta, transfret in oẽs, adeo vt iam euaserit altera natura, ideoq; postrema abolenda.

XXVII. Quid? potestne ea proprie esse pœna, quo medio eripimur peccato? Sapientiã 4. celebris sententia est, *Raptus est, nimirum iustus, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne scilicet deciperet animam illius.* Ad quẽ verba, Lotinus, Sexto sequitur, *magis fieri iustum Deo, & mortem iusto beneficium esse, tum ne peccet, tum ne intersit peccatis, vel etiã damnis temporibus suorum.* Quomodo Pauli, ad Ro. 7. *Quis eripiet me ex hoc corpore mortis, adde: at*

quibus remissa sunt peccata, iniusti sunt: & conclude; ergo iis, quibus remissa sunt peccata, mors est beneficium: At nullum beneficium est pena proprie. Ergo iis quibus remissa sunt peccata, mors non est proprie pena. Addit autor Sapientia paulo post, *Placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properavit educere illum de medio iniuitatum.* Et neget quis, mortem inferri ad vitanda futura peccata?

XXXVIII. Rursus: potest e ea proprie esse pena, per quam, non tantum eripimur peccato, sed etiam inducimur in vitam æternam? Idem autor Sapientia, *Iustus, si morte praoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Lorinus, *Nunc de morte iustorum: hos licet mors antevertat prater opportunum tempus, nihilominus pacatam, ac tranquillam futuram, & ab ea mox sequitur vitam melioris requietem.* Fidelibus ergo mors, etiam non sit cautio aduersus futurum peccatum, tamen est transitus ad plenam liberationem à peccato; nullo scilicet præstantiori beneficio. Et erit proprie pena? Ne communis quidem sensus patiatur.

XXXIX. Tappero instantia est. Hæc duo genera, inquit, iudicij, sine & animo castigantis, & affligentis distincta: neutrum tamē iudicij, penæ, aut vindictæ tollit rationem. Nec agitur hic ad quem finem, quo ve affectu, filios Deus castiget, ac puniat: sed, an peccator in gratiam receptus, maneat quandoque temporali penæ obnoxius, eiusque ferendæ ob admixtū peccatum reus, ac dignus; propter quod & hic à Deo affligitur. In præsentia tractatione non multum refert intelligere, quorsum pertineant Dei castigationes, quibus in nostra peccata animaduertit, & quantum differant ab exemplis, quibus impijs, & reprobos, quos pro iisdem habet, cum indignatione persequitur. Caput enim huius disputationis in eo consistit, an Deus in hoc seculo peccata puniat.

XXX. Fine, & animo castigantis distincta. Tantumne? & non etiam effecto? Imo effecto: alioquin ne fine quidem castigantis. Nam hic finis non nisi effectum. Et frustratur sine suo causa, quum effectum non responderet. Tum tu proprie penas dicas, quæ & sine castigantis, & effecto differunt? Monstrum iudicij Nega ergo, quicquam interesse inter crucem Petri, & latronis cuiusque; quum materia sit eadem. Nega, differre vincula medici, & carnificis. Nega, vllum discrimen esse inter Baptisum Ecclesiæ, & lauaera promiscua. Odiosam pertinaciam! Nam ipsi Papistæ, quoties lubet, huc refugiant, vt sua excusent peccata aduersum Christianitatē. Ciborum vsum prohibent: prohibebant olim ii, quorum diabolicam doctrinam reprehendit. Censuræ posse mutari hac tam graui censura? Minime vero. Alia enim mente, inquit, olim Manichæi: alia nunc Papistæ. Matrimonium improbant Eustathiani, improbat Papistæ. In promptu exceptio. Illi alio fine: hi alio. Imagines adorabant Ethnici: imagines adorant Papistæ. O clamant: Ethnici alio, nos alio animo. Quid omnia percurram? Tantumne vero esse in humana mente virium, vt, mutatis finibus, manente eadem materia, immane discrimen fiat, id est, tantum, quantum est bonum inter & malum: & nullum in diuino consilio momentum? Scilicet, omnes illi distinctiones à suo calculo pendere volent. Nam alias perinde habent. Grande committi peccatum, sexta feria, si carnibus vtare; siue ad sobrietatem, siue ad gulositatem: grande sacrilegium, si muliere Sacerdos, siue ad coniugium, siue ad insanam voluptatem. Tam sunt impotenter tyranni. At, non si illi tyranni, ideo Catholici stupidi.

XXXI. Quid moror? Vasques in 3. Thomæ, disp. 156. cap. 3. de pœnalitatibus, *Certum est, inquit, remisso peccato originali, non remitti, neque tolli hæc mala: id quod omnes experimur: ea tamen non manere sub ratione penæ: quia sublata culpa originali, nulla dignitas ad illa mala residua esse potest.* Nota. Primum, manere, sed non sub ratione penæ. Quid ergo Tapperus obstrepebat, vnum esse curandum, vtrum manerent? nec interesse, quomodo manent; dum manerent? Deinde, sublata culpa originali, nullam dignitatem esse ad illa mala: Quid obstat, quominus in eadem sublata culpa actuali, nullam remanere dicas dignitatem? Gregorius de Valentia ad eandem confugit distinctionem, Comment. Tom. 2. disp. 6. q. 17. puncto. 5. *Et si per accidens, eo ipso quod pœna sensus ad aliquod tempus exsoluenda superest, censeri etiam potest, manere aliquid pœnae damni, nempe, quatenus illo eodem tempore quo pœna sensus exsolui debet, consequenter oportet in eam esse animam priuatam ipsa beatitudine: tamen non intendit Deus per se hac priuatione temporali beatitudinis, punire peccata præterita: sed id proprie, & per se vult facere per illam aliam pœnam temporalem sensus. Atque, ideo dicebam supra per se quidem remitti simpliciter pœnam damni, hoc ipso, quod culpa mortalis remittitur: non enim amplius perseverat illa priuatio beatitudinis proprie, & per se, sub ratione penæ, sed tantum ex accidenti, & consequenter.*

CAP. VII.

Statu controuersie, de Satisfactionibus.

Hactenus disputatum de primo capite, quod erat in hoc loco, de Remissione propositum: nempe de eius dimidiatione, siue imperfectione. Sequitur nunc alterum; de eius imperfectionis supplemento. Quamquam hoc confectum videri poterit: nam subducto fundamento, necesse est, parietes rectumque corruiere. Neque Papistæ negant, si nullæ reliquæ sint penæ post remissam culpam, nihil habere, quod ulterius disceptent. Tamen, quia sophismatis adhuc abundant, necessarius & hic labor est, in quo de satisfactionibus disputabitur: sic enim appellarunt suum dimidiatæ remissionis supplementum.

II. Quæritur, vtrum satisfacere possit quisquam hominum pro suis peccatis. Sed respiciunt peccata, alias Deum, alias homines: itaque, gemina questio: vtrum satisfieri possit hominibus, an vero Deo. Distinguendi necessitatem fecit stupidum Feuardeni ingenium, qui disputationem suam orditur à posteriori capite, quasi nihil interesset, cui satisfaciendum dicas. Docet ergo, debitores cr. ditoribus suis debere satisfacere: & in lege iuberi: si quis furatus sit bouem proximi, vt quinque restituar: & qui ouem, quatuor, Exodi 22. Zaccharum, Luca 19. si quem defraudauisset, solutum reddere quadruplum. Bezam ipsum dicere, sine confessione culpæ, coram eo facta cuius interest, cum restitutione, & satisfactione erga proximum, penitentiam esse fictam & simulatam.

III. Ergo nobis primum omnium protestandum est; nullam nos questionem mouere de satisfactione peccatorum, quatenus referuntur ad ho-

mines: esse enim, non tantum iustam, sed etiam non impossibilem: quandoquidem hominis ad hominem non tantum proportio est, sed etiam æqualitas: adeo vt malefacta benefactis compensari queant. Tum si possit homo homini obligari, posse etiam homini ab homine satisfieri. Tantum dicimus, etiam inter homines posse remissionem vsui esse: ac tum nullam satisfactionem dari: nam, si furi donet rei ablata Dominus, rem ipsam, quæ ablata est, nulli restitutionem obligari.

IV. Nempe ergo disputandum de altera satisfactione, quæ ad homines non spectat: & quærendum, non in genere, vtrum satisfaciendum sit pro peccatis: sed peculiariter, vtrum Deo. Hoc ergo Catholici simpliciter negant posse fieri; nulla addita, aut peccatoris, aut peccati exceptione. Ideoque aut desperandam prorsus veniam, si venia nulla absque satisfactione: aut quærendam in Christi meritis: atque hanc non ex parte tantum, sed totam, & perfectè vniuersam. Nec dubitant, immanem fieri Christo iniuriam, si vllam culpam, vllamve penam condonari dicamus propter aliam causam, quæ cuncte tandem illa sit, præter eius satisfactionem. Id ita expressit Caluinus in Catechismo, postquam remissionem definiuit, *Hinc sequitur, nos satisfactionibus propriis nequaquam promereri, quam à Domino peccatorum veniam obtinemus. Vnus enim Christus penam soluendo, satisfactione defunctus est. Quantum ad nos, nihil nobis satisfactionis suppetit, quod Deo asseramus: sed ex mera eius liberalitate, gratuitum hoc beneficium recipimus.*

V. Papistæ contra affirmant: sed varijs substratis distinctionibus, vt solent in rebus, & falsis & ipsa falsitate intricatissimis, solertiæ suæ vires omnes intendere, vt Scripturam torqueant, & non perspicacissimis oculis puluerem iniiciant.

VI. Distincta igitur semel, vt monuimus, in peccato, culpa, pœnaque; satisfactionem etiam distraxerunt, aliam culpæ, aliam pœnæ. Et culpæ quidem nullam adferri posse à peccatore Bellarminus agnouit, *Non igitur fieri potest, inquit, vt pro instauranda amicitia cum Deo, homines satisfaciunt. & hoc est, quod Theologi communiter docent. Satisfactionem non offerri Deo, neque exigi ab hominibus pro culpa: gratis enim nos à culpa iustificat Deus, gratis amicitiam suam nobis restituit.* Vnde conficitur, quicquid Papistæ satisfactionis imaginantur, pertinere duntaxat ad penam.

VII. Quod tamen non videtur omnibus fuisse persuasum. Nam Altenstaig, Satisfactionem, non illam generalem, quam definiuit redditionem voluntariam æquivalentis alias indebiti: sed aliam restrictiorem, quæ distinguitur contra alias partes penitentia, id est, hanc ipsam qua de nunc agitur, deficiit operationem exteriorem laboriosam, seu pœnalem voluntarie assumptam, ad puniendum peccatum commissum à se, & ad placandam diuinam offensam. Quibus in verbis, præter quam quod diuina offensa, non potest significare penam debitam peccato: habes vtrumque diserte expressum, & puniendum peccatum, & placandam offensam. Itaque, si in peccato duo sunt, pœna, & culpa: & in satisfactione duo, puniendum peccatum, & placanda offensa: nemo autem dubitet puniendum peccatum referri ad penam, necesse est placandam offensam pertinere ad culpam. Quinetiā Bellarminus testatur, Tappero docere, posse hominē satisfacere Deo pro culpa, & pœna æterna. Itaque videtur tum Tappero, tum Altenstaig, imo etiā Scoto, vnde Altenstaig suam definitionem profiteretur habere, persuasum fuisse, hoc quicquid est satisfactionis pertinere etiam ad culpam: quod negat Bellarminus, & secundum Bellarminum Ioannes Dauis. Imo Gregorius de Valentia non nihil abiit in illorum sententiam, puncto. 1. *Hæc compensatio, inquit, qua satisfactione fit, non tantum habet respectum ad penam illam exsoluendam: sed ad nonnullam etiam offensam, & iram Dei, qua per huiusmodi compensationem auerti debet: atque hinc repetit causam, cur non possit æqualis satisfactio dari.*

VIII. Nec tantum pœnam distrahunt à culpa: sed & pœnam æternam concedunt gratis dimitti, nulla postulata satisfactione. Bunderius artic. 7. *Nunquam vel somniantur Theologi, pœnas æternas compensari nostris satisfactionibus.* Bellarminus, *Pœna illa, qua luenda est post culpam remissionem, est illa ipsa pœna sensus, quam in gehenna pati debuit peccator, remota solum æternitate.* Tria enim complectitur pœna gehenna: pœnam damni, pœnam sensus, & vtriusque æternitatem. Ex his autem tribus malis, quæ sunt in gehenna, à primo & tertio liberantur continuo, qui ad amicitiam Dei, & eius gratiam redeunt: solum autem remanet malum illud secundum, debitum videlicet pœnae sensus, ad tempus luenda.

IX. Hoc modo definiunt subiectum satisfactionis. Nisi quod Gregorius de Valentia non nihil audiimus submurmurante de pœna æterna æque ac culpa. Sed iam satisfactionem ipsam in genere definiuit Altenstaig, *redditionem voluntariam æquivalentis alias indebiti, Bellarminus autem, actionem, quæ à se qui alterum læsit, tantum facit quantum satis est ad iniuriam compensandam, siue quantum is qui læsus est, iuste exigit.* Hoc distans ab Altenstaig, quod hic non actionem dixit simpliciter, siue redditionem, sed voluntariam: quod epitheton Bellarminus omisit, necessarium tamē. Nam dicitur *voluntaria* inquit Altenstaig, *quia si esset exacta & violenter, non esset satisfactio, sed satisfactio: & ideo ille, à quo in inferno pœna culpa commissi debita iniuste exigitur, non satisfacit, sed satisfactio pro suo peccato: & ideo pœna infernalis, licet sit maxima, peccatum non tollit.* Et habet assentientem Almainum.

X. Sed æquivalens etiam expressit Altenstaig; & putauit non posse abesse: *Dicitur æquivalentis, inquit, quia satisfactio ad iustitiam commutatiuam pertinet, quæ exigit æqualitatem rei ad rem: tamen prout utique sapiens determinabit: sapiens scilicet per essentiam, qui est Deus peccato offensus, & hoc importat nomen satisfactio. Aduerbium enim, satis, importat æquam correspondentiam eius quod redditur, ad illud pro quo redditur, siue in beneficiis siue in pœnis.* Nec Almainus discrepat. At Bellarminus maluit omissionem: nec putauit absque ratione. Iustitiam enim aliam versari in absoluta, & perfectæ æqualitate: aliam in imperfecta, quæ ex pacto, aut donatione, vel acceptatione alterius pendet: ideoque satisfactionem, aliquando fieri ad absolutam & perfectam æqualitatem, vt quum actio contumeliosa inter duos homines æqualiter recompen-satur per aliam contrariam, tantum habentem honoris, quantum alia habuerat contumelie. Aliquando autem ad æqualitatem imperfectam: vt quum is qui periculis iacturam decem millium aureorum, satisfieri sibi patitur cessione on. nium bonorum, licet ea bona ad summam tot millium non perueniant. Et ha-

CAP. VIII.

De penitentia notione.

bet Almainum Bellarminum distinctionis ducem: atque adeo fortean idipsum voluit Altenstaig, quum expressit sapientis determinationem: quamquam abitur vfu papistico, quum sapientem declaravit Deum. Non enim Deus est, qui satisfactionum papisticarum determinat quantitatem: sed homo, & is quidem interdum qui pœnas debet: quasi iubens Deum hoc contentum esse. Quam sapienter, viderint tantæ rei mystæ.

XI. A hac generali notione, quum descensum est ad hanc satisfactionem, qua dicunt Deo satisfieri, tunc Altenstaig definiens ex Scoto, vt paulo ante monuimus, *Est, inquit, operatio exterior laboriosa, seu pœnalis, voluntarie assumpta ad puniendum peccatum à se, & ad placandum diuinam offensam. Vol, est passio, aut pœna voluntarie tolerata in ordine ad peccatum, vel peccati remissionem.* Bellarminus non definiuit, sed apud omnes conuenire testatus est, inter Deum, & hominem non posse esse iustitiam illam perfectam & absolutam, proinde neque satisfactionem.

XII. Hanc satisfactionem distinguit Altenstaig in plenam, & semipleenam. Illa, quando simul fit satisfactio de iniuria, & damno: illam, quæ supplementationem & complementum recipit a passione Christi. Pro nullo peccato, in quo sit auersio a Deo, posse satisfacere purum hominẽ Deo satisfactione plenaria, siue pro se, siue pro aliis: sed satisfactione semiplena posse pro suo actuali, non pro originali. Christum enim satisfaciẽtẽ pro omni offensa, omnibus impetrasse gratiã, quantum ad sufficientiam: & merito eius satisfactionis, hominẽ concipientẽ gratiam, satisfacere postea Deo pro latione quam intulit ei actuali culpa. Nota: non pro nullo peccato, vniuersaliter: sed pro nullo in quo sit auersio a Deo: nimirum mortali.

XIII. Nam pro veniali, dissentiant: Bellarminus nihil distinxit: nihil Salmero: sed Vasques nonnullos indicat dissentire: sibi autem videri, posse pro venialibus satisfieri plenaria illa satisfactione. *Eorum, inquit, sententia, quatenus in vniuersum asserunt, hominẽ iustum pro veniali peccato à se commissio perfecte & condigne ex auxilio gratia Dei posse satisfacere, & ad hoc non indigere alterius, aut Christi satisfactione, iam diu nobis summo opere probata, & ab anno 1585, publice è cathedra confirmata.* Et ne nimis parum dixisse cupiam videri posset, aut nimis obscure, subiicit. *Dico autem perfectam & condignam satisfactionem ab homine iusto pro suo peccato veniali posse exhiberi, non tantum quæ sufficiens sit ad delendam maculam offensæ, & pœnã (hanc enim satisfactionem etiam diximus à quouis homine exhiberi posse per auxilium gratia Dei pro peccato mortali à se commissio, & tamen eam perfectam non esse, quia supponit condonationem, & remissionem aliquam Dei pro debito aliquo peccati) sed etiam dico, talem exhiberi posse, quæ nullam supponat condonationem alicuius debiti: non dico, quæ nullam supponat gratiam: sed, quæ nullam supponat condonationem alicuius debiti peccati venialis. Differt autem nostra opinio à secunda illa sententia, quia ita concedimus homini iusto pro suo peccato veniali condignam & perfectam satisfactionem, vt ea non indiget favore Dei condonatis peccatum vel aliquid illius, aut acceptantis satisfactionem: sed talis sit, vt ex natura sua deleat maculam, & pœnam peccati venialis.* Summa est. Pertuissimum fuisse Vasqui, in peccato mortali posse hominem iustum satisfacere tum pœnã, tum culpa, & quidẽ condigne, supposita gratia aliquid saltem condonante, aut certe supponente Christi satisfactionem. Sed in veniali, nihil opus esse vlla vel tantilla condonatione, siue pœnæ æternæ, siue temporalis, non ipsius culpæ: imo, ne vlla quidem ac optatione satisfactionum, quam alii assignant semiplenis: sed omnino supposito hoc duntaxat, quod homo sit in gratia, tum amoto deinceps Christo, iustoque in vtrãque aurem dormire, & deliciis suis frui; de suo posse perfecte, condigne omnibus suis venialibus satisfacere hominem iustum, apud Deum, quamuis sua leuerrima iustitia terribilem.

XIV. Præter hæc omnia, quum interrogantur, quænam sit huius materia satisfactionis, respondent, opera omnia bona laboriosa, siue pœnalia, dummodo voluntaria. Duobus tamen modis esse voluntaria: alias spontanea, quum proprio cuiusque motu suscipiantur: alias imposita; puta à confessore, cuius proprium quodammodo ius esse volent, in administrando Sacramento (sic enim vocant) penitentia, vel ab Episcopo.

XV. Eorum operum tria *καθάραι* numerant *ἰεροσολων*, Eleemosynam, Orationem, Ieiunium; hæc enim esse carni contraria, & dura: multa autem includere suo ambitu; quæ Klingius exsequitur, & Altenstaig. At Bellarminus perstringit. Ad ieiunii familiam reduci omnia corporis maceratiua, ordinata ad reprimendum carnis rebellionem, vigiliæ, peregrinationes, cilicia, nuditates, flagellationes, *καρτερικα*: & similia. Ad orationem, quicquid pertinet ad partem contemplatiuam: meditationes, scripturarum lectiones, prædicationes, verbi Dei auditiones, studium Theologicum, disputationes, erantium impugnationes in moribus & fide; & cætera, quæ immediate versantur circa Deum, tanquã obiectum. Ad eleemosynam, opera misericordiae corporalia, pro Christo propter Deum impena, & quæcunque erogationes bonorum temporalium in pias causas, ac subleuationes miseriae corporalis fratrum.

XVI. Ex hac tanta, tam ampla materia, id est tam altis, tam papisticis nugis, Bellarminus elicit quatuor disputandas, præter illam, iam confectam, de reseruatæ post remissionem pœnis. Primam: An satisfacere possint homines expiando reatu illarum pœnarum, qui interdum remanet post remissionem culpæ. Secundam: An opera laboriosa, quibus pœna peccati redimitur, tum sponte assumenda sint, tum etiam per sacerdotem in Sacramento penitentia iniungenda. Tertiam: Quibus potissimum operibus pro reatu pœnæ Domino satisfiat. Postremã, Vtrum ista opera sint dicenda proprie satisfactoria, ita vt dicantur vere ac proprie Domino satisfacere.

XVII. At nos, quibus in tam prolixo labore necesse est displicere latinis, contrahemus extremas in vnicam: nam nec methodum probamus, quæ ante disputet, quam questionis terminos explicet: reliquas permittemus orationis sophistis, qui, posito vno absurdo *εἰρηον ἀποκρίων* nectere sunt peritissimi. Certe si nullæ sint satisfactiones, quærere quis earum sit numerus, quæ dispensatio, idem sit, quod morari cum Moto, qui vtopiæ leges scripsit. Quæremus ergo hoc tantum, quod initio propositum: Vtrum quibuldam voluntariis pœnis satisfieri, aut debeat, aut possit, necessariis pœnis, quas Deus alias constituerit sumere de peccatore, quem, per remissionem culpæ, iam admiserit in gratiam.

I. Insaniant ergo in satisfactionibus: adeo necessariis, inquit Gregorius de Valentia, vt, nisi aliter nobis pœna temporalis peccato debita remittatur, non possimus absque iis ingredi post mortem in regnum cælorum, atque adeo consequi vitam æternam. Argumeta audiamus: nam propositionem magis horremus, quam miramur.

II. Primum est a Penitentia. Apud Ezechiel. c. 18. *Conuertimini, & agite penitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* Postea Paralip. 7. *Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & praecepero locusta, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & quæserit faciem meam, & egerit penitentiam à vis suis pessimis, & ego exaudiam de cælo, & propitijs ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.* Hic Dauentria, *Audis, quam prudenter Dominus populum suum admoneat, vt postposita peccandi consuetudine, pœniteat peccatorum, vindicet que ea in se acriter. Audis, à conuersis, & Dominum quærentibus penitentiam requiri? Quid vero significat nobis ista penitentia, nisi castigationem quandam, qua peccatorum soluitur pœna peccatorum? Cum enim nemo à peccatis ad Dominum conuertatur, nemo quærat faciem Domini, nisi se peccasse pœniteat, certe penitentia illa, qua peccatoribus suggeritur, punishmentem significat peccatorum.* Similiter Clichthouæus, Paulus, in Actis capite vigesimo, perhibet se testificatum esse Iudæis, atque gentilibus, in Deum penitentiam; & fidem in Dominum Iesum Christum. Vbi non solum fidem se dicit ammentasse ijs quibus euangelizauerat: sed & penitentiam in Deum. *Qua est autem in Deum penitentia, & salutaris, nisi ea ipsa, qua per sedulum bonorum operum exercitium student respiscerent diluere maculas vitæ præteritæ: & prauos conuersationis pristinae mores in meliores conuertere, commutareque? Hoc ipsum autem, nonne satisfactio est penitentialis? Constat igitur, non esse impiam, sed maxime salubrem, & rectam satisfactionis leges.*

III. Decet veniam lektor prolixè describenti nugas. Nam quæ alioquin fides tam absurdo sophismati si meis tantum verbis recitarem? Nunc securus explicabo partes argumentationis, quæ Rhetorico fucò deridiculum, vt ita dicam, corporis obtegebat. Penitentia est necessaria. At penitentia est satisfactio. Ergo satisfactio est necessaria. Non erat, quod probandæ maiori locos aggereret Sophista. Quorsum enim in re nõ dubia cumulari testes? Tam certum est, penitentiam necessariam esse: quam certum, non posse infidelem, quandiu infidelis est, dici Christianum. Itaque de maiori sane alta pax esto.

IV. Sed minorem grauis occupauit, vel falsitatis gangrana. Prout enim satisfactio definitur, sic concedetur, vel negabitur, penitentia esse satisfactio. Enim vero si obtinet Augustinus, siue is potius est Gennadius Massiliensis lib. de dogmatib. Ecclesiast. c. 54. *Satisfactio penitentia, est causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.* Si hæc, inquam, obtinet definitio, sane minor negari nequit. Sed quid ad hanc disputationem? Enimvero, qui ab infidelitate ad fidem conuertuntur primum, ij satisfacunt hoc modo: sed eos tamen satisfacere pœnis peccatorum negant Papistæ; qui in baptisano vtrumque prolixè condonari firman, tum culpam, tum pœnam.

V. Repetamus aduersariorum definitionem. Gregorius de Valentia, *Est compensatio pœna temporalis debita ob iniuriam Deo per peccatum illatam, secundum aliquam aequalitatem iustitiæ, & cum proposito, saltem virtuali, non peccandi in posterum.* En tibi duo necessaria in penitentia Papistica: alterum, compensationem pœnæ temporalis: alterum propositum non peccandi. Non sufficient igitur ad penitentiam, imo ad satisfactionem, propositum non peccandi. Itaque si hoc probent, nihil agunt, quia supererit temporalis pœnæ compensatio: quam notionem includi penitentia notione nos quidem negamus constanter.

VI. Multa negandi argumenta: à placitis aduersariorum, à vi nominis, à re ipsa. Omnes aduersarij contendunt, tres esse Penitentia partes, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, hanc de qua nobis disputatio instituta. Ergo, inquam, fallum, Penitentiam esse satisfactionem. Nam partes dicunt vel integratas, vel integrantes. Si integratas, vt generis partes sunt species: quid absurdius, quam Penitentiam satisfactionem dicere; quasi dicas, Animal esse hominem: Quandam penitentiam esse satisfactionem erat dicendum, vt quoddam animal hominem: sed quis monstrum Syllogismi patienter ferret, ex posito genere, vnam specieẽ concludentis? Non enim maior posuit hanc Penitentiam: sed indefinite penitentiam.

VII. Sin autem partes dicunt integrantes, (& ita dicit Gregorius de Valentia, integrales, puncto 1. quæst. 7 de penitentia, tom. 7. in Thomam) vt corporis membra, ne sic quidem purgatur absurditas: neque enim dicat quisquam, corpus esse digitum. Tum autem ipsi testes, posse reliquas partes penitentia, & esse, & sufficere absque hac satisfactione. Bellarmini verba ex c. 14. de penitentia, *Theologi docent eiusmodi esse posse in aliquo penitentia contritionem, vt per eam peccata omnia quoad culpam, & pœnam plenissime deleantur.* At hoc quid sit, quid opus, quæso, satisfactione, quæ nulla, nisi quæ non remittitur pœna? Itaque, non potest dici penitentia satisfactio, ne eo quidem sensu, vt omnis penitentia habeat satisfactionem. Enimvero, qui Scripturæ loci constituunt necessariam penitentiam, non distinguunt, opinor, quantitatem contritionis, vt iis tantum quibus hæc non est intensissima, dicant necessariam: non item aliis. Quomodo magis absurda minor est. Denique eos ipsos, qui erant baptizandi, Petrus Actor. 2. hortatur ad penitentiam: & tamen hos omnes Papistæ eximunt à lege satisfactionis.

VIII. Viderint Papistæ, quibus modis sua placita concilient. Venio ad vim nominis, de qua Bellarminus controuersiam mouet, capite septimo libri primæ de penitentia, eo quod Sophistis molesti fuerint in huius nominis proprietate, Lutherus, Melancthon, Calvinus. Nam abusi sunt Papistæ etymo penitentia, quæ, vt obseruat Bellarminus, à pœna videtur originẽ ducere. Altenstaig, *Penitentia primo modo, hoc est quatenus virtus est;*

nam solent disparare pœnitentiam virtutem, & pœnitentiam Sacramentum secundum Augustinum (nimirum libro de vera, & falsa pœnitentiâ, qui tamen est ψυδὲ πύρα φθ) dicitur quasi pœnitentia, & pœnitere, quasi pœnitentiam tenere. Quod veriloquium tam alte infedit Sophistarum animis, ut pœnitentia apud eos quandoque simpliciter accipitur pro pœnitentiâ purgatiua, eodem teste Altenstaig. Et, Nostrum vulgus, inquit, Erasimus in 3. Matthæi putat esse pœnitentiam agere, præscripta pœnitentiâ quâpiam luere commissâ.

IX. Verum, siue ea sit originatio, siue non sit, non dicimus, pœnitentiam nunquam sumi apud vltos bonos autores, pro vlla pœnitentiâ consequente: sed pro animi displicentia, opposita priorî sententiâ, propter nouas causas repudiata; in quibus causis esse interdum pœnitentiâ, non negauerimus: sed præcedentes eam pœnitentiam: atque etiam non voluntarias: vt, si placeat à pœnitentiâ nomen deducere, hinc potius ratio petenda sit, quod à pœnitentiâ occasionem habeat. Certe ita vsus Cicero Officiorum 1. Tandem autem velle debemus quoad te, quantum proficias non pœnitent. Et pro Cœlio, Id nunquam acerberet Marcus Cœlius, vt cum pœnitent non deformem esse natum. In Catone maiore, Num igitur, si ad centesimum vixisset annum, senectutis eum sua pœnitent: Non Virgilius Ecloga 3. Necte pœnitent calamo truisse labellum. Huiusmodi exempla sunt μετάνοια.

X. Vetus Interpretes, pœnitentiâ, pœnitentiâque vocibus interpretatus est varias tum Hebraicas, tum Græcas. Leuitici 5. Agite pœnitentiam pro peccato: cum Hebraice scriptum sit והתוודת, & confessus fueris. Esdræ 10. Et nunc fratres pœnitentiâ in Israël super hoc: תשובה ופנייה ליהוה: pœnitentiâ pro se posuit: nam & Septuaginta, ἐπέστρεψα dixit. Iob 24. Dedit eis Deus locum pœnitentiâ. תשובה ליהוה. Constituit enim in tuto. Sed hiloci, similes aliis multis, in quibus vertendis, vel peritia, vel fides desideratur. Quibus affinis iste 2. Paralip. 33. Et egit pœnitentiâ valde coram Deo patrum suorum, Hebraice, ויכניע & afflictus est, siue humiliatus, ἵλασε τὸν θυμὸν in editione Græca.

XI. Verum alias, duo sunt Hebræis verba תשובה & שוב, duo item Græca μετάνοια, & μεταμέλειν: quibus pœnitentiam, & pœnitere Latinus Interpretes opposuit. Septuaginta תשובה reddiderunt interdum μετάνοια, interdum μεταμέλειν. Sed שוב semper ἐπέστρεψαι, prout genuina significatio est. Hebraici prioris exempla. Exodi decimo tertio, Non eos duxit Dominus per viam terræ Philistini, quia vicina est, reputans ne forte pœnitentes eum; μεταμέλειν. Primi Samuel 15. Pœnitent me, quod constituerim Saul regem, μεταμέλειν. Triumphator in Israël non parces, & pœnitentiâ non steterit, μετάνοια. Jerem. 4. Et non pœnituit me, μετάνοια. Posterioris hæc sunt: Ezechielis 18. Si impius egerit pœnitentiâ ab omnibus peccatis suis, ἐπέστρεψεν. Jerem. 18. Si pœnitentiâ egerit gens illa: ἐπέστρεψεν. Secundi Paralip. 7. Et egerit pœnitentiâ à vitiis suis pessimis: ἐπέστρεψεν.

XII. In Nouo Testamento quinque in vniuersum occurrit τὸ μεταμέλειν, Matthæi 21. Postea autem pœnitentiâ motus, abiit, μεταμέλειν. Vos autem nec pœnitentiâ habuistis postea, μεταμέλειν. Et 27. Pœnitentiâ dicitur retulit triginta argenteos, μεταμέλειν. Posterior, ad Corinth. 7. Non me pœnitent, et si pœnitent & μεταμέλειν, ἢ μεταμέλειν. Ad Hebr. 7. Et non pœnitent eum: καὶ ἡ μεταμέλειν. Quibus omnibus locis Syrus interpretes reddit per verbum תשובה, quod respondet Hebræo תשובה. Excepto postremo, ubi est תשובה mentus est.

XIII. Alias semper est μετάνοια, & μετάνοια, & in Syra editione semper תשובה & תשובה; quæ respondent Hebræis תשובה & שוב quibus significatio est revertendi, conuertendi. Matthæi 3. Pœnitentiâ agite: μετανοήσατε. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiâ eis μετάνοια.

XIV. Et quia Latinum idioma, non ipsius est Spiritus dictantis libros factos, sed hominis interpretantis: vnde sequitur iudicandum ex præcedentibus linguis: eam ob causam, qui vocem Latinam vrgent, non promouent apud nos multum: qui scimus & Infinitis locis sibi nimium quantum indulgere interpretem: & vt non peccat ipse, tamen coactum ipsa proprietate linguæ, non raro subsidere infra dignitatem ἢ ἄτονον φων. Quoties ergo pœnitentiâ legimus, vt, quid iis locis significatum voluerit Spiritus, assequamur; vocabula præcedentia expendimus. Negamus autem illa siue Hebræa, siue Græca, aut à pœnitentiâ deduci, aut pœnitentiâ vllam significare, quam, siue ipse à se repositat, siue ab aliis impositam: persoluat quibusquam: denique habere quicquam commune cum pœnitentiâ.

XV. Quin scimus significare potius, voluntatis mutationem: vt quæ prius consilia placebant, postmodum repudientur. Verum, cum sit in omni mutatione geminus terminus, vnus à quo, alter ad quem, veluti in hac cōtroversia: à peccatis ad Deum: huius mutationis nomina ita sunt, vt ab altero tantum imponantur: quomodo in motu corporis, etsi non possit ab vno discedi, vt non accedatur ad alterum, tamen, discedere, illum innuit duntaxat. Ergo תשובה, μετάνοια, proprie designant terminum à quo: vnde habes Clementem, Stromat. εἰς τὸ οἰσ ἡμερῶν, μετάνοιαν εἰς τὸν οἶνον ἐλάβην ἐφ' οἷς ἡμερῶν, καὶ μετάνοια, ὅπερ ἐστὶν πρὸς τὸν οἶνον ἵνα. Vtrum eorum quæ peccati pœnitent eum: an prudentia acquisiuit, in quibus offendit, & μετάνοια, id est, deinceps decreuerit: siue nouum decretum fecerit. Aristoteles Eudæcimi 6. c. 8. τὸν μεταμέλειν, opponit ei, qui ἰμάρτησεν ὡς ἀμερῶς, perstat in sententiâ: vt facile concludas, esse eum qui discedit à sententiâ. Appianus, Ciuilium primo τὸν τὸν ἠγῶν μετάνοιαν dixit, cum prius inclinantes in sociale bellum, postea Romanorum partibus hæsisent. Sed disertior Libanii Patroclus. Φαίης) παραλαβὼν μετάνοια τῆ ἀτυχίας. ἢ ὅδ' αὐτὸν Βελισσίου ἐφύλαξεν τὸν οὐκ ἐβόησεν εἰ μὴ ὡς γρηγορεῖ μετάνοιαν εἰς ἡδὴ αὐτὸν, καὶ κατέγνωσεν περὶ αὐτῶν, Infortunium respicientia prauentisse constabit. Non enim cauisset cum Brisei filia congressi, nisi ipsam subito pœnitentiâ subiisset, & acerbis suis offensus fuisset. Plutarchus Mario, μετάνοια γυναικὸς dixit, pœnitentiâ sententiâ, καὶ καλὰ μετάνοια, ὡς ἐβλεψατο ἐπὶ τὸν ἀνὴρα, Et sui ipsius damnationem qui consilium cepissent impium. Polybius lib. 4. cum desertisset Dardanius iam ingruentes Macedoniae audito aduentu Philippi 2. ἀλυσσὰ τὴν στρατίαν, exercitum dimississe; Φίλιππος) inquit; ὡς ἔβλεπεν τὸν Δαρδανίαν μετάνοιαν, Philippus postquam Dardanius consilium sensit mutasse.

XVI. At שוב refertur ad vtrumque: itaque Græce redditur modo ἐπέστρεψεν, modo ἀπέστρεψεν. Secundo Paral. 7. וְעָשָׂה דָּוִד כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּהוּ הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת, Et egerit pœnitentiâ à vitiis suis peruersis.

Deut. 4. וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֶינוּ, καὶ ἐπιστρέψομεν πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, Reuerteris ad Dominum Deum tuum. Interdum aliter. Iere. 15. וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, Conuertentur ipsi ad te.

XVII. At, pœnitere Latinis designat terminum à quo duntaxat. Vnde Tacitus Annal. 4. Aceronia, inquit, super pedes cubitantis reclinis, pœnitentiâ filii, & recipere gratiam per gaudium memorabat. Ita nunquā legas, Pœnitere ad Deum. Imo, Latinus Interpretes, quoties hoc accidit, cogitur phrasia mutare; & conuertendi voce exprimere, id quod alias pœnitentiâ agele dixit. Deut. 4. Reuerteris ad Dominum Deum tuum. Fulgentius Epist. 7. vtrumque expressit. Homini per pœnitentiâ præteritorum malorum ad bona conuerso: manifeste & pœnitentiâ à conuersione disparans, & illam gradum ad istam statuens, referensque ad mala.

XVIII. Porro, has nos duas partes existimamus veras, & essentielles esse, eius, quam pœnitentiâ dicimus Christianam. Nam qui audimus de Iuda Pœnitentiâ ductus, μετάνοιαν, retulit triginta argenteos, ablit, vt concedamus ei laudem veræ pœnitentiâ: non quod serio displicerit ei peccatum tuum, qui prior est terminus: sed quia non placuit bona vita: imo præ dolore delatus est in extremam desperationem. Veram ergo pœnitentiâ dicimus consistere, tum in dolore concepto ex sensu peccatorum, tum in serio proposito vitæ in melius commutandæ.

XIX. Qua causa nostris plenior vis est apud Hebræos תשובה, Syros μετανοία, Latinos, respicientia: quam pœnitentiâ. Quamquam nolimus inutiliter de sono verborum contendere. Neque æger feramus, pœnitentiâ nomen esse solemne: atque adeo in Ecclesiis Gallicis, nullum habemus in vsu, præter ei respondens, repentance. Nimirum, quia per definitionem factis cauemus, ne de impostura quiscumque possit conqueri.

XX. Bellarminus, hanc libertatem non ferens; Grammaticos dicit potius quam Theologos, qui vocum significaciones ex Etymologia potius ducunt, quam ex communi Scripturæ, & bonorum autorum vsu. Hunc autem vsu ostendere, tum תשובה tum μετάνοια, tum μετάνοια, tum præcipue pœnitere, externum dolorem, ac pœnitentiâ, ex interna conuersione profectam, significare.

XXI. Sed illos, quosquam quæso dicit, ex etymologia potius, quam vsu Scripturæ, & bonorum autorum significaciones quætere? At qui nos congestimus vsus tum Scripturæ, tum bonorum autorum locos, & quidem lōge diligentius. Imo locos, in quibus nihil de etymologia: sed nuda vsurpatio vocū, absque vlla grammatice, vno excepto Clemente. Quid? quod nemo, ne eorum quidē, quos nominatim suggillandos putauit, Hebræarū vocū obiecit etymon? Non n. potuit, quā hæc sint voces aliunde non deducit. Nimirū, calumniatorib. perinde omnia sunt: & tenuissimum prætextus sufficit, vt magna crimina amplificando faciant. Sed illi tāti viri fuere, dum viuerent, vt, in cōpositos Bellarmini clamores facile potuerint cōtemnere.

XXII. Græcarum vocum si displicet etymologia; quid de iis dicit, qui pœnitere, dixerunt esse pœnitentiâ tenere? Facete, ita me omnes ament Ielutæ, quod hæctenus mereri non potui. Tam verisimiliter, quam qui olim testamentum testationem mentis: sepulcrum, seorsim à pulcro. Hoscine non reprehensos: imo laudatos, & in deliciis habitos: illos improbatos, qui μετάνοια τὸν μετάνοια originationem existimant dignam notatu? Enimvero à pœnitentiâ dictum pœnitere, non eadem abnuentiam à ponere, ne verisimile quidem. Sed longe id aliud, quā pœnitentiâ tenere. Imo pœnitentiâ tenere quid est? Quis Latinus auctor vnquam vsurpauit? Fictum: sine dubio fictum est ab iis quibus persuasum, pœnitentes à se ipsis pœnitentiâ repositere; & in consequentes: quum oportuerit præcedentes, quia soleant vt plurimum homines in pœnitentiâ duceri, postquam resunt experti, quid mali consequutum sit à prioribus consiliis. Ad quam rationem Scripturæ solent Deo ipsi per ἀθέλωσιν ὁσάντα, quasi ex post facto sententiâ mutant, tribuere pœnitentiâ. Genes. 6. Videns Dominus, quod multa malitia hominum esset in terra: pœnituit eum, quod hominem fecisset. Primi Samuel. 15. Pœnitent me, quod constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non compleuit. Et illo ipso loco, ex post. Paralip. 7. Si clausero caelum, & pluuia non fluxerit, & præcepero locustæ deuoret terram, & miseris pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, egerit pœnitentiâ.

XXIII. Veruntamen, ab vsu tum Scripturarum, tum bonorum autorum, quid speret subsidii, videamus. Iob vltimo; Ago pœnitentiâ in fauilla, & cinere. Iob 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & planctu. Matth. 11. & Lucæ 10. Si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in te, olim in cilicio, & cinere pœnitentiâ egissent. Ex quibus colligit: verba תשובה, שוב, μετανοία, internam simul & externam actionem comprehendere.

XXIV. Vt iudicatur? Nam, quis negabat internam, & externam actionem? Erasinus improbabat eos qui putarent esse pœnitentiâ agere, præscripta pœnitentiâ quâpiam luere commissâ. Beza dicebat μετάνοια significare, post factum sapere, & de errore admissio ita dolere vt corrigas. Hæc occine excludunt externam actionem? Quasi nulla hæc sit nisi pœnitentiâ admissi. Quasi, qui ita dolet, vt corrigat, nihil nisi intrinsecus agat. Atqui, vt semel audiat: iis nos verbis ita significari scimus internos motus animi, actionum principia; vt, his positis, etiâ externæ operationes consequantur: sed negamus ideo, pœnitere esse idem, quod satisfacere pœnitentiâ peccatorum.

XXV. Quid tum enim, si pœnitere, si conuerti dicantur aliqui in ieiunio, in fletu, in planctu, in cinere, in cilicio? Nam hæc aliquoties exprimi, non negamus. Sed primum, negamus sequi; hæc esse à significatione eorum verborum. Cur non sint enim per accidens? Matth. 7. Veniunt in vestimentis ouium. Prior. ad Cor. 4. In virga veniam ad vos, an in caritate? & Spiritus mansuetudinis? Poster. 2. Iterum in virtute veniem ad nos. An dicas, Bellarmine, vestimenta, virgam, caritatem, Spiritum, tristitiam, comprehendendi in significatione veniendi? At non quicquam sanus. Quia veniri possit in eum modum, & non veniri. Quid vero fortius in tuis exemplis?

XXVI. Sed quid est, inquit, respicere sedendo in cilicio, & cinere? Magnam vero & arduam quæstionem! At ego facile & secute, tanquam ex tripode. Idem est, quod εἰς σάκκαρον ἀποδιδόναι μετάνοιαν. Intellexim? vt expedite, vt rotunde: vt sine ambagibus? Sic sunt omnia nostra, & omnia quibus veritas coroi: ἀπειπλοῦμαι περὶ κερύθρα ὅτι ἀγνοῦμαι. Quid ergo est, quod te turbet? An latinitas? Mirum si tibi sit antiquior illa tui interpretis, pœnitere in cilicio, & cinere. Nisi forte docere possis ita olim loquutos Romanos.

manos. Quod si tibi tuus interpres locupletissimus, autor est, cur non nobis post Erasimum, post Beza nostrum tam leniter sonet, tam Latinum fiat hoc, quam illud? Imo ne apud Græcos quidem ante Marthæum, quifiat hoc, quam illud? Imo ne apud Græcos quidem ante Marthæum, quifiat hoc, quam illud? Imo ne apud Græcos quidem ante Marthæum, quifiat hoc, quam illud?

XXVII. Verum, inquit, nemo sacco induit, & in cinere sedet, nisi antea respuerit. Dominus autem actionem pœnalem significat, quæ tum assumitur, & exercetur, dum quis mœstus, & dolens, in sacco & cinere sedet.

XXVIII. Quid tum? Aut quid obstat, quominus qui respuerit, eandem pœnalem actionem exerceat, dum in sacco & cinere sedet? Aut potestne cuiquam persuaderi, eum qui respuerit non exercere eam actionem, dum in sacco sedet & cinere? Nimirum, præ actu non aduerit Bellarminus, se ἀντιμαλὶα ἐπέσει. Sed ego similiter dico; neminem sedere in sacco & cinere, nisi quem iam pœnituerit. Primum enim necesse est pœnitere præcedentium peccatorum; ac tum demum sacco indui, & in cinere volutari: quia neminem vnquam vidit quisquam has operationes pœnales (quando ita placet vocare) exercentem, qui nullo sensu afficiatur peccatorum suorum. Adeoque Icariorum, qui vere ipse de se sumpsit pœnas peccati sui, atq; eas non umbratiles, vt qui pœnitentiales tragicocomædias ludunt, dicitur prius μετάνοια θεία, pœnitentia ductus; post ἀπειθῶν ἀπαρχαδῶν, profectus suspendisse se. Itaque, si absurdum est, respuerere in sacco, & cinere: eodem iure absurdum erit, pœnitere in sacco, & cinere. Aut, si hoc bonis Iesutis sanum est, ne mentur illud, paulo elegantioribus non durum.

XXIX. Rursus obicit ex 12. post. ad Cor. Ἐμὴ μετάνοια ἔστιν ἐπὶ τῆ ἀκαθαρσίας, καὶ πορνείας, καὶ ἀσελγείας ἢ ἡμιπορνείας: Non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt. Vertit Beza, Respuerunt. Omnino contra proprietatem Græci Latiniq; sermonis. Nam nec Latine dicitur, respuerere super peccatum: & Græce, illud im coniunctum datiuo, causam significare solet, ac pro eo ponit, quod est, ob, propter. Si quis autem dicat, pœnitentiam esse agendam ob peccatum commissum, recte dicit: est enim culpa causa pœnæ: at respuendum ob culpam, non nisi absurde: non enim culpa respuentia causa haberi potest: cum non ex culpa, sed ex bona aliqua inspiratione respuentia oriatur.

XXX. Ecce vero aures delicatissimas: curiosissimos viros pietatis, elegantiaque. Sed qui in Beza tam fastidiose sordes sermonis auersantur; cur tolerant illud sui interpretis, impudicitiam, quam gesserunt: Nemo enim bene Latinus ita loquutus. Beza, parauit. Tertullianus, 15. de pudicitia, admiserunt. Nimirum, Papisticis labris non nisi suæ betæ sapiunt. Sed ad rem. Non dicitur Latine, respuerere super peccatum. Ergo tu ostende aliquem non Ecclesiasticæ Latinitatis, qui dixerit, Pœnitentiam agere super peccatum: Et (vt lepide suum Fabrum Zuinglius ridebat) dabitur tibi caesus leporinus. Sed enim vt prius, sicut expressa Græca Pauli phasis, μετάνοια ἐπὶ τῆ ἀκαθαρσίας, excusat apud Latinas aures insolentiam pœnitentiam super immunditia, cur non poterit eadem causa Beza permistere, suam respuerere super immunditia?

XXXI. Scilicet ergo Bellarmino credam, asserenti, culpam causam esse pœnitentiæ, & non esse respuentia. Atqui, vtumque necesse est esse æque aut verum; aut falsum. Nam, si causam sumis pro occasione; omnino vt pœnitentiæ, sic respuentia causa est culpa. Non enim aut respuerit quisquam, aut pœnitentiam ageret; si nullam culpam admisisset. Itaque paulo ante Clemens æque, ἡ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς μετάνοια, & σὺν ἑσίν ἔλαβεν ἡ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς. Sin autem causam intelligis efficientem, vt videtur, qui respuentia causam assignat bonam aliquam inspirationem: tum negamus, pœnitentiæ causam esse culpam. Ieremiæ 31. Convertite me, & conuertar. Plal. 80. Deus, conuerte nos. Et ibi Bellarminus, Sine auxilio Dei non possumus ad eum conuerti.

XXXII. At Basilius, homilia de fame & siccitate μετάνοια appellat eternam Ninivitarum pœnitentiam. Ita est, inquam: sed promiscue, quod Bellarminus noluit obseruatum; μετάνοιαν & μετάνοιαν. Verba sunt: Νινευί) τῆ μετάνοια τὸν Θεὸν δὲσωσάντων, καὶ πειθῶντες ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν, ἀπέστρωσαν τὸν Θεὸν Ἰωνᾶς ἐξέβησεν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ οὐκ ἔβησεν ἐπὶ τὴν μετάνοιαν πρὸς ἑσάντων: Ninivite pœnitentia Deum honorantes, & lugentes super peccatis, quæ Ionas, post mare, & Cete inclamauerat, non solos infantes ad pœnitentiam admoerunt. Hactenus ille: cui Epiphanius adde in Catharis: διδωσι καὶ ἰσπανοὶ, καὶ ἡ τὴν μετάνοιαν τὴν μεταμέλειαν: Concedit Ecclesia etiam reditum, & post pœnitentiam, illam in baptismo, respuentiam, illam scilicet quam pœnitentiam dicunt secundam tabulam. Iterum: Τῆς ἰσπανίας οὐκ ἀπίστους τὸς ἐπὶ μετάνοιας: A salute non arceat eos, qui iterum pœnitentiam agunt: imo vero salutem apprehendere, & Deum adiunare eorum bonas operationes, etiam qui à lapsibus perfecte μετάνοιαν, & ἀπείροισιν καὶ μετάνοιαν, pœnitentiam agunt, & conuertuntur, & respuerunt. Adde Balsamonem, qui illud Basili ex Epist. 2. ad Amphiloichium, ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς μετάνοιας καὶ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τῆς ἀκαθαρσίας, Exigendum est ab eo, vt pœnitentiam faciat ut in inuando, interpretatus est, ἀπὸ τῆς ἀκαθαρσίας μετάνοιαν: manifeste pro eodem vsus τῆς μετάνοιας, καὶ τῆς μετάνοιας. Sed quorsum? Non enim sequitur: si eo verbo comprehendantur etiam consequentia, non significari proprie mutationem consilii, id est, motum internum. Multo minus sequitur, quod nos nunc negamus, significare satisfactionem.

XXXIII. Aufonius dixit Sum Dea, quæ facti, non factique exigis pœnas, Nempe vt pœnitent, sic Metanæa vocor.

Proprium nomen expressit Græcum, quia Latinum non erat. Ergo, non est venisimile, posuisse metanæam pro metamelia, vt voluit Beza: maxime cum per licentiam poeticam potuisset,

Nempe vt pœnitent Metamelia vocor. sicut Virgilius dixit, Italiam prima producta.

XXXIV. Mitto monstrosam illam licentiam, Grammaticulis exagitantam, quibus notum discrimen inter medias vocales, breuesque; & est, inquam; vsus sit proprio vocabulo: nam & mihi quidem ita videtur, salua pace viri, vt crepè: inuidia, maximi. Sed quid Papistarum socordiam exagitem, qui, quod vident, non vident: quod legunt, negligunt? Dixit Aufonius, exigis pœnas, vt pœnitent: at contra Papistæ, pœnitent, id est, exigis pœnas. Constituunt isti in pœnis pœnitentiam: at ille ex pœnis deducit

pœnitentiam. Itaque Aufonius à nobis est, non est à Papistis. Certe si finis differat à pœnis, non potest Aufonio idem esse, dare pœnas, & pœnitere: qui dixit exigis pœnas, vt pœnitent.

XXXV. Lactantius, inquit, libri sexti capite vigesimo quarto, et si melior scribat reddi posse Respuentiam: tamen explicat, per Respuentiam non debere intelligi solam mentis mutationem, Respuent autem; ait, quem errati piget, & seipsum castigat dementia, & confirmat ad rectius viuendum.

XXXVI. Non solam, inquit, mentis mutationem. Quid ergo præterea, aut cur Sophista non reperit, suum illud; Externum dolorem, ac pœnam ex interna conuersione profectum? Sed nihil simile Lactantius. Imo, nihil nobis dissimile, Quem errati piget, ea pars est prima, quæ abstrahit à peccato: Et seipsum castigat dementia, & confirmat ad rectius viuendum, pars altera, quæ nouitatem vitæ amplectitur. Illa auersio est à peccatis: hæc, conuersio ad Deum, id est, vterque terminus, à quo, & ad quem. Vbi autem pœna illa ex conuersione veniens?

XXXVII. Nihil obstat denique, quominus à nobis stet vis verborum vsitatorum Spiritui sancto: quorum nullum est, quod satisfactionem eam importet, quam Papistæ definiunt: & cuius absque notione, vix notionem admittunt pœnitentiæ. Nihil, inquam, obstat, quominus pœnitentia vera sit proprie, quod exprimitur Græce per μετάνοιαν, non pœna corporis, sed mutatio sententiæ: à malo in bonum, quam definitionem leges in questionibus adscripsit Athanasio, quæst. vltima: Ἀπὸ τῆς λυγείας μετανοία, ὅτι μετὰ τὴν πῶν τὸν κακὸν εἶναι τὸ ἀγαθόν: Propterea dicitur μετάνοια, quia transfert mentem à malo in bonum. Paulus etiam expressit, ad Roman. 12. μεταμετεφύθητε τῆ ἀνακαρπίωντος ἑτοῦς ὑμῶν, transformemini per reuersionem mentis vestra, vt Beza: siue reformamini in nouitate sensus vestri, in veteri editione.

XXXVIII. Expensis nominibus, res succedit, quæ me in multam admirationem cogit Papisticigenii. Nam vide: vtroque proposito loco (& addi poterant alii) promittitur venia pœnitentibus. Esto sane: nam ne aduersarii quidem tam sunt impudentes, vt nos fingant negare. Quid ergo? sumunt pœnitentiam imperari: quod rursus & nos damus. Sed ad monemus, nunc disputari, non vtum sit pœnitendum, sed vtum Deo satisfieri possit pro pœnis retentis. Hoccine illi legunt ius locis? vllis locis? Minime gentium.

XXXIX. Sed, audis, inquit Dauentria, admoneri populum, vt pœnitent peccatorum, vindicetque ea acriter. Imo, inquam, illud, pœnitent peccatorum, diserte habuit Propheta: sed illud, vindicetque ea acriter: a ienim à Propheta, & Papisticum commentum est. O si sint commenta totidem demonstrationes, quanto fortunatior esset causa Papistica! nam commentorum fertilissimus ei ager. Addit Dauentria: Quid significat nobis ista pœnitentia, nisi castigationem quandam, qua perpetratorum soluitur pœna peccatorum. Vobis, inquam, pridem scio pœnitentiam ita significare. Sed quid si vobis significaret Tragelaphum, aut Sphingem? At vos profecto non estis aut rerum, aut vocabulorum legitimi interpretes. Et qui alia plurima vel dolo malo, vel imperitia crassa peruertistis, quid adfertis causæ, quominus in hac causa sitis merito suspecti? Breuiter, hoc non quaeritur, quid apud vos pœnitentia; sed quid in Scripturis significet. Itaque hoc quicquid est ratiocinationis, mira est principii petitio, quæ nihil, quam vos cordatis propinet ridendos.

XL. Enimvero, quæ sunt verba, quibus ea pœnitentia describitur? Agite pœnitentiam ab omnibus inquinamentis vestris. Populus deprecatus me fuerit, & quæserit faciem meam, & egerit pœnitentiam à vitis suis pessimis. Atqui hæc phrasæ nihil sonant, præter has duas pœnitentiæ partes, quas nos asserimus esse, vnam, displicentiam peccati, alteram, amorem Dei. Tertia vbi est? Vbi, inquam, delitescit pœna illa voluntaria: pœna arbitraria: pœna vicaria? Nam id ingenium est satisfactionis: eæ papistarum delicia. Si nulla significant Propheta verba, cur inducunt, cur intrudunt Papistæ?

XLI. Denique, Baptistes ille, eos omnes quos ad Baptismum inuocabat, hortabatur, vt ante omnia pœnitentiam agerent: Matth. 3. Et Petrus similiter, Actor. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Et tamen neuter satisfactionem imponebat: neuter pœnam vllam iniungebat: neuter, remissione peracta, lupereffe quicquam admonerat, quo dimidiaretur beneficium diuinum.

CAP. IX.

De eleemosynis, & precibus.

I. Secundo proferunt ex Daniëlis quarto, Peccata tua eleemosynis redime. Et Prouerb. 16. Misericordia, & veritate redimitur iniquitas. Hic habemus, inquit Bellarminus, vocem redemptionis, quæ æquiualeat voci satisfactionis: & si absurdum esset, nostris operibus satisfieri pro peccatis, multo esset absurdus, nostris operibus redimi peccata. Constat autem, inquit Salmero, quod culpa, per opera gratiam præcedentia, non potest redimi: superest vt de pœnis, quæ etiam remisso debentur delicto, intelligatur.

II. Respondeo, in Daniële ita legi יְחַסְדִּים וְצְדָקָה בְּצַדִּיקָא Hæc verba Græce reddita sunt, καὶ τὰς ἀμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύσεις: Inde Latine Et peccata tua eleemosynis redime: quæ Munsterus retinuit. Sed quo iure factum, merito quaeras. Nam primo, eleemosynas quid cogit nominari? Hebraice צְדָקָה proprie iustitiam sonat: quod à nemine in dubium verti potest: atque ita hoc loco Sanctes est interpretatus: vt taceam Tigurinos, Caluinum, Iunium. At iustitia nulla est peccati pœna, nec tententi, nec remissi. Quid ergo ad Papisticam somniationem?

III. Scio ab Interpretibus Septuaginta nonnullis locis reddi vocabulo Græco ἐλεημοσύνη: & hinc persuasum non paucis, eo sensu vsurpatam vocem Hebraeam. Verum, stupiditatem mirari satis non possum, eorum qui se tam misere patiuntur decipi. Enimvero reuocemus in memoriã, quo sensu eleemosynas in hoc argumento nominauerint Sophistæ: nempe pro opere externo, & pœnosio, ita enim scholæ sunt loquutæ. Atqui is sensus nullus fuit Interpretum Septuaginta, qui potius internum animi affectum

affectum denotabant inclinati in humanitatem: vno verbo ἐλεημοσύνη, illi, quo nos sensu misericordiam. Deuter. 6. וְצִדְקָתָהּ תִּהְיֶה לָּנוּ: Et misericordia erit nobis, Interprete Aria. Hieronymus vertit etiam, *Erit que nostri misericors*. Chaldaica paraphrasis לְנַפְשֵׁנוּ תִּהְיֶה לָּנוּ, Fagius reddidit, *Premium quoque erit nobis*: quod retinuit Arias. Sed constat זכות, non esse premium, nisi longe per ta significatione: Vide Eliam in Meturgemam, & David de Pomis in Dictionario. Itaque Deuter. 24. וְצִדְקָתָהּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: In paraphrasi זְכוּתָהּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. Idem Fagius reddidit, *Erit que tibi iustitia coram Domino Deo tuo*. Plal. 24. *Accipiat benedictionem a Domino*, וְצִדְקָתָהּ אֵלֵינוּ אֱלֹהֵינוּ. His locis misericordia vbi est, non hominum, sicut & Psalmo 7. *Faciens misericordias Dominus*: Elaias 1. וְצִדְקָתָהּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. Et 21. וְצִדְקָתָהּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. & alias.

IV. At de hominum misericordia, nullum habes locum, isto vno excepto Danielis. Interrogo igitur, cum ἐλεημοσύνη apud Græcos motum internum significet, quo inclinentur homines ad miserendum pauperis: quæ ratio cogat istos Sophistas, eleemosynam interpretari opus externum: atque id quidem pœnosum? Et nos hærentes tum Hebraicæ, tum Græcæ significationi, quo argumento confutabunt? Imo Theodoreum, cuius hæc verba, *His autem inexplabilem illius crudelitatem declarat, quam in sibi subiectis exercuerat*. Vis, inquit, *elementia fructum percipere? hanc eandem erga eos ostendit, qui vnam tecum sortiti sunt naturam*.

V. Præterea, ne redimere quidem, non fuit affectatum. Daniel vsus est verbo פָּרַק: cuius propria notio, disiangere, dissolvere, dissolucere, apud Hebræos, a quibus mutuo sumpserunt Chaldaei. Exodi 32. Hebraice, פָּרַק הַזָּהָב גֹּמְלֵי הַפְּרָקָה, Chaldaice פְּרִיקוּ סֵפֶרֶת אֹרֶזֶיךָ, Separate, derivate in aures aureas: Latina Editio, *Tollite*; Septuaginta, πείραξτε. Inde secunda significatio, liberandi, saluandi: Psalmo 36. יִפְדֶּינֵנוּ אֱלֹהֵינוּ מִכָּל עֲצָרֵינוּ הָמָּה, Et redemit nos ab inimicis nostris. Nimirum, quia frequens est ex antecedente consequens inferri: ipsam in eripiendo, Latini vsurparunt. Vnde Leuita in Meturgemâ מִתּוֹרַגְמָא וּפְרִיקוּן הַזָּהָב יִשׁוּעָהּ יִשׁוּעָהּ וְכִן כָּל לִשְׁנָא יִשׁוּעָהּ, Sit omnis significatio salutis, liberationis, redemptionis, vertitur per פָּרַק.

VI. Hoc cum ita sit, cur non rectum sit priori sensu vsurpari apud Daniele? Ausus est Iunius, qui, *Peccata tua iniustitia abrimpe*: & prauiter Caluinus in Commentariis. Iuuat ipsa phrasîs; quæ huius verbi exprimit actiuitatem in peccata: quæ non absurda sit, in abrumpendo: durissima vero, in sine saluando, siue eripiendo. Nam quis sensus, salua peccata: eripe peccata? aut quis vquam sic locutus? Recte, salua, eripe a peccatis. Sed ea non est Danielis phrasîs. Poterant melius Septuaginta: vt i. Samuel. 19. Διὰ λυόν πέδον: Danielis 5. σωθῆσθε μοι ἵνα ὄσφραμαι αὐτῶν δειλοσύνη: vel Genes. 27. ἐκλύθη τὸ ζυγὸν αὐτῶν.

VII. Vidit Bellarminus duram phrasin, redimere peccata: sed sperauit posse molliori, eo, quod in Scripturis nomen peccati, sæpe sumatur pro pœna peccati. Nimirum hoc ille tantum timuit, ne quis inferret, redimi non pœnas, sed ipsam culpam. Sed ridicula euasio est. Primo, ne pœnæ quidem Hebraice dici possunt redimi, ea voce, quæ occurrit in Daniele: quia scilicet פָּרַק, etsi salutem significet, tamen nō per modum redemptionis, sed potestatis. Sic Latine, etsi dicas, redimere pœnas, non tamen salua re pœnas, liberare pœnas, quantumuis redimere, sit saluare, seruare, liberare. Itaque verisimile est, Septuaginta vsos hoc loco, verbo λυτρωσάμενοι largo, vt aiunt modo: sicut alias: Psalmo 36. ἐκλύθη τὸ ζυγὸν αὐτῶν, Et redemit nos ab inimicis nostris: Psalmo 7. μὴ ἐπιθῆτε λυτρωμῆνα: dum non est qui redimat. Quibus locis, & idem verbum est Hebræum: & nulla satisfactio. Secundo, si phrasîs esset in vtrumque ambigua, tamen probandum esset Bellarmino, sumi hoc loco pro pœna, potius quam pro culpa: quod ille non conatur quidem.

VIII. Præterea aliquoties sumi peccatum pro hostia peccati, iam pridem notum: sed nego vquam peccata plurali numero similitè vsurpari. Dato in oppositum exemp a, & vicierit. Denique pro hostia sumi, concedo: at nego vquam pro pœna peccati. Nam hostia non est pœna peccati, est potius translatio pœnæ; id est, condonatio pœnæ. Neque contra prodest Bellarmino, aut illud Genes. 43. *Ero peccati reus in te omni tempore*: aut illud Deut. 5. *Reddens iniquitatem patrum in filiis*: aut denique i. Regum 1. *Erimus ego & filii mei Salomon peccatores*. Nam quid obstat, quominus primo, secundoque loco proprietates verborum retineatur? In primo, Hebraice est Peccatores: nimirum, quia spondebatur se restitutum patri Benjaminum: vt si non restitueret, haberetur reus fidei violatæ. Ast in secundo, abusus est Bellarminus vrbis Latini Interpretis; vt reddere peccatum, intelligeret reddere pœnas: sed Hebraice est, *Visitans iniquitatem*; id est, puniens: proprie autem, puto, punitur iniquitas: nisi forte consultiissimi iuris intercedant Iesuitæ. Nam, quid esset punire pœnas peccati? In tertio, Erimus peccatores, id est, tanquam peccatores: ita tractabimur, quasi esse peccatores, qui tamen non sumus. Atqui, aut absurda loquutio est, aut peccatores oportet pro culpa sumi, non pro pœna: nam, qui pœnam patitur, non potest dici tanquam pœnam patiens, sed vere pœnam patiens. Denique mens erat Betsabee, tractabimur vt peccatores, etsi non sumus. At non, dabimus pœnas; quamquam non demus.

IX. Hactenus Daniel. Danieli addunt, ex Prouerb. 16. *Misericordia, & veritate redimitur iniquitas*. Sed eadem ferme ratio. Nam primum, misericordiam, & veritatem, quo iure pœnas, quo iure opera pœnosa interpretantur? Imo, quo iure opera potius, & quidem externa, (nam hæc volunt) quam internam habitum? Certe Ianfenius, misericordiam, & veritatem, explicans, *Quæ duo, inquit, sæpe in Scripturis coniuncta, obseruationem omnium mandatorum Dei includunt*. Atqui, obseruationem mandatorum Dei, quis audiuit in pœnis numerari?

X. Præterea, פָּרַק non significat redimere, sed propitiari: nam redimere, actio est eius qui peccauit: at פָּרַק actio eius qui expiat. Non ergo satisfactio: nam, qui propitiatur, idem non satisfacit. Itaque, id verbi proprie ad culpam pertinet; vt Latinis propitiari: imo & purgare, quo tamen ineptissime vsi sunt Papistæ ad exsolutionem pœnæ. Quin verbo Hebræo hæc secundaria significatio est, à primaria, quæ operire, tegere. Atqui profecto pœnæ nulla proprietate dici possunt operiri, tegi, si exigantur. Itaque de iniquitate, siue peccato dicitur. Psal. 55. *Impietatibus nostris tu propitiaberis*. Genebrardus, *Impietates nostras tu expiabis, & remittis*. Et qui-

dem, seorsim nominata pœna: Psal. 78. *Et propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos*.

XI. Castro addit, ex Luc. 11. Eleemosynam satisfacere pro peccato, testatur ipse veritatis magister, qui postquam reprehenderat Phariseos de rapina, & iniquitate, dixit illis, *Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*. Et constat, loqui de satisfactione pro pœna, & non de reatu culpæ: nam alioqui existenti in peccato, sola eleemosyna non faciet, vt omnia sint munda.

XII. Sed ne omnes quidem Papistæ consentient. Primum ij, qui ironicum sermonem esse induxerunt in animum. Caietanus, *Aduerte hic Græcam dictionem, datis, ancipitem esse ad indicatum, & imperatum, ad date, vel datis*. Contextus ipse apud me sonat indicatum. Complect enim Iesus peruersitatem Pharisaicam, circa curam munditiæ, his verbis, quibus significat, quod vos Pharisei pleni malignitate, & rapina, datis quæ adsumunt per fas & nefas eleemosynam: hoc adiuncto ad exteriorum munditiam, omnia tam intus, quam extra, munda sunt vobis; hoc est, apud vos, non munda in veritate. At si legatur date, ad eundem sensum reducendus est textus: & est increpatio, & ironice dictum. Sa, *Quidam ironice dictum putant, quasi dicat, nec vero sufficit, vt putatis, dare eleemosynam, vt omnino mundi efficiamini*. Quæ mihi sententia non displicet: quomodo enim isti sola eleemosyna mundarentur? Crediderim ego istam sententiam solitam ab iis vsurpari, quam Christus irideat. Veruntamen horum leuior est autoritas: vt paucorum, & contra totius antiquitatis consensum: nimiumque audacter mutantium λόγος in ἱστορίαι. Quo exemplo? Tum autem Syrus פְּרִיקוּ דָּתֵיכֶם date id.

XIII. Alii consent agi, non de pœna externa, sed munditia interna; atque adeo de culpa: Ianfenius, Concordiæ cap. 84. *Consilium simile est cum illo Danielis, quo Propheta docuit Nabucodonosorem modum impetranda reconciliationis diuinæ*. Et post, *Sensus est, vt interiora vestra per rapinam, & iniustitiam coinquinata, mundentur, date ex his, quæ in vestra sunt potestate, eleemosynam, vt qui aliena iniuste accepistis, iam econtra largiamini vestra aliis: sicque fiet, vt mundato animo, omnia etiam exteriora munda sint vobis coram Deo*. Sicut enim coinquinatis corde nihil est mundum apud Deum, ita mundis corde nihil est apud Deum immundum. Toletus, *Sensus, & conuexio sunt hæc: Vos lauitis tantum de foris est: quod vero intus est plenum est rapina, & iniquitate: iccirco non estis mundi: veruntamen loco rapinarum, & iniquitatum, ex his quæ habetis, date eleemosynam, & tunc omnia munda erunt: totique mundi eritis, corpore, & anima: corpore quidem lotionibus vestris, anima vero eleemosynis*. Barradas tom. 3. lib. 2. c. 22. *Mundandum animum docuit Dominus: quoniam modo mundari possit, nunc docet: mundari autem posse est eleemosyna*. Estis, inquit, pleni rapina, & iniquitate, scelerumque immunditia contaminati: veruntamen remedium, quo animum expurgetis, offero, nempe eleemosynam: ea enim omnia munda efficit. Hæc illi: quibus in animo fuisse culpam non pœnam, argumenta sunt: primum, quod Ianfenius meminit reconciliationis obtinendæ: quam præcedere omnem satisfactionem docent omnes: deinde, quod purgationem opponant immunditiæ animi: atque ei quidem quæ est ab rapina, & iniustitia; quæ profecto non pœnæ sunt, sed culpæ.

XIV. Nec absurda est interpretatio: tantum distinguenda gemina purgatio animæ. Altera respiciens peccatorum præteritorum reatum: nimirum, cum condonantur admittit. Altera, quæ peccatorum futurorum cautelam: siue in hærentis prauitatis auerrucationem: vt qui furabatur, non amplius furetur, ad Ephes. 4. Ad illam purgationem Eleemosyna non pertinet: sed ad hanc, dum nimirum inducit habitum oppositum priori. Etia exposuit Theophylactus; ἕρποντο μοι πᾶς τὸ εὖ ποιῶν αὐτῶν διεσπένθη τὸν φθόνον λίγμ, & τὸ ἀρπαγῆ, & τὸ ὑποθήκην τῶν ἐλεημοσύνων. ὁ γὰρ ἐλεῶν, ἀληθῶς: ἀχ' ἀρπαγῆ τῶν ἐλεημοσύνων ἢ φθόνος τῶν ἐλεημοσύνων ἢ τῶν τοῦ αὐτοῦ πᾶσιν ἀνείδισι, οἱ ἐνὸς φαρμάκου ταῦτα ἐκ μὲν ὁλοῦ ἐλεημοσύνων, ἥτις πᾶσι τῶν ἀγαθῶν θεοποιῶν ἀγαθῶν. ἀγαθῶν τῶν πνευματικῶν καὶ φθόνου, καὶ φθόνου. Vide, quomodo gemina affectui eorum medetur: inuidia scilicet, & rapina, proposita eleemosyna. Nam qui miseretur, vere non rapiet ea quæ sunt eius in quem misericordia mouetur: neque inuidebit ei. Quam igitur duos illis affectus approbasset, utrumque amouet pharimaco eleemosyna, quæ prima ianua est diuinæ caritatis: quæ quum adest, ubi auaritia erit, & inuidia? Obserua duo. Vnum, nuscquam describi pœnarum satisfactionem, quam nunc solam vrgent Papistæ: sed tantum amotionem affectuum prauorum, per inductionem oppositæ caritatis. Alterum, τὸ ἐλεημοσύνων intelligi; non quod Papistæ volunt opus externum, & detrimentosum: sed potius virtutem, id est, habitum internum. Atqui neque τὸ πᾶσιν significant pœnas temporales: sed ipsa vitia inhærentia: neque interior habitus externam satisfactionem. Adeo omni ex parte ridiculi sunt in argumentando Papistæ.

XV. Nos tamen paulo aliter locum interpretamur: nimirum, hæc verba, *Et omnia vobis erunt munda*; referentes non ad ipsius hominis siue internam, siue externam puritatem: sed ad vsum rerum externarum: vt eadem sit doctrina, quam Paulus proponit primo ad Titum, *Omnia pura puris*; quum ageret de cibis vsurpandis. Et prior ad Corinth. 7. *Martius infidelis sanctificatus est in uxore*. Quod si hi loci non pertinent ad satisfactiones, profecto ne ille quidem.

XVI. Eleemosynis subiungo orationem: nam & hanc volunt pro pœna esse. Sperauitque se probaturum Alphonsus de Castro ex Ecclesiastici 21. De oratione, inquit, quod pro peccato satisfaciat, testatur Sapiens, quum ait, *Fili, peccasti? ne adicias iterum, & de præteritis deprecare, vt dimittantur tibi*. Attendat hic Lutherus, & videat, non esse satis ad veram poenitentiam, vitæ innoationem. Nam postquam sapiens præceperat vitæ emendationem, dicens, *ne adicias iterum*: tanquam hæc non satis esset, addidit, *de præteritis deprecare vt dimittantur tibi*.

XVII. Eugē. Necessè est inquit, de præteritis peccatis deprecari, Imo etiam de futuris, inquam. Iustificem enim Dominus orare, ne inducamur in tentationem? Et quis, oro, negauerat? Nisi forte tam sunt acuti, vt quia necesse sit deprecari, ideo deprecatio sit satisfactio. Quod si datur, cur non detur satisfactio futurorum? Nimirum longe aliud est nugari, aliud argumentari. Sed quid nugæ dico, qui stupiditatem accusare debeo? Debet deprecari, vt dimittantur: hoc est, debent satisfacere. Atqui ego contra dixerim Ergo non habent satisfacere. Nam qui peccet remitti, si paratus sim satisfacere? Præterea, ipsas preces, quibus remissio postularur, pro

pro satisfactione ipsa nominare, primo est contra sensum communem: secundo, contra Papistarum somnia; qui pœnas dicunt post remissionem: itaque satisfaciunt nunquam, nisi remisso peccato. Adeo nec veritati, nec sibi somnatores consentiunt.

XVIII. Sed Salmero: quia homo sine gratia addit peccatum peccato, quum ait, ne adicias iterum, gratiam ponit in eo: & tamen adhuc vult orare ut remittantur: quod, præterquam ad pœnam, fieri non contingit.

XIX. Gratiam ponit in eo: primum, nihil est necesse: nam, quis nescit posse omnes homines etiam reprobos admoneri, ne adiciant peccata peccatis? Aut qui vir erat, quæso, Nabucodonosor? In iisne in quibus iam gratia esset? & tamen iubetur interrumpere peccata per iustitiam. Qui rursus, ad quos, Psalm. 4. dicitur, *Israëlimini, & nolite peccare?* Nonne, qui paulo ante graues corde? An ergo in iis iam gratia?

XX. Et tamen demus, iam inesse gratiam: ergo, inquit, quia iubentur orare, ut sibi remittantur peccata, non potest intelligi nisi de pœna. Nugæ. Non enim hoc queritur: sed, utrum iubeatur satisfacere. Intelligatur sane orare pro remissione pœnæ: sed ego infero, igitur non iuberi satisfacere. Longe enim aliud est, satisfacere pœnæ, aliud, condonari pœnam. Probatur: quia oratur pro condonatione pœnæ æternæ: non pro satisfactione. Quanquam cur non etiam id de culpa? Nam ipsi Papistæ volunt neminem, quantumvis in gratia, certum esse de remissione culpæ. Si incertus sis, cur non precibus postules? Ad hæc, quis risum teneat, qui audiat in argumentum satisfactionis retenturam pœnam, proferri preces pro remissione peccati? Quid tu postules remitti pœnam, quam asseras retineri? Remitti, inquam, cui te satisfacere oporteat? Scilicet mirum sit, si sibi somnatores non repugnent.

XXI. Mittamus somnia. Nos asserimus, etiam post gratiam postulari à fidelibus, imo flagitari veniam, id est remissionem tum culpæ, tum pœnæ. Sic enim Davidem, post auditam à Natane consolationem, tamen exclamasse, Psalm. 51. *Miserere mei: dele iniquitatem meam: lava me ab iniquitate mea. & à peccato meo munda me.* Ita læpius: at satisfactionis suæ nullius unquam, ne verbulo quidem meminit. Cur non æque omnes fideles?

C A P. X.

De fructibus dignis pœnitentia. Deque vindicta.

I. Illud Baptistæ, ex Matthæi 3. & Lucæ 3. *Facite ergo fructum dignum pœnitentia:* tam solenne est, ut a nemine putem omisum. Cui simile illud, Actor. 26. *Annunciabam ut pœnitentiam agerent, & cœuerentur ad Deum, digna pœnitentia opera facientes.* Fructus pœnitentiæ, inquit Panigarolla, quidnam quæso sunt, aut quis esse possunt nisi satisfactionis opera? Tam confidenter, ac si neminem unquam contradicendum sciret. Hi ergo tantum non deierant, fructus dignos pœnitentiæ, ut vertit Latinus Interpretis barbæ, esse illud ipsum quod pœnitentiæ satisfactionis nomine insinuatur.

II. At nos censemus potius esse omne genus bona opera, quibus incumbere debeant, qui profitentur veram pœnitentiam: nimirum, ut ne sufficere existiment unam illam partem, quæ versatur in derestanda vita præterita, nisi addatur altera, quæ exhibet mutationem vitæ in melius. Vel potius, ut ne qui horrore concutiuntur iudicii diuini, ita seipos decipiant, ut credant, solam externam professionem satis esse, tanquam in arbore folia: sed foliis addant fructus veros à solida sanctitate vitæ. Breuiter: fructus pœnitentiæ esse, non opera pœnosa; sed opera bona, perpetuamque ac constantem iustitiæ professionem, legitimis bonisque operibus testatam. Quantum porro scelus Theologorum, qui iustitiæ professionem, non nisi pœnosam esse velint?

III. Testes habemus: Basilium, in Breuioribus, regula 287. *τινες ειναι οι αξιοκαρποι τῆ μετανοιας; Τα αξιοκαρποι τῆ ἀμαρτια εἶναι ἀκακοσυνων, καὶ ἀμειλιαν ἀκαρο πορον ἀφαιδ, ποιων τὴ ἐρημρον, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφορουν:* *Qui sunt fructus digni pœnitentiæ? Opera iustitiæ peccato contraria: quos fructificare tenetur pœnitens, id faciens quod dicitur esse. In omni opere bono fructificantes.* Theophylactum, *εργα τὸ ληθη; οὐκ εἰς τὸ ὑβριον φεδῶν τὸν κακων, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀφαιδ ποιῶν. κακλιον γὰρ φησιν, ἀπὸ κακοῦ, καὶ πεινῶν ἀγαθῶν: Vident quid dicat? Oportere non solum fugere nequitiam: sed etiam fructus virtutis facere. Declina, inquit ille, à malo, & fac bonum.* Quæ verba etiam Euthymii sunt. Franciscum Lucam, *Eiusmodi fructus sunt, mores correcti, & ea opera omnia quæ ab animo vere pœnitenti proficiuntur: ita fere D. Chrysostomus. Maldonatum, solenne est, nihil omittere, quod quoquo modo possit inflectere in superstitionem: tamen is, hoc loco, Fructus pœnitentiæ dignos appellat omnia externa signa, ex quibus vera animi pœnitentia cognosci potest: quales sunt lacrymæ, præteritorum peccatorum derestatio, bona opera præcedentibus contraria. Quis pararet à Iesuita, & hoc Iesuita, tam luculentum prætermisillum locum, si tam luculentus locus esset in rem satisfactionis. Imo, ne Stapletonus quidem, nihil Maldonato aut audacia cedens, aut Sophistica inferior, nullum hoc loco antidotum ausus est opponere Caluino, Bezæve.*

IV. Toletus explicat fufus, *Fructus digni, & condecetes pœnitentia, sunt bona opera, & studium virtutis, quæ sunt contraria peccatis, quorum hominibus pœnitent: qui enim dolet aliquid fecisse, consequenter facit contraria priori facto. Nec supponit Ioannes, illos iam pœnituisse peccatorum: si enim pœnituisent, neciam obtinuisent, nec essent geminina viperarian. Sed simul ad utrumque exhortatur, ut & pœnitentiam, & opera pœnitentia faciant: necesse enim est, & à malo recedere, & virtuti ac bonis operibus incumbere. Ad Romanos decimo tertio: Abiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis.*

V. Et confirmatur ex circumstantiis. Primo, Ioannes apud eos concionabatur, qui venient ad Baptismum suum. Testis Matthæus, *Quum vidisset multos ex Sadduceis, & Pharisæis, venientes ad Baptismum suum. Lucas, Dicebat ergo turba venienti ut baptizaretur ab ipso. At idem omnibus, qui à se baptizabatur, prædicabat pœnitentiam, Prædicam in deserto Iudææ, dicens, Pœnitentiæ agite: appropinquauit enim regnū colorum.* Ergo Baptistæ mens erat, agite fructus dignos ea pœnitentia, quam profecti estis in Baptismo. Atqui, testibus ipsis Papistis, nihil ad hæc pœnitentiam satisfactionis. Ergo satisfactionum meminit Baptistes, εἰς τὸ ἀφαιδ, καὶ εἰς τὸν πνευ.

VI. Præterea, iam vero securis ad radicem arboris posita est. Omnis igitur arbor, non ferens fructum bonum, exciditur, & in ignem abiicitur. Vbi, ratione alia, inquit Salmero, tom. 4. tract. 5. *ad fructus dignos pœnitentiæ adhortatur Pharisæos, ac Sadduceos.* Itaque fructus non alios nominat, quam quos prius Ergo, inquam, non satisfactorios: non opera illa pœnosa; quæ superflunt post culpæ remissionem. Quæris rationem consequentiæ? Atqui in manifesto est. Nam, qui non facit fructus dignos pœnitentiæ, exciditur, & in ignem abiicitur. Atqui, si Papistis fides, opera hæc pœnosa qui implet, non tamen exciditur. Nimirum, quia culpa condonata est, condonata est pœna æterna. Non exciduntur autem, quibus hoc utrumque concessum: *Tum autem exciditur* (inquit Frænciscus Lucas) *dum è terra per mortem, sine omni salutis reparationis quæ se, tollitur.* Et post, *Mox à morte in ignem abiicitur gehenna, eum quem mox vocat inextinguibilem: ut solet excisa sterilis arbor in ignem immitti, nulli alii apta vsui, quam ut sit ignis nutrimentum.* Iansenius, *Per securim non trunco aut ramis appositam, sed radice, tropico significatur imminens excidium & vindicta Dei, qua funditus sit perdenus quisquis in bonis operibus sterilis fuerit.* Post, *Cum subiicit, Et in ignem mittitur, loqui ipsum de igne infernali satis ex eo constat, quod postea dicit, paleas comburendus igne inextinguibili.* Toletus, *In ignem gehenna mittetur, qua omnium est pœna horribilissima.* Stella in Lucam, *In ignem infernalem in iudicio hoc particulari anima eius mittetur, in iudicio vero vniuersali, anima simul & corpus.* Et olim Theophylactus *αἱ πῦρ ἐὰν ἴδῃ, τὸ πῦρ γίνῃ.* Cum tamen paratus sit, non satisfaciens pœnis illis temporalibus, ignis non ille gehennæ, sed alter purgatorii, nisi Papistis fides nulla.

VII. Rursus dixit Ioannes, *πᾶν δένδρον μὴ ποιεῖν καρπὸν καὶ λῶν. Omnis arbor non ferens fructum bonum: cœν εἰς ἄφαιδ,* inquit Theophylactus, *μὴ ποιεῖν καρπὸν καὶ λῶν. ἀφαιδ δὲ εἶσι καρποφορεῖ:* *Non dixit quæ non fecerit: sed, quæ non facit. Semper enim oportet fructum ferre.* Lucas Brugenfis. *Non dixit, quæ non fecit: non enim fecisse sufficit; continuo, perseveranterq; operandum est.* Ferus similiter, *Non dixit, quæ non fecit, sed, non faciens: semper enim oportet fructum ferre: nihil Deus in vinea sua infructuosum esse vult: in cuius signum sic non habent fructum maledixit.* Ergo, inquam, hi fructus non sunt opera satisfactionis: nam hæc non sunt continuo, perseveranterq; operanda: sufficiunt enim per intervalla: nisi forte imponant suis Papistæ; quibus & preces ad certum rediguntur numerum, & ieiunia in certos dies. Imo, ipsa pœnitentia interdum semel in anno. Itaque vulgo dicuntur impleri. Salmero, tract. 5. tom. 4. *Neque vero quisquam sibi blandiatur, quod pœna à Sacerdote confessario iniunctam impleverit.* Atqui, quod semper, quod continuo, quod perseveranter faciendum, quando impletum dici poterit?

VIII. Quid plura? Stella in Lucam, *Omnis arbor non faciens fructum bonum: hoc est, omnis homo adultus, & rationis compos, qui non seruat præcepta, & mandata Dei.* Vnde sequitur, fructus istos non esse opera pœnosa. Hæc enim non sunt præcepta & mandata Dei. Nam pœnæ sunt arbitrariæ, teste Salmerone in hunc locum, id est, tract. 5. to. 4. At præcepta nō arbitraria.

IX. Denique, ne illud quidem omiserim, quod non fructus dicat: sed fructus dignos: Gorranus, *Id est, pœnitentiam fructiferam, & condignam facite. Fructiferam, ut informet caritas: Dignam, ut mensuret æquitas: quia secundum æqualitatem, & quantitatem delicti debet fieri.* Apocalypsis decimo octavo: *Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum dato illi tormentum. Quod & Lyranus annotauit.* Atqui, satisfactiones hæc pœnitentiariæ non sunt ita dignæ. Nam Salmero tract. illo 5. *Sacerdotes de more leues satisfactiones imponunt.* Quis ego non videt, alienum esse à Ioannis instituto hoc quicquid est ioculariæ satisfactionis?

X. Audiamus tamen in oppositam partem disputantes. Gregorius de Valentia sic habet: describendus est enim: etsi prolixior, quam solidior. Ioannes Baptista absolute hortabatur ad ea opera pœnitentiæ, quæ possent funditus destruere, & abolere peccatum, atque adeo redimere etiam quamcunque pœnam temporalem peccato debitam. Ita enim demum talia opera nominari pœnitentiæ quidam fructus verissime possunt, si videlicet congruant cum sua quasi radice, & arbore, id est, cum ipsa virtute pœnitentiæ: ut quemadmodum hæc virtus tota in destruendo, & abolendo funditus peccato versatur: ita etiam illa opera eo conferant, ut penitus peccatū exinaniatur, atque adeo tollatur etiam cuiuscunq; pœnæ temporalis reatus. Quæ profecto consideratio perspicue ostendit, recte illam exhortationem ad satisfactionis opera accommodari, quantumvis frustra sectarii, non intelligenres quæ sit vis pœnitentiæ fructuum, reluctentur.

XI. Nemo facile hoc exigat ad formam legitimæ argumentationis. Ego non assequor quid illud sit, *Absolute hortari.* Solet absolute opponi, *πῶς κατὰ τι.* Et vero concedo, Ioannem loqui de fructibus pœnitentiæ, non quibusdam, sed omnibus. Quid tum, autem? An propterea de satisfactione, siue pœnosa operibus? Recte: dum modo prius probauerit Iesuita, hæc opera esse fructus pœnitentiæ: non nos quidem gratis dabimus, nec nisi multa, vehementique persuasi demonstratione: qua ille super sedere existimauit facilius. Caure, at non solide.

XII. Hortabatur ad ea opera pœnitentiæ, quæ possent funditus destruere, & abolere peccatum. Tolerari hoc potest: dum commode intelligatur. Nam peccata tolluntur duobus modis, satisfactione, vel sanatione, ut ita dicam. Satisfactio culpam tollit, & pœnam præteritorum: & sic abolet peccatum Christus meritis suis. Sanatio non tam præteritis medetur, quam futuris prouidet: non, admissa reparans, sed admittenda prohibens: denique, inducens habitum iustitiæ, tollens oppositum. Operibus pœnitentiæ concedere possumus hæc sanandi partes: quatenus scilicet continua, & perseverantia, formant, siue perficiunt habitum, quo inducto, si perfecte inducatur, oppositum habitum necesse est funditus tolli. Et hoc sensu fatemur Ioannem hortari ad ea opera, quæ possint funditus abolere peccatum: neque enim vlli fines ponendi operibus bonis.

XIII. Sed per modum satisfactionis, negamus, vlla opera hominū tollere, aut etiā posse tollere vlllo modo, nedum funditus vlla peccata. Afferunt aduersarii, sed tantum asserunt: & facilius asserunt quam demonstrant. Certella quæ diximus verba fuisse Ioannis: Cur sua tam audacter Sophistæ substituunt? Aut cur non probant saltem, suis sensum eundem esse qui illis Ioannis? Enimvero si sola sufficit asserendi vel audacia, vel impudentia: quid si quis asserat, opera hæc commendari, quæ possint funditus abolere pœnam æternam? Et certe non magis apta sunt Ioannis verba pœnæ temporariæ, quam

quam æternæ. Peccati autem vis præcipua in pœnis æternis: unde merito conficiat, maximam partem abolendi peccati in eo esse, ut hæc pœna tollatur: quam si opera non possint tollere: certe falsum, esse quædam opera, quæ funditus peccatum tollant.

XIV. Itaque illa, redimere quamcunque pœnam temporalem: tollere cuiuscunque pœna temporalis reatum: ridicule addita sunt ex ingenii Papistici consuetudine importuna; quæ, vno verisimili, aut certe ambiguo posito, manifeste absurdum quid cumulat, nec veretur dedecus petiti principii: scelus etiam imposturæ habet pro nihilo. Dum proficiant ad imposturam, omnia æque in plano.

XV. Bellarminus: Facere fructum dignum pœnitentiæ, est operari eo modo, qui decet eum qui pœnitentiam proficitur: at qui pœnitentiam proficitur, quod aliquem læserit, non solum cessat à lædendo, nec solum cauet in futurum, ne quid in eum committat; sed etiam damnum refarcit, compensat iniuriam, male facta corrigit, & emendat. Testes autem laudat Gregorium, homil. 20. in Euangelia: Bedam, in Luca 2. & in Psal. 4. Petrum Damiani, serm. 2. de S. Andrea: Christianum Druthmarum in 3. Matthæi: Chryostomum homil. 10. in Matth. Hefychium lib. 4. in Leuit. c. 14. Pacianum, Epist. 3.

XVI. Concedo, fructum dignum, esse qui decet profitentem pœnitentiam: unde Beza olim verterat, *Ferto fructus dignos iis qui respuerint*. Sed, qui pœnitentiam proficitur, damnum refarcire, compensare iniuriam, nec negari simpliciter, nec potest concedi, non enim perpetuum: sed tum duntaxat, cum id fieri potest: nam alioquin, si res ipso facto abit in impossibile, nihil refarcitur. Sic, qui hominem occiderit, quantamcunque pœnitentiam proficitur, nunquam potest mortuum reuocare. Qui virginem violarit, nunquam restituet in integrum. Iam dico, iniuriam esse vel in hominem, vel in Deum. Illam interdum posse refarciri: ac tum pœnitentem satisfactioni obligari: unde illud, Luc. 19. *Si quid cuiquam per calumniam eripui, reddo quadruplum*. Hanc vero nunquam: ideoque non debere, nec posse huius satisfactionem pœnitentiæ vllam partem esse. Breuiter: Si furum quis fecerit; nunquam ille profecto veram ager pœnitentiam eius furti: si non restituat id quod abstulit: aut alio quopiam modo iusto, damno illato medeatur. Et esto sane hoc sensu satisfactio pars pœnitentiæ. Sed quis hic lusus est, quum de satisfactioe apud Deum interrogis, satisfactioe apud homines respondeat?

XVII. Secundo. Etiam quum satisfactio non est impossibilis, tamen nego absque ea pœnitentiam nunquam esse. Fieri enim potest, ut id ipsum damnum condonetur ab eo cui illatum est, Sic, credibile Philemonem Onesimo ad preces Pauli condonasse quicquid læsus fuerat: ac tum Onesimum non fuisse obligatum ad restituendum. Ast in hoc argumento, quod est præ manibus, manifesta condonatio præsupponitur. Itaque ridicule vrgetur satisfactio.

XVIII. Tertio: hæc omnia, damnum sarcire, compensare iniuriam, malefacta corrigere, nego vllam esse aut pœnam, aut pœne satisfactionem. Non esse pœnam, facile probatur; quia præceptum est Nam furtum est detentio iniusta rei alienæ. Itaque qui detinet iniuste, furto se adstringit. Si non restituat detinet iniuste. Qui ergo prohibetur furari: iubetur restituere: sarcire ergo damnum, non est supplicium, sed debitum officium. Itaque fur, lege Moysi damnabatur quadruplo: nempe, quia simplum nulla pœna erat. Eadem ratio compensatæ iniuriæ. Nam malefacta corrigere, quis dubitavit, vel Ethnicus, in officiis numerare? Quod si pœnæ non sunt, ne opera quidem pœnosa: ac proinde non satisfactioes.

XIX. Si sit ea mens eorum testium, nihil opus singulis examinandis immorari. Quamquam ii sunt Gregorius, Beda, Petrus Damiani, ut exiguo apud nos loco censei mereantur. Christiani Druth mari scriptum nullum legi hætenus. Hefychius dixit, *Hæc opera necessaria habet, quæ virtutibus & actionis studio valeant delere peccata*. Sed nec virtutes, actionis sive studium pœnas vllas significant: nec delere peccata, est satisfacere pœnis peccatorum. Est potius habitum malum habitu bono expellere; ut ante dictum, Chryostomus recurrit paulo post in testimoniis Patrum, & Pacianus.

XX. Turrianus hos fructus pœnitentiæ explicat ex Paulo, postea ad Corinth. 7. quem locum alii maluerunt argumentum esse separatum. Nobis perinde est. Paulus ita scripsit, *Ecco enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solitudinem? sed defensionem? sed indignationem? sed timorem? sed desiderium? sed emulationem? sed vindictam?* Sic enim barbare reddidit Vetus Interpres. Vindictam: Vindictam Nemo non Vindictam ingeminat: & hanc Panigarolla nihil aliud esse posse, nisi pœnam illam, & opera pœnæ satisfaciencia, quæ vel eligit quis sponte, vel à Sacerdote recipit, ut peccatorum temporali satisfaciatur.

XXI. Respondeo: negari vindictam ita significare. Nam veteres plerique omnes referunt ad incestum illum, cuius mentio in priore epistola. Chryostomus: *ἡ γὰρ ἡ ἐξ ἐστὶν ἡ κατὰ τὸν θεὸν ὁμοῦς ἰδοὺ δὲ τὸν θεόν: Etenim vlti estis æquas leges violatas*. Theophylactus, *Sed vindictam, diuina legis respectu: quandoquidem in eius deivactores vindictam exercuistis*. Oecumenius: *ἡ γὰρ ἡ ἐξ ἐστὶν ἡ κατὰ τὸν θεὸν ὁμοῦς, ἡ δὲ περὶ τοὺς ἁγίους ἰβερὸς ἁγίας, Etenim vlti estis Dei leges, quas in castus ille violarat*. Primasius, *Vindictam, non malam veniam: melius est iusto vindicare, quam male indulgere: nam qui malis parcit, perdere bonos cupit*. Sedulius, *Non veniam noxæ, sed vindictam salutarem in eum, qui inter vos peccatum commisit*. Nec nulli Epistæ. Caietanus, *Sed vindictam, bonum iustitiæ exercendo. Et hæc fuit vltimus affectus erga incestuosum: exercuerunt enim iustitiam vindictam excommunicando eum*. Gagnæus, *Vindictam, in sceleratum*.

XXII. Non refert, inquit Bellarminus: satis enim est, probari ab Apostolo pœnas, quæ vindictæ nomine inueniuntur in pœnitentiâ. Nimis id quidem pro prætoris auctoritate.

XXIII. Quid malum, in pœnitentiâ? Atqui pœnitentiâ non dicitur nisi eius quem pœnitet: itaque, pœnas, quæ inueniuntur in pœnitentiâ, oportet in eo inueniri, qui pœnitentiam proficitur: nam huius interest satisfacere, si satisfieri possit. Non igitur vindicta hæc erit satisfactio, quum eam Paulus laudat non in pœnitente, sed in vlciscentibus. Præterea Vindicta fuit, ipsa excommunicationis pœna: Atqui excommunicatio, etsi sit pœna, tamen non est eius generis cum iis pœnis quibus nunc satisfieri postulant Papistæ. Nam hæc supersunt post absolutionem, id est, peccato-

rum remissionem exsoluendæ. Quid ergo: esse suis auctor Bellarminus, ut in posterum excommunicationem absolutio præcedat? Vt liber. Verum hætenus non factum. Et Paulus, quum primis literis excommunicasset, secundis absoluit demum.

XXIV. Pergit Bellarminus. Quamuis Calvinus multis locis neget, vllam pœnam pro peccatis nostris exigi à nobis, tamen 3. Institut. 3. §. 15. hunc locum Apostoli tractans, ita loquitur, *Postrema est vindicta: quo enim seueriores in nos sumus, & acriore censura quæstionem habemus de peccatis nostris, eo sperare debemus magis propitium, ac misericordem Deum. Et, certe fieri non potest, quin anima, diuini iudicii horrore percussa, partes vltionis, in exigenda de se pœna, occupet*. Quo loco aperte concedit, Apostolum Paulum loqui de pœna, quæ, vindictæ nomine, à pœnitente suscipitur.

XXV. Sed primum, calumnia dissimulari non potest. Nam, Calvinus nunquam negauit, vllam pœnam pro peccatis exigi à nobis: quod constat ex iis quæ obseruata sunt c. 6. Sed negauit vbiq; exigi à nobis pœnas satisfactorias, & quidem post remissionem. Hoc, hoc negauit, hoc negare debuit Calvinus. Atque adeo his ipsis verbis à Bellarmino recitatis, ita pœnas dixit, ut tamen non satisfactorias describeret. Commentariis autem, negat inde sequi: *Neque tamen, inquit, hinc colligendum est, homines vindictam à se exigendo, compensare pœnas, Deo debitas, ut ab eius manu se redimant. Sed ita se res habet. Quum Dei consilium sit, nos castigando securitatem nobis excutere, ut, de ira commonefacti, cauamus nobis in posterum, quum spontaneam vltionem peccator ipse præoccupat, facit, ut tali Dei admonitione iam non sit opus*. Viden, ut, qui concessit pœnas, neget pœnarum satisfactionem? Hoc oportuit Bellarminum attendere; & vel refutare, vel tacere, ac quiescentem solutioni.

CAP XI.

De differentia renouationis per Baptismum, & Pœnitentiâ.

I. Salmero huc torquet illud difficilimum ex ad Hebr. 6. *Impossibile est, seos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cælestis, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiâ*. Item, 10. *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiâ veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia*. Hæc longis ambagibus circumducit, donec eo recidat, quod sibi proposuit.

II. Perstringam; quod ille latius exsequitur; nec sic quidem futurus breuis, adeo ille verba multiplicauit. Quum non possimus, inquit, neque debeamus cum Nouatianis sentire, negari veniam lapsis: nonnulli voluerunt intelligi discrimen inter Baptismum, & pœnitentiâ: ut in illo integre renouetur quis; passioque Christi, quæ hostia est pro peccatis, ad omnimodam applicetur inuouationem; ita, ut temporaria pœna nulla sit interda: at in pœnitentiâ haud contingat talis inuouatio; neque fiat integra hostiæ Christi applicatio. Hinc Christum, qui in Baptismo dicitur propitiatio totius mundi, postquam, suscepto Baptismo, peccauimus, iustum nuncupari aduocatum, 1. Ioannis 2. cuius non sit curare, ut omnino contra iustitiam cliens absoluat: sed, ut ei, seruata æquitate, ignoscatur: quæ æquitas exigit, ut si non omnino seruemur, at certe aliquam pœnam reus subeat. Inde Paulo dictum, ad Rom. 6. Christum semel tantum pro delictis mortuum, & per Baptismum nos ei configurari. Petro etiam 1. 4. *Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia, qui passus est in carne, desit à peccatis: ut iam non desideris hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis*. Hoc est: sicut semel Christus mortuus est pro nobis, ita semel integre applicatur eius passio in Baptismo: postquam, si à iustitia contingat recedere, superest pœnitentiæ strictior porta, quæ satisfactionem habeat adiunctam.

III. Possunne has ambages expedire ad artis præscripta? Difficile quidem: conabor nihilominus. Si differt Baptismus à pœnitentiâ, eo, quod in illo perfecta sit, in hac vero dimidiata applicatio hostiæ pro peccatis: Ergo post pœnitentiâ superest satisfactio. At prius verum. Ergo posterius. Probatum antecedens: quia, aut negat Apostolus, omnem lapsis veniam, aut hanc Baptismi, & pœnitentiæ differentiam statuit. At nō prius: quum sit hæretis Nouatiana. Ergo posterius. Probatum iterum ex illis aliis locis Iohannis, & Pauli, & Petri.

IV. Respondeo; Primum, vltimam Salmeronis esse notandam; qui hoc argumentum non sit ausus, neque tanquam suum proferre: neque vlii auctori adscribere, qui culpam præstare queat: sed inuito titulo. Nonnulli, inquit, *voluerunt intelligi*: nempe, quum non haberet cui tam informem factum adscriberet, se tamen non auderet patrem vendicare, eorum exemplo qui ablata legitima prole spe, in impuro calibata, illegitimam tamen malant, quam nullam. Enimvero solus in omnibus interpretibus, quos multos vidi. Salmero, huius commenti est auctor; quod tamen longe paucioribus perstrinxit commentario ad eum locum: neque, ut sententiam separatam, sed in confirmationem eius, quæ Paulum interpretatur, de pœnitentiâ post Baptismum. Magna hæc iam infirmitatis conscientia Nam, neq; Veteribus cognitam esse sententiam, neque recentioribus vllis: deinde, non potuisse absq; pudore ab ipso suo auctore agnoscere, nemo sanus in animum inducet suum potuisse fieri, si non esset non tantum infirma, sed etiam pudenda.

V. Sed enim rem potius expendamus. Secundo igitur, nego consequentiam; cur non enim sit potius necessaria ipsarum pœnarum exolutio, quam satisfactio, hæc de qua disputamus, quæ non ipsas pœnas luit, sed alias pro iis substituit. & quidem plerunq; ridiculas? Exempli gratia, si dimidiata fuit Davidi applicatio hostiæ, adeo ut necesse fuerit remanere pœnas, quas exsolueret, at nulla fuit tamen earum pœnarum vicaria satisfactio; quia oportuit infantem mori: oportuit eius concubinas violari. Cur non similiter de omnibus dicam? Et quidem magnifice, vel vna teste morte; quæ pœna temporalis superest, etiam sanctissimis quibusque, nulla satisfactioe præuertenda. Breuius dicam: nulla vnquam tetenta pœna temporalis, post culpæ condonationem, expuncta fuit, per alias vllas vicarias pœnas. Itaque, absurdissima consequentia est: & Salmero callidus Sophista, qui eius probandæ labore superfederit.

VI. Tertio; nego antecedens. Neque enim duo pœnitentiæ veræ genera docuit scriptura, sed vnicum duntaxat, quum receditur à malo, acceditur ad bonum: semper vtile, imo semper necessarium, omni volenti respirare ab horrore damnationis, tam ante Christum occisum, quam post: cuius pœnitentiæ Sacramentum, est Baptismus. Vnde crebrum ei nomen Baptismus pœnitentiæ, Marci 1. Lucæ 3. Actor. 3. & 19. Sed & Marth. 1. *Ego baptizo vos aqua, in nomine domini in pœnitentiâ.*

VII. Quod attinet ad Veteres: distinxerunt illi quidem pœnitentiâ, in eam quæ est Baptismi, & priuatam, & solennem, siue publicam: sed hæc distinctio est ab accidente; quomodo quis hominem distingueret in puerum, adolescentem, senem. Non enim triplicem hominem dicat propterea, aut alium hominem puerum, alium adolescentem, Accidentia enim speciem nullam multiplicat. Occasiones ergo pœnitentiæ Veteres ita distinxerunt, siue circumstantias variorum pœnitentiæ actuum. Itaque, autor libri de veritate pœnitentiæ apud Augustinum, sermonem inchoans de illa quasi triplici pœnitentiâ, *Triplicem, inquit, consideratio agenda pœnitentiæ, in Sacra Scriptura inuenitur.* Recte: non triplex pœnitentiâ, sed agenda pœnitentiæ triplex consideratio. Sunt ergo sane, quibusdam circumstantiis variati actus pœnitentiæ: at non propterea totidem pœnitentiæ discrimina esse oportet. Vna sufficit, cuius actus vnus sit in Baptismo, alius intra priuatos parietes, alius apud vniuersam Ecclesiam. Veram, hæc quæstio alias disputanda erit contra Bellarminum.

VIII. Hos actus differre inter se, eo quod in pœnitentiâ Baptismi integra sit hostiæ applicatio, in reliquis, non nisi partialis, constanter negamus. Imo, quia idem genus pœnitentiæ vbique; in Baptismo præiudicatum dicimus, omni pœnitentiæ necessariam esse integram hostiam pro peccatis. Amplius dicimus, non esse defultoriam hostiæ applicationem, vt, quæ facta sit hodie, eras infecta fiat, sed semel fieri in vniuersam vitam: adeo vt, quem peccatorum pœnitet in extrema senectute; ei ad veniam nulla alia sit appellatio necessaria præter eam, quæ ei puero facta est in Baptismo. Et inde Augustino dictum, explicationis ad Romanos inchoatæ, paulo ante finem, *Eos, qui iam baptizati fuerint, curari melius dicimus per pœnitentiâ, non renouari: quia renouatio in Baptismo est: ubi quidem operatur pœnitentiâ, sed tanquam in fundamentum.*

IX. Locum ad Hebræos mire torquet Salmero. Nam, quia non negat pœnitentiâ lapsis, inde concludit, significare hanc pœnitentiâ differentiam, ridiculum est. Primo enim non est verum, non negari à Paulo veniam lapsis: sed tantum omnibus: nam certo cuidam generi denegari, luce meridiana clarius. Deinde, qui nexus est antecedentis cum consequente? non enim *deus* opposita sunt; negare veniam lapsis, & pœnitentiâ sic discerpere, vt illo negato, hoc necesse sit poni.

X. Enimvero si differentia concluditur pœnitentiâ: ergo oportet Apostolum peccatoribus iis, quos describit, relinquere aliquam pœnitentiâ, post id genus peccati admissum. At hoc manifeste fallum: quod apparet, primo ex hæresi Nouatiana: nunquam enim potuissent ab hoc loco, vel fucum facere suo errori Nouatiani; si locum Paulus dedisset iteratæ pœnitentiæ, quam illi pertinaciter negabant. Nec Patres, iis respondentibus, coacti fuissent, distinctione vllas anquirit: sed ipsis vdis verbis pugnare. Quamquæ quid coniecturis ago? Quum verba ipsa sint disertæ? *Impossibile est, inquit, vt renouentur per resipiscentiam: siue, ad pœnitentiâ: vt malus Latinus interpres: Nam, terra que profert spinas & tribulos, reproba est. Non adhuc pro peccatis reliqua est hostia; sed horrenda quadam expectatio iudicii, & ignis feruor qui deuoraturus est aduersarios.*

XI. Quid clarius? Nam certe, iis quibus reliqua est illa saltem mutilata hostiæ applicatio, ne Papiæ quidem dixerint, nullam spem residuum esse renouationis. *Quamuis enim* (inquit Iustinianus in hunc locum) *Baptismus proprie renouatio sit,* (quod audiuius ab Augustino haud ita pridem) *pœnitentiâ tamen suo etiam modo vim continet renouandi: neque enim Apostolus, quum ad Ephesios scripsit, Renouamini spiritu mentis vestre, nondum Baptismo expiatis alloquebatur.* Rursum, iisdem ne testata quidem (cui hominum generi, nihil promptius, nihil in ore crebrius, quam damnationis minæ) negauerit superesse quicquam, præter horrendam expectationem iudicii & ignis feruorem. Quorsum enim, vel dimidiata hostia, si nulla inde salus? Imo, quomodo nulla salus, quibus & culpa tollitur, & æterna pœna? Denique, qui pronuntiat, non posse renouari per pœnitentiâ, is, credo, non distinguit pœnitentiâ, siue in species, siue in actus. Et, qui nullam hostiam superesse contendit, ne dimidiatam quidem admiserit.

XII. Cæterum, Salmero ipse, disputatione decima tertia in hanc ad Hebræos, huius loci tres sensus esse monet, eosque omnes Catholicos. Primum, de Baptismo non iterando: alterum, de pœnitentiâ post baptismum, non impossibili illa quidem, sed saltem difficilima: tertium, de peccatis contra Spiritum Sanctum. Hanc autem, de qua hæctenus distulerit differentiam, refert ad secundam consequentiâ. Vnde magis patet consequentiâ ridiculum Nam, si posito, non loqui de errore Nouatiano; consequens est, hanc poni Baptismi, & pœnitentiæ differentiam, & hanc pertinere ad secundum illum sensum; profecto etiam necesse est, posito, non loqui de errore Nouatianorum, hunc secundum sensum poni. Hoc autem si est verum, tum necesse erit, non posse locum intelligi, nisi, vel de errore Nouatiano, vel de pœnitentiâ post Baptismum. Quod si est: ergo eius loci vnicus erit sensus Catholicus, non triplex, contra quam Salmeroni fuit assertum. *Ecce tibi, inquit absoluta enumeratione, prudens lector, tres propositi sensus veros & Catholicos.*

XIII. Præterea; hos tres sensus inter se quum comparat: *Et prior quidem* (inquit, abusus priore pro primo: nam priorem in tribus Latinis non dicunt) *in multis cæteris præcellit. Reliqui vero duo sensus veri sunt. & ad rem faciunt.* En tibi duobus posterioribus, illum primum longe prælatum: de quo etiam Iustinianus, *Communis est omnium Veterum Patrum sententiâ, loqui Apostolum de pœnitentiâ, quæ fit in Baptismo. Ita Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Anselmus, (quanquam Anselmus aliter) Sedulius, Ambrosius, Augustinus.* Adde Papias: Glossam interlinearem, Thomam, Lombardum, Caietanum, Contarenum, Gagnæum & Bellarminum, tum c. 18. libri. de Baptismo, tum 16. de pœnitentiâ. Gregorium de Valentia, Comment. Theologic. tom. 4. disp. 4. quæst. 1. p. 4. Quorsum hæc? Nimirum, vt Salmeronem constet, non tantum necessariam

consequentiâ non necesse, sed ne verisimiliorem quidem. Itaque t. n. o magis ridiculum.

XIV. Vt autem de singulis interpretationibus dicam; quam secundo loco constituit Salmero, quamque Lyranus est amplexus: sed & Valques, Commentariorum in 1. Thomæ, disp. 7. artic. 6. c. 1. & in 3. disp. 146. artic. 9. c. 3. hæc, inquam, nobis sententiâ videtur omnium minime probabilis. Sumit enim, impossibile; pro difficili; quasi diceret, posse quidem huiusmodi peccatores renouari, sed a modum difficile; itaque, vt pari impossibile, κατὰ δύναμιν, siue ὑπερβολικῶς. Atqui, vt non negem abas ita fieri, hoc tamen loco durissimum est; propter circumstantias, quibus, vt diximus, spes salutis præciditur. Tum autem, quid attinebat tot articulis eos peccatores describere: nisi genus aliquod peccati insinuaretur, non promiscui, ne magni quidem, sed inter alia maximi? Atqui, in omnibus peccatis, saltem maioribus, difficile est renouari. Quid? quod longe difficilius innouari à peccatis ante Baptismum, quæ veluti in alteram naturam transeunt ex longa consuetudine. Itaque, illud illa exaggeratio esset. Præterea, nulla superest hostia, non difficultatem, sed impossibilitatem denorat: quia sine hostia nulla renouatio est, aut esse potest. Neque facile sit ita eludere, nulla superest, id est, aliqua superest quidem, sed non facilis applicatur. Denique, impossibile, tum κατὰ δύναμιν, vt supra, tum non absurdo, quum aliquod significatur, quod etiam non habet nunquam, tamen adeo fit raro, vt pene nunquam. Atqui, renouari homines per pœnitentiâ post Baptismum, ordinariū est, & quotidianū: imo frequentius quæ per Baptismum: nam, etsi nemo sic renouetur nisi baptizatus; tamen nemo non centies renouatur in vita, quum baptizetur nisi semel. Quomodo aut impossibile, aut etiam difficile illud id dicatur, quod sæpe fieri solet? Itaque, eam mentem Apostoli agnoscere non possumus.

XV. Vix etiam primam, quæ de Baptismi iteratione; etsi teneamus ipsi Baptismum nullo modo iterandum. Nimirum, similes ob causas. Neque enim verum, nullam superesse hostiam, nihil nisi horrendam expectationem iudicii, & ignis ardorem; quibus non potest iterari Baptismus. Neque sunt similes terræ, quæ, quia fert spinas, & tribulos, reproba est, & maledictioni proxima.

XVI. Itaque, faciliores sumus in tertiam; quæ Paulum interpretatur de peccato in Spiritum Sanctum, siue vniuersali apostasia, & voluntaria, imo malitiosa veritatis abnegatione. Nam huic quadrant omnia in contextu, tum præcedentiâ, tum consequentiâ, & quidem absque tropo. Nam apostasia bene denotatur per ἁπαρσιολογία: cui vicinum verbum est 5. ad Galatas, ἡ χάρις & ἡ εὐσέβεια, ἀ gratia excidistis. Voluntas autem etiam nominatur capite decimo: ἡ ἐκείνη ἀμαρτία ἡ ὀρθῶς, voluntario peccantibus. Sexto autem exaggeratur supposita cognitione; quia videlicet, quod per ignorantiam fit, videtur non plene voluntarium, & ita excusari solet: hoc ergo Paulus tollit, iis circumstantiis, *Semel illustrati fuerint: gustauerint donum cælestis, participes fuerint Spiritus Sancti: gustauerint bonum Dei verbum, ac virtutes futuri seculi: nam, vt cunque flectantur, tamen non possunt eos designare, quibus ignorantur mysteria fidei. Præterea, optimo iure iis præcidiur spes & pœnitentiæ & salutis; quos Ioannes dicit, peccare peccatum ad mortem: quibus pronuntiauit Christus, non dandam veniam, neque in hoc seculo, neque in futuro. Sed & maxime proprie iis dicitur, non superesse hostia pro peccatis: abnegantibus enim Christum necesse est, aut damnationem certam esse, aut aliquam aliam hostiam. At hæc nulla; quia nullum aliud nomen datum est sub cælo, per quod nos oporteat seruare. Actor. 4. Denique optime, ignis feruor, qui deuoraturus est aduersarios: Nam huiusmodi Apostata, vere sunt aduersarii.*

XVII. Nihil ergo Salmero habet pro suis somniis in Epistola ad Hebræos. Quid in reliquis locis? Eorum primus ex 1. Ioannis 2. *Filioli mei, hæc vobis scribo, ne peccetis. Quod si quis peccarit, aduocatum habeamus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Sed hinc, quod artificium extundere potuit differentiam Baptismi & pœnitentiæ? Audite. Christus in Baptismo est propitiatio; post Baptismum iustus aduocatus. At iusti aduocati non est, procurare integram absolutionem, & contra ius: sed moderatam aliquam pœnam.

XVIII. Proh fidem, & pudorem! Nam, quis ab exclamando temperet in tanta peruersitate? Neque enim dari potest audacius quicquam, & violentius. Adeo nulla religio est, quicquid in buccam venit, effutire; quasi nulli examini obnoxium: Obseruate ludibria. Primo, aduocatum post Baptismum; propitiationem ante. Quid ergo? non aduocatum in Baptismo, non propitiationem post Baptismum? Quis, malum, hanc tantam distractionem commentus est? Nam Ioannes ne apiculo quidem indicauit: imo eundem, quem aduocatum dixit, dixit & propitiationem: & dixit vno eodemque loco: & dixit iis, quibus remedium proponebat peccatorum post Baptismum. Lotinus, *Vincet aduocatus causam, quantum vis difficilem: nam non est priuata, vt aliorum, verbi gratia, Noe, Danielis, Iob, iustitia eius, quæ solos liberet, in quibus reperitur: sed publica & generalis, tanquam capitis, ac proinde eius, qui homo simul sit. Deusque, non simplex aduocatus, aut iudex honorarius, quod Apostolis est promissum, sed Iesus idemque absolutus cognitor, ac definitor causa: quique propter valorem infinitum ex diuina dignitate persona ad plenum satisfaciat.* Quibus similia notauit Salmero ipse, vnde constat, eam propitiationem referri ad munus aduocati: Nam si hæc solutio est obiectionis, quæ dabitur, vttrum qui aduocatus est, possit nos Patri conciliare, vt diuertius expressit Salmero, quam Lotinus: omnino necesse est hæc duo membra coniungi. Si enim non esset Christus aduocatus propitiatio eorum peccatorum, quæ admitta sunt post Baptismum, quomodo, qui verentur ne Christus se non reconciliet Deo, postquam baptizati peccarint, poterunt persuaderi nihil esse periculi? & ea ratione persuaderi? Caietanus connectit manifestius, *Non solum remedium docuit contra præterita peccata, confessionem, sed etiam si rursum post Baptisma peccauerit, remedium docet recursum ad aduocatum Iesum Christum, quatenus hominem, ipse enim est aduocatus noster apud Patrem. Aduocatus autem, non patrociniū ferens causa iniusta, sed aduocatus iustus: cuius iustitia explicatur subiungendo: Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: Ecce iustitia Iesu Christi: ecce iustitia aduocati nostri, quod ipse est propitiatio satisfaciens pro peccatis nostris.* Gagnæus, *Hunc ergo aduocatum habemus, qui est propitiatio.* Et istis persuaeat Salmero, non esse propitiationem eorum, quorum est aduocatus.

XIX. Lyranus, *Aduocatum habemus apud Patrem, ostendentem Patri pro peccatoribus vulnera.* Quæ vulnera? Nonne ea, per quæ propitiavit nobis Patrem? per quæ satisfecit pro nobis? Hæc igitur vulnera, quomodo ad aduocatum pertinent, & non pertinet propitiatio? Guillaudus, *Si quis humana fragilitate peccauerit, non animum despondeat, se totum effundat in Iesum Christum, qui ad dextram Dei Patris sedens, noster est patronus, & aduocatus, Mediator, & reconciliator apud misericordiarum Patrem.* Et hic nota eundem aduocatum, qui Mediator sit: at pertinet sane ad Mediatorem propitiatio: ideoque ad aduocatum. Pergit ille, *Tametsi propter iniustitias nostras venia indigni sumus, ille tamen iustus est, qui nobis veniam suo sanguine meruit.* Et post, *Christum esse aduocatum explicat, quum dicit, esse propitiationem pro peccatis. Nam sua perliatione, Deum placatum, & propitium reddidit. Obserua particulam, & hoc loco accipi pro, Nam, aut Etenim. Christus est aduocatus, etenim est propitiatio: aut, nam est propitiatio.* Nullo modo igitur negare debet Salmero, propitiationem pertinere ad Aduocatum: proptereaque eorum esse aduocatum Christum, quorum sit propitiatio; & contra, quorum sit propitiatio, eorundem esse aduocatum. Quare, si per propitiationem auferatur satisfactio; non tantum tollit ante, sed etiam post Baptismum.

XX. Secundo iustum, inquit, aduocatum. Exiguum videtur, sed nihilominus ineptum. Non enim Ioannes dixit, Christum esse aduocatum iustum, sed Christum iustum, esse aduocatum: nimirum, significans non rationem fungendi officii; sed ipsum officii fundamentum: quia scilicet non potuerit esse aduocatus noster apud Patrem, nisi fuisset iustus. Itaque, saltem ratione prior est hæc iustitia isto aduocationis officio: quæ posterior esset, si rationem administrati officii significaret.

XXI. Esto tamen. At, iusti aduocati non est procurare integram absolutionem, siue omnimodam reo suo. Absurde dictum. Nam, quia negari non potest, Christum esse aduocatum eorum qui baptizantur, cum idem sit Mediator, & aduocatus; consequetur ergo, non procurari omnimodam absolutionem, ne iis quidem qui baptizantur: quod tamen contra posuit Salmero. At hoc quum sit vehementer falsum, concludendum potius, iusti aduocati esse, ut procuraret omnimodam absolutionem: & hæc Salmero blasphemæ dixerit esse contra iustitiam. Quid enim? An Christo non licet contra iustitiam procurare post Baptismum; & licet in Baptismo? An potius hæc omnimoda absolutio est contra iustitiam post Baptismum; magis quam in baptismo? & has ineptas absurditates, has absurdas blasphemias quisquam toletet Christianus? Nos potius in hac omnimoda absolutione scimus etiam satisfactum iustitiæ diuinæ, per Filii passionem; itaque negamus esse posse contra iustitiam.

XXII. Sequitur Paulus, qui Christum semel pro delictis mortuum dixit, & nos per Baptismum ei configurari. Hoc est, inquit Salmero; ut semel mortuus est, ita semel nobis integre applicatur. Item Petrus, Christo passo in carne, non iam in desideris, sed in voluntate Dei viuendum: hoc est, sicut semel mortuus est, ita semel integre applicatur. Et quousque nobis tam effrons illuder audacia? Certe eadem audacia poterat concludere; semel in vniuersum nobis applicari; nempe in Baptismo, deinceps nunquam: & que enim hoc sequitur, atque illud: quod piget latius demonstrare: est enim ex iis, quæ tam manifeste, & palam absurda sunt, ut helioboro purgari debeant potius, quam ratione confutari. Vterque Apostolus, posita humani generis redemptione, concludit sanctitatem vitæ affectandam esse; at sanctitas vitæ, neque applicationem satisfactionis Christi tollit, neque adeo integræ obstat, ut, qui illa potita, hanc tollat, proluxe ostendat, se mysterii redemptoris aut ignarum esse, aut inuidum: certe indignum.

C A P. XII.

Varij Scriptura loci, à Papistis obiecti.

I. Hæc habuerunt è Scripturis, quorum explicatio visa paulo maioris momenti. Nunc expediamus leuiora promiscue; quibus sic vtuntur; ut, quum pueri sectantur auct testaque lutoque. A Salmerone initium.

II. Ex Iob vlt. *Ipse me reprehendo: & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Expendere iubet, non solum dolorem, & reprehensionem interiore, sed etiam exteriori satisfactionem ratione præteriti delicti assumptam. Iobum autem fuisse in gratia itaque, illam pœnam non fuisse pro culpa susceptam letifera: sed pro reatu pœnæ temporariæ: hoc autem esse, Deo satisfacere.

III. Respondeo; vtrumque concedi, tum internum dolorem, tum externam eius doloris testificationem: sed negari, hæc testimonia fuisse vllas satisfactiones vllius pœnæ temporariæ. Enimvero, hoc aduersarii tertio quoque verbo ponunt, & repetunt: cur nunquam probant? Non fuit, inquit, pro culpa letifera. Negamus, inquam: nam, omnia peccata, culpam dicunt letiferam: & hoc doloris erat pro peccato: quod Salmero, & restatur, & probat ex præcedentibus, *Inspicienter loquutus sum, & qua ultra modum excedunt scientiam meam:* quæ, etsi aliter longe sonant in fontibus, tamen nunc inquirere non libet. At erat in gratia. Ita est sane: sed hinc non sequitur, non vindicasse peccatum in se solum, etiam dimissum. Neque, vera pœnitentia est ab odio ipsius peccati, multo magis, quam à terrore pœnæ: etsi ab hoc etiam; tãquam medio, quo inducamur in illud odium. Quare, illud quicquid est, pœnitentiam facere in fauilla, & cinere, nihil est minus, quam satisfacere cuiquam pœnæ temporariæ non condonata.

IV. Ecclesiastici s. *De propitiato peccato, noli esse sine metu, neque adicias peccatum super peccatum.* Quomodo consulit, ut propitiato peccato, non sit sine metu, nisi quia post remissionem superest satisfactio, quæ, neglecta, hominem reum facit?

V. Imo, sanusne Salmero, qui quem locum & ipse alias, & reliqui omnes proferunt, tanquam inuictissimum argumentum, vnde conficiant, neminem debere apud se statuere, sibi dimissum esse peccatum, (*Sa, quasi dicat, time, ne forte nondum sit remissum*) hoc nunc vtatur, ut supponat peccatum esse remissum? Si pœna nulla temporalis est, nisi remisso peccato, in hoc quidè argumento: & satisfacere quis velit ei pœnæ: hunc necesse est supponere, sibi esse remissum peccatum. Aut, si incertum hoc est, certe altius ille pauor penetrabit, quam ut proponat sibi pœnæ temporalis expiationem.

VI. Caterum, Græca sunt facilia, *ἀδελφὲ ἐξήλασμέν μὴ ἀφοσσοῦ γινώσκων ἡμῶν ἀμαρτίας, πρὸς ὁδὸν ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίας.* Longe alio sensu, ut alias diximus. Nam *ἀδελφὲ ἐξήλασμέν*, latius patet, quam peccatum propitiatum. Hoc enim non potest, nisi de præterito, dici, quum, non tantum peccatum est admissum, sed etiam eius admissi data venia. At *ἐξήλασμέν* propitiationem sonat, tam in præteritum, quam in futurum. Itaque, plerique omnes præferendam censent lectionem, quæ, teste Iansenio, in omnibus fere Scripturis inuenitur; *de propitiato peccatorum;* vnde à quibusdam imperitis hæc facta sit, quæ obtinuit. Deinde, particula, *neque*, Græce nusquam est; & mutat sensum: videntur enim duo esse orationis membra disparata; quorum vnum ab altero non pendeat; quum tamen Græca manifeste ostendant ita connexa, ut prioris sensus imperfectus sit absque altero; atque adeo vno spiritu legendum, *De propitiato peccati ne esto nimium absque metu, ut addas peccata peccatis.* Quod ad satisfactionem quid faciat, quæro. Nam profecto, ut nullæ sint post propitiationem pœnæ residuæ, nulla pœnarum satisfactio: tamen satis est causæ; ut ne ex propitiationis confidentia, quisquam temere ruat in peccata: & Salmero ludibrium debeat.

VII. Ad Rom. 6. *Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuientes, & membra vestra arma iustitiæ in sanctificationem.* Clichthoueus: Quibus verbis salubriter admonet, ut corpora sua per satisfactionem condignam exhibeant instrumenta bonorum operum: sicut prius ea exhibuerunt organa grauissimorum scelerum. Nullum est autem satisfactionis genus illo præstantius, quum per quæ quis peccatit, per eadem punire in se peccata, atque delere studeat. Alphonfus de Castro: Ea verba exponens Theophylactus, ait, *Neque enim quum facinus aliquod vnum admittebatis; illo contenti reliquis per vos finis imponebatur; sed scelus vnum aliud succedebat, ut vestra nequitia in maius excreset. Pari ergo mensura exhibentes membra hæc vestra propitiata illa immunditia, quod reliquum vobis est vitæ degatis.* Ex quibus verbis constat, locum illum Pauli esse intelligendum, de compensatione, aut satisfactione pro peccatis facienda, prout mensura delicti exigit; ita ut iuxta mensuram delicti sit plagarum modus, non solum in alia vita, sed etiam in ista. Salmero: Ibi intuitu obsequii iniquitatis, vult ut membra seruiant iustitiæ: non vt eam acquirant, quam iam habebant (nam ad Sanctos vocatos scribit) sed in sanctificationem, hoc est, in puritatem ac munditiam; quæ tunc etiam est, quum homo à debito pœnæ temporalis sit mundus.

VIII. Sed Clichthoueus audaculus Sophista, satisfactionem condignam aut aliter intelligit, quam initio controuersia definita est, aut temere in locum Pauli conatus est intrudere. Nam, quia arma nominantur Hebraico more, pro instrumentis, quæ ratio ferat arma iniustitiæ, armare iustitiæ intelligi de pœnis peccati? Manifestum est, tum exhiberi membra cuiusque arma iniustitiæ, quum ea habet intenta operibus iniustis. Non ergo obsecrum, eadem sibi arma iustitiæ in sensum oppositum, quum seruire iubentur operibus iustitiæ. Atqui, opera iustitiæ, quomodo possunt esse pœnæ iniustitiæ? Quod si satisfactionem intelligat, oppositam rationem viuendi; vt, qui impie viuebat, viuat pie; & id appellet per quæ quis peccatit, per eadem puniri; non mutum contra: imo, hanc satisfactionem toto corde admittimus: sed quid hæc ad illas pœnas temporales retentas post condonationem? Itane? vt audiat hodie tandem Christianitas, vitam piam, esse pœnas peccatorum? Monstrum Theologia.

IX. Alphonfus de Castro, vbi legerit illa Theophylacti verba, equidem miror: nam ea nulla sunt in editione Porfense: Græca non vidi: nec puto ab Alphonso consulta; aut etiam consulti potuisse. Et tamen vbi satisfactio est, vbi pœnæ post remissionem retentæ? Parem mensuram audio. Sed cur hæc non possit & que esse in proportione iniustitiæ, & iustitiæ; vt tantum sit huius studium, quantus erat illius furor: ac in ratione pœnarum? Imo, quid his venit hominibus in mentem, vt supposita condonatione; tamen in clament illud, iuxta mensuram delicti sit & plagarum modus: quo quid durius dici potuit in damnatissimos? Nam, de damnatis dictum, obseruauimus alias, non de consequutis veniam. De iis, inquam, quibus nihil profus condonatum.

X. Salmeroni damus, velle Paulum, vt intuitu obsequii iniquitatis, membra seruiant iustitiæ. Sed non vt eam acquirant, dare non possumus: vtrumque enim verum, & vt acquiratur ab iis, qui nondum discesserunt ab iniquitate: & retineatur, imo augeatur ab iis, qui iam conuersi inchoarunt legitimam vitæ rationem. Nec contra concluditur, etiam si ad eos sit sermo, qui iam erant vocati sancti: quid enim obstat, quominus eorum officium describatur communibus verbis? Atqui, nolit ipse Salmero tam maligne cohibere illud, *Tenete vraditiones:* etsi & que dictum ad iam vocatos sanctos, vt nihil pertineat ad infideles.

XI. Veruntamen, ne sim *ὁ πρῶτος σοφιστῶν* molestus Sophistæ, alloquin inutiliter fatagenti, quid tum si non agatur de acquirenda iustitia? Aut, quis docuit esse *ἀμείβως* disparata, acquirere iustitiam, & satisfacere pœnis temporalibus, vt, si illud negetur, hoc ponendum sit? Audio: In sanctificationem, hoc est, in puritatem, ac munditiam: & concedo ita esse. Sed, hanc puritatem etiam tum esse, quum satisfit debito pœnæ temporalis, ne mille quidem Salmeronum autoritas persuaserit. Argumentis opus est: & tamen etiam tum *ὁ πρῶτος σοφιστῶν* Scripturis ergo opus est: quæ, si id doceant; magis erimus muti quam pisces.

XII. Primæ ad Cor. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte, quum aliis predicarim, ipse reprobus efficiar.* At hæc castigatio, etsi præferretur à peccato futuro, erat tamen etiam in Paulo leuiorum, at quotidianorum delictorum puniitio, pro quibus si satisfaciendum est, quanto magis pro grauioribus, atque letiferis?

XIII. Sed Salmero nimium sibi pollicetur est de nostra facilitate, qui sperarit concessuros nihil nisi affirmanti, hanc castigationem fuisse leuium peccatorum punitionem: neque id tantum; sed etiam, hanc punitionem pertinere ad satisfactionem pœnarum post culpæ condonationem residuarum. Nam nos contra, & nulla peccata leuia esse, pridem disputauimus: & punitionem peccatorum ab ipso peccatore factam nullam agnoscimus: nisi emendationem, siue mutationem in melius: cuiusmodi punitionem Paulus ipse describit hoc loco: *Ne quum ceteris predicarim, inquit, ipse reprobus efficiar:* id est, interprete Anselmo à Deo reprobus, & à gaudiis celestibus, quæ prædico, alienus. Atqui nullus hic metus est in hac satisfactione,

tisfactione, de qua disputamus, quæ quidem culpæ veniam præsupponat, & pœnæ æternæ condonationem.

XIV. Et vero, Paulum loqui de ea punitione, quæ præueniat futura peccata, res ipsa docet. Nam, præcessit comparatio Agonistarum. Quisquis certat, in omnibus est continens: Et inde concludit à minori, quid sit officii Christianorum, atque ipse sese aliis exemplum præbet. At qui athletæ abstinebant, non propter præteritas luctas, aut vt sanarent luorem ex iis contractum, sed propter futuras: & vt Paulus exprimit, vt perituram coronam acciperent. Non esset autem similitudo, si in Apodosi satisfactio poneretur peccatorum præteritorum. Vnde Lombardus omnis qui contendit in agone, ab omnibus se abstinet, quæ præmiiu agonis impediunt: ita & vos ab offendiculis debetis abstinere. Et post, Vere debemus abstinere ab offendiculis, quum illi abstinere à contrariis, quia res maior est hic. Theophylactus, Laborem subeo omnem, vt continens viuam: Anselmus, Corpus meum per continentiam castigo, ne per lasciuiam insoleat: & in seruitutē illud redigo, vt non perficiat suam, sed spiritus voluntatem: & in omnibus seruiat spiritui, non repugnet.

XV. Prior ad Corinth. II. Si nosmetipsos diiudicauerimus, non utique iudicauerimur. Dum iudicauerimus autem, à Domino corripiemur, vt non cum hoc mundo damnemur. Viden, inquit Lindanus, castigationem à Deo Patre filiis offensatoribus infligendam, posse anteuerti? Imo, ita posse vltionea in nos vindicta præueniri, frangi, præripi, atque euacuari, vt à Domino non sumus iudicandi, puniendi, atque castigandi? Salmero: Tunc autem nos iudicamus, quum peccata nostra punimus: quemadmodum docent, Origenes, & Augustinus libro de pœnitentiæ medicina, cap. 2. & Maximus, in 2. cent. c. 41.

XVI. Castigatio infligenda dicitur non vno modo. Aliquando meritum significat, id est, castigationem, quam subire meruit peccator: alias decretum; id est, castigationem, quam Deus decreuit in hunc, illumve peccatorem. Priori, concedimus anteuerti posse; atque adeo si non posset, inutile fore pœnitentiæ prædicationem. Sed hoc quid ad rem? Non enim, si merita est pœna, ideo statim referuata post condonationem culpæ. Imo, Pauli verba, ea ipsa quæ recitantur, eam castigationem significat, quam ipsi Papistæ, omnes vna voce concedunt atque remitti cum culpa; Vt non cum hoc mundo damnemur. Oecumenius, κατὰ τὴν φύσιν τῆς αἰτίας καὶ ἀμαρτίας ἀποστρέφεται, φησὶ ἢ ὅτι ἐστὶν ἡ θεία ἀποκαθάρσις ἀδελφῶν λαμβάνουσι τὴν ἀμαρτίαν, ἢ ἡ μὴ κατὰ τὴν φύσιν ἀποκαθάρσις, Mundum vocat homines in infidelitate, & peccato. Dicit autem, fideles Deoque amatos, hic recipere peccata, ne cum reliquis illis dent pœnas. Theodoretus, Deus nos moderate castigat, ne impiorum exitio trahamur. Ambrosius, Ne cum hoc mundo, id est, cum infidelibus damnemur. Anselmus, Vt in futura vita non damnemur æternaliter cum hoc mundo, id est, cum infidelibus, & amatoribus huius mundi.

XVII. Quod si decretum significet castigatio infligenda; id est, vt loquuntur Papistæ, pœnas post culpæ remissionem tentatas: negamus, hanc castigationem posse anteuerti: negamus, id Paulum docere: vno verbo, negamus nos in iis verbis quicquam tale videre: imo negamus quenquam videre, nisi cui etiam vigilantibus solent tragelaphi apparere. Nam anteuerti Paulus docet iudicium Domini. Non iudicauerimur à Domino. Atqui iudicari à Domino, est cum hoc mundo damnari: hæc vero pœna non retinetur, nisi etiam culpa non dimittatur. Et, si culpa dimittitur, pœna etiam condonatur. Nihil ergo Paulus de ea pœna, cui satisfactionem assignant Papistæ.

XVIII. Sed tunc iudicamus nos ipsos, quum peccata punimus. Potest, inquam, dari. Sed, punire peccata, non significat semper pœnas sumere de peccatore: sed ipsa peccata cohibere, & comprimere, ne in actus exeant: imo, vt habitum facere desinant. Atque adeo ea mens est Maximi, quem Salmero sibi testem laudat. Græca recito, quia Salmero infelici vsus est interprete, πᾶσα ὁρῶν ἀμαρτίαν ἀπὸ τῆς ἡδονῆς γίνεσθαι, καὶ τὴν ταύτης ἀνάγκη, διὰ κακοπαθείας καὶ λύπης, ἢ ἐκαστοῦ διὰ μετανοίας, ἢ οὐκαρῶν ἐκαστοῦ ἀποστομῆς ἀπὸ τῆς ἀσυνείδητος ἢ ἀνομιῆς, Omne ferme peccatum committitur per voluptatem: eiusque extirpatio, per molestiam, doloremque: siue sponte per pœnitentiam; siue ex prouida vicissitudine, quam inseri prouidētia. Peccauit Salmeronis Interpres, primo, quod tria membra expresserit, quæ tantum duo sunt, ad vnum pertinentia, quod tamen ad rem nostram exigui est momenti: deinde, quod illud, ἢ ταύτης ἀνάγκη, retulerit ad proximam voluntatem; quum deberit ad remotius peccatum. Sensus est enim, sicut peccatum generatur ex voluptate; ita extirpatur per oppositam κακοπαθείαν. Audin igitur, Peccatum extirpari, siue auferri, ἀνασφαιδῶν.

XIX. Ceterum, iudicari à nobis ipsis quid sit, discite ab Oecumenio, ὅτι ἐπιεικῶς ἐκαστοῦ ἀμαρτίαν, ἀλλὰ μόνον ἐκαστοῦ, τὸ ἐπιεικῶς καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐπιεικῶς ἐπιτιμῶμεν, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀποστρέφεται, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀποστρέφεται, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀποστρέφεται. Theophylactus, Non enim si nos ipsi cruciatibus, dixit, afficeremus, sed si diiudicauerimus dimittatur, hoc est, ipsi nos ob praua factiora damnaverimus, hanc qui lem in terrenis adeo damnationi addiceremur: sed euaderemus forsitan, vt presentia sic & futura supplicia. Habet vterque à Chrylostomo, καὶ οὐκ ἐπιεικῶς ἐπιτιμῶμεν, ἀλλὰ μόνον ἐπιεικῶς τὰ ἀμαρτήματα ἐπιτιμῶμεν, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀποστρέφεται, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀποστρέφεται, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀποστρέφεται. Non dixit, si castigauerimus nos ipsos, si puniremus: sed solum, si vellemus agnoscere peccata, si nos ipsos condemnare, si de delictis ferre sententiam, liberauerimur ab eo, quod & hic, & illic est supplicio. Vnde mihi suspicio, non esse ortensam fideliter fauētū interpretis officio in Theophylacto. Id viderint qui Græca habent. Sed nihil tamen Paulus de pœnis illis satisfactoris, & arbitrariis.

XX. Sed, Salmero. Certe, iudicare seipsum, proprie est, punire, & vindictam debitam sumere: Ioan. 20. Non veni, vt iudicem mundum, sed vt saluificem. Tertio, Qui credit in eum, non iudicatur. Ad Hebr. 13. Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Denique, hoc ipso loco, Dum iudicauerimus autem, à Domino corripiemur. Ergo iudicare seipsum, est corripere, ac punire.

XXI. Respondeo; nunquam iudicare, esse idem proprie quod punire: sed sumi frequenter tamen in eum sensum: verum, non proprie, sed μετανοίας, vt solet ex antecedente cōsequens denotari; ex causa effectum inferri. Atque adeo non semper ita vsurpari. Nam, Ioan. 3. Qui autem non credit, iam iudicatus est; profecto non significat, iam punitus est, quod manifeste falsum: etsi nescio quid subtiliter in eam partem Theophylactus phis-

Tom. III.

Iosopherus, Psal. 9. Iudica me Deus: & alibi. Breuiter; Iudicare, ambiguum est, tam in absolutionem, quam in condemnationem. Sed, condemnationem designat, quoties de peccatoribus agit, aut peccatis: inde, vt in sicem mundum, id est, condemnem: qui non credit, iam iudicatus est: id est, condemnatus. Nihil hæc difficultatis habent. Sed, quod ad pœnam attinet, ita statuendum; negato iudicio, id est, condemnatione, negari necessario pœnam: nimirum, quia negato antecedente, negatur consequens: sublata causa tollitur effectum. Sed contra, posito iudicio, non ponitur pœna; quia, nec posito antecedente, semper consequens ponitur: aut posita causa, ponitur effectum. Iudicatus est, ergo punitus, non est necessarium.

XXII. Præterea, aliud est iudicari à iudice, aliud à seipso. Iudicis iudicium, semper annexa habet ad iudicationem pœnæ; & quidem, vt cum Salmerone loquar, condignæ. At non sic iudicatio sui ipsius: nam hæc potius fit, ad euitandam condignam pœnam. Alioquin, quid compendii esset, non iudicari à Domino? Tum facile argumentum. Nam, dum Dominus iudicabat, multi infirmabantur; & multi dormiebant. At, nemo vnquam seipsum iudicans, damnauit, aut morbo, aut certe morte, excepto Iuda, & similibus, qui huc non pertinent. Non frustra ergo Chryostomus expendit, non dictum, si puniremus nos ipsos, sed tantum, si iudicauerimus: vt ne sequatur, si Dominus iudicando, corripiat: ergo & nos iudicando nos, corripimus nos: si tamen corripere, pœnas significet.

XXIII. Poster. ad Corinth. 12. Timeo ne iterum quum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt. Vbi de interna pœnitentia minime videtur loqui: siquidem de illa non potest constare, sed de externa, quæ potest cerni. Hic ergo inspicere licet, pœnitentiam, quæ pœnæ tentio est, & satisfactio, non esse solum medicinam; vt videtur sequens peccatum; sed respectum habere ad puniendam præterita delicta.

XXIV. Atqui primum, etsi concedamus, agi de externa pœnitentia potius quam de interna, non sequitur esse satisfactionem, siue pœnæ tentioem; vt testis grammaticulus edixit. Nam externa consistit in operibus bonis; quorum certa potest haberi notitia: quæ tamen opera bona, non sunt, aut pœnæ, aut pœnæ tentiones: ac proinde, ne satisfactionem quidem. Secundo, de pœnitentia interna nihil est quod obstat, ne intelligamus Apostoli verba. Nam de hac non posse constare, falsum est. Duobus enim id modis dicitur: vno, vt certi simus, eam actam esse: altero, vt constet actam non esse. Illud prius, paulo quidem difficilius est; propter scientiæ labyrinthos multiplices: & alienis incognitos: tamen possunt etiam alieni in eius notitiam venire: vt quum ab effectis inuestigantur causa. Quia igitur interior illa pœnitentia causa est exterioris, ad quam pertinent bona opera: in quibus apparent hæc, etiam illam esse concluditur, saltem ex caritatis præsumptione, quæ non est suspicax, quæ omnia credit. Eo modo cognoscimus alii aliorum fidem; quæ tamen interna est, & per se non magis cognosci potest, quæ pœnitentia. Paulus, prior ad Thess. 3. Misi eum, vt cognosceret fidem vestram. Iacobus; 2. Ostende mihi fidem tuam ex operibus tuis.

XXV. Sed alterum, & postenus, longe facilius; argumento ab oppositis: qui enim in operibus malis perseverat, is proculdubio pœnitentiam internam non egit: quia hæc necessario significat recessum à malo. Iam vero Paulus loquitur de hac secunda cognitione. Quod patet ex ipsius verbis, Qui peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. Ideo in præcedentibus, Metuo ne quomodo, quum venero, ne quales velim, reperiam vos. Id est, vt statim subiicitur: ne quomodo sint lites, amulationes, ira, contentiones, obrectationes, susurri, rumores, tumultuationes. His regnantibus vitiis, quicumque negabit non actam pœnitentiam, idem, quum videat niues, gelu, imbres, tempestates, tamen neget hyemem esse. Quin hoc certum est argumentum, age-re Paulum, de interna pœnitentia: quia nimirum, non raro (& hoc frequētissimo experimento suo Papistæ norunt, aut nihil norunt) qui externa illa pœnitentia defuncti sunt, non recedunt tamen ab iis vitiis: imo, quibus maxime certum, non recedere, ij superstitionisissimi sunt in nugatoris illis satisfactionibus: quas audiunt magis esse remedia præteritorum, quam cautelas futurorum.

XXVI. Ad Coloss. 1. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea qua desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Passiones, inquit Salmero, Christi vocatas, quæ sunt membrorum eius; qui eius virtute patiuntur: & his passionibus deesse omnia, quæ per se ipsi sine electi, ad diem vsque iudicii. Paulus igitur pro Ecclesia satisfaciebat: & quia non pro culpa delicti, sequitur vt pro pœna. Quod si quicumque pro alio satisfacit, multo ergo magis pro seipso poterit satisfacere.

XXVII. Paucis expediam: quia recurret locus in proxima quaestione: Paulum pro Ecclesia satisfacere hoc sensu, qui perpetuus est in hac quaestione, vt pro pœnis, quas Ecclesia deberet pro peccatis remissis, ipse suas substitueret, & sic Ecclesia à suis absolueretur. Paulum, inquam, ita satisfacere pro Ecclesia, nego aut à Paulo dictum, aut ex eius dictis consequi. Nego enim passiones eas esse vllorum pœnas peccatorum: sed, vt ipse describit Salmero, quæcunque perpeti debent electi in hoc mundo: sicut ille tunc vincula sustinebat: vnde hoc, Nunc gaudeo, & vobis patiens sum pro vobis, in passionibus meis pro vobis. Chryostomus, ὅτι πάσχα ὑπὲρ αὐτῶν, quoniam patior pro eo: nempe, Christo. Theophylactus, Quum dixisset, Euangelii se ministrum effectum, à quo ne illi exciderent precaretur, ostendit verax adeo illud esse, & certius, vt pro eo se pati fateatur. Oecumenius, καὶ τὸ ἴσον ἀλλοῦς ἢ ἑλπίς τῆς θείας, ὅτι καὶ πάσχα ἀπέμαυ ἀπὸ αὐτοῦ, Adeo certa est, inquit, spes Euangelii, vt pati egerim pro ea. Expende. Passiones igitur, non pro peccatis meis, aut vestris, sed pro Christo, pro Euangelio, pro spe Euangelii. Hanc sunt Papistarum satisfactiones? Itaque, non sponte sibi impostas ab ipso intelligendum, sed violenter titillatas ab aduersariis. Vnde Ambrosius tribulationes reddit, in tribulationibus, inquit, quas patiebat, exultare se fateatur. Anselmus, Qui nunc pro eius annuntiatione constrictus vinculis, & Roma retentus Iustinianus, Et nunc quidem incredibili gaudio perfundar, quod vestra causa multa pati necesse sit.

XXVIII. Viden inceptum esse dilemma Salmeronis? Aut pro culpa, aut pro pœna. At, non pro culpa: ergo pro pœna. Imo neutrum. Nam Christus: nam Euangelium: nam spes Euangelii: & vt loquitur Iustinianus, annuntiatio Euangelii, neque culpa erat, neque pœna, aut Pauli, aut Colossensium.

T t 3 sum.

que sic in eodem genere, & ambo in eadem ratione imparia. Sic et si minus sit, calceos conficere, quam hostiles exercitus profigare, tamen Iulius Cesar hostes profigabat, nec calceos tamen conficiebat: sed idem, qui totas legiones fugabat, multo magis singulas cohortes. Sic et si minus sit oratoris munus, quam poetæ, non tamen felicior poeta Cicero, quam orator. At qui in argumento Bellarmini, mereri vitam æternam, & satisfacere pœnis debitis, aut ego vehementer fallor, aut non sunt in eodem genere, nam, nec mereri, & satisfacere; nec pœnæ, & vita æterna, eiusdem sunt rationis. Denique, conclusio à maiori, verisimilior est, quam necessaria: alioquin omnes qui merentur vitam æternam, oporteret pœnis satisfacere: ac proinde nulla omnino esset plenaria remissio. Sed consequentiæ firmitatem viderint Papistæ: nobis certius negatur antecedens.

V. Salmeroni fuit rationū pœtus fertilius, tract. 24. Esto nobis hæc secunda, quæ illi prima; sumta à iustitia diuina. Hæc exigit, vt non eadem ratione reconcilietur qui vi concupiscentiæ oppressus, atq; ignorantia peccatis detinebatur: atq; ille, qui post adeptā Christi gratiā, quæ infirmitatē & ignorantia tollit, relabatur iterū: hic n. magis est ingratus, ideo durius tractandus, vnde et de eo lumen dā, dū reconciliatur. Probat, primū, ex Michaelē Psello, deinde, è Scripturis. Nā Dominus, seruū nescientē voluntatē Domini, & nō facientē, plagis vapulaturū paucis, ait: at, qui sciuerit, & non perfecterit, vapulaturū multis, Luc. 12. Et inde factū, vt Angeli delictū insanabile sit: hominis vero, quia serpente sollicitante, admittit, curatione dignū fuerit. Iā, qui ante Baptismū delinquūt, per ignorantia, & fragilitatem in peccata prolabantur, qui vero post Baptismū, suscepto lumine fidei contra infirmitatē & auxilio diuinæ gratiæ contra infirmitatem, peccant, neq; ignorantia, neque imbecillitatis pretextum habere possunt.

VI. Hunc informem Salmeronis fœtum, formabo ego perspicuitatis causa. Quicumq; durius reconciliandus est Deo, is debet satisfacere pœnæ temporali retentæ post remissionem culpæ. At, quicumq; peccat post Baptismū, durius reconciliandus est Deo. Ergo quicumq; peccat post Baptismū, debet satisfacere pœnæ temporali. Probat, minor. Quicumq; peccat, ita vt nullum habeat pretextum ignorantia, & infirmitatis, is durius reconciliandus, quam cuius pretextus est. At quicumq; post Baptismū peccat, nullum pretextum habet ignorantia & infirmitatis, quem habet, qui peccat ante Baptismū. Ergo ille durius est reconciliandus. Probat, maior, à natura iustitiæ, & auctoritate Pselli ac Scripturæ.

VII. Respondedo, distinguendum, quid sit satisfacere pœnæ retentæ. Vel n. patiendo, vel cōpensando. Nam, quāuis alias distinguant Sophistæ, inter satisfactionem, & satisfactionem, tamen & mala mens, malus animus, nihil nisi fraudes, & imposturas cogitat: & nos semper oportet ab imposturis, & fraudib. cauere. Satisfieri debere, priori modo potest concedi, si concedatur, retineri aliquas pœnas: sic n. Dauidē oportuit, & videre mortem infantuli, & pati rebellionē Absalomī. Sed primum, hoc de genere satisfactionis nulla nunc disputatio est, deinde, nego propterea durius quemquam reconciliari: quia huiusmodi pœnæ (quas diximus improprie pœnas esse) nō pertinent ad reconciliationem, sed ad pœnitentiā: quæ reconciliationi succedit; & pertinet ad cautelā, in futurū quæ reconciliatio spectet potius præteritū. Dicendum ergo fuerat, durius erudiendum esse: vt nihil foret absurdū: non enim dissentiant, durities, & eruditio: sed durius reconciliandum, ferri nequit in Deo.

VIII. Enimvero ipsa reconciliatio est remissio peccati: teste Paulo, post. ad Cor. 5. *Mundum reconcilians sibi, non imputans eis peccata ipsorum.* Hæc autem remissio, vel ad culpam pertinet, vel etiam ad pœnam. Si ad pœnam, ergo retentio pœnæ non pertinet ad reconciliationem: quia opposita sunt, retentio, & remissio. Sin ad culpam: hanc præcedere docent Papistæ: qui retentionem pœnæ definiunt post remissam culpam: rursus ergo retentio pœnæ, quia non pertinet ad remissionem culpæ, ne ad reconciliationem quidem pertinebit.

IX. Et sane reconciliationem Scriptura semper tribuit morti Christi, nullam vnquam alij rei. Ad Rom. 5. *Quoniam inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij.* Ad Ephes. 2. *Et vobis quæ in vno corpore reconciliati sunt Deo per crucem.* Ad Coloss. 1. *Peace per sanguinē crucis eius facta, per eum reconciliare omnia sibi.*

X. Quod si satisfactionem ponas in compensando, quo sensu nunc satisfactionem dicimus, primum, similis erit ratio: hanc enim posteriorem esse oportet reconciliatione: quia succedere ipsi retentioni pœnæ: aut hanc deum posteriori reconciliatione: longe ergo hac reconciliatione posteriori ipsam satisfactionem necesse est. Quod docet etiam Bellarminus, c. 1. lib. 4. de pœnitentiā. *Satisfactio hominis erga Deum, acceptatione ipsius Dei necessario indiget: acceptatio autem amicitiam presupponit.* Si amicitiam, in quā, ergo & reconciliationem. Et vero Paulus, ad Rom. 5. *Quoniam inimici essemus, reconciliati fuimus.* At satisfacere posse ne Papistæ quidem fingunt, nisi ab his qui iam sunt amici: Ergo satisfactionem oportet post fieri, quam reconciliatio facta sit. Quare, ne hæc quidem satisfactio, si vlla esset, durior efficeret post reconciliationem. Confirmatur, quia diserte Bellarminus eodem illo loco, *Quoniam homines peccant in Deum, amicitiam simul & iustitiam violant: ac pro amicitia quidem reformatā, non potest homo Deo satisfacere.* Et post *Non igitur fieri potest, vt pro instauranda amicitia cum Deo homines satisficiant.*

XI. Secundo, negatur minor eiusdem prioris Syllogismi: nempe, eos qui post Baptismū peccant, esse durius reconciliandos Deo. Contra enim Paulus, ad Rom. 5. *Si quoniam inimici essemus, reconciliati fuimus Deo, per mortem Filij eius, multo magis reconciliati seruiabimur per vitam ipsius.* Vbi certum est loqui Paulum de prima illa reconciliatione (quādo Papistæ placuit reconciliationes multiplicare secundum peccatorum numerum.) Vnde constat, quicquid post eam superest, esse facilius: & nos necessario erimus illam cōsolationem (si quæ tamen alia est) peccantium post Baptismū, esse faciliorem. Alioquin ineptum foret argumentum, non à maiore ad minus, sed à minori ad maius. Et vero si durior reconciliatio, difficilior spes salutis: quod Paulus negat, asserens, multo magis seruatū iri.

XII. In prior Syllogismo, primam negatur maior, quæ ponit durius reconciliandum, qui peccat absque pretextu ignorantia, & infirmitatis. Nam Petrus, qui ter peccauit post Baptismū, ideoque, si credimus Salmeroni, citra vllum eiusmodi pretextum, tamen non fuit durius reconciliatus,

cuius satisfactio nulla legitur. Nec Iobannes quicquam difficultatis expressit, quum dixit, *Si quis peccauit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum:* & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: primæ secundo. Nec experientia aliter testatur: nam profecto, si quæ durities est reconciliationis, eam oportet esse in pœnis potius, quam in satisfactione, quam nemo substituit, nisi ad minuendas pœnas. Atqui non video, qui reconciliantur post Baptismū, magis obnoxios esse morti, morbis, egestati, bellis & reliquis eiusmodi pœnis, quam qui in ipso Baptismo peccata exsunt. Quod si legitima est consequentia ab his pœnis in hac vita, ad alias in purgatorio. Tacet reliqua: nemo est enim qui non facile coniciat.

XIII. Nec obstat natura iustitiæ. Nam quid ad reconciliationem iustitia: quum fiat illa per misericordiam. Recte dicat, ex formula iustitiæ, quicumque peccat absque vllō pretextu ignorantia, aut infirmitatis, durius puniendum: sed durius reconciliandum, nunquam iustitia dicet. Omnino, si Deus in nos exercit iustitiam suam, tum profecto non temporales quasdam pœnas, pœnarumve quilibet exigemus: sed perimus funditus. Iustitia enim exercenda ad præscriptum legis: hæc autem nulli delicto imponit solas temporales pœnas, sed omnib. æternas: diserte maledictum pronūtiatis, qui non permanferit in omnibus.

XIV. Illud Lucæ 12. non ad reconciliationem spectat, sed ad punitionem neque enim opinor, *durior*, reconciliari significat. Sed simile est illi ex decimo, Tyri, & Sidonis tolerabilior erit conditio in iudicio quam vestra. Vbi non habuit in animo Dominus, Corazin, & Betsaida futuras in damnatione: at Tyro, & Sydoni condonatum iri: imo neque Tyro, & Sydoni condonatum iri mollius, reliquis durius: sed omnes futuras in damnatione, has tamen mitiore. Inde Basilii, in regulis breuioribus, ad interrogat. 267. *ειδὲν καὶ γρη, ὅτι ὁ δαριώτης ποτὸς καὶ ὁ δαριώτης ἄλλως, ἢ χιτὼν, ἢ ἀκτὴν ἀποφαινομένου διὰ τῶν, sciendum, illud cadentur multis, cadentur paucis, non finem designante, sed diuersitatem vitionis: statim explicans, posse in æterno supplicio intentiores esse, remissioresque pœnas. Itaque Toletus ait, distingui duo genera seruorum infidelium: atqui, opinor, nullis infidelibus venia est: Maldonatus, *Futurum in altera vita supplicium plagarum nomine declarat.**

XV. Peccati Angeliorum, & hominum comparatio, primum aliena est: non enim qui peccat alieno impulsu, propterea ignorans peccat, aut infirmus. Præterea, nullquam Scriptura docuit, ideo sanabile esse hominis peccatum, quia admissum ex impulsu alieno: sed tantum, quia sic Deo complacitum. Et vero, quæ causa esset damnandi infantes, si non tantum curabile, sed etiam curatione dignum peccatum esset? Enimvero, si curatione dignū, quantum abest ab iniusto Deus, qui non omnes homines curet: aut saltem omnes infantes, quorum nulla ea ætate propria est voluntas?

XVI. Pselli auctoritatem tanti facimus, quanti ipsorum Papistarum: hominis sero tandem nati, & corruptissimi Ecclesiæ temporibus: qui que adeo indignissime Psalmo abuitur 22. *Nisi in diluuiū aquarum multarum ad eum non approximabunt:* quasi sensus esset, non obtineri remissionem, nisi tanta fuerint lacrymæ, vt per eas nostra iniquitates obruantur. Peruerissime. Nam & inundatio aquarum non significat lacrymas, sed afflictiones plurimas: & Hebraice illud, *approximabunt*, ad aquas refertur, vt notat Bellarminus, vt sensus sit, ad eum, cui remissa fuerint peccata, non accessuras, quantumuis impotenter saeuientes afflictiones. Et quamquam Augustinus, paucique alij interpretati sunt, non accessuros ad Deum impios, tamen inundatio aquarum illis fuit magnitudo malorum inundantium superimpios. Psello igitur, *καὶ τὸ ὑμῶν αἷμα.* Quenquam forte obruere peccata, ne Psello quidem fuerit satisfacere: sed emendate, habitū mutato.

XVII. Rursus, negatur eiusdem syllogismi assumptio. Nam multis, imo omnibus fidelibus peccantibus, is non pretextus est, sed vera causa peccandi, vel infirmitas, vel ignorantia. Probat, ex Paulo: qui dicebat facere malum quod nollet non facere bonum quod uellet. Etenim, quomodo potest quisquam hoc intelligere, si omnis amouetur pretextus, aut ignorantia, aut infirmitas? Nam, hoc ablato, restat profecto, vt sciens, volens, peccat: & qui sic peccat, quomodo dicat, nolle malum, velle bonum?

XVIII. Tum a post Baptismū, cur negat, ignorantiam dari, qui fidem implicitam defendat? Nam hæc, non ipsa perita est, sed peritioribus innititur, & vt vulgo Papisticum pro uerbum est: *fidei Curati.* Cur, inquam, negant, qui legunt apud Paulum 5. ad Hebr. *Vos enim, quos oportuit pro temporis ratione doctores esse, rursus opus est doceri, quæ sint elementa in itij eloquiorum Dei: facti estis, etiam, quibus lacte sit opus, & non solido cibo.* Nam hi, opinor, non erant in non baptizatis. Rursus, cur negant infirmitatem, qui audiunt, ad Rom. 14. *Etenim vero, qui in fide est infirmus, assumite, prior ad Cor. 8. Videte, ne quo modo facultas illa vestra offendiculo sit iis, qui infirmi sunt.*

XIX. Verum, inquit, qui baptizati sunt, acceperunt lumen fidei contra ignorantiam, & auxilium diuinæ gratiæ contra infirmitatem. Ita est, in quā: sed ad mensuram: non vero perfecte. Itaque non sic vt pellatur omnino, aut infirmitas aut ignorantia: quod illi certe non debent negare, qui fidem implicitam non admittunt tantum, sed etiam laudant.

XX. Rursus ille, pro ignorantibus, nō haberi, qui iure debebant & poterat scire: non pro infirmis, qui debebant, ac poterant infirmitatem suā vincere.

XXI. Atqui vix vnquam loquutus est ineptius Salmero. Nam, quod debere scire dixit, & vincere infirmitatē: vniuersale est omnibus omnino hominibus, etiam ante Baptismū. Nam, si non debent, quomodo peccant? Peccant autem: ergo debent, & scire, & vincere infirmitatem. Itaque, etsi tamen debeant, non tamen sequitur, aut nullos esse signatos, aut non habere pro ignatis: atque adeo mentitus esset Paulus.

XXII. Ad alterum quod atinet, posse scire, posse vincere infirmitatem: interrogo, quo sensu dicat, compositone, an diuisio. Nam, si composito, quid absurdius, vt possit quis scire, tum quum nesciat: posse vincere infirmitatē, tum quum sit infirmus. Est enim contradictio in obiecto: quasi dicat, tum scire, quum nesciat, tum non esse infirmum, quum sit infirmus: igitur in sensu diuiso? Optime: qui enim hodie nescit, cras poterit scire: & qui heri infirmus erat, hodie robustus factus est. Sed hoc quid ad rem? Nam hic sensus æque baptizandos comprehendit. Deinde nostram disputationem esse oportet, non de eo quod futurum est: sed quod præsens. Itaque, nihil obstat, quominus baptizati & sint, & habeantur imperiti, infirmique: saltem, secundum quid: est alioquin peritior, firmioresque infidelibus.

XXIII. Alphonfus de Castro, huic argumento, à iustitia, aliud addit à clementia, quod nobis esto terribum: nam nec Salmeroni displicuit. Diuina, inquit, clementiam docet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta, leuiores, putantes, velut iniurij, & contumeliosi Spiritui sancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato euocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoria pœna.

XXIV. Respondeo; primum, constare Deo sui facti rationem altiore omni humana ratiocinatione: indignum esse eius maiestate, quum concluditur, aliquid facere debere, quia iustum, decenque: quum potius ideo sit iustum decenque, quia Deus faciat. Itaq; has omnes coniecturas, alienas esse à sana Theologia, quæ non in Dei opera, instituta didicit inquirere, sed hominum placita examinare. Secundo, concedo, Deum ita nobis dimittere peccata, vt tamen occasionem nullam relinquat iniuriarum in Spiritu Sanctum. Nam, iis qui sic iniuri sunt, non dimitit peccata: quibus dimittit, ij non sunt iniuri: quia ipso illo Spiritu aguntur. Vnde Ioannes dicebat, eos qui nati sunt ex Deo, non modo non peccare, sed ne posse quidem: quod alias explicatum est.

XXV. Has vero satisfactorias pœnas magnopere à peccato reuocare, primo etiam concedendum esset, tamen inducendas negatem: quia Deus non induxerit. Quid enim? si persuadeas nullam esse spem veniæ relabentibus in peccata post baptismum: nullamne putes in eo vim futuram ad cohibenda peccata? Imo hic erat Nouati auctum prætextus? An propterea sic persuadenda Ecclesia? Minime gentium: quia contra Deus vtrumque; & non negari iteratam veniam, & tamen absterere homines à peccato, voluit.

XXVI. Quamquam magnopere coerceri peccata his satisfactoriis pœnis, quomodo verum sit non video. Scio id esse homini ingenium, vt ab utraque facilitate veniæ: sed hanc vicissim consistere certum, non tantum quum nulla exiguntur pœna: sed etiam, quum leuissimæ. Sic liberi, non tantum in scelera ruunt, quum nullo modo corripiuntur à parentibus, sed etiam filij Hebraei Sacerdotis non audierunt vocem patris sui, nisi dicerent, & nimis moliter dicerent, *Quare facitis res huiusmodi? Nolite filij mei.* I. Sam. i.

XXVII. Quid porro leuius? Leuius dico? Quid magis ridiculum his plerumque satisfactoriis pœnis, iis, inquam, pro quibus nunc pugnatur? Caue putes, seueram illam tristemq; disciplinam veterem agi, quæ in septennia, in decennia satisfactionem (satisfactionem enim appellabant publicam pœnitentiam), vnde nostris Simiis occasio ludendi, imo illudendi) prorogabat. Abiit illa iam pridem in frigidæ speculationes: & vnum habent residuum, fuere Adeo alios mores, alia postulauit ætas. Quid ergo? Nimirum ingeniosa subtilitas malacissimè peccatores variis artibus, & momentis. Primo, maturandum fuit absolutionis tempus: quum enim nulla esset olim ante expletum pœnitentiæ legitimum tempus, nunc pœnitentiam absolutione præuertit. Secundo, quum nulla essent nisi peccatoribus propria, persuasum oportuit satisfieri posse qua per se, qua per interpositas personas. Neque fuit satis: prioris generis satisfactiones oportuit magis, magisque minui, leuina olim erant; nunc discrimina ciborum. Ieiunia producebantur ad vesperam: hodie ad meridiem si perueniatur magnum est ingenisque facinus: itaque etiam curtatum, non mittit meritum suum.

XXVIII. Quid omnia persequat? Vnum non præteribo, quod habes notatum ad finem operum Petri Damiani in Bibliotheca Patrum, edita anno superioris seculi 89. Petrus ille Damiani sibi ob dimissis Episcopatus profiteretur in iunctam centum annorum pœnitentiam. Pape! Centum annorum! An quia post obitum pœnitentiæ? Minime. Patienter ergo audite, & videre, cuiusmodi Geometriæ vsus sit in Papismo: & quæ arte deueniatur ad minimos proportionis terminos. Tria (inquiunt, & quidem ipso illo Petro auctore) scoparum millia vnum annum pœnitentiæ regulariter explent. Decem Psalmodum modulatio, mi se copas admittit. Hæc principia: quia in demonstrabilia Nam & annos pœnitentiæ, itidem inuenias in Scripturis, vt in Syllabis Delphinis: & scopæ aut in Scripturis, aut in veteri Ecclesia totidè, quot in ouo pila. Sed definitiones ne, an communes notionis? Neutrum puto. *Αριθμηται* potius. Nam sua vt Mathematicis, sic tyrannicè Plutarchus esse docet. Bene est: laeta fundamenta sunt futura demonstrationis. Pergamus bonis aubus. Psalterium centum, quinquaginta Psalmos habet. Ergo, inquit, quinquaginta annorum pœnitentia in vniuerso Psalterij pœnitentiæ recte supputantur, inuenitur Optime. Ergo si quinquies vicies faciunt centum, consequitur, vt qui viginti Psalteria cum disciplina decantant, centum annorum pœnitentiam se peregerit cõfidat. *Ολιγαριθμια: εινου ηκαα*. Bene: bene: optime. Nam facilis demonstratio Euclidem non ignorant. Quia n. vnum annus æquat scopas ter mille: multiplicando vtrumq; in quinq; sicut anni quinq; & scopæ decies quinquies mille. Et per propositionem decimam septimam Septimi, proportionales numeri: vt vnum annus ad quinq; sicut ter mille scopæ, ad decies quinquies mille. Itaque per decimam nonam euclidè, vnum annus multiplicatus in decies quinquies mille scopas, æquat quinq; annos multiplicatos inter mille scopas, iterum multiplicando quinq; tum decies quinquies mille, in viginti, sicut centum, & trecenta millia. Et vt prius erunt, vt quinq; anni ad decies quinquies mille scopas, ita centum anni, æ trecentena millia scoparum. Et per decimam tertiam, vt quinq; anni ad centum annos, ita decies quinquies mille scopas, ad trecentena millia scoparum. Atqui erat vnum annus ad quinq; annos, ita tria millia scoparum, ad dena quinq; millia. Ergo per decimam quartam euclidè, vt vnum annus ad centum, sic tria scoparum millia, ad ternum centum millia. Ideoq; vt prius, per decimam nonam, vnum annus multiplicatus in trecentena millia, æquat centum annos multiplicatos in tria millia. Vnde, vt quadrent omnia? Nunquã Pythagoræ successit melius suum illud *θεωρημα* de quadratis ex lateribus Trigoni, Orthogoni nunquam Archimedi: tum de corona Hieronis problema. En quanti sit: certe quanti esse debeat Euclidem in religione Papistica. Facium male, quum eius libros æque cum Maccabæis Synodus Tridentina non retulit in Canonem. Potuisset meliori iure: quum in his mendacia aut sint nonnulla, aut appareant aut in Euclide perpetua constansq; veritas. Videbit altera Synodus: si alterius Synodi spes vlla Papistis. Sed non absolvit Damianus. Ego perficiam. Atqui, vt videtur, possunt singulis hebdomadis singula Psalteria decantari. Sic poterit annorum centum pœnitentia contrahi in viginti hebdomadas, siue menses quinq; *Ο τριμηνιος δὲ clementia* Geometriam id Geometria Clementiam.

XXIX. Sed vt clementiam adorem, potius quam exagitem, non video ego quidè, quæ quantaque ratio sit, absterendi homines à peccatis, quum quotidie no uis inuentis amplificentur satisfaciendi rationes: & minuuntur operum satisfaciendum labores. Oblatis dispensationibus, indulgentiis taxa Cancellariæ. Imo mirer, quomodo non omnes eius imitantur exemplum, qui, quod nummis taxata essent *παρισυμματα*, marsupium plenum habebat secum, quod cæcundis obuiis exinaniret: Et vero docet experientia, quanto sanctiores sint Papistæ aliis. Certe qui dies carnispruium antecedunt, quibus ab vniuersa Ecclesia Romana, prorsus exulat modestia, temperantiaque, genuinus, germanusque fructus est, infinitæ huius sapientia. Manifestum est enim tanto audacius tum laxari fræna petulantie, quanto certius persuasum quadraginta dierum abstinentia, quicquid erit admissum, purgatum iri.

XXX. At Scriptura tetra illa & immitis, quum frequentissima sit in deterrendis hominibus ab omni genere peccatorum: tum vero nunquam satisfaciendi vilius meminit: sed seueræ punitionis. & quidem æterna. Matth. 3. *Omnis arbor non ferens fructum bonum exciditur. Et in ignem abijcitur. Quinto, si sal infatuatus fuerit, quo salietur? ad nihil valet amplius, nisi, vt abiicitur foras, & conculcetur à quibusuis.* Prior, ad Corinth. 6. *An ignoratis iniustos non esse Dei hereditatem possessuros? Ne errate: neque scortatores, neque idololatri, neque mæchi, neque molles, neque qui concumbunt cum masculis, neque fures, neque auari, neque conuitiatores, neque rapaces, regni Dei hereditatem possidebunt.* Ad Ephel. 5. *Scortatio vero, & omnis impuritas, aut auaritia, ne nominator quidem inter vos, sicut decet sanctos, & obscenitas, & stultiloquium, & diuicias: quæ non conueniunt: sed potius gratiarum actio. Nam hoc nostis, nullum scortatorem, aut impurum, aut auarum, qui est idololatra, habere hereditatem in regno Christi, & Dei. Nec quisquam vos seducat in anibus sermonibus: propter hæc enim venit ira Dei in homines contumaces.* Demiq; nam omnia quorum colligam Matth. 5. *Esto amicus aduersario tuo cito, dum es in via cum eone quando te tradat aduersarius iudici, & iudex te tradat ministro, & in custodiam conuictiarius. Amen dico tibi, nequaquam exibis illinc, usque dum reddideris ultimam quadrantem.* Hæc in scripturis frequentissima. Ilias ieiuniorum, scoparum, psalteriorum, siue annuas, siue mensuras satisfaciendum, quis vidit, audiuit?

XXXI. Nec tamen Nazianzeno contradixerim; apud quem legit Salmerone oratione funebri in Patrem, *Θεις ἐπιδὲκται κριταὶ ἐπιτρεψαμενοι ἀλλὰ φιλαληρωσίως ἐπὶ τῷ δόκτω ἀπὸ τῶ ἐκδηλοῦν, ἀλλὰ οὐ πᾶν τὸ σὺχρον τῶ ἀμαρτωλοῦ σιν, ἵνα μὴ χρεστὴν ἡ χρεστὴν γίνω:* Deus ultionum est Dominus: qui licet ob clementiam à seueritate ad remissionem inclinare consueuerit, tamen non omnino ignoscit, ne benignitate deterioris fiat. Nam & intelligi debet de diuersis: nempe, vt non vsquequaque condonet peccata Deus, quia plurimis nulla remittat. Et vero aliud est, longe aliud, Deum ipsum non omnino ignoscere, aliud, ipsum sibi hominem satisfactionem imponere: imo satisfactionis *ἐπιδολε* fingere, & operatiuncularum quisquilas Deo offenso obicere. Nam hæc satisfaciendum adiuuentio, non pœnas dat Deo, sed sibi ipsi: tamen etiam sibi ipsi dent pœnas, qui nihil non agunt, vt suæ mollitiei pœnas accommodent, & illud vsu comprobent, quod alicubi dixit Hieronymus, Neminem à seipso fortiter lædi.

XXXII. Quatæ rationis artificium ingenue fateor vix accipere. Itaque describam verbatim. Per satisfaciendum, quibus propter peccata plectimur, persentiscimus, atque experimur, quoad licet, Christi passionem, quam pro nostris peccatis pertulit: illiq; conformamur: ablata vero confessione, atque satisfaciendum, fructu tanto, ac tanti momenti priuaremur. Deus igitur ita pactum nobiscum statuit in Sacramento pœnitentiæ, vt hanc occasionem nobis gustandi mortem Christi, illique compatiendi à nobis non adimeret: qui ita sumus natura comparati, vt non nisi necessitate quadam ad patientiam trahamur, atque ad crucem amplectendam compellamur. Salmerone breuius, & tamen forte clarius. Dum satisfaciendum paritur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficiens est, conformes efficiamur, certissimam quoque atram habentes, quod si compatimur, & conglorificabimur. Sic concipere conatus sum. Viderint alij an melius. Quicumque debent esse conformes Christo: satisfaciendum debent pro suis peccatis Deo. At fideles oportet esse conformes Christo. Ergo & satisfaciendum.

XXXIII. Respondeo negari maiorem. Nam conformes Christo fideles, bifariam in Scriptura dici, & vtrumque abque vlla pro peccatis satisfaciendum. Primo mortuos peccatis: 6 ad Rom. *An ignoratis, nos, quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius esse baptizatos? Sepulsi sumus igitur vna cum eo per baptismum in mortem: vt sicut suscitatus est Christus ex mortuis in gloriam Patris, ita & nos in noua vita ambulemus: nam si cum eo complantati coaluimus conformatione mortis eius, nimirum etiam resurrectionis conformatione coalescimus.* In Baptismo igitur conformes efficiamur morti Christi, siue, vt illorum vtar verbis persentiscimus, atq; experimur mortem eius. Si tamen in Baptismo nemo satisfaciendum pro suis peccatis, vel ipsis Papistis rebus, qui docent in eo fieri, non dimidiatam illam, & mutilam, sed integram & perfectam mortem Christi applicationem, a deo que plenam remissionem, tum culpæ, tum pœnæ: cur sit ergo necesse eos satisfaciendum pro peccatis, qui sunt conformes morti Christi?

XXXIV. Secundo, conformes dixit Paulus 8. ad Rom. *Quos prænotauit, etiã prædestinavit, conformandos imagini Filij sui.* Quam quidem conformitatem varie varij explicant: alij in hac vita, alij in futura, ex Ioanne asserente, nos illi similes futuros in gloria, primæ tertio: sicut & Paulus dixit, ad Philipp. 3. *Transformabit corpus nostrum humile, vt conforme fiat corpori eius glorioso. Qui in vita præterenti, alij plam adoptionem maluit: nempe vt & ille sit Filius, & fideles item filij. Alij sanctitatem vita: per quam Christo similes reddimur, quum eius virtutes imitamur. Nos malumus aduersorum tolerantia, vt referatur ad id quod præcessit, *Si filij, etiam heredes: heredes quidem Dei, coheredes a. Christi: si modo simul etiam cū eo patimur, vt simul etiam cū eo glorificemur.* Hoc enim agit Paulus, vt doceat, nullas posse aduersitates officere salutem.*

XXXV. Quæcunque autem præualeat harum expositionum, satisfaciendum *οὐδὲ*. Neque enim satisfaciendum est gloria, quam speramus futuram: neque a deo insaniunt Papistæ, vt asserant contra. Ne adoptio quidem: non enim est opus nostrum: multo minus pœna, aut æterna, aut etiam temporalis. Nec sanctitas etiam, quæ est habitus nobis infusus. Non deniq; afflictiones, quæ relationem habent ad gloriam æternam, tanquã suū finem, vt expressit Paulus, *vt simul etiam cū eo glorificemur, vt sit, inquit Iustinianus, veluti conditio portanda*

potenda hereditatis. Si conditio ad hereditatem, id est, ad gloriam: ergo non satisfactio peccatorum: namne Papistæ quidem concedant verumque simul: apud quos alius ordo est satisfactionum, alius meritorum.

XXXVI. Breuiter bis mentiti sunt aduersarij: semel quum dixerunt, per eas satisfactiones nos fieri conformes Christo, quod neque est, neque esse potest: non est, quia nemo satisfacere potest Deo: non potest esse, quia nulla conformitas inter eum qui patitur pro suis peccatis, quod nos facimus: & eum qui pro alienis, quod Christus fecit. Quanquam absurde ille dicitur pati pro suis peccatis, qui sui ipsius se iudicem constituit, & sibi pro arbitrio pœnas definit. Secundo, quum dixerunt, ablata confessione, satisfactioneq; priuari nos tanto bono, quantum est fieri conformes Christo: quandoquidē etiam ablata vtraque, non tamen in baptismo non conformemur Christo.

XXXVII. Quinta ratio hæc est, distincta apud Salmeronem in duas, vna de deformitate, altera de odio peccati. Mihi placet connectere, quia te vera, ex deformitate cognita, odium est. Præbetur per pœnitentiam maxima occasio malitiam, atque deformitatem peccatorum agnoscendi: quia quo magis pro eo affligimur, eo amplius quam sit scdum, deforme, ac detestandum, intelligere possumus, nisi cæci esse velimus. Ita ergo pacisci nobiscum Christus debuit, ut hunc tantum fructum assequeremur. Ex eadem satisfaciendi obligatione maius peccati odium concipimus, ad illudque declinandum maioriq; virtute expugnandum armamur. Ad maiorem ergo futuri peccati cautela, debebat Dominus satisfactionis medicinam constituere.

XXXVIII. Respondeo: prophanum esse, & auribus Christianis insolens, Christo leges præscribere actionum, & nos vermiculos, non homines tam confidenter ex ratiocinationibus nostris definire, quid ille debeat, necne. Longe reuerentior nostra simplicitas, quæ maiestatem adorans τὸ μὲν οὐκ ἔγνω non instituisse Christum, quod fieri oportebat: sed oportere fieri, quod ille instituit, habet persuasivum. Verum Sophistæ aliæ sunt leges, alij mores: nobis sane horrentibus, potius quam inuidentibus.

XXXIX. Sed primum, negatur consequentia: non enim ea omnia necesse est institui, quæ possunt vtilia esse, sed ea duntaxat, sine quibus ea non potest vtilitas haberi. Nam in iis quæ duntaxat vtilia, varia esse potest instituentis voluntas: ut hoc seponat, illud omitat. Sic, initio mundi, potuit vtilis esse: propagando generi humano, multos viros, multasque mulieres creare, sicut forte factum in brutis. At non factum tamen. Cur? nempe quia non fuit Deo volente. Nam vero hanc solam rationem esse concipiendæ deformitatis, aut odij aduersus peccatum, abhorret à vero: neque credo hæc lenius assertum aduersariis. Ergo, vel institutum concludi non potest: vel institui voluisse Christum, erat probandum: quod Sophistæ nequeunt. Nobis contra, si insanire libeat, non deerit subtilitas, frustra fieri per plura, quod possit per pauciora. Quum igitur possit per solam Christi satisfactionem deleri peccati pœna æque ac culpa, teste baptismo, frustra induci satisfactionum humanarum *καθ' ἑαυτὰς*.

XL. Secundo, has ipsas satisfactionum quisquillas esse vtilis in eum finem, somnium est humanum, nunquam è Scripturis haustum. Nam in Scripturis quidem pœnas inuenimus subinde obiectas, mouendis mortalium mentibus in odium, detestationemq; ac fugam peccati: & eas quidem pœnas partim temporales, partim æternas, & has præcipue: sed pœnarum satisfactiones nunquam, id est, pro pœnis diuinitus decretis, pœnas arbitrarías, pœnas successiuas. Sed & experientia testatur, has in oppositum potius redire: neque enim qui præterito anno grauissimas illas, scilicet, pœnas dedit quadragesimales, post lentior fuit in Venere, aut ad farrum segnior, aut ad bacchanales intemperies tristior. Deniq; ratio patrociniatur, quam paulo ante expressi, tanto minus peccatum odio haberi, quanto est eius facilius redemptio.

XLI. Sexta ratio. Peccatum admissum quasdam sui reliquias in anima impressas dimitit, & quedam veluti vestigia, quæ remissio peccato remanent: confert autem ad illas reliquias abolendas ex caritate satisfacere, & actus illis contrarios exercere: Ergo Deus, pro sua sapientia, ad hoc quoque commodum assequendum, instituit satisfactionem.

XLII. Negatur consequentia: nam, si Deus instituisset, ergo id aliquo verbo esset testatus. Deinde negatur in antecedente, has satisfactiones conferre ad illas peccati reliquias delendas. Hæ enim reliquias, vel culpæ sunt, vel pœnæ. Culpæ gratia has satisfactiones institutas negant aduersarij, quas tolli volunt per remissionem. Quod autem dicitur de actibus contrariis, absurdum est: quia hi actus non tollunt habitum oppositum: nam ne habitum quidem suum inducunt: hic enim infunditur per gratiam. Sic ambulatio non auferit cruris luxationem: sed hæc sanata inducit ambulationem.

XLIII. Quod attinet ad alterum genus reliquiarum, id est, pœnas, repetenda distinctio est: vel pœnas esse tantum punientes: & has nullas esse post condonationem peccati: deoq; satisfactionem nullam admittente: vel erudientes: & has neq; ipsas satisfacere Deo pro peccatis præteritis: sed cauere tantum futura: neque permutati posse: ac proinde ne satisfactiones quidem admittente, sed tantum satisfationem.

XLIV. Septima ratio. Confert quoq; satisfactio ad exemplum proximo præbendum in ferenda cruce, & ad tollendum ab eo scandalum, si forte nostro peccato fuit offensus. Deus igitur, qui hanc vtilitatem prævidit, ad eam quoque obtinendam, satisfactionem instituit.

XLV. Respondeo: primum, negari antecedens. Nam satisfactio, quam oppugnamus, instituta est, ut Deo satisfiat: ita enim tulit status questionis, & ipsorum Papistarum definitio, non ut hominibus aut satisfiat, aut exempla præbeantur. Alioquin concedimus, pœnis istis temporalibus, quas ab initio exigi concessimus, hanc vtilitatem inesse, nec exigua, nec negligenda: siue Deus exigat, siue Ecclesia imponat: quanquã hæc nullas imponat, nisi ante condonationem peccati: sed nunc non interest. Veruntamen harum pœnarum, & illius satisfactionis duo sunt discrimina. Vnũ, quod satisfactio Papistæ dicitur esse in pœnis vicariis, id est, quæ sint pro alijs pœnis: quum illa pœnæ non sint vicariæ: neque enim passus Deus, Davidem pro morte filij substituere sacrum, & cinerem, & ieiunium: sed omnino voluit infantere. Neq; incestus Corinthius potuit efficere, ut non separaretur ab Ecclesia, quamdiu Paulus non remisit hanc pœnam. Alterum discrimen: quod satisfactio, non tantum sit vicaria, sed etiam arbitraría: ac pœnæ illæ certæ, necessariorq; subeandæ peccatori, siue eas Deus imponat, siue Ecclesia. Nam & Dei voluntatem oportet impleri: & Ecclesiæ suæ sunt leges, quibus con-

netur disciplina. Potest addi tertium caput: quod hæc pœnæ nunquam sint ridiculæ: quales pleræque apud Papistas satisfactiones, ex precularum numero, ex distinctone ciborum, ex vestium formis, & similibus nugis.

XLVI. Præterea hoc quicquid est vtilitatis, satisfactionibus accidentarium est: itaque non omnibus commune. Nam ex solæ, si forte id assequantur, quæ publicæ: cuiusmodi olim fuit austeritas disciplina, ut tota plebe spectante sua pœnitentia peccator defungeretur. At secreta pœnitentiæ nullus talis vltus: quam nemo nouit, nisi qui pendit: cuiusmodi ferme omnes sunt hodie inter Papistas: qui soli Sacrificio confessi, solo eodem conscientia pœnarum impostarum, abeunt, & securi sperant se Deo satisfacturos. Tum a crucis tolerandæ, quodnam exemplum præbere potest, in quo nulla crux est? Nam crucem appellari voluntariam, & arbitrariam, nullus vltus est. Nos igitur, quum maxime concedimus, & proximo præbenda exempla bona: & scandalum etiam tollendum: tamen negamus cum maxime vllas vnquã satisfactiones Papisticas à Deo esse institutas: vllas vnquam ab hominibus fuisse institutas.

XLVII. Octava ratio. Quum satisfactio in caritate fieri debeat, & consequenter satisfaciens mereatur apud Deum: at nos satisfactionis merita, pro infirmitate nostra nequaquam amplectemur, nisi lege cogermur satisfacere, quia raro natura nostra ad supererogandum inclinatur: Deus, quo nos tanto bono donaret, quantum est meritum, obligationem satisfaciendi nobis reliquit, leue pœnæ malum iniungens, cum magna misericordia.

XLVIII. Atqui merita, supererogationesq; meræ nugæ sunt. Et papisticæ nugæ: id est, non ridiculæ, sed impiæ, quia hæreticæ: accommodatissimæ, fautor, demonstrationes, sed iis duntaxat, quibus peruersa mens est, & occupata iis opinionibus. Nam ita solent figmenta humana plus posse, quam ipsa veritas. Sic Mahometano nihil est, quod non persuadeas, ex præsupposito Mahometis paradisi: ipsius ve Anabi autoritate. Sed Catholici exclamant, *ὁδὸς δὲ θεοῦ ἀβυσσὸς, πολλὰ σκεβάνει*. Qui ergo horrent meritorum crimen, supererogationum *ὑπερβολῶν*, iis satisfactiones ipsæ persuaderi nunquam quibunt.

XLIX. Verum enim vero, quid nunc audio tandem? Lege cogi quatenus satisfacere, reliquisse Deum obligationem satisfaciendi: Mitto quærare tabulas legis, id est, Scripturas in eam rem disertas. Nam Papistis hæc iam pridem morositas displicuit, imo hæresis detestata est. At saltem meminissent Sophistæ, sibi arbitrarías semper definitas satisfactiones: meminissent, sibi assertas non nisi præeunte remissione culpæ, pœnæq; æternæ. Quæ si ponatur, nulla potest lege quisquam cogi ad satisfaciendum sed ut maximum, ad satisfaciendum: ut omnino optio sit, vel satisfaciendi: i, vel satisfaciendi. Quid ergo, si optet quis satisfaci? Viderint Sophistæ.

L. Nona ratio. Ablata satisfactione, omnino veritas Purgatorij de medio tollitur, quum n. post mortem non remaneat locus satisfaciendi hominibus, quibuscum non veratur, si Deo non debetur vlla satisfactio pro peccato, nulla profecto superest purgatio, aut purgatorij loci veritas.

LI. *Ὁρθὴ γὰρ ἔστι ἀλλοιῶν ἰδὲ ἰσχυρῶν*. Tollitur veritas purgatorij: hoc est cõficitur, Purgatorij nullum esse, nisi fabulosum, & merum maleferiati cerebri commentum. Næ si vna hæc esset huius controversiæ vtilitas, tamen hæc sufficeret ad constantem disputationem. Non n. exigui fuerit, tã portentosum, tã absurdum, tam alienum à Scripturis paradoxum, à mentibus hominũ auertere, atque exterminare. Quanquã scio, tã esse Scholasticis sophistarum fertilia Gargara, ut ne admissio quidem antecedente, consequens sint concessuri. Cur enim? Quum possint concessa vnitatem corporis, locos multiplicare: & dato idololatram esse principale crimen generis humani, tamen imaginum adorationem retinere, & plurima similia? Ego vero prævideo dicturos, in Purgatorio satis passionis esse, non satisfactiones: quia hæc sint arbitrarie: illæ necessarie: hæc vicariæ: illæ *ἀντὶ τῶν ἁμαρτιῶν*. Itaque, ne abolitis quidem omnibus satisfactionibus non constare tamen tam bonam, tam necessariam Papisticæ religioni taminum. Sed Sophistæ *τὸν πᾶν μελετῶν*.

LII. Decima ratio. Maius est, opera, quæ sunt extra Dei gratiam, ad remissionem peccatorum, & iustificandæ gratiæ suscipiendam disponere, quã opera in gratia facta debitum pœnæ temporalis expiare: sed opera extra caritatem, peculiari Dei auxilio prodeuntia disponunt ad gratiam. Præterea, maius est promereri gloriam quã satisfacere pro pœna temporali: atqui opera à gratia facta proculdubio merentur vitam æternam: Ergo multo magis satisfaciunt, quod minus est.

LIII. Primum negatur antecedens: opera vlla aut disponere ad gratiam, & remissionem peccatorum: aut mereri gloriam vitamq; æternam, quæ capita suis locis sunt disputata. Deinde, consequentiæ negatur vlla esse necessitas, non n. concessio maiore, conceditur semper minus. Maius est ratiocinari, quã volare: & homini datũ illud, hoc negatiũ. Maius est, regnum cœlestis regno terrenũ, & tamen Paulus hæres regni cœlestis, nullius terreni fuit hæres. Infinita sunt huiusmodi dimeque ipsi Papistæ patiuntur nos concludere dimissam pœnam temporalem, quum dimissa sit æterna.

LIV. Vndecima ratio. Lumen naturæ omnibus ratione vtentibus institũ, dictamenq; ipsius synderesis, nunquã in errore inducit, aliõquin circa prima principia, quæ ad speculationem vel praxin spectant, errare homines contingeret. At omnes homines quouis tempore, ac loco, & sub quavis lege, ac secta viuentes, hoc habent veluti inditum, quod interius ad puniendum suũ peccatum inclinentur. Punitio ergo illa, quæ est satisfactio, neque frustra est, neq; contra Deũ naturæ conditorẽ militat. Probatum assumptio, exẽplis, Adam, Euz, Cain, Lamech, Niniuitarum, qui solã naturæ legem agnoscetes, ad amplectendam pœnitentiã per seipsos, vel acceptandam à Deo immisissam, & impositam, conuersi sunt.

LV. Respondeo: primo, posse non nihil obici aduersus maiorem. Lumen n. illud naturale semper homines docuit, odium odio compensandum: quod tamen erroneũ esse, docuit Evangelium, quo iubemur etiam inimicos diligere. Nisi forte, Sophista lumen naturæ distinguat, ab iis persuasionibus, quæ post peccatũ inuaserunt vniuersũ genus humanũ. Quod si est, tũ supererit disputandũ, quanã axiomata referri debeant ad illud lumen naturæ, quænam ad has persuasiones. Nec vero, si aliquando aberrent hæ persuasiones, propterea errabitur circa prima principia: non n. hæc sunt in eo ordine: sed secundariæ quædã opiniones quæ tamen locũ occuparunt principiorum: vnde erroris scaturigo. Ut quia lumine naturæ habuerunt, amorem amore compensandum: idem putarunt ab eodem lumine esse, odium odio excipiendum.

Quum

Quum tamen vera principium non sit, sed illatio deducta ex principio: quia videntur contrariorum contraria esse consequentia.

LVI. Secundo, in assumptione, si punire peccatum, sit sumere pœnas de peccatore: nego, lumen id esse naturale, vt quisque puniat peccatū suum, id est, ipse seipsum. Lumen est naturæ, omni peccato suam debere pœnam: lumen est naturæ. Deum sumpturum pœnas de peccantibus. Sed hoc lumen, quantumcumque est, ad hanc controuersiam nihil attinet.

LVII. Sed, vt se quisque velit punire, rursus dico, id nullum lumen est naturæ. Primum enim; lumen naturæ in ipso argumento contrahitur ad prima principia. Atqui, velle puniri, nullum potest esse primum principium: sed à principiis deducta conclusio. Non feruntur autem homines lumine naturæ æque ad conclusionem, & ad principia. Et contra eunt potius omnes, vt nullum non moueant lapidem, ne puniantur quantumuis peccarent. Nimirum, quia ab lumine naturæ est vitandum omne malum. Itaque ambigui inter puniendum peccatum, & vitandum malum, huc se dant precipites, vt pœnas dent nullas. Vnde illud Alcibiadem, βέλτοι λέει σὺ γὰρ εἶπες ὅτι δὸδοτε λόγῳ: *Præstat consultare, quomodo possit non reddere rationem.* Quare, quicquid arguitur peccati, vel negat admissum, vel excusat, vel deprecatur. Nimirum ab eo lumine, si lumen est, ab ea synderesi, vt vel non dentur pœnæ; vel, si dandæ sicut omnino, at quam minimæ. Atque adeo hinc proculdubio satisfactionum papisticarum origo. Illa enim hoc agunt, vt non dentur pœnæ, quas peccatum meretur: sed pro iis substituuntur quam leuissimæ: quod quia sperari non potuit à iustissimo iudice; erectum tribunal est humanum, eique delatum, vt pœnas ponat, tollat, & quum ponet, sua meretur trutinam. Vno verbo, pœnas non peccatis infligit, sed peccantibus accommodat. Et factum gradatim: Initio, qui toti erant defixi horrore gehennæ, his pro nihilo erat austeritas illa præcæ disciplinæ. Post, hæc ipsa, superare visa peccantium vires: Itaque enervata est, & mutata in aliquot dierum ieiunia: imo tandem non ieiunia, sed ciborum mutationes, in coronas psalteria, & similia. Neque aliud sperari fas fuit, fas erit, quam diu ipsi peccatores, pœnarum modum suæ constructionis, esse delirabant. Breuiter, quicquid hoc est, peccati per vicarias pœnas vlciscendi, non est à lumine naturali, quod nunquam inducat in errorem: sed à pura pura φαντασίᾳ; quæ hominem non potest non abducere à recto, subducereque diuino iudicio.

LVIII. Neque illa Salmeronis exempla contra sunt. Quid enim aut Adam, aut Eua, aut Cain, aut Lamech in se punierunt? Imo Adami, Euaque manifeste videmus culpam à se conatos transferre: illum in Eua, hanc in serpentem, vix non in Deum. Hoccine erat, eorum qui statuerent sua ipsi punire peccata? Chrysoström in Genesim homil. 17. *Videntur hæc quidem defensione quaedam præ se ferre: sed propterea venia carent.* Carthusianus, *Dixitque Adam, se ipsum inaniter excusando, sicque culpam culpæ adiuciendo, quia mortale peccatum mox pondere suo trahit ad alium; Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi: quasi dicat, culpa mea imputanda est coniugi: imo, & quodammodo tibi, qui mihi talem sociam prestitisti: sicque peccatum suum vertit in mulierem, & ex obliquo aliquantulum in Creatorem.* Hoc scilicet, hoc est lumen illud naturæ Salmeronis, quod nunquam inducat in errorem.

LIX. At Cain, & Lamech, quid agunt? Quas pœnas sibi imponunt? Ille dixit, *Maiores iniquitas mea, quam vt auferatur, quæ vox est desperantis.* Ille nihil nisi, *Septuplum vindicabitur Cain, & Lamech septuagies septies:* quæ verba scire velim ad puniendum in se peccatum quid faciant. Et forte sciūt Iesuitæ, quibus æque cogniti Tragelaphi cum hippocentauris. Ninivitarum pœnitentiam egerunt in ieiuniis, sacco, & puluere: sed puniunt se ipsos, nū quam Scriptura dixit: imo, pœnitentiam egisse, ne punirentur. Quid ergo illi ad Salmeronis lumen naturæ?

LX. Duodecima ratio. In lege Moysi variæ erant mulctæ, diuersæque peccati vindictæ variis peccatis assignatæ, vt videre est Leuiti. 4. & 5. quæ nihil aliud erant, quam satisfactiones, quibus se Deus ait placari, & propitiari pro peccatis admissis: ex quibus liquidum sit, contritionem totum pœnæ debitum non delere. At illæ pœnitentiæ, et si quantum pertinet ad taxationem particularem, ad legales ceremonias spectarent, & propterea in Evangelio locum non habeant; tamen in genere, quantum ad hoc, vt pœnitentia esset peccatori iniungenda, fundatæ erant in lege naturæ, & ad moralia spectabant. Itaque quum moralia obligent, sequitur esse locum satisfactionibus: Hoc argumento vsi sunt & Bellarminus, ac Panigarolla, sed contraçius.

LXI. Respondeo: iniungi pœnitentiam, Catholice dici aliter, aliter Papistice. Catholicis quidem significare, seriam conversionem exigi à peccatis ad Deum, vt venia obtineatur per Christum. Papistis autem commutationem, compensationemque arbitrariam pœnæ, vt quæ peccatis debetur, eam, merito eius compensationis, Deus non exigat. Catholice si loquaris concedo, & illis sacrificiis, quæ præcipiuntur, exigi pœnitentiam: & et si sacrificia deserint, tamen esse aliquid morale, quod etiamnum obliget in Evangelio. Denique, nemo nos audiit negantes, exigi à peccatoribus pœnitentiam. Sed si Papistice: tum nego, iis sacrificiis vllam pœnitentiam exactam fuisse. Nam, sacrificia nunquam quisquam pœnas esse pronuntiauit, quas quidem solueret peccator: sed typos pœnarum, quas debebat quidem peccator: sed soluturas erat Christus eius nomine. Itaque Salmeron fœde peccat, securitate sui nimia, pronuncians, quasi prætor è tribunali, ea sacrificia nihil aliud fuisse quam satisfactiones.

LXII. Rationem decimam tertiam Panigarolla exhibet. Nullum opus Dei reperitur, totum ex mera ipsius misericordia ita factum, vt ei iustitiæ suæ nihil admiscuerit. Probat, quia, *Vniuersa via Domini misericordia & veritas.* Psalm. 25. & 87. *Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi iustitia, & pax osculata sunt: Veritas de terra orta est, & iustitia de caelo prospexit.* At, si in iustificatione nostra nihil intercedat aliud, nisi culpa remissio, sine dubio opus id esset meræ misericordiae: oportet ergo aliud intercedere, quo iustitia suas partes tueatur.

LXIII. Respondeo: de interpretatione eorum locorum varias posse colligi sententias: sed nihil nunc esse necesse. Concedo vniuersum argumentum: sed conclusionem nego inferre aduersus thesiam. Nego enim id quod intercedit in iustificatione nostrâ, esse quicquam satisfactionis eius, quæ nunc temporis in disputationem venit. Enimvero si hæc esset necessaria, Ergo in baptismo oporteret hanc intercedere, aut non esse ipsum Baptismum

opus Dei: quum tamen non nos tantum, sed etiam Papistæ istud negent, hoc asserant. Vnde necessaria conclusio est, esse aliquod opus Dei, vere opus Dei, vbi non interueniat hæc satisfactio. At nos nullam aliam agnoscimus remissionem peccatorum esse opus Dei, præter eam, cuius Baptismus est sacramentum. Itaque negamus vllam dari remissionem peccatorum, vbi admisceatur quicquam nostræ satisfactionis.

LXIV. Et sane absque hac, satis tuetur suas partes iustitia diuina, nimirum, quia intercedat satisfactio Christi, ex qua verissimum est, Nullum peccatum à Deo inultum deseri, quod Eckius notabat: non quod nullus peccator non puniatur: sed quod qui non puniuntur, pro iis punitus sit Christus. Hinc Paulo dictum, 3. ad Romanos. *Quem proposuit Deus vt esset placamentum per fidem in sanguine ipsius, ad declarandam iustitiam suam per remissionem peccatorum precedentium.* Hoc est, paraphraste Iustiniano, *Diuina iustitia, precedentium scelerum condonatione, quæ iusta quadam effusi cruoris compensatione perfecta sit, vel flagitiorum omnium quasi cuiusdam corporis enervatione, clarior apparet.* Nimirum, eodem teste in commentario, *Ad eandem iustitiam, quæ nunc Deus iustificat impios, declarandam, placuit ipsi Deo Christum quasi vindicem; atque assertorem nostræ libertatis constituere, eiusque sanguinis effusionem pro pretio admittere.* Ad quam mentem Toletus, *Ostenditur causa huius iustitiæ meritoria, ac satisfactoria: nempe sanguis & mors Christi.*

LXV. Decimaquarta ratio, à remotione impedimentorum satisfaciendi, est Dominici à Soto, Si non potest homo satisfacere Deo, ergo, vel quia inimicus est Dei: vel quia peccatum infinitatem habet quandam: vel quia quicquid habet homo, alias obligatum est Deo. At horum nihil obstat. Non primum, quia per Christum peccator reconciliatur Deo. Non secundum: quia, quo pacto peccatum est infinitum, eo pacto possumus Deo reddere obsequium infinitum. Neque aliter infinitum est peccatum, quam quia auersio est ab infinito bono: atqui obsequium est conuersio ad infinitum bonum. Non tertium, quia et si nos nostraque omnia debeamus Deo, non tamen Deus ad illud omne obligauit, quod totis intentis viribus possumus: vnde multos possumus facere fructus dignos pœnitentiæ, qui non erant innocentibus necessarij. Præterea, et si omnia debeamus, tamē domini sumus actionum nostrarum: & Deus liberam hanc obedientiam acceptat in satisfactionem, tanquam opus iustitiæ.

LXVI. Respondeo, primo, enumerationi impedimentorum non satisfacere de satisfactionibus disputantem Sophistam. Nam dari aliud impedimentum: nempe, quia bis Deus nolit sibi satisfieri: semel autem satisfecerit Christus pro omnibus delictis eorum omnium, quibus peccata remittuntur. Hoc autem impedimentum tantum est, vt si nullum aliud dari posset, satis sit futurum ad omnia Papistarum de satisfactionibus commenta exterminanda.

LXVII. Secundo, illud primum de homine inimico, vnde habuerit, viderit Soto: nos nullo loco censemus: qui sciamus à Papistis non admitti satisfactiones, nisi eorum qui in fide sunt. Hoc ipso absurditatem cumulantibus, quum iis qui nondum sunt adscripti in album amicorum, proluxe infinitam, & immensam misericordiam pollicentur à liberalissimo Deo: quem tamen in suos, sibi iam consecratos, vocatosque non seruos, sed filios, adeo fingunt *σμικερόθυτοι*, vt nihil sine satisfactione largiatur. Veruntamen, si quis ita argumentetur, agat cum eo Dominicus pro arbitrio: nobis nec otij tantum, nec tanta bonorum argumentorum penuria est, vt alienis libeat argumentis occupari.

LXVIII. Infinitam esse conuersionem ad Deum, itidem vt infinitum peccatum, hæc tenus nondum erat auditum: neque tolerari potest. Ratio, quia auersio est aliquid negatiuum, conuersio, quid affirmatiuum. At, affirmantia non itidem infinita sunt, vt negantia. Deinde, non vt qui peccat penitus auertit se à Deo: sic qui bene agit penitus conuertit se ad Deum: causa euidens, quia qui peccat in vno, omnium reus est: at non similiter, qui bene facit in vno, satisfacit omnibus, neque vt peccata pura sunt peccata: sic bona nostra pura bona sunt. Itaque falsum, eadem ratione infinitum esse bonum nostrum, vt malum. Nam et si semper in finitum sit bonum Deus: tamen infinitas peccati, non simpliciter inde est, alioquin æqualia essent omnia: sed ab ipsius natura peccati, quam expressimus. Quare hoc impedimentum non amouit Dominicus?

LXIX. Tertium nihilo magis. Non obligasse nos Deum ad quicquid possumus intentissimis viribus falsissimum est, & alias refutatum. Quamquam Dominicus ipsum se refellit. Nam si nos, nostraque omnia debeamus, vt ponitur oportet, ea quæ intentissimis viribus possumus, aut nostra non esse, quod absurdissimum, aut deberi Deo. Si debentur, & non obligauit Deus, quis obligauit? Et tamen, quid hoc opus erat? Intentissimas vires in satisfactionibus, de quibus tam sollicitè pugnant aduersarij, quis obseruauit? Quare si ad ea non obligasse Deum, quæ possumus intentissimis viribus, Dominico concedimus, an concedet ipse saltem, obligasse ad ea quæ possumus remississimis viribus? Ergo obligauit ad has satisfactiones.

LXX. Concedimus quidem, multos fructus pœnitentiæ, non fuisse innocentibus necessarijs: puta confessionem, dolorem, lacrymas, ieiunia: at nos de innocentibus non disputamus: sed de peccatoribus: qui eo ipso quod peccarint, quicquid bonum est in dolore, in confessione, in lacrymis debent Deo: etiam si nunquam remitterentur peccata: multo magis, vt remittantur: imo quum remittuntur.

LXXI. Dominos esse nos actionum nostrarum, quo sensu verum, alias explicatum: sed hoc dominium nihil officit pleno debito: cuius hæc natura est, vt quicquid habet, habereque potest spontanei boni, id totum Deo debeat. Concedo, acceptari à Deo id ipsum quicquid est boni spontanei: cur enim non acceptaret, quum imperari sibi reddi? Sed acceptari in satisfactionem pro peccatis, nemo potest demonstrare. Posset in satisfactionem officij, nisi imperfectum bonum esset: sed in satisfactionem peccati, ne cogitari quidem, etiam si perfectum bonum esset, quanto minus, quum imperfectum?

LXXII. Decimam quintam rationem sic patibus suis distinguit Gregorius de Valentia. Si post culpam peccati remissionem, temporalis aliqua pœna peccatis decreta est, omnino fatendum posse eam pœnam per satisfactionem redimi: idque etiam necessario debere fieri, vt quisque absque mora possit consequi regnum cælorum. Atqui, talis pœna temporalis peccatis profus decreta est. Omnino igitur fatendum est, posse illam per satisfactionem redimi. Probat, consequentia. Nam, ex Scriptura compertum est, posse hominem

minem iustum id agere in hac vita, ut statim, mortuus, sit in regno cœlorum cum Christo. Non posset autem id obtinere, nisi posset etiam à reatu eius temporalis pœnæ se liberare in hac vita, diuinæ iustitiæ per pœnitentiam satisfaciendo: si quidem nemo, reatu pœnæ obstructus potest ingredi regnū cœlorum. Quum autem homo per pœnitentiam se à pœnæ temporalis reatu liberat, eius certe pœnitentia in compensationem quandam illius pœnæ diuinitas admittitur.

LXXIII. Respondeo: de pœnis temporalibus post hanc vitam, simpliciter negari assumptum: quia solide iam disputatum, has nullas peccatis remissis esse decretas: unde manifestum, nec posse redimi, nec remorari quenquam, quominus statim à morte ingrediatur regnum cœlorum.

LXXIV. Pœnas in hac vita concessimus aliquas aliquando decerni à Deo: sed impropre pœnas: his pœnis satisfieri posse non negamus: si tamen satisfactio emendas, non vicariam, non arbitriam, sed necessariam, prorsusque pendente à decreto Dei, qui velit, nos non tantum affligi, sed et sic affligi, puta Dauidem, non cilicio, non ieiunio, sed morte pueruli, ut neque thetis, an satisfaciendū sit: neque hypothesi, quo potissimum modo satisfaciendū sit: arbitrii, Satisfieri ergo posse concedimus: sed redimere negamus, & sepe negauimus. Negamus etiā necesse esse: & frustra intentari dicimus minas mortis illius: nam hæc mora ad has pœnas non magis pertinet, quā ad sphaeram Solis Cimmeriæ tenebræ. Ratio in promptu: quia ex aduersariorum mente, non rememorantur, si eis satisfactum fuerit: at nunquā euenit, ut moriatur homo antequam satisfactum fuerit: alioquin decreta Dei fierent irrita: quod est absurdissimum.

LXXV. Præterea, si daremus posse fieri, ut ne satisfaceret his pœnis, tamen negaremus, mortem illam dari propterea post vitam. Nam, quæ pœnæ pertinebant tantum ad hoc seculum, eæ iam pertinerent ad alterum, contra hypothesin. Tūc autem non bene quadraret aut iustitiæ, aut misericordiæ. Non iustitiæ, quæ non debet leuioribus pœnas grauioribus commutare. Misericordiæ multo minus, cuius ea natura est, ut vel nullas sumat, vel leuissimas. Denique frustra esset. Probatum enim has pœnas, non esse proprie pœnas, sed emendationes: at qui in futura vita, nulla emendatio.

LXXVI. Posse id hominem agere in hac vita, ut statim, mortuus, sit in regno cœlorum cum Christo, non negamus, dum ne meriti fermentum admisceas. Nam alioquin, potest homo credere, potest iuste, & sancte viuere. Qui autem credit, qui iuste, sancteque vitam instituit, hic statim post mortē ingreditur regnum cœlorum. Verum, huiusmodi viris, remissam dico omnem pœnam post mortem. Quia si retenta esset aliqua, non posset id agere ut statim compos fieret tantæ felicitatis: nimirum, quia hæc pœna simul esset retenta, & non retenta: quod est absurdissimum.

LXXVII. Sed non posset id obtineri nisi posset à reatu eius pœnæ absolui. Fateor, inquam. Sed cuius pœnæ? Nam si in hac vita iam dictum, posse liberari patientem, non autem arbitriam de se pœnas sumendo. Sin autem in altera vita: iterum dictum, nullas esse, & dictum, si sint, non posse iis obnoxium quenquam, statim adire regnum cœlorum. Nam, cur in compensationem huius pœnæ admittitur pœnitentia: quū non possit, in compensationem pœnarum in hac vita tolerandarum? Et vero absurdum est, si debeas pœnas grauiissimas, & grauiissimas oporteat esse, quas anima per se, & seorsim à corpore patitur, & quidem in eodem igne, quo torquentur demones: sic enim fingunt Papistæ: si, inquam, Deo debeas has grauiissimas pœnas, iubere Deum contentum esse ieiuniis, ciliciis, preculis, & similibus, denique eo quod tu tibi pro arbitrio imposueris.

LXXVIII. Postrema, & firmissima, inquit Salmero, ab Ecclesiâ consuetudine ducitur ratio. Nam, ea ratione, eo que modo recipiendus est quis in gremium Ecclesiæ, sicut Ecclesiæ hunc suscipere mandat. Quod probatur ex Augustino de vnitate Ecclesiæ c. 18. & 19. At Ecclesiæ pœnitentes ab initio non susceperunt, nisi iniungendo eis pro delictis etiam occultis, satisfactio- nes, quib. ipsi Deo, & non hominibus, facerent satis. Ergo plane consequitur, eos, qui talem satisfactionem negant, Christo iniuriam inferre.

LXXIX. Sed hæc firmissima ratio merum nugamentum est, quia falsum assumptum. Non enim vniversa Ecclesiæ iussit, pœnitentes Deo satisfacere: alioquin Paulus iussisset, incestum sic admitti: at non iussit. Sed aliquot post Christianitatis initia seculis, quum deflexum est à prima puritate, tum crebra cepit mentio satisfaciendi Deo. At in Ecclesiâ primum quodque verissimum, postremum falsissimum.

CAP. XIV.

Auctoritates Veterum pro satisfactionibus.

I. Veterum scriptis multo plus subsidij sperant Papistæ: & vero videntur, si vel verba sola *ἡ πειρασία* attendas, rerum definitiones negligas: vel perinde habeas omnes omnium ætatum: quæ peccata perpetuo peccant Sophistæ: ideoque magno hinc verborum strepitu, magna enumerationis pompa, & aures obrundunt omnium, ingenia que fatigant, & infirmiorum iudicium obruunt. Quo nobis erit cura cautior adhibenda, ne nostræ vasti homines facilitati imponant, quod vnum quærent: & si non possint, nil possunt.

II. Quo sicigitur mihi solidior consideratio, primum testimonia enumerabo, longo ordine: ea que distincta, non in ætates varias, qui ordo placuit Bellarmino, secula recentem: non in personarum, vt ita dicam, dignitates, vt hinc sint Concilia, ibi Pontifices Romani, illic Doctores, quod Salmeroni consultius visum: hoc enim ad pompam, vt addant aliquid, ita ad soliditatem nihil: sed in sua testimoniorum discrimina: non enim omnia, aut illæ sunt concepta verbis, aut rerum momentis paria.

III. Quibusdam igitur commendari video, pœnitentiam, pœnitentiæque opera magno hæc quidem numero: imo poterant multo maiore: sed alia indistincte, & generaliter: quorum mihi prima classis esto. Clemens, ad fratrem Domini ep. 2. *Tam iuuenes quam senes, de his, & de omni conuersatione sua, & conuersione, & pœnitentia, valde esse sollicitos oportet, satisficere, agere ut hæc condigne agant.* Et post, *Orare semper Deum ex toto corde, & ab ipso petere quæ decet, ipsi gratias agere, veram pœnitentiam gerere præteritorum gestorum, aliquotulum etiam si possibile est, per misericordiam pauperum iuuare pœnitentiâ.* Per hæc n. facilius venia dabitur, & indulgenti citius indulgetur. Greg. 1. hom. 20. in Evangelia, *Notandum est, quod amicus sponsi, non solum fructus pœnitentiæ, sed dignos pœnitentiæ admonet esse faciendos. Aliud n. q. est, fructus facere, aliud, dignos pœ-*

nitentia fructus facere. Neque n. par fructus boni operis esse debet, eius qui minus & eius qui amplius deliquit: aut eius qui nullis, & eius qui in quibusdam facinoribus, cecidit, & eius qui in multis est lapsus. Per hoc ergo quod dicitur, facite fructus dignos pœnitentiæ, vnus cuiusque conscientia conuenitur, ut tanto maiora acquirat bonorum operū lucra per pœnitentiâ, quanto grauiora damna sibi intulit per culpâ.

IV. Cyprianus serm. de lapsis, *Alto vulnere diligens, & longa medicina non desit. pœnitentia crimine minor non sit. Putasne tu, Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere voluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Orare oportet impensius, & rogare: diem luctu transigere, vigilis noctes, ac stertibus ducere: tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare: stratis solo herere, in cinere, & cilicio, & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum velle vestitum: post diaboli cibum, malle ieiunium, in suis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: elemosinis frequenter insistere, quibus à morte anima liberantur.* Lactantius lib. 6. c. 24. *Græci melius, & significantius in rebus dicunt, quam nos Latine possumus respicientiam dicere. Respiciit enim, ac mentem suam quasi ab insaniam recipit, quem errati piget, castigatque seipsum dementia, & confirmat animum suum ad rectius viuendum: tum illud ipsum maxime cauet, ne rursum in eosdem laqueos inducatur.* Arnob. in Pl. 106. *Audi, Nonatiane: audi de quib. loquitur: vult n. in isto Psalmo, agere contra te specialiter Spiritus Sanctus. Tu n. dicit, Qui adhuc non sunt redempti, ipsi possunt ad indulgentiâ per pœnitentiâ peruenire. Nos dicimus, illi per fidem solâ ad indulgentiam pertingunt: Isti autem, qui iam redempti sunt, non per fidem solam, quia iam crediderunt, sed per pœnitentiâ perueniunt ad misericordiam Redemptoris.*

V. Ambrosius, de pœnit. lib. 2. c. 10. *An quisquam illam pœnitentiâ, putat, ubi acquirenda ambitio dignitatis, ubi viti effusio, ubi ipsius copula coniugalium usus: Renuntiandum seculo est, seculo minus indulgendum, quam natura postulat: interpellandus est gemitibus, interumpendus est suspiriis, sequstrandus est orationibus, viuendum ita, ut vitali huic moriamur viti: seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur.* Basilus, in *Attende tibi ipsi.* Attende tibi ipsi, vt pro delicti portione hinc quoque mutueris ex admota tibi medela, valetudinis instauranda subsidium, Magnum est, & graue peccatum: multa opus habes confessione, lacrymis amarulentis, per acri contentione vigiliatum, induit, & continentii ieiunio. *Leuis est, nec intoleranda offensio: Huic quoque exaquetur pœnitentia.* In regulis breuioribus asintetog. 1. *Quomodo uocet aliquis pœnitentiâ agere de singulis peccatis, & cuiusmodi fructus ostendere dignos pœnitentiâ? Responso. Nimirum, si similem illius animum induerit, qui dixit, Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: & ea præsiterit que scripta sunt in sexto Psalmo, & aliis plerisque: & si ea fecerit, quæ pro alio qui peccauerat, facta ab eis fuisse Apostolus testatur, qui secundum Deum contristati fuerant. Ecce enim, inquit, hoc ipsum secundum Deum contristatos esse vos, quantum in vobis operatum est sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed amulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. Et si vt Zacharus, commissa peccata contrariis recte factis multis compenset.*

VI. Gregorius Nazianzenus, in sancta lumina, Scio etiam & quintum, scilicet Baptisma, lacrymarum nempe: sed laboriosius. Sicut ille, qui per singulas noctes lectum lauat suum, & stratum lacrymis: prob malitia, cuius puruerunt & cicatrices: qui lugens ac maestus incedit: qui imitatur conuersionem Manasse, & Nininitarum miserandam humilitatem: qui publicani in templo loquitur voce, & ultra iactatorem iustificatur Pharisæum: qui tanquam Canaanæ incurruatur, & misericordiam querit, & micæ, canis cibum esurientis, desiderat, Euseb. hist. lib. 3. c. 7. *In quibus & Apostoli omnes, præcipue tamen Iacob, qui dicebatur frater Domini, in Hierosolymis Episcopus constitutus, indesinenter populum commissa impietatis, & ferals ausi de scelere commonebat, si forte commissi pœnitentiâ gerere, si possent fieri pro scelere, & vltices pœnarum flammis lacrymarum uertate extinguere.* Idem c. 23. pœnitentiâ describit iuuenis apud Ioannē Euangelistam, à quo desierat.

VII. Chrysostomus ad populum Antiochenum, homil. 41. *Pœnitentiam nunquam oportet obliuioni peccatum tradere: sed Deum quidem rogare, ne eius meminerit: ipsum vero nunquam ipsius obliuisci. Si nos eius non recordemur, Deus ipsos non obliuiscetur: à nobis ipsis vltionem sumamus, nos ipsos accusemus: ita placabimus iudicem.* In Matth. hom. 10. *Quo autem modo fructificare poterimus? Si utique peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisse incipe donare, iam propria. Longo es tempore fornicatus: à legitimo quoque usu suspendere coniugij, ac perpetuâ continentiam sepius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiuspiam, vel sermone fecisti: Refer benedictionis verba conuictis, & percutientes te, nunc officis, nunc etiam beneficiis placare contende. Neque enim vulneratio sufficit ad salutem, tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delictis ante & temulentia disfluebas? Ieiunio, & aqua potu vturumque compensas, ut famem superes imminet. Vidisti impudicis alienum dorso ocellis famina iam omnino non videas, maiori tamen cautione post vulnera. Ad Hebr. hom. 9. *Renouari, hoc est, noui fieri, nouos quippe facere, lauacri est tantum. Renouabitur, inquit sicut aquila iuuentus tua. Pœnitentia autem omnia, qui immouati fuerunt, & postea veterauerunt in peccatis, liberare à vetustate, & consolidare.**

VIII. Theodor. in lib. Diuino decret. c. de pœnitent. *Qui a, Baptismatis donū est assequutus, Patre vocat Deū vt qui in gratia filiorum ordinē sit allocutus. It ergo iussi sunt dicere, Dimitte nobis debita nostra. Sunt ergo medicabilia etiā quæ post Baptismum sunt vulnera: medicabilia a. non vt olim per solâ fidem data remissione, sed per multas lacrymas, & stertus, & luctus, & ieiunij, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderati. Qui n. non sic affecti sunt, eos nec admittere quidē didicimus, nec diuina sunt eis manu impertientia.* Hieron. Epitaphio Paulæ, *Turpanda est facies, quæ contra Dei præceptum purpurisso, & cerussis, & stibio sape depinxi. Affligendum corpus, quod multis vacauit delictis. Longus risus perpetuo compensandus est flctu. Mollia linteamina, & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda.*

IX. Hactenus classis prima. Altera pœnitentiâ commendabit, non indefinita, sed quæ Canonicâ appellatur, nos solennē, & publicâ, nempe quæ indicitur peccantibus ab Ecclesiâ, siue Presbyterio. Huc plurima pertinet Cœcilia. Ex quib. Salmero indicat, Africanū tertij, Toletanū tertij, Cabilonē, Romanū, sub Greg. VII. Sed maiori confidentia recitat Lateranense sub Innocent. III. c. 21. quod post imperatâ peccatori confessionē sacerdos a. inquit, sit peritus & cautus, & more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciatis. Videndum in Iess. 6. in decreto de iustificatione: & Iesione 14. ubi magna vehementia agitur de pœnitentiâ, eiusque partibus.

X. Clemens, Constitutionum lib. 2. c. 16. *Nam quod eum qui deliquit, oportet*

te at proprii delicti pudore affici: satis demonstrat sermo Moysi pro Maria dictus, quando rogabat, ut ei peccatum remitteretur. At enim Deus Moysi: Si pater eius spissit in faciem illius, noue veretur et effecta esset: Septem dies eijciatur extra castra, & postea ingrediatur. Idem nos facere debemus, & eos qui se peccatorum poenitere dicunt, segregare per certum tempus, secundum proportionem peccati, deinde poenitentia peracta recipere tanquam patres filios. Anacletus, epist. 2. can. 2. Excommunicentur, & minime absoluantur, antequam per satisfactionem condignam egerint poenitentiam. Chrysol. de Sacerd. lib. 2. Non temere ad delictorum modum oportet & multam ipsam adhibere: sed tanquam conuicturis quibusdam explorandus est delinquentium animus: ne qua fiat, ut dum consuere vis quod interruptum est, scissuram deteriore facias: ac dum eum, qui lapsus est erigere, atq; emendare studes, casus ipse maior per te reddatur. Sozom. lib. 9. hist. trip. c. 35. refert Sacerdotem audiendis confessionibus, praefectum, poenitentiam cuiq; imponere solitum secundum vniuersumq; delicta Nicephorus etiam, epistola de ligandi, solucndique potestate ad Theodosium Monachum, late de hac rescribit.

XI. Augustinus, de poenitentiae medicina, c. 3. Veniat ad Antistes, per quos in Ecclesia clauis ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, mater-norum membrorum ordine custodit o, a praepositis Sacramentorum accipiat satis-factionis suae modum, ut in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus, & sup-plex, id tamen agat, quod non solum illi prosit ad suscipiendam salutem, sed etiam caeteris ad exemplum. De Ecclesiasticis dogmatibus, qui tamen liber tribuitur Gennad. c. 35. Quae mortalia crimina post Baptismi commissi premunt, hortor prius publicae poenitentiae satisfacere, & ita Sacerdotis iudicio reconciliati in communionem sociari, & vult non ad iudicium, & condemnationem sui Eucharistiam percipere.

XII. Tertia mihi Classis esto eorum, qui hanc poenitentiam appellant sa-tisfactionem. Origenes, hom. 6. in Exod. Si quis forte huiusmodi pecuniam a Diabolo deceptus accepit, non vsquequaque desperet. Misericors enim, & misera-tor Dominus, & creatura sua non vult mortem, sed ut conuertatur, & viuat. Poenitendo, flendo, satisfacendo deleat quod admissum est. In Leuiticum hom. 15. v-bi dixisset, posse redimi peccata in hac vita, subiungit, Si tamen inuenerit ma-nus tua pretium, quod restituat. Quale pretium? Poenitentia sine dubio lacrymis congregatum, & manibus: id est, labore boni operis inuentum. Cypr. epist. 55. In-tercedunt ne exoretur precibus, & satisfactionibus Christus, qui negantem se ne-gare profitetur. Pacianus, parenti ad poenitentiam, Ecce polliceor, si ad Patrem vestrum vera satisfactione redeatis, nihil ulterius errando, nihil pristinis adijci-endo peccatis, dicendo etiam humile aliquid, & flebile, Peccauimus in conspectu tuo Pater, iam non sumus digni nomine filiorum: continuo de vobis, & peccus illud recedit immundum. & siliquarum esca deformis. Maximus, homil. in die cinerum, Non reprehenditur ille qui dudum corde deuio, & lubricis gressibus a tramite elapsus salutis, redit egrare se Deo maesta poenitentia satisfactione conatur. Hieron. de Iummo bono lib. 2. c. 13. Ille poenitentiam dignè agit, qui reatum suum satis-factione legitima plangit.

XIII. Innocentius I. epist. 2. c. 4. At dicitur vera, ac iusta legitimi Sacer-dotis benedictio auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat iniectum. Ergo si ita est, applicentur ad ordines sacrilegi, adulteri, atq; omnium criminum rei, quia be-nedictione ordinationis, crimina vel vitia putatur auferri. Nullus sit poenitentia locus: quia id potest praestare ordinatio, quod longa satisfactio praestare consuevit. Epist. 1. c. 7. Caterum de pondere estimando delictorum, Sacerdotis est iudicare, ut attendat ad Confessionem poenitentis, & ad stetit, atq; lacrymas corrigentis: actum debere dimitti, quum viderit congruam satisfactionem.

XIV. Cassianus, Collationis 10. c. 27. Dum agimus Poenitentiam, & ad-huc vitiosorum actuum recordatione mordemur, necessarium est, ut ignem con-scientiae nostrae obortus ex confessione culpa lacrymarum imber extinguat. Quum vero cuiquam in hac humilitate cordis, & spiritus contritione defixo, atq; in labore, & gemitu perduranti, horum recordatio fuerit consopita, & conscientia spina de me-dullis animae gratia Dei miserantis euulsa, certum est, eum ad satisfactionis finem, atq; indulgentia merita peruenisse. & ab vniuersorum criminum labe purgatum. Boetius 4. de Consolatione profa 4. Ipsi quoq; improbi, si eis aliqua rimula vir-tutem relicta fas esset aspiciere, vitiorumq; sordes poenarum cruciatu se deposcuros viderent, compensatione adipiscenda probitatis, nec hoc cruciatu esse dicerent, de-fensorumq; opem repudiarent, ac se totos accusatoribus, iudicibusq; permitterent. Bernardus super Cantica, serm. 4. Quum ergo satisfactimus, ut ablato, quod sepa-rat, peccato, reconciliemur, indulgentiam, quam recipimus, quid nisi quoddam of-ficulum dixerim pacis? Idque interim non alibi, quam ad pedes sumendum. Humi-lis quippe & vereturanda debet esse satisfactio, quia emendatur superba transgressio. Saluianus Massiliensis, lib. 1. Timothei ad Ecclesiam, Quando lugebit, qui dies lugendi perdidit, quando satisfactio, qui tempus satisfactionis amisit?

XV. Quarta Classis eorum testimoniorum, quae poenam appellant Iu-stinus, siue quicumq; alius autor est Quaestionum Orthodoxarum qu. 69. Caterum licet uosum vitia finem propterea Iustus retulit, quod iustioni Ieremia non paruerit. Quapropter ut eum purum a peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideo permisit illum inobedientia eius ferro Aegyptio poenas exsoluere. Origenes, ha-mil. 2. in lib. Iudic. Vide benignum Dominum misericordiam cum seueritate mi-scuentem & ipsius poena modum, iusta & elementis libratione pensantem. Non in per-petuum tradit delinquentes sed quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore de-linquisti, tanto nihilominus te tempore humilia te ipsum Deo, & satisfactio ei in con-fessione Poenitentia, Pacianus, parenti ad poenitentiam. In quantum poena vestra non peperceris, in tantum vobis Deus parcat. Cypr. epist. 52. Aliud est, ad veniam stare, aliud, ad gloriam peruenire: aliud, missum in carcerem non exire inde donec solu-at nouissimum quadrante: aliud statim fidei, & virtutis acquirere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatuum emendati, & purgari diu igne: aliud, peccata omnia passione purgasse.

XVI. Augustinus, in Pl. 30. Et a peccato munda me. Quo merito? Medicus est: offer mercedem Deus est, offer sacrificium. Quid dabis, ut munderis? Vide enim quem innoces. Iustus innocas: odit peccata. Si iustus es: utique non poteris auferre a Do-mino Deo iustitiam eius. Implora misericordiam: sed attende iustitiam. Misericordia est, ut ignoscat peccato: iustitia est, ut puniat peccatum. Quid ergo? Quasi miseri-cordia: peccatum impunitum remanebit: Respondeat David, respondeant lapsi, resp-ondeant cum David, ut misericordiam mereantur sicut David, & dicant, Non Domi-ne, non erit impunitum peccatum meum, Noui iustitiam eius, cuius quero misericordiam. Non impunitum erit: sed ideo nolo ut tu me punias quia ego peccatum meum pu-nio. Rufus, Veritatem dilexisti, id est, impunita peccata eorum, etiam quibus, ignoscis, non reliquisti. Veritatem dilexisti. Sic misericordiam praerogasti, ut seruares &

veritatem. Ignoscis consentienti. Ignoscis, sed seipsum punienti. In Io. tract. 124. Cogi-tur homo tolerare et remissis peccatis, quamuis ut in ea veniret miseriam, primam fuerit causa peccatum. Productior est in poena quam culpa: ne parua putaretur cul-pa, si cum illa finiretur & poena. Epist. 54. Nihil aliud agit, quem veraciter poeni-ter, nisi ut id quod mali fecerit, in poenitentia esse non sinat. Eo quippe modo sibi non parcenti ille parcat, cuius alium, in sumq; iudicium nullus contemptor euadit. De vera & falsa poenit. c. 19. Continue dolendum est de peccato, quod declarat ipsa di-ctio virtus. Poenitere n. est, poenam tenere, ut semper puniat in se uolensendo, quod commisit peccando. Poena n. proprie dicitur laesio, qua puniat, & uincat, quod quis que commisit. Ille igitur poenam tenet, qui semper puniat, quod commisisse dolet. Pec-cator semper er doleat, & de dolore gaudeat: & non satis sit quod doleat: sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat. In Sententiis Prosperi nu. 210. Peccata, si-ue parua, siue magna: impunita esse non possunt: quia, aut homine poenitente, aut in iudicio Deo iudicantur & plebuntur. Cessat autem vindex diuina, si conuersio praerarat humana. Amat enim Deus consentit ut parcere, & eos qui semet ipsos iudicant, non iudicare.

XVII. In quinta Classe sunt, qui satisfactionem dixerint esse pro pecca-tis. Tertullianus de Baptismo, in fine, Nobis gratulandum est, si non publice con-fitemur iniquitates, aut turpitudines nostras. Simul n. & de pristinis satisfactimus conflictatione carnis, & spiritus. Et subsequitur tentationibus munimentum pra-struimus, Cypr. epist. 55. Datur opera ne a satisfactionibus & lamentationibus iustis, delicta redimantur, ne vulnera lacrymis abluantur. Hieron. in Ioel. 1. Qui pec-cator est, & quem mordet propria conscientia, cilicio poenitentiae accingat, & plangat, & propria delicta, & ingreditur Ecclesiam, de qua fuerat e-gressus, & cubet, vel dormiat in sacco, ut prae teritis culpas, per quas Deum offende-rat, vita austeritate compenset. Augustinus, Enchiridij c. 70. In melius quippe est vita mutanda, & per elemosinas de peccatis praeritis est propitiandus Deus: non ad hoc emendans quodammodo, ut ea semper liceat impune committere. Nemini n. deat laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur. Postea, De quotidianis a breuib. leuib. peccatis, sine quib. hac vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Ambrosius, ad Virginem lapsam c. 8. Grandi plaga, alta & prolixo opus est medicina: gran-de scelus: grandem necessariam habet satisfactionem.

XVIII. Ad sextam refero Classem, qui redemptionem nominant, com-pensationemq; Ambrosius, ad virginem lapsam c. 8. Peccator, si sibi ipsi non pepercit, a Deo illi parcat, et si futuras poenas gehenna perpetuo, in hoc paruo vita spatio compensauerit, seipsum ab aeterno iudicio liberat. De Helia, & ieiunio. c. 10. Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Non uenalis est Dominus, sed tu ipse uenalis es: peccatis tuis uenundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Leo 1. term. 2. de ieiuniis decimi mensis, Oratione propitiatio Dei quaritur, ieiunio concupiscen-tia carnis extinguitur. elemosinis peccata redimuntur: simulque per omnia Dei in nobis imago renouatur. Cyprian. epist. 55. Datur opera, ne satisfactio, & la-mentationibus iustis delicta redimantur, ne vulnera lacrymis abluantur. Theo-philus Alexandrin. Paschali 1. Priusquam stemus ante tribunal Christi, praeterita peccata poenitentia corrigamus, praesenti flent redimamus futura gaudia, aculeosq; conscientiae in morem apu noxios peccatorum fucos repellamus, plena ceru, ac mellis aluaria reseruantur. Hilarius in Matth. can. 4. Quia charitas plurimum pecca-torum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est, nouissimum poena quadrante soluemus, nisi pretio ipsius, aliquantorum criminum culpa redimatur.

XIX. Nec alio pertinent, qui purgare, eluere, soluere, curare dicunt, & si quid est vicinum Irenaeus li. 4. c. 26. Docebat, ut faceret praepata, quae ab ini-tio precepit Deus, ut & veteri cupiditate per opera bona solueret, & sequeretur. Christi. Quonia a. ea qua possidentur, pauperibus diuisa, solutione facimus praeterita cupiditatis, Zachaeus facit manifestum, dicens, Dimi aut bonorum meorum do pauperibus. Origenes, siue Cyrillus, in Leuit. hom. 9. Sed uide, quia, et si mundetur quis a peccato, & non sit ia in opere peccati, ipsa tamen uestigia sceleris commisi purifi-catione indigent, & ea qua exposuimus, & alia nihilominus qua mandatur in consequenti. Et post, Vnde mihi videtur esse quaedam & in ipsa purificatione dispo-rensitas, & ut ita dixerim, profectus quosdam purgationum. Potest n. & de illo qui cessat a peccato dici, Et mundus erit: sed non statim ita mundus uidebitur, ut ad summam puritatis accesserit. Callist. I. epist. 2. Videns Propheta scelerata sua munda-ta per poenitentiam, non dubitauit predicando, & Domino libando, aliena curare. Ambros. lib. 2. de poen. c. 5. Qui agit poenitentiam, non solum diluere lacrymis debet peccatum suum, sed et emendatioribus factis operire, & togere delicta superiora, ut non ei impuretur peccatum. Epist. 82. Quae nobis salus esse potest, nisi te iunio eluerimus pec-cata nostra? Nazianzenus de pauperum amore, Misericordia, & fide peccata purgantur. Ergo miseratione purgemur, animi q; labe, & inquinamenta, egressa illa herba detergamus, ac dealbemus, alij ut lana, alij ut nix, pro misericordia vi-delit et proportione. Idem oratione in sanctu laucarudicet, cicatricem ex peccatorum vulnere, remanentem obduci, obnixis precibus, multo lactu, & gemitu & lacrymis

XX. Leo primus, ep. 91. Mediator Dei, & hominum, homo Iesus Christus, hanc praepositis Ecclesia tradidit potestate, ut & consentientia actione poenitentia darent, & eos de salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Sulpit. Seuer. de miracul. B. Martin. dial. 2. c. 13. Veru hac a sapientibus tenenda distinctio est, ut coniugium pertineat ad ueniam, virgi-nitas spectet ad gloriam: fornicatio deputetur ad poenam, nisi satisfactio purgetur. Cassiod. in Pl. 37. Et cogitabo pro peccato meo, id est, talia te donante faciam, qua meum possint aboleri peccatum: sciuet, stetit adhibere elemosinas facia: & ad hoc quod deliqui, mandatorum tuorum obseruatione purgabis. Greg. libr. 6. in 1. Reg. ex-plican. c. 15. Non solum confitenda sunt peccata, sed et poenitentia austeritate delenda. lb. Corrigibilia equide peccata portantur, quia postq; delinquenti uoluntate di-scendunt, purgari satisfactione salubriter possunt. Eadem in 1. Pl. Delectatio, seu uoluntas peccandi, quando ad satisfactionem uenitur, leniter elemosinis & aliis ta-libus purgatur: consensus uero non nisi graui poenitentia deletur, consuetudo autem, non nisi recta, & ponderosa satisfactione absoluitur.

XXI. Septima Classis eorum est, qui non tantum satisfieri pro peccatis uolunt, sed et Deo satisfieri. Tertull. de poenit. Offendisti: sed reconciliari adhuc potes: habes cui satisfacias, & quidem uolentem Cypr. ep. 10. Possunt agentes poeniten-tia uera, Deo Patri ad misericordiam precibus, & operibus, satisfacere. Sermones de la-plis, Qui se Deo satisfecerit, qui poenitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis, & fidei, de ipso lapsis sui dolore conceperit, exauatus est. De pietate & elemosyna, Remedia propitiando Deo, ipsius Dei uerbis data sunt, quod de-berens facere peccantes, magisteria diuina docuerunt. Operationibus iustis Deo

fatis fieri, misericordia meritis peccata purgari. Laetantius, lib. 4. cap. 17. Volens enim vita ac saluti nostrae pro aeterna sua pietate consulere, poenitentiam nobis in illa Circumcisione proposuit, ut & si cor nudauerimus, id est, si peccata nostra confessi satis Deo fecerimus, veniam consequamur. Lib. 6. cap. 24. Potest reduci ac liberari, si eum poeniteat actorum, & ad meliora conuersus, satisfaciat Deo. Augustinus, de poenitentiae medicina c. 5. Non sufficit mores in melius commutare, & a factis malis recedere, nisi de his etiam quae facta sunt, satisfiat Deo, per poenitentiam dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium cooperantibus elemosinis Gelasius epist. 1. c. 23. Vidua, si propria voluntate profectum pristini coniugij castitatem, mutabili mente calcauerint, periculi earum intererit, quasi debeant Deum satisfactione placare: quia iuxta Apostolum, primam suam irruam fecerunt.

XXII. His ego Classibus septem, aut omnia, aut certe pleraque omnia, complexus sum testimonia, quae Bellarminus, & Salmeron, alio vt dixi ordine enumerarunt. Quaeunque omnia sunt, vel sequioris sunt aetatis, Rabanus, Radulphus, Petrus Damianus, vel alio pertinent, vt Caesarius Arelatenfis ad Purgatorium: vel certe leuioris momenti, quam vt recitatis aliis, illa quifquam desideret: quod si desideret tamen, facile erit ad eas classes reuocare, quae non testium personas examinant, sed testimoniorum pondera metiuntur.

CAP. XV.

Lutheri, Philippi, Caluini, Chemnitii, iudicia de Veteribus.

I. Magnum aliquid se esse assequutos confidunt Papistae, tanto testimonio & testimoniorum exhibito catalogo. Sed spero manifestum fore, nihil illis inde esse virium, aduersus veritatem: manifestum potius, adeo impotenter ipsos se praedicatae opinioni permisisse, vt nullo iudicio omnia corraferint, quae ad rem, quaeque extra rem, delectatos nudo quodam vicinorum vocabulorum sono: vt quia Veteres vsi sunt iis phrasibus, quibus post ipsi abusi, ideo rem concludant vtinque non esse dissimilem.

II. Sed prius, quia Bellarminus, Lutheri, Melancthonis, Chemnitii, solutiones examinat, eas & nos breuiter considerabimus, antequam nostras ipsi proferamus. Lutherus in Assertionem artic. 5. Verum dixi, arbitrarium istam satisfactionem nec in Scripturis, nec in Patribus inueniri: inueniri autem poenam irremissibilem a Deo impositam, vt Psalmo 88. Visitabo in virga iniquitates eorum: & in verberibus hominum peccata eorum. Quid opponit Bellarminus? Lutherum aut non legisse, aut non legisse fingere monumenta Veterum. Se vero ostendisse singulis aetatibus non defuisse, qui satisfactionem docerent.

III. Sed grauis, constansque aduersarii negatio, non solet tam scurrilibus nugis eleuari. Legerat Lutherus monumenta Veterum, & pra se ferebat legisse: vtumque res ipsa docet. Lectis enim illis vere pronunciauit, si certiam rem esse, quam oppugnaret: neque habere auctoritatem a Patribus, nec a Scripturis: & vere dixisse, Bellarminus efficit ipse, vt credamus: nihil opponens, nisi singulis seculis satisfactionem fuisse traditam. Atqui, hoc Lutherus non negabat. Sed negabat arbitrarium satisfactionem. Audi loquentem, & acculantem aduersariorum suorum calumniam: *Maliciose hunc articulum conuerserunt. Non enim negauit contritionem, & confessionem, sicut tamen sonat articulus, & ipsi videri me talia docuisse volunt: sed satisfactionem negauit, qualem ipsi docent: quod mihi non erit difficile probare. Ostendant, si possunt, vbi in tota Scriptura, vnus apex, aut iota scribatur, pro peccato mortali vno debere satisfieri septem annis. Dicant, vbi pro differentiis peccatis, differentes poenas statuat Christus, & Apostoli. Nomen haec omnia sunt postea inuenta ab Episcopis? Imo, dent vnum ex antiquis Patribus, in quo legatur quadragesima, septem, & similia. Vbi fecerint, libens reuocabo. Satin' perspicue? Satin' confidenter? Et hunc Bellarminus asserat non legisse monumenta Veterum? Quamquam, quid legerit, quid non legerit, neque nostra, neque Bellarmini cura esse debet: sed, quid vere dixerit, quid sit mentis. Lectio priuata est laboris, priuatae utilitatis. Sed veritas, & mendacium publici aut emolumentum, aut damni. Hoc igitur debuit Bellarminus fatagere: si falsa, constans refutaret.*

IV. Atis neque illud vult, neque hoc praestat. Singulis aetatibus, inquit, non defuere, qui satisfactionem docerent. Egregie, magnifice. Quasi neganti mihi hodie fidum esse: ille contra hodie asserat diem esse. Et neganti, Ciceronem fuisse hominem Christianum: ille deieret, fuisse hominem. Spectatum admitti risum teneatis. Ita nugae doctus agere. Sed quae Lutherus flagitabat, vt sibi vel a Scripturis confirmarentur septennia in singula peccata mortalia, variatam poenam, pro variatis peccatis: aut ex antiquis Patribus, quadragesimae, septem, denique arbitrarie poenitentiae: haec, inquam, flagitabat Lutherus; Bellarminus non praestat: & scit praestare non posse: quantumuis monumenta Veterum & legerit, & legisse non dissimulet. Itaque, nos habebit Lutherus suffragantes. Nos, inquam, qui & legimus, & legere profiteamur monumenta Veterum: & si non legamus illo saltem indicante: indicante etiam Salmerone, &, si velis, Iodo co Coccio, & πλομοτι simus omni ex parte: nos, post Lutherum, affirmamus, hoc quicquid est arbitrarie, addo nugatoriae, id est Papisticae satisfactionis, nouitium inuentum esse.

V. Roffensis pudenter: etsi non potuit ne ipse quidem docere, mentitum Lutherum; tamen vel inani verborum sono, virum quantumuis constantem, terere conatus est. *Quid si, inquit, non de septenni satisfactione, mentio peculiaris in sacris literis habeatur? Quid si nusquam lectum sit, Christum, aut Apostolorum pro differentiis peccatis, differentes poenas statuisse? Et denique, quid si avari non potest vnus ex antiquis Patribus, in quo legatur quadragesima, septem? Num propterea satisfactio non erit pars tertia poenitentiae.*

VI. Lepidus homo, ita mihi Papae sint propitii! qui, etsi habitent domos luteas, tamen audiunt numina, audiunt dii. Vnum dolendum in tam lepido homine, quod tam subito lagena, defecerit, & non perrexerit. Quid si nusquam purgatorium est? quid si nusquam merita? quid si nusquam preparationes ad gratiam? quid si nusquam opera nullo modo peccata? quid si nusquam

Tom. III.

opera supererogatoria? quid si nusquam Missa? Denique, quid si nusquam Papismus ipse in vniuersum? Nam qui semel verecundiae fines praetergressus est, hunc nauiter oportet esse impudentem. Quasi vero nihil interfit, indecunquae orta sint, quae obseruantur in Ecclesia? Quod si est, quid frustra macerant seiplos homines stultissimi; in euoluendis Veterum monumentis? Cur non secant potius nodum, & ad eas d'axas cui soluendo non sunt, & hoc vno, & vno i' q' a. confisi, semel pronuntiant; omnia haud aliter obseruanda; quam sunt instituta. Imo non instituta: nam id Scripturam redoleret, & monumenta Patrum: sed quam sunt in vsu praesenti, quomodo cunquae tandem olim instituta: Quod si non audent, qui tamen vix nihil audent: vident omnes recte, & legitime postulari rationem institutionis, originemque inquiri consuetudinis.

VII. Verum tamen attendite. Reperit tandem aliquid Roffensis, sedulus scilicet, in euoluendis Veterum monumentis: aliquid inquam, reperit, quod obstruat os Luthero impotente neganti antiquitatem arbitrarie huius satisfactionis. Facile praesumas, non esse quicquam e truiuo, quod huic tam solemni prouocationi opponatur. Quid est ergo? Si fides, inquit, habenda Yuoni, qui Carnotensis Episcopus fuit, doctrinaeque pariter, & sanctitatis non infimus: is tam ex Conciliis, quam Patribus, multa collegit; pro quadragesimae, & septem illis: crebram satisfactionis, & canonum poenitentiarum facit mentionem. Interdum Hieronymum introducit de iis loquentem, *Mensuram temporis in agenda poenitentia, idcirco non satis aperte praesigunt canones, pro vnoquoque crimine, vt de singulis dicant, qualiter vnunquodque emendandum sit: sed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum statuum, quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quam mortificatio vitiorum. Propter quod tempora poenitentiae, sicut & conuersatione poenitentium abbrevianda praecipunt, & negligentia protelanda existimant. Tamen, pro quibusdam culpis, modis poenitentiae sunt impositi, iuxta quos caetera perpendenda sunt culpa, quum sit facile per eosdem modos, vindi'cam, & censuram canonum estimare.*

VIII. Et profecto verum est, multa apud hunc Yuonem legi de ista arbitraria poenitentia: nec quadragesimas, septenasue tantum, sed plura alia interualla, puta cap. 187. part. 15. quae est de Poenitentia, annorum vnus & viginti, quatuordecim, decem, septem, quinque, quatuor, trium & semis, trium, vnus. Et quidem tam prouide pensatis peccatis, vt quum ei, qui semel adulterium admisserit, quinque: qui bis, decem annos assignet, tamen septem iudicant sufficere, non tantum ei qui hominem sponte occiderit, sed etiam Sodomitae. Descripsit etiam modum poenitendi singulis annis, qui ieiunandi sunt (haec eius phrasibus, solennis, puro, ei arti) in pane & aqua. Caue enim putes, toto anno continuandam tantam vitae austeritatem. Quis enim sufficiat? *Quod feris duntaxat secunda, quarta, sexta: nam tertia, quinta, & Sabba, permittuntur minuti pisciculi: aut hi si haberi nequeant, saltem vnus generis piscis: (nam videri, credo, ille aliquando aliquem piscem, qui tamen esset multorum generum, initar Trachelaphi, Chimarae, Hippocentauri) praeter pisces, legumina, olera, poma. Anno post secundo, sua quaedam diata describitur laxior. Et quia tam duram poenitentiam non omnes valent sustinere, tradit redemptionis modum. Qui dies ieiunari debent in pane & aqua, eos singulos redimi posse, quinquagenis Psalms decantatis: quod si Psalms non nouerit, tribus denariis diues, vno pauper redimito; editoque quicquid volet, excepto vino, carne, lagimine. Aliter, si quis forte non potuerit ieiunare, & habuerit unde possit redimere, si diues fuerit, pro septem hebdomadibus, det solidos viginti: si non habuerit unde tantum possit dare, det solidos decem: si autem multum pauper fuerit, det solidos tres. Qui non potest sic agere poenitentiam, vt superius diximus, faciat sic: Si tres annos continuos ieiunare debet, & ieiunare non potest, sic redimere potest. In primo anno eroget in elemosy, ann solidos viginti sex. In secundo anno eroget in elemosy ann solidos viginti. In tertio solidos octodecim. Hoc sunt solidi sexaginta quatuor.*

IX. Haec omnia, & multo plura Yuo. Ille Yuo Carnotensis Episcopus; ille doctrina pariter & sanctitate non infimus. O quem suspiciant omnia secula! Sed o miraculum? Quae alii magni viri soleant magno Ecclesiae detrimento nasci: hic magnus vir magno detrimento Ecclesiae natus est. Quia ta sero natus seculo demum vndecimo, & quid ex eunte: vt necesse fuerit ta elegantia mysteria incognita esse praesens illis seculis: bonis seculis: si tamen bonis quibus Spiritus nondum se tam abundanter infinuauerat, vt haec magna contra purgatorii carnificinam remedia irent somnium. Nam quod Hieronymi verba refert, sua fide refert, ex dictis, ita enim habet, Hieronymi: quod quid monstrum est? quis vnquam liber dicta Hieronymi est complexus.

X. Ignosce ergo Luthero Roffensis bonus Episcopus: non merito. Vtrumque enim verum: & Apostolos, Apostolicosque viros: & Patres Veteres, haec omnia poenitentiae arbitrarie, quantumuis elegantia commenta ignorasse: & Yuonem fuisse Apostolis, Apostolicisque viris, atque etiam Patribus omnibus meliorem seculorum longe eruditorem. Simul tamen memento non comparari eruditionem, sed duntaxat quae, vtrum haec somnia fugerint Cascos illos visos: adeo vt si hoc obtineat Lutherus, satis sibi factum putet; permittatque Roffensi Yuonis puli delicias.

XI. Philippus, in Apologia Confessionis c. de confessione, & satisfactione, *Haec tota res, inquit, est commentitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturae, & Veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Longobardus quidem de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones: nec animaduertunt illa spectacula instituta esse, tum exempli causa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non videntur esse disciplinam, & rem prorsus politicam. Ideo superstitiose sinxerunt eas, non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere.*

XXII. Haec verba refutaturus Bellarminus; primum de Longobardo agit, tum de Patribus. Miratur frontem Philippi, qui negare audeat, extare apud illum testimonia illius satisfactionis, de qua Scholastici loquantur, quum hi apud eum inuenierint ea, de quibus differuerunt copiosius. Tum autem ipse Longobardus distinct. 16. libri 4. ita conclusit his Augustini verbis, *Ad agenda poenitentiam non sufficit mores in melius commutare: & quae sequuntur, c. praeced. a nobis descripta. Quod Patres attingit, Illyricum ingenue fateri, omnes Patres agnoscere satisfactionem quae Dominum placet, & peccata redimat. Caluini fateri, Patres a paribus Papistarum stare, atque eos reprehendere, quam sequi, vtilius esse.*

V

XIII. Sed

XIII. Sed qui frontem in Philippo desiderat, suam nimium quantum pertinet. Nam Philippus Lombardum vere dixit non ita loqui de satisfactionibus, ut Scholasticos, ut Papistas hodie. Hi enim *docent* (inquit) *in remissione peccati, Deum remittere culpam: & tamen, quia conuenit iustitia diuina punire peccatum, mutari poenam aeternam, in poenam temporalem. Adhuc amplius, partem illius temporalis poenae remitti potestate clauium, reliquum autem redimi per satisfactiones.* At, sic docere Lombardum, negat Philippus. Si mentitur, cur non profert Bellarminus Lombardi verba, quae illis, si non sono paria, at saltem sensu similia sunt? Nulla habet, & tamen aude obloqui.

XIV. At Scholastici in Lombardo inueperunt, quae prolixius disputarunt. Facilius, inquam, assumptum quam probatum. Nam, quis Scholasticos nescit omne genus, & questionum, & determinationum congerere in sua commentaria dicam, an commenta, in Lombardum: occasione captata, ima affectata, saepe leuicula, aliquando etiam inuita? Sed non si illi multiplicem somniationes suas, ideo omnium habeat autorem Lombardum. Nam de satisfactione, fateor eundem habere multa: sed de arbitrariis: sed de permutationibus, de similibus nugis nihil: neque illa Augustini eo pertinere, post paulo constabit.

XV. Patres omnes satisfactionem agnoscere, non tam Illyrico credo, quam ipsi eorum testimoniis. Sed arbitrariam, sed desultoriam, a poenis ad ieiunium: & ieiunium ad Psalmos: a Psalmis ad nummos: neque Illyricus dixit eis cognitam: peque nos concedimus. Negamus etiam a Caluino dictum vnamquam, Patres a Papisticis partibus stare: etsi docendi rationem non probant: quod iam considerandum.

XVI. A Caluino igitur haec describit Bellarminus. Ex Institut. lib. 3. cap. 3. §. 16. *Eiusmodi exercitia saepe commemorant veteris Scriptores, quum de poenitentia fructibus loquuntur. Quamquam autem vim poenitentiae minime in illis reponunt, veniam tamen mihi dabant lectores, si dixerit quod sentio. Plus e quo certe insistere in his videntur: ac si quis prudenter expendat, mihi, ut spero assentietur, dupliciter eos modum excessisse. Et cap. 4. §. 38. Parum me mouent, quae in Veterum scriptis de satisfactione passim occurrunt, Video quidem eorum nonnullos, dicam simpliciter, omnes fere quorum libri exstant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis asperere & dure loquutos. Ex lib. 4. cap. 12. §. 8. Quae in parte excusari nullo modo potest immodica Veterum austeritas, quae & profert a Domini praescripto dissidat, & erat mirum in modum periculosa.* Ex his Bellarminus constare putat, Caluini confellum, Patres a partibus stare Papisticis.

XVII. Post, ex cap. 4. §. 39. *Voce satisfactionem, non compensationem, qua Deo redderetur, sed publicam testificationem, qua, qui excommunicatione multati fuerant, quum in communionem recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua poenitentia certiores. Et post, Atque ita dicebantur, non Deo, sed Ecclesiae satisfacere: quod etiam his ipsis verbis ab Augustino expressum est, in libro de uirginitate, cap. 65. Et his refutandis, opponit Bellarminus, Augustinum dicere quidem, poenitentes Ecclesiae satisfacere: sed non addere negationem illam, non Deo, Et cap. 7. per eleemosynas esse propitiandum Deum: & sequenti, pro leuibus peccatis orationem satisfacere: homil. 50. non sufficere, mores in melius mutare, nisi etiam de his quae facta sunt, satisfiat Deo. Et in Psalm. 50. Satisfactionem requirit, ut peccatum non maneat impunitum.*

XVIII. Sed Bellarminus, suo more, parum est fidelis. Incipiam a potestremo, ubi fateor non posse negari, apud Patres saepe legi, satisfaciendum Deo pro peccatis: itaque merito Caluini reprehendendum, si hoc negasset. Sed ille profecto nusquam negauit: verba eius sunt: *Vocantur autem ut plurimum satisfactionem, non compensationem: & quae post descripsit ille. Vbi fides omittam particulam, ut plurimum, cuius ea vis est, ut non vniuersaliter, atque extra exceptionem pronunciet: adeo non potuit absque insigni fraude amputare: nimirum, ne infirmitas obiectionum per se ipsa pateret. Nam quid tum, si alibi legas, satisfieri Deo: an propterea falsum, legi etiam, satisfieri Ecclesiae? Atqui, neque hoc negat Bellarminus, neque illud Caluinus. Vin' scire? Non tantum, non vniuersaliter pronuntiauit hic: sed alias satis aperte improbavit Veterum loquendi rationem. An credat quicquam improbatum, si nihil nisi satisfactionem Ecclesiae legisset?*

XIX. Praeterea, cur illud Bellarminus exaggerat de satisfactione Dei: quasi solis iis verbis Caluinus haereret, & neglexit definitionem rei? *Non compensationem, inquit, qua Deo redderetur. Atqui hic nodus est. Etsi n. fatear, saepe legi apud veteres, satisfactionem Dei, tamen compensationem Deo reddita, nemo nominauit: nemo iudicauit: quod paulo post videro: hic breuiter satisfacere Deo pro peccatis, minime omnium est compensationem vllam Deo reddere.*

XX. Denique, satis ostendit Caluinus, se loqui non de quauis poenitentia, sic loqui Patres: quod videri voluit Bellarminus, ut suum illud adderet de quotidianis peccatis, & oratione. Sed de ea, quae canonica fuit appellata tadē. Nonne enim diserte de iis qui excommunicatione multati fuerant? Imo, nonne additum quod Sophista maluit omittum: *Indicantur enim illis poenitentibus certa ieiunia, & alia, quibus se prioris vitae vere, & ex animo peccatos esse approbaret, vel potius priorum memoriam obliterarent: atque ita dicebantur, non Deo sed Ecclesiae satisfacere.* Quare, haec Caluini solutio, etsi non vniuersalis, tamen non fuit tam fastidiose repellenda. Nam ab Augustino non additam particulam, non Deo, quid habet virum? Nam Caluinus addidit de suo, illustrationis gratia, ut solet fieri in diuersis.

XXI. Sed praecedentia, cuius tandem esse dicam cerebri? Aut, quomodo ex iis conficitur, Caluini agnoscere, Veteres stare a partibus Papistarum? An, quia quoscunque ille improbat, si sunt ab iis partibus? Beatos Papistas multitudine noua patronorum. Nam, profecto Caluinus non probat Turcas, non probat Eurychianos, Pelagianos, Nestorianos, Arrianos: mille alios tales. Veruntamen addiderat Caluinus, *Vim poenitentiae minime in illis reponunt.* At Papistae vim poenitentiae in illis reponunt: & adeo reponunt, ut absque iis vix, ac ne vix quidem vllam poenitentiam agnoscat. Ergo teste Caluino, non stant a partibus Papistarum Veteres. Adde, quae verba vtiliora sibi sperauit Sophista, si supprimerentur, *Non concedam eos ipsos adeo fuisse rudes, & imperitos, ut eo sensu illa scripsissent, quo a nouis istis satisfactionariis loquuntur.* Ergo rursus, teste Caluino, non stant a partibus Papistarum Veteres. Nam si starent, eodem sensu essent loquuti.

XXII. Verum dixit Caluinus, Nimios fuisse Veteres in commendandis poenitentiae exercitiis: & dupliciter modum excessisse. Ergone a Papistarum partibus Veteres? Cur magis quam a Catholicorum partibus olim Nouatiarij, nimii in exaggerandis peccatis, & commendanda sanctitate? Quam a

Manichaeorum partibus Syriaci, nimii in blasphemando matrimonio? Quam ab Eustathianorum partibus Papistae, nimii in commendanda vestrum sanctimonia? Veterum potius simias dixeris vere nostros Papistas, qui verbo tenus ea commendant exercitia cum Patribus: quamquam rem penitus mutarint. Sed quomodo Veteres, excessisse dicat Caluinus, cur reticuit Scipista? Dupliciter inquit: vel, quum immodicis elogiis commendarent corporalem disciplinam: vel, quum in exigendis castigationibus essent rigidiores. Quorum capitum, ut de priori nihil dicam: certe posterior, quis speret displicere posse Papistis, qui illam Veterum disciplinam, quasi aliquas Draconis leges sanguine scriptas, quotidie nouis indulgentiis, redemptionibus, dispensationibus molliant: consulentes iis qui non possunt annum integrum ieiunare, vternas singulis hebdomadis seligant, & qui hoc non possunt, ut Psalmos cantillent ad numerum: & qui rursus huic tanto oneri impares erunt, saltem numulos erogent.

XXIII. Sed Caluinus, inquit, satis aperte arrogantiam suam, & superbiam intolerandam prodit, dum ipse vnus tot Ecclesiae lumina, quae variis temporibus non solum doctrina, sed etiam probitate incomparabili, & pars etiam miraculis, aut martyrio claruerunt, profus contemnere, & castigare non erubescit.

XXIV. Agnosco Iesuitae mores: quod genus homines aedificant sepulcra Prophetarum, & ornant monumenta iustorum. Enim vero longe, longeque aliud est, idololatria veterum Patrum: aliud imitatio eorum virtutis, & doctrinae. Nunquam, nunquam quantumque est in orbe Iesuitarum efficiet, ut, qui viri, doctrina, probitate, miraculis, martyrio claruerunt, eorum nemo, aut a sententia discedere, aut verbis offendi vlllo modo debeat. Neque si ipsi pecora sint seruitio nata, & ut ipsi loquuntur caeca obedientiae: ideo Christianos non deceat, probate spiritus, vtrum sint a Deo. Probavit Caluinus: iustas inuenit causas discedendi: imo non discedendi, sed certe recedendi. Quis, non stupidus, damnet viri libertatem? Sed contemptum calumniose Bellarminus addidit, qui nunquam Caluino venit in mentem.

XXV. Superest Chemnitius, qui Veteres loquutos per hyperbolem dixisse, peccata, poenaeque peccatis debitas purgari, compensari, regi, iudicem placari, & reconcilian operibus illis satisfactionum. Cyprianum eo vique progressum, ut affirmaret peccatum non dimitti, nisi absolutis & completis Canonis satisfactionibus: excidisse ei inconsiderate, delicta ante Baptismum contracta, Christi sanguine, & satisfactione purgari: at fordes postmodum contractas eleemosynis ablui.

XXVI. Bellarminus primum; ut in Caluino, sic in Chemnitio superbiam crepat, & arrogantiam. Quasi ipse modestiam profiteretur, & moderationem: aut solus profiteretur. Sed asinus praetereens si lutum aspergat, vestes sordidat, non etiam corpus laedit. His ergo missis caetera videamus. Excusat locos Cypriani obiectos: post, hyperbolem explicat: Cyprianum ergo, quum dixit peccatum non dimitti, nisi absolutis & completis satisfactionibus, loqui non de quacunque remissione: sed plena, atque integra, quoad culpam, ac poenam: & hanc tum aeternam, tum temporalem: id est, non negare hominem lapsum post Baptismum, ante completam satisfactionem, posse Deo reconciliari: sed negare plene remitti illi peccatum, quoad culpam, & omnem poenam, nisi per opera laboriosa diuinae iustitiae fuerit satisfactum.

XXVII. Ego vero, quid pro certo respondeam, non habeo: qui locum nullum memini legisse apud Cyprianum, in quo tale quid assertum sit: amplius dico, ne obtentatum quidem vllum a Bellarmino: non etiam a curiore Salmerone, non denique a curiosissimo Coccio. Nisi forte epistolam 10. Chemnitius habuerit in animo, cuius argumentum videtur habere quippiam simile. Nam, lapsis nonnullis in idololatriam crimen, ob seueritatem persecutionis, quum esset de more imposta poenitentia, martyres in carcere constituti, postularunt iis dari veniam: vnde factum, ut a nonnullis admitterentur ad pacem Ecclesiae: quamquam nondum expleto poenitentiae tempore. Id Cyprianus grauius tulit, palamque improbavit. Et, haec qui subtrahis fratribus, inquit, nostris, loca, nempe, Scripturae a se praemissa, quibus grauitas eius peccati describebatur. Decipit miseris, ut qui possunt agentes poenitentiam veram Deo Patri misericorditer precibus, & operibus suis satisfacere, seducantur, ut magis pereant: & qui erigere se possent, plus cadant. Nam, qui in minoribus peccatis agant peccatores poenitentiam iusto tempore, & secundum disciplinae ordinem ad exomologesim veniant, & per manus impositionem Episcopi & Cleri, ius communicationis accipiunt, nunc crudo tempore, persecutione adhuc perleuerante, non dum restituta Ecclesia ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offeruntur nomen eorum, & nondum poenitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manus eis ab Episcopo, & Clero impetrata, Eucharistia illis datur, quum scriptum sit, Qui ederet panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Quibus similia repetuntur epistola sequente.

XXVIII. Viderit Chemnitius, viderit Bellarminus: sed hoc si est, tum profecto imponere voluisse Bellarminum fidenter pronuntio: aut certe non assequutum esse Cypriani mentem: ne verba quidem ponderasse. Loquitur Cyprianus, inquit, de plena & integra remissione: intelligo velle Bellarminum a Cypriano negari remissionem solius poenae temporalis: & vero ita fateor aut loqui, aut sentire debuisse, ut staret a partibus Papisticis. Sed ita loquutum esse, aut sensisse constanter nego. Nam primum, Cyprianus scripsit, eos, sic seductos, ut communicarent ante consecratam poenitentiam, magis perire: plus cadere. Quid hoc est? Aut quomodo intelligendum de temporalibus poenis solis? An apud Papistas legitima phrasia est, eos perire, qui abeunt in purgatorium? Certe apud Catholicos, non nisi eos, qui in gehennam. Rursus, eos qui Eucharistiae communicent nondum facta exomologesi, pronuntiat Cyprianus, edere indigne: bibere indigne: reos esse corporis, & sanguinis Domini. Haec poena est, an potius culpa? Et culpa mortalis? Quare Cyprianus id potius voluit, quicquid fuder Iesuita, eos qui non implent tempus satisfactionis, nullam habere peccatorum remissionem: exceptis tamen iis, qui morte praueeniunt. Nam his etiam pacem dari iubet. Sed haec exceptio non obstat, quominus inconsiderate dictum Chemnitius obseruare debuerit.

XXIX. Inconsiderate rursus dictum, peccata in Baptismo dimitti sanguine satisfactioneque Christi: & post Baptismum, eleemosynis. Excusat Bellarminus non negare, peccata post Baptismum commissa, merito passionis Christi deleri: sed solo illo merito plene deleri, quoad omnem culpam & poenam.

XXX. Sed hæc purgatio in mentem penetra Cypriani: at Chemnitius verba accusabat: inconsiderate, aiebat, dictum excidit. At ego, etsi hæc mentem Cypriani esse concederem: imo si agnoscere, veram mentem esse, & sanam: tamen negarem adhuc considerate loquutum: dicerem eo potius esse loquutum inconsiderate, quod eam mentem non expresserit: imo periculose expresserit. Mentiar, si, vel in toto illo tractatu de opere, & eleemosynis, vno verbo eam mentem indicarit. Si non contrariam expresserit, apud eos, qui loquendum esse sciunt eum multis: & negant verborum vsum esse privati instituti. Peccata ille distinguit in ea, quæ ante, & ea quæ post Baptismum. Illa remitti pronuntiat sanguine Christi: hæc vero eleemosynis. Quis ignorat in huiusmodi disputationibus assignari sua cuique propria? Exempli gratia; dicit Bellarminus, per sanguinem Christi in Baptismo plena remissio est: post Baptismum semiplena. Quis non videt confici, in Baptismo non dari semiplenam, post Baptismum non plenam? Dixit Paulus, ad Rom. 2. Reddendum illi, quidem qui perstant, gloriam, & honorem, & immortalitatem: his vero qui veritati non obtemperant, sed obtemperant iniustitiæ, excandescantiam, & iram. Quis hæc dubitavit ita dicta, vt negetur reddi aut illis excandescantiam, & iram: aut his gloriam & honorem? Dixit Christus, Ioan. 12. Qui amat animam suam perdet eam: & qui odit animam suam, in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Nonne verum, qui amat animam suam, non custodit eam in vitam æternam: & qui odit eam, in hoc mundo, non perdet eam? Atqui similiter disparavit Cyprianus, *Loquitur in scripturis diuinus Spiritus Sanctus, & dicit, Eleemosynis, & fide delicta purgantur: non utique illa delicta, quæ fuerant ante contracta: nam utique illa Christi sanguine, & satisfactione purgantur.* Et neget quis aut significari potuisse, peccata præcedentia non purgari Eleemosynis: sequentia, non sanguine Christi? Si significatum, impius fuerit Cyprianus. Sed demus non significatum: & vero ego quidem nolo significatum; sed quia significari potuit: ergo inconsiderate dictum, non magis libere, quam vere, & opportune dictum a Chemnitio. Neque putem hanc mollissimam, hanc fratrem censuram ægre laturum ipsum, si in viuis esset, Cyprianum: agniturum potius à se minus dictum, vt olim Augustinum admonitum ab Hieronymo, etsi amarioris fellis viro.

XXXI. De hyperbole respondet primo; si concedatur, tum pro se facere. Omnem enim hyperbole requirere, vt vere aliquid subsit in re, licet non tam excellenter, quam verba significant: alioquin non hyperbole, figuram; sed mendacium. Sic Psalmo 107. *Ascendunt usque ad caelos, & descendunt usque ad abyssos:* sic hyperbolica loquutio est, vt tamen naues à fluctibus interdum valde alte tollantur, & deprimantur. Itaque, nisi aliquid, imo nisi multum valeret opera laboriosa, ad pœnam peccatorum expiandam, Deum que placandum, non hyperbolice, sed falsæ Patrum loquutiones essent. Quare, si qua hyperbole est, in eo est, quod significare videatur, purgari peccata, quoad culpam & pœnam, tum æternam, tum temporalem: quum tamen re ipsa, ac sine hyperbole, quoad pœnam tantum, atque hanc temporariam.

XXXII. Respondeo; primum, negari posse, quod sumitur, omni hyperbole subesse verum. Nam sermonem, non tam rerum veritatem significare, quam humanum de rebus quibusque conceptum: & huic non tantum esse verum posse, sed etiam falsum: in utroque hyperbole, quum id quod, aut verum est, aut verum esse putat; is qui loquitur, excidit. Sic, qui induerat in animum, suas esse omnes naues soluente à Pyrao; hyperbolice poterat dicere, tot sibi naues esse, quot in syluis folia; non quot multas haberet, quæ veritas fuisset: sed quod multas habere putaret: quod erat mendacium. Apud Plautum Epidico Miles, *Virtute belli armatus promerui, vt mihi omnes mortales debeat agere gratias.* Inquire: mendacium est hyperbolicum. Et infinita huiusmodi maxime apud Poetas, qui in iis quæ fingunt, etiam modum negant.

XXXIII. Veruntamen nolim ego quidem Veteres omnes sic accusare; id est, laudem in eos transferre Scholasticorum, siue Papistarum. Quare concedo sane, illorum hyperbolæ subesse verum. Sed id quod Bellarminus obtulit, nego: non enim est verum: itaque ex eius regula, non hyperbole esset, verum mendacium. Dico igitur sic accipiendum: quia pœnitenti dimittuntur peccata: & pœnitentia vera tota incumbit bonis operibus: addit etiam lacrymas, planctus gemitus, ieiunia: inde dictum, his operibus dilui peccata. Itaque, huic hyperbolæ hoc subesse verum; pœnitenti dimitti peccata: iterum alterum, pœnitentem ea opera exercere. Exaggeratio hyperbolica dixit, eas opera diluere peccata: satisfacere Deo: iram placare, & similia: quæ sunt *et cetera* falsa: sed excusantur per hyperbole: quæ vtilitatem eorum operum, re vera magnam, auxit in immensum; vt tanto vehementius commendarentur populo.

XXXIV. Sed nunc serio Bellarminus negat hyperbolam; saltem apud omnes. In concionibus forte concedat: sed negat probabile, vel in disputationibus contra hæreticos, vel in Decretalibus epistolis, quum consulentibus Episcopis responderetur: vel in commentariis, aliusque eiusmodi libris doctrinam Ecclesiasticam simpliciter tradentibus. Nam, hos omnes docere, peccata redimi.

XXXV. Vt verfatile est ingenium! vt paratum negare, & affirmare. Nunc statim audiuius concedentem, videri hanc phrasin, Peccata redimi, comprehendere, tum culpam, tum pœnam, & hanc tam æternam, quam temporalem: atque inde esse hyperbolicam: nunc eandem negat esse hyperbolicam in disputationibus, in decretalibus, in commentariis. Quid varius potuit dici? Ergone in concionibus ambigua erit vna eademque phrasin, non ambigua in reliquis? Et si eam Cyprianus proferat ad populum, verendum ne plenam absolutionem significet, non verendum si Hieronymus scribar, aut Ambrosius, aut Innocentius? Scilicet, deseruat apud Papistas, *et cetera* *et cetera* *et cetera* *et cetera* *et cetera*. Nam, si essent, ergo tam picta, quam dicta, idem significarent. Si igitur propterea in concionibus, phrasin, peccata redimi, hyperbolica est, quia videtur plenam remissionem significare, erit etiam in disputationibus, decretalibus, commentariis, hyperbolicam: aut si non est; tum necesse erit, non esse hyperbolicam eam ob causam: contra quam Bellarminus autumabat.

Tom. III.

CAP. XVI.

Distinctior consideratio autoritatum Veterum.

I. NE ego quidem sperem posse omnium Veterum in hanc partem *et cetera* omnes exigi ad amissim simpliciter Christianæ, sinceritatis Apostolicæ: & serio optatem, ne vnquam illi sibi permisissent, à phrasibus Scripturæ tam procul recedere. Dicam tamen libere, & confidenter, non frustra Caluino persuasum fuisse, nõ eo sensu scripsisse illos, quo à nouis satisfactionis legantur. Verum enim hic fuisse, vt in aliis rebus: non ibi subsistere exempla, vnde cœperunt; adeoque paulatim deerratum magis ac magis, donec vix vestigia remaneret veræ pœnitentiæ. Proh Dei atque hominum fidem! quis crederet Apostolos, quum prædicarent pœnitentiam, significaturos hanc indulgentiarum inundationem, quæ regnat in Papatu! Quis sperasset, quum auditum esset à Christo, *dote eleemosynam, & omnia erunt vobis munda*, futuros aliquos Christianos, qui præsentibus pecuniis confiderent se redempturos peccata sua. Futuros in Ecclesia doctores, qui certis numeris delicta taxarent! Næ, sola Africa, non generat monstra. Dicam plenius hæc de re tota; nec omitam Bellarmini obseruatiunculas.

II. Primum omnium distinguenda sunt diligenter ætates Ecclesiæ. Quod, quum sit commune plerique omnibus controuersiarum capitibus, tum hic nominatim admonendum: quandoquidem tam apertum, tam longum discrimen est rerum, vt omnino iniquum sit, eorum quæ legas in primis seculis, interpretationem petere à postremis: vix etiam à mediis æquum, aut saltem iis, qui proxime post media. Vnicus ferme Bernardus est meritis non reici: qui longe alter, quicquid ad iustificationem pertinet, disputauit, quam solent sua tempora.

III. Eodem capite continentur, & supposititia scripta, cuiusmodi sunt quæstiones illæ Iustino adscriptæ; Ambrosio, epist. ad Vercellenses, & ad virginem lapsam; Episcopis Romanis, Decretales plurimæ: Augustino, liber de pœnitentiæ vtilitate. Hæc enim omnia, etsi non omnia eiudem æui, tamen incertum est, cuius sint: ideoque autoritatem obtinere non possunt. Sed hæc satis esto monuisse: ad rem venio.

IV. Prima, secundaque classis omnino se proferunt: neque enim controuersiam nostram attingunt. Pœnitentiam illæ commendant, tum priuatam, tum publicam: nec nos sane reuicimus: imo, priorem absolue necessariam dicimus omnibus Christianis adultis: & adeo necessariam, vt vniuersam debeat occupare vitam; quandoquidem nemo sit, perseueretque absque peccato: non fiat autem vlla renouatio peccatorum, cui hæc non displiceant, placeat autem sanctificatio, atque inde mutetur habitus. Itaque, nulla possunt in hanc partem proferri Veterum testimonia, quæ nos, non toto corde admittamus. Bona etiam opera inde pendentia, orationes, eleemosynæ; imo tristitiam, dolorem, luctum, ieiunia, qui à nobis reici dicat, immanem sese calumniatorem exhibebit. Quamquam *et cetera* Patres adhibeantur, quum Scripturarum sit autoritas longe maxima: & loci plurimi non obscuriores.

V. Alteram pœnitentiam, quam publicam dicimus, nec contentam intimis animi penetralibus, Deo soli cognitæ, sed testimonium querentem etiam Ecclesiæ, in qua quisque est peccator: etsi non semper necessariam, vel ipsi dicant aduersarii; tamen noster etiam vsus admittit, vtilem ædificandæ Ecclesiæ; ipsi etiam peccatoribus corrigendis. Tantum moderatione temperandam, referendamque ad ædificationem, non ad destructionem: vnde factum, vt Caluino displicuerit nimia Veterum austeritas. Sed hic, si quid est controuersia, alterius erit temporis; quum disciplina Ecclesiastica tractabitur, siue Clauis Ecclesiæ. Nunc autem, Satisfactionum est præ manibus negotium, quatenus officit ei Doctrinæ de remissione peccatorum gratuita, quam haufimus à Scripturis. Inde non discedere certum est.

VI. His igitur omisiss duabus primis classibus, ad quas pertinet maxima pars locorum à Veteribus descriptorum; reliquas oportet diligenter introspicere. Nam & hæc sunt, à quibus sumperunt erroris occasionem Papistæ: sumunt etiam pertinaciæ causam: quum nos vident abhortere ab iis phrasibus, quas identidem legunt: atque inde triumphant, quasi confecto prælio. At nos iniquum esse dicimus, verbis hæere mordicus, res ipsas negligere. Deinde pronuntiamus; vt nobis phrasin displiceant, tamen non congruere Papistarum placitis, res iis significatas phrasibus. Breuiter: nego, satisfactiones Veteribus vsurpatis eodem sensu cum Papistis, quod me intelligo iam debere argumentis conficere.

VII. Primum hoc esto. Satisfactiones Papisticæ, non satisfaciunt ipsi peccato. Ergo satisfactiones Papisticæ, non sunt satisfactiones Veterum. Patet maior, ex statu quæstionis: nam Papistæ distinguunt peccatum, siue culpam, & pœnam: culpamque dicunt prorsus gratis condonari: nec posse vllis satisfactionibus redimi. Itaque, satisfieri duntaxat pœnis, etsi non omnibus, Bellarminus diserte dixit, *Satisfactionem non offerri Deo, neque exigi ab hominibus pro culpa: gratis enim nos à culpa iustificat Deus.* Sed & quum explicaret hyperbole, quam in Patribus Chemnitius obseruabat, dixit, inde esse, quod viderentur docere, satisfieri, tum culpæ, tum pœnæ æternæ.

VIII. At minor ex ipsis constat Veterum verbis: quæ, classe continentur. Hinc Cyprianus, delicta redimi. Hieronymus, præteritas culpas compensari: Augustinus, de peccatis præteritis propitiari Deum. Ambrosius & Leo, peccata redimi. Hilarius, charitate plurimum peccatorum regi. Origenes, satisfaciendo delere, quod admillum est. Isidorus, reatum suum legitima satisfactione plangere. Ambrosius diluere lacrymis peccatum suum: ieiunio eluere peccata nostra. Sulpitius, fornicationem satisfactione purgari. Quamē Nylenus de pœnitentia, *τὸ πρὸς ἐστὴν μετάνοια: λύσις ἐ ἀφαισιμὸς ἐπὶ αὐτῷ ἢ ἐπὶ τῷ σφίγγειν ἐν τῷ ἰσχυρῷ, ἢ ἐπὶ τῷ ἀδύνατον ἰσχυρῶν, Pœnitentia est dissolutio pridem opere admissorum; vel voluntate cogitatorum.* Et similia plurima, quæ ab iis mutuo sumpta. Fallor: furto ablata debui dicere, hodie Papistæ plurimo habent in vsu: vt facile iures similitudine soni delusus, nihil inesse fraudis. Sed vide dolum. Si obicias, ab iis doceri, solas pœnas, & has quidem temporales redimiri in promptu habent, peccata pro pœnis peccatorum nominari. Eleganti subtilitate: ne fures videantur, sed Domini.

Vu 2

IX. Ve-

IX. Verum, ego peccata pro pœnis nominari apud Patres nego, istis in phrasibus. Neque enim me oportet esse tam facilem, ut quicquid aduersario commodum sit dicere, idem mihi iustum sit credere.

X. Et tamen, si quis hanc queratur esse subtiliorem λεπτωλογίαν: at illud saltem respondeat, quomodo pœnæ redimi queant prætèrita.

XI. Eodem pertinet Irenæus: qui veterem cupiditatem per opera bona soluit: Origenes, qui deleri, quod admissum est: Cyprianus, qui sordes dicit quascunque contrahimus ablui: Hilarius, facti veteris criminis abluere.

XII. Intellego responsurum, ipsam peccatum, ipsam peccati culpam redimi nulla satisfactione posse: quod & nos ingenuè profitemur.

XIII. Præterea, quid tum, si non possit satisfieri culpa? Maminèrint, non disputari nunc quidem, utrum vere sint locuti Patres: quos iam agnouimus in hyperbolas excurrisse, quam, utrum eadem mente cum Papistis.

XIV. Verum, non parit Patribus hanc falsi notam hætere: Longe augustinus audiunt apud me, quam ut non vindicem ab infamia, quantum quidem veritas passura est. Culpa satisfieri non posse, concedo; sed quo sensu satisfieri Papistæ dicunt; culpa satisfieri posse dico; sed quo sensu Patres dixerunt.

XV. Quæ ergo mens Patribus? Hæc nimirum, per pœnitentiam mutari vitam in melius, discedere à peccatis, redire ad iustitiam: effici, ut qui peccabat, non peccet amplius: nec tantum non peccet amplius: sed etiam operibus virtutibus operam nauet.

XVI. Sublesta mihi fides esto, si non ita Patres interpretentur: & quidem disertissime, constantissime. Primum, Gennadius (non enim Augustinus) de Ecclesiasticis dogmatibus c. 54. Satisfactio pœnitentia est, causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

XVII. Tertullianus, de pœnitentia c. 2. Pœnitentiam destinabat, purgandis mentibus præpositam: ut, quicquid error vetus inquinasset, quicquid in corde hominis ignorantiâ contaminasset, id pœnitentia verrens, & radens, & foras abiciens mundam peccatoris domum, superueniunt Spiritui Sancto, pareat.

XVIII. Viden' his omnibus in locis effectum pœnitentiæ? Imo, in pœnitentiâ, effectum satisfactionis? Si tamen satisfactio distinguitur à pœnitentiâ, & non potius vnum est, idemque, Gennadio, Satisfactio pœnitentiæ intelligenda, pœnitentiâ quæ satisfactio sit. Sed hoc tamen vt liber.

XIX. Nec est vllum in Verbis momentum: Antonius dixit, & sic Ζώσιμος & Ψυχῆ. Ilidorus, & dicitur πλὴν σπυριδιαν. Tertullianus purgandas mentes. Nyssenus αφραισμοῦ τῶν ἐσθητικῶν ἢ νοητικῶν.

XX. Hoc inde fit manifestius, quod in describenda satisfactione, peccatis opponantur opera bona, quæcunque esse possunt; & quidem directe opposita.

XXI. Nota, primo describi, non tantum pœnitentiam, sed etiam pœnitentiæ partem eam ipsam, quam satisfactionem appellant.

XXII. Denique, attende, non in genere tantum opponi bona opera malis operibus: tñ. possent fortasse ludere Sophistæ, qui suas illas arbitarias, suas illas vicarias pœnas, non solum ab annumerare bonis operibus; sed longe distinctius, opponi in cuiusque genere sua.

XXIII. Præterea, attende, non in genere tantum opponi bona opera malis operibus: tñ. possent fortasse ludere Sophistæ, qui suas illas arbitarias, suas illas vicarias pœnas, non solum ab annumerare bonis operibus; sed longe distinctius, opponi in cuiusque genere sua.

XXIV. Nota, primo describi, non tantum pœnitentiam, sed etiam pœnitentiæ partem eam ipsam, quam satisfactionem appellant. Nam & aduersari in eam rem iis locis vsi: & non possunt in contritione, confessioneue; paria fieri opera: tum denique, neque contritionem, neque confessionem appellant Papistæ, fructus dignos pœnitentiæ.

XXV. Nota, primo describi, non tantum pœnitentiam, sed etiam pœnitentiæ partem eam ipsam, quam satisfactionem appellant. Nam & aduersari in eam rem iis locis vsi: & non possunt in contritione, confessioneue; paria fieri opera: tum denique, neque contritionem, neque confessionem appellant Papistæ, fructus dignos pœnitentiæ.

XXVI. Nota, primo describi, non tantum pœnitentiam, sed etiam pœnitentiæ partem eam ipsam, quam satisfactionem appellant. Nam & aduersari in eam rem iis locis vsi: & non possunt in contritione, confessioneue; paria fieri opera: tum denique, neque contritionem, neque confessionem appellant Papistæ, fructus dignos pœnitentiæ.

XXVII. Nota, primo describi, non tantum pœnitentiam, sed etiam pœnitentiæ partem eam ipsam, quam satisfactionem appellant. Nam & aduersari in eam rem iis locis vsi: & non possunt in contritione, confessioneue; paria fieri opera: tum denique, neque contritionem, neque confessionem appellant Papistæ, fructus dignos pœnitentiæ.

XXIII. Præterea, quis sub eodem genere opponi dixerit pœnis opera bona, bonis operibus pœnas? Atqui Papistæ voluit satisfieri pœnis. Alterum ergo necesse est: non esse eas satisfactiones, aut bona opera, aut sub eodem genere opposita. Et verum hoc posterius saltem. Nam, autore grauiissimo, scilicet, Iuone Carnotensi; annorum pœnitentia in ieiuniis est; aut si ieiuniis pauculis erogandis. Iam audi peccata: cap. 187. Si quis hominem occiderit sponte, septem annos pœniteat: si ita meritis, decem annos: si Diaconum, quatuordecim: si Presbyterum, unum & viginti. Si quis sodomitice, vel cum pecunia se peccauerit, septem annos pœniteat: si consuevit, quatuordecim. Altero capite, si qua mulier duobus fratribus nupsit, quinquæ annos pœniteat: si qua partum necat, aut excutit sponte: si iam vixit, duodecim annos pœniteat: si non vixit, sex annos. Piget omnia describere. Sed libet exclamare, Sicine sunt satisfactiones, ex mente Chryostomi, Gregorij, fructus digni pœnitentiæ? Summe, vt quum qui fornicatus est, iubetur ieiunare & orare?

XXIV. Patres igitur voluerunt, satisfieri peccatis per opposita bona opera. Sed & voluerunt inde, & peccati habitum tolli, & induci habitum contrarium: nam hæc ratio extirpandi peccati, id est, satisfaciendi. Inde Pacianus, patiens ad pœnitentiam, Ecce, pollicor, si ad Patrem vestrum vera satisfactio redierit, nihil vltius errando, nihil pristinis adiciendo peccatis, dicendo etiam humile aliquid, & flebile, Peccauimus in conspectu tuo, Pater, iam non sumus digni nomine filiorum; continuo de vobis & peccatis illud recedit immundum, & filiquarum esca deformis. Nazianzenus, orat. 16. quæ est de amore pauperum, & ieiuniorum, & orationum, & labore facti peccati quantum commoderatum: quæ enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus.

XXV. Quæ omnia, & eleganter, & grauius describunt verum effectum pœnitentiæ, imo satisfactionis, nempe, nouum habitum inductum in animam, pulso veteri. At certe liberatio à pœnis, maxime temporariis, nulla est noui habitus inductio: nam, ne pœnas quidem veterem habitum sanus dicat, maxime nondum extantes. Quid ergo dubitamus concludere, apud Veteres, per pœnitentiam satisfieri non pœnis peccatorum, sed ipsissimis peccatis? Quamquam etiam pœnis, vt post videbimus: sed primum ipsi peccatis? Quum apud Papistas contra satisfiat, non peccatis, sed pœnis. Vnde sequitur, non esse eandem, Papistarum, & Veterum satisfactionem.

XXVI. Hoc alio constat argumento. Papistica satisfactio, non satisfecit æternis pœnis. At Veterum satisfactio, satisficit æternis pœnis. Ergo non est eadem Veterum, & Papistarum satisfactio. Maior certa ex statu controuersie, quæ posuit, gratis remitti, non tantum culpam, sed & eam pœnæ partem, quæ est æterna.

XXVII. Minor probatur ex ipsis Patribus, Ambrosius, si Ambrosius est, a Virgine lapsam, Peccator ergo si sibi ipsi non peperit, à Deo illi pariter: & si futuram pœnam gehennæ perpetuo in hoc paruo vita spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Eusebius Cæsariensis, 3. lib. hist. c. 7. quem Salmero recitat ex Rufini versione, In quibus & Apostoli omnes, præcipue tamen Iacob, qui dicebatur frater Domini, in Hierosolymis Episcopos constituit, in eis miseris, populum commissam iniquitatis, & feralem ausu, de seelere commonebat, si forte commissi pœnitentiam gerere, si possent flere pro seelere, & vltimes pœnarum flammis, lacrymarum vbertate extinguere. Nec alio sensu Tertullianus videtur dicere, lib. de Pœnitentia, Hæc pœnitentia compensatione redimendam proponit impietatem. Et Hilarius in Math. can. 4. Nouissimum quadrantes soluimus, nisi pretio ipsius aliquid eorum criminum culpa redimatur.

XXVIII. Et illustratur: quia per pœnitentiam acquiri dicunt salutem. Tertullianus, de pœnitentia c. 6. Si ergo qui vendit, prius nummum, quo paciscuntur, examinant, ne scabitus, neue rasis, ne adulter: etiam Dominum credimus pœnitentia probationem prius inire, tantam nobis mercedem, perennis scilicet vite, concessurum. Theophilus Paphlagoni. Priusquam sitimus ante tribunal Christi, præterita peccata pœnitentia corrigamus, præsentis fletu redimamus futuram gaudia. Cyrillus, illuminatorum Catecheli 2. & ieiuniorum, & orationum, & labore facti peccati quantum commoderatum: quæ enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus.

XXIX. Denique, Satisfactiones Papisticæ, posteriores sunt remissione peccatorum. At Veterum satisfactiones præcedebant remissionem peccatorum. Non sunt igitur eadem. Maior patet, cum ex statu quæstionis: quum nulla agnoscebatur satisfactio, nisi peccatorum post remissionem retentorum: tum ex vsu: imponunt enim Sacerdotes Papistici suas satisfactorias pœnas, post absolutionem pronuntiatam.

XXX. Probatur minor plurimis testimoniis: atque adeo vsu Veterum, non reconciliandi pœnitentes, nisi absoluta tandem pœnitentia. Clemens 2. ad Iacobum, Per hæc enim facilius venia dabitur, & indulgenti citius indulgetur. Ambrosius, Per pœnitentiam peruenimus ad misericordiam Redemptoris. Chryostomus, A nobis vltionem sumamus, nos ipsos accusemus, ita placabimus iudicem. Bernardus, Satisfaciamus, & ablato, quod separat, peccato reconciliemur. Leo, oratione propitiatio Dei quaeritur. Lactantius, Pœnitentiam proposuit, vt si peccata nostra confessi, Deo satisfecerimus, veniam consequamur.

XXXI. Clemens, Constitutorum lib. 2. c. 16. & ieiuniorum, & orationum, & labore facti peccati quantum commoderatum: quæ enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus. Hoc est, apud Salmeronem, Idem nos facere debemus, & eos qui se peccatorum pœnitere dicunt, segregare per certum tempus secundum proportionem peccati: deinde, pœnitentia peracta, recipere. Anacletus, epist. 2. c. 2. Excommunicentur, & minime absoluantur, antequam per satisfactionem (vt iam dictum est) condignam egerint pœnitentiam, Callistus primus, epist. 2.

cano. 5. Nos vero indubitanter, tam Domini Sacerdotes, quam reliques fideles, post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus. Innocentius primus, epist. 1. canon. 7. Caterum, de pondere estimando dicitur, Sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, & que lacrymas corrigentis: ac tum debere dimitti, quum viderit congruam satisfactionem. Leo 11. epist. 91. Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, vniuersis propositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & consentibus actionem pœnitentiæ darent, & eisdem sub ubi satisfactione purgatos, ad communicationem Sacramentorum per tantam reconciliationis admitterent.

XXXII. Tertullianus c. 6. de pœnitentia; Quam porro inepitum, pœnitentiam non adimplere, veniam delictorum sustinere: Hoc est, pretium non exhibere, ad mercedem manum emitttere. Si ergo qui vendit, prius nummum quo paciscuntur, examinant, ne scabitus, ne rasis, ne adulter: etiam Dominum credimus pœnitentia probationem prius inire, tantam nobis mercedem, perennis scilicet vite, concessurum. Post, Peccator ante veniam deslere se debet, quia tempus pœnitentiæ idem quod periculi, & timoris. Theodoretus, diuinorum decretorum c. de Pœnitentia, Sunt medicabilia per multas lacrymas & fletus & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantum commoderatum: quæ enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus.

XXXIII. Cyprano ea fuit acriter disputata quæstio, & prolixè, aliquot epistolis aduersus magnum lapsorum numerum, quia martyribus in carcere obtulerant indulgentiam. Eos ille negabat admittendos, antequam in polita pœnitentiæ satisfecissent: & si aliter fieret, solui disciplinam querebatur. Epist. 10. Quum in minoribus peccatis agunt peccatores pœnitentiam in iusto tempore, & secundum disciplina credentem ad exomologesin veniant, & per manus impostum in Episcopi, & Clerici communicationis accipiant. Et 11. Contra Evangelij legem, ante actam pœnitentiam, ante exomologesin grauisimam, atque extremam delicti factam, ante manum ab Episcopo, & Clero impostam, offerre lapsis pacem, & Eucharistiam dare, id est, sanctum Domini corpus profanare audent. Non erat, quod tam grauius accuset, si Papistas audiret, apud quos quotidie satisfactionem præcurrit absolutio. Idem, extremo sermone de lapsis, Putasne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti? Putas facile eum misereri tui, qui tuum non esse dixit? Et post, Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis, & fidei, de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus, & auditus à Domino, quem contristauerat nuper, latam faciet Ecclesiæ.

XXXIV. At quæ etiam de satisfactionibus Veterum. A veteribus & lacrymarum, & ieiuniorum, & orationum, & labore facti peccati quantum commoderatum: quæ enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus. Hæc Veterum satisfactiones sunt pro peccatis præteritis cõpensandis, i. e. auerruncando habitu malo, inducendosq; bono: sunt in eodẽ genere operum, cū peccatis extirpandis: sunt pro auertendis pœnis æternis: sunt priores venia: At Papisticæ satisfactiones, nihil horum, sed tantum pro mutandis pœnis temporalibus. Non potest igitur eadem esse Papistarum doctrina, quæ Patrum est: alioquin verba audiantur eadem: si tamen semper eadem: sed hoc illi videntur. Pelagiani olim liberum arbitrium subinde crepabant: quod & Patribus in ore flegens. An propterea eodem vtrorumque sententia? Fide, sine operibus iustificare hominem Paulus pronunciauit: pronunciauit etiam, quos Iacobus damnauit, in mentio tamen interuallo. Plurima sunt huiusmodi: vnde constat, non minus iisdem in verbis diuersam esse posse, quam in diuersis eandem fidem. Quare, quum tam certis argumentis constet, recessisse nostros Papistas à sensu Patrum, non est, quod quæquam moueat soni vicinitas.

XXXV. Amplius dico: Non tantum Papistarum doctrina recedit à Patrum mente: sed ad eam mentem nostram, quam impugnant Papistæ: propinquior est. Enimvero nos pœnitentiam constitutum in mutatione vitæ, quæ & doleat præcedentia peccata: ac proinde, & fleat, & plangat, & ieiunct & que similia sunt: & peccatis is comparet, oppositas virtutes: nec esse veram pœnitentiam, quæ vitæque hanc partem non sit complexa. Et vero iisdem peccatis proportionandam: quod Papistæ nulli faciunt, etiam saepe promittant: metientes, non tam peccatorum magnitudine, quam peccatoris vel viribus, vel mollitie: itaque toti in minuendis pœnis. Sed nos in omnibus vnam proportionem nouimus, vt quanto quisque procliuor fuerit in vitia, tanto deinceps nitatur ad virtutes. Hos Nazianzenus eleganter dixit, & ieiuniorum, & orationum, & labore facti peccati quantum commoderatum: quæ enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus.

XXXVI. Quomodo & illud satisfieri Deo, etiam confidentius dictum, tamen non incommodè explanari potest, vt ne nos quidem oderimus. Nempe vt in pœnitendo, conscientiam listam apud Deum, qui cum nobis rem esse oportet. Itaque, non esse pœnitentiæ, aut internum sensum, aut externa opera, merienda humano iudicio, quasi optime tum functi fuerimus partibus nostris, quum nos homines non improbat: imo nihil eo actum sit, quando non exegerimus officio nostra ad amulum voluntatis diuinæ. Breuiter, Satisfaciendum Deo lacrymis, vt ne sit dolor fictus, sed vere pertingens ad animæ intimam: satisfaciendum operibus, vt tanto sumus in bono animosiores, quanto eramus in malo impotentiores.

CAP. XVII.

Observationes aduersariorum, ad Patrum auctoritates.

I. Nunc videbo, quid ex Patribus in sua causæ subsidium colligat Bellarminus: non enim ille omnia nude recitauit: sed quædam propriis commentariis vestiuit.

II. Primum ex Nazianzeni orat. 39. quæ est in sancta lumina, Pulchre inquit, resellit Nouatianos, & Lutheranos. Nouatiani castigationem admittentibus sine spe absolutionis. Lutherani contra absolutionem sine castigatione concediunt. Quare sicut Cyprianus de Nouatianis dixit, illos subtrahere de satisfactione medicinam: ita nos dicere possumus de Lutheranis, eos è contrario subtrahere de Medicina satisfactionem. Videlicet, quia Nazianzenus, Aequè est malum, & dimissio absque castigatione, & castigatio sine venia: quandoquidem illa totas relaxat habenas, hæc vero nimium restringit.

III. At vos tamen, vos, inquam, ipsi, Bellarmine, in Baptismo saltem absolutionem sine castigatione conceditis. An hæc igitur æquæ mala, atque castigatio sine spe absolutionis? An tum nimis laxantur habenæ, & de Medicina tollitur satisfactio? An potius cæcum est hostile odium: & Andabara etiam seipsum interdum feriunt?

IV. Sed, hoc omisso: at tu certe Bellarmine, Nazianzeni mentem ne assequutus quidem es, nedum sequutus: sed abusus temere verborum ambiguitate: quæ ita habent in postrema editione Parisiensi, Ομοίως γὰρ ἐστὶ καὶ καὶ αὐτὸ φερόμενον, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ ἀποδοχὴ ἢ ἡ ἀποδοχὴ ἐστὶν αὐτὸ τοῦ φερόμενου. Mendose, omissa συζυγία ἢ ἡ συζυγία: voce in priori membro: debuit enim, ἡ συζυγία φερόμενον: & forte ita erat in præcedentibus. Certe interpretes expresserunt, tum is quo usus Bellarminus dimissionem: tum Billius indulgentiam, *In eodem vitio sunt, inquit, indulgentia omnino animadversionis expertis: & condemnatio venia omni carens: illa omnes laxans habenas, hæc ob vehementiam strangulans.*

V. Hæc ita Bellarminus putavit intelligenda: vt sensus sit compositus, sicut loquuntur in Scholis: nempe, vt æque mala sit remissio, quæ tum quum remittit, nihil punit: ac condemnatio, quæ tum quum condemnat, nihil remittit. Quod absurdissimum est, neque vlla sui parte excusabile. Nam, Deum quibusdam proflus & plenissime dimittere peccata, in sanis qui neget: & quosdam absque vlla condonatione punire significavit, qui dixit, *Iudicium sine misericordia, illi qui non fecerit misericordiam: Iacobi 2. contendit, quibus tam frequens est in ore, Non exhibis donec reddideris nouissimum quadrantem, Matthæi 5.*

VI. Itaque, sensus est disunctus: æque dammandam perpetuam indulgentiam, quum semper dimittuntur, omnia peccata, nullum autem punitur: & perpetuam seueritatem in dammando, quum nunquam quicquam indulgetur. Quem sensum expressit Paraphrastes, quem edidit Billius, *Pœnem enim, mea quidem sententia, reprehensionem, pœnamque merentur, qui vel peccantes nulla pœna afficiunt, ipsisque omnes habenas remittunt: vel eos ita condemnant, vt spem illis consequenda venia nullam relinquunt.* Plana ergo sententia, non esse bonum, nulla peccata puniri: non esse bonum, nulla dimitti. Quid hæc aduersus Lutherum? Nam ille non negavit seueritatem iudicii: etiam asseruit constanter indulgentiam misericordem. Neque Nazianzenus obstat, ne cui condonantur peccata, ei plene condonentur: sed tantum ne omnibus promiscue. Sed Bellarminus amat ludere.

VII. Secundo, conficit Bellarminus ex Irenæo, fructum pœnitentiæ esse pœnam spontaneam. Dixit Irenæus, c. 37. lib. 3. de Adamo: *Per suæ inobedientiam in factis ostendit suam pœnitentiam, foliis ficulneis semel ipsum contegens, existens ibidem: & aliis foliis multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condignum tamen inobedientia amictum fecit, conterritus timore Dei, & retundens petulantem carnis impetum.* Videte artem. Hinc discimus fructum pœnitentiæ dignum, non esse solum nouam obedientiam mandatorum: non enim Deus mandauerat, vt Adam vestimento illo tam aspero vteretur: sed esse pœnam sponte susceptam, quæ dolore corpus afficiat, & voluptatem ex peccato conceptam ea ratione compenset.

VIII. Atqui Irenæus, fructum pœnitentiæ nullum dixit: sed inobedientiæ condignum amictum; quis Iesuicæ concessit, inobedientiam interpretari pœnitentiæ? & hunc amictum pœnitentiæ signum: *In factis, inquit, ostendit suam pœnitentiam.* Et signum Iesuicæ, idem quod fuit Iesuicæ: vt libet: sed Irenæus, nihil aduersum nos: qui signis externis pœnitentiam non spoliamus: & admittimus dolorem, lacrimas, ne sordidam quidem vestem, & similia. Sed esse pœnam, non dixit Irenæus: non dixit, pœnam vicariam alterius pœnæ: non dixit, compensare voluptatem ex peccato. Omnia Bellarminus dedit de suo: est paulo modestior Feuardentio; qui annotatione in hunc locum manifeste, solidaeque probari vult, pœnas siue voluntarias, siue impositas, voluptatem ex peccatis conceptam compensare: satisfacere suppliciiis, quæ post remissionem culpam, vel in hoc mundo, vel in Erebo expiatorio essent alias ad extremum vsque quadrantem exsoluenda. Sic ille: sed quanta cucullæ auctoritas est, vt, quorum in Irenæo ne vestigium quidem inuenias; ea tamen ex Irenæo manifeste, solideque probari credamus.

IX. Imo rem vide, si probant Adami subligacula satisfieri pœnis temporalibus, post culpam condonatum: Ergo ea ipsa subligacula oportet satisfacere pœnis illis temporalibus, quas Adam debet alioquin exsoluere, *Ὁ καλὸς κερδαλὸς. εἰ ἐξέφραξεν ἑξέσθαι.* Itane? vt omnia signa illud ipsum efficiant, quod significent? Agnus paschalis sustulerit omnia peccata mundi: quia Christum sublaturum significat? Apage insaniam.

X. Sed enim quibus, quæso, Adami pœnis subligacula satisfecerunt? Nam eas huius vitæ esse oportuit, vel alterius: siue, vt doctissime loqui maluit Cucullio, Erebi purgatorii. Vtris ergo? illisne? Ergo Adamum oporteret iis esse liberum. Fuitne? Imo Papistæ huius exemplo probaturos se sperant, aliquas superesse, quod eas ille luert: & reapse constat neminem hominem, iis non fuisse obnoxium: sudori videlicet, morti, & quæcunque iis continentur. Magno aduersarii fundamento suas pœnatum quicquillas superaddiscarent, si mortis Adami fuisset legitima compensatio, ex foliis ficulneis: tum vero facile induceret credere, etiam in pisciculis, aut vnicò certe maiori, expiari pœnas homicidii. Sed si Adam & mortuus est, & carni suæ imposuit vrentia folia ficulnea: sunt propitii, quantumcunque est Monachorum in orbe Papistico.

XI. An igitur, remissus Adamo Erebus expiatorius? Atqui, vnde habent huiusmodi pœnas aliquas Adamo constitutas à Deo? Nullas Moses expressit, sed huius duntaxat vitæ. Et, Scriptura tacente, comminiscetur quisquam? At nos eadem facilitate reiciimus, quæ ille temeritate comminiscetur. Deinde si non potuerunt ficulneæ satisfactiones, huius pœnas vitæ auferte, speret quisquam sufficere potuisse pœnis Erebi? Nisi forte aut concedat istas Papistæ minores esse, aut asserant quæ minus non possint, posse tamen maius, in eodem genere.

XII. Tertio, probat ex Iustino, & Hilario Bellarminus, ex Origene Salmerno, pœnas esse culpam expiationes. Iustinus dixit, q. 79. *Vt Iesum pœnam à peccatis, ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideo permisit illum inobedientia eius ferro Agyptio pœnas soluere.* Ergo mortis pœna, expiatio fuit peccati: & proinde, satisfactio pro peccato: & ad eundem nodum ceteræ pœnæ, quæ post peccatum exiguntur. Hilarius dixit, Dauidem conscium peccatorum veterum, & peccati sui dolorem tunc scripsisse, quum, Propheta arguente, peccatum recognouit: post tamen fleuisse veræ pœnitentiæ lacrymis: quia v. delictet, addit Bellarminus, intelligeret, post culpam remissionem, reatum pœnæ remansisse, qui satisfactione purgandus esset. Origenes dixit in Leuiticum, hominibus esse quasdam & in purificatione differentias: & posse aliquem

esse ita mundum, vt non statim tamen, ad summam puritatis accesserit. Hinc Salmerno: quum remissum Origenes concedat esse peccatum, præculdubio est, eum hominem esse in gratia: & tamen adhuc opus habere purificatione qua temporalis exsoluatur pœna delicti.

XIII. Verum Iustinus ille non est; sed autor incertus, longeque recentior. Et tamen pœnas nullas vicarias dicit, nullas voluntarias, de quibus hæc controuersia disputat. Nam occubuit in prælio Iosias, sicme fit apud Papistas, vt reges sponte sua moriantur in prælio? Item, non potest hæc pœna, ad pœnitentiam pertinere: quæ accidit in ipso flagranti peccato: & cuius pœnituisse Iosiam nulla Scriptura dicit, nulla historia. Sed hæc Salmerno accidit: sed dicit, vt purgaretur Iosias. Dixit, inquam: sed sua dixit confusus autoritate: rectene dixerit, id quærendum superest: enimvero pœnas alias, quæ durante vita soluuntur, non abnuerim purgare suo modo: nimirum, quia peccatorem cautiorem faciunt: sed mortem ipsam purgare, veteor, vt possit tolerari: quæ locum cautelæ nullum relinquat: neque, opinor, cuiquam Veterum facile dictum.

XIV. Ad hæc, si hæc pœna purgavit, ergo reliquæ omnes. Negatur consequentia. Nam pœnas illi distinguunt in retentas & voluntarias: & de voluntariis nunc disputant. Si consequentiæ vlla sit vis, concludi oportet de pœnis eiusdem generis: itaque, vt maxime in propitiis incidant aduersarios, concedi poterit, omnes pœnas retentas, i. e. à Deo inflictas, si. e. inuoluntarias, purgare: sed voluntarias, arbitrarias idè posse, quæ postulat necessitas? Quasi, quia in Republica latrocinia purgantur furca: ergo purgarentur aqua pota.

XV. Hilarius scripsit, Dauidem peccata vetera de se uisse: sed Bellarmini neglexit additamentum, quod intelligeret post culpam remissionem, reatum pœnæ remansisse. Nihil ille, quod hic accedat. Cur Bellarmino tantum deferamus, vt credamus scrutari renes eorum, qui iam ante seculis multis sunt denati, & scire, non tantum quid dixerint, sed etiam, quid voluerint. Atqui longe aliam causam expressit Hilarius; & vniuersalem omni pœnitentiæ, nempe, pœnitentiam veram debere esse perpetuam. *Confessio, inquit, criminis semper in tempore est: quia oportet peccati pœnitentiam non desinere. Finis enim peccati interioris est temporis: quia vera peccati confessio est sine intermissione temporis pœnitere. Peccati vero pœnitentia est, ab eo, quod pœnitendum intellexeris, desistere. Atque, ob id Propheta nec consistere peccatum desinit, & peccatum ex præterito consistitur.* At hæc causa longe ab ita satisfactionibus Papisticis: Nam hæc, quis vnquam perpetuas dixit? Quis eorum, inquam, docuit semper aut satisfacere debere peccatis præteritis; aut etiam consistere? Illi vero, semel si factum sit, tum sibi Diu videntur.

XVI. Origeni, eum hominem esse in gratia, cui remissum sit peccatum, negare fuerit absurdum. Habere opus adhuc purificatione, verba sunt diserta. Quid tum? Nempe nugatur Salmerno, hanc purificationem esse, quia temporalis exsoluatur pœna. Nihil simile Origenes, siue ille potius Cyrillus est: sed purificationem intellexit ipsam peccati in quoque auerrucationem, quæ sit vt minus, minusque in dies fiat peccator, & magis, magisque iustus. Itaque, non ad vllas pœnas pertinet: sed ad inhærentis iustitiæ profectum. Hæc enim vera purgatio est, & quam Patres habuerunt in animo.

XVII. Mentiar, nisi ipse ille, siue Origenes, siue Cyrillus, sic exponat. Certe ille allegorice lepræ purificationem interpretatur: & lepram semper peccatum, nunquam autem pœnam: quare neque purgatio lepræ, significare potuit pœnæ compensationem. Verum, nihil est opus coniecturis, sed verbis recitatis: *In quo ostenditur, neque per omnia alienam fuisse à Deo conuersationem eius, neque pure omnino, & integre custoditam.* Post, *Peccator, omne quod ei, siue in consilio natum est, siue in verbo, siue in opere, expedit, si vere purificari vult, vt eradat, & abiiciat, nec residere aliquid patiatur.* Iterum, *Vult peccatorem posteaquam fuerit mundus, posteaquam remissionem per pœnitentiam acceperit peccatorum, de purgatione capitis admonere.* En tibi sane post remissionem peccatorum, etiam purificationem. Pœnas, pœnas: pœnas temporales, exclamaret Papista: sed Origenes, nullas. *Vult, si diceret ei, inquit, ecce sanus factus es, vide ne ultra capitis contrahas culpam.* En tibi alteram purificationem: maiorem purificationem. Sed hanc Papistæ nolunt: & ideo, ne tum quidem vident, quam vident.

XVIII. Quarto, quia Basilius, peccatis dixit exequari debere pœnitentiam, apertissime, inquit Bellarminus, cognoscit Basilius, satisfactionem condignam esse debere, & eam proportionem cum peccato exigere, vt vere per eam offensio compensetur.

XIX. Imo vos, inquam; Vos, hanc condignitatem, hanc proportionem destruitis, Sophistæ: qui Psalmos cantillatis, qui numulos numeratis, qui pisciculos metimini. Et in clamatis, pro magno peccato, paululum supplicii satis est. Esto tamen. Sed vnde illud, vt vere per eam offensio compensetur? Aut quid est, offensionem compensare? Pœnamne? Sic oportet, ex statu quæstionis. Atqui eam nullam Basilius dixit. Offensionem lego, in eius interprete, quo Bellarminus usus, vel abusus est potius: vt solet in transfuersum agi, vnius alicuius verbuli occasione, siue id fit ab autore, siue ab interprete. Atqui Basilius *ὡς ἡ πόλις* dixit. Hoc autem quo iure tandem pœnas significabit? Facile vident, quicunque eloquentiæ præcepta norunt, vnum eo loco Basilius tribus vocibus *ὡς ἡ πόλις* ad eandem mentem: quibus pœnas significari insolentissimum est. Nos ante diximus, quomodo æquetur (nam Basilius *ὡς ἡ πόλις* dixit) peccato pœnitentia.

XX. Quinto, Habemus, inquit, nomen satisfactionis, quod Lutherus sublaturum cupiebat: habemus, satisfacere Deo, non autem soli Ecclesiæ, vt aduersarii docent: habemus, satisfactionis opera ex condigno redimere pœnas peccatorum: quia pretium, redemptionem, & compensationem Tertullianus appellat. Et Augustinus aperte conuincit, satisfactionem nos tam non requiri solum ad exemplum, vel disciplinam politicam, sed vt iniuria Deo facta compensetur, & diuinæ iustitiæ satisfiat.

XXI. Bene probat Bellarminus, vsurpatum satisfactionis nomen, & quidem ita vt Deo satisfacere diceretur, quod neque Lutherus negabat: sed non probat, male Lutherum optasse id sublaturum. Non enim sequitur, si à Patribus sit vsurpatum, ergo non debere auferri. Imo, ea constat auferenda, non tantum, quæ ab initio mala: sed & ea quæ ex se indifferenteria, & ab initio non mala, in abusum ierunt: eo iure olim serpens æneus qui in deserto, sublatus est à pio rege. Eo iure multa in ceremoniis Papistæ non obseruant, quæ primis seculis in vsu fuerunt. At satisfactionis in hoc argumento,

et si nullus esset admodum malus vsus ab initio: tamen succedente tempore ita est nominata, vt tolerare non possint aures piæ: quæ legitima causa Lutheri pij voti.

XXII. Sed satisfactionis opera ex condigno redimere pœnas peccatorum, non probat profecto Bellarminus, aut vere dictum, aut etiam à Veteribus dictum. Non dixit Tertullianus, non dixit Augustinus, non dixit vllus Veterum, sed prorsus à se Bellarminus addidit, quomodo solent hodie laici bonis carnibus mantillam adicere deteriore. Examine-mus.

XXIII. Primum, opera pœnitentiæ Tertullianus non dixit, sed pœnitentiam: *Quam ineptum pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere?* Atqui non interest nihil. Nam opera pœnitentiæ Bellarminus haud imaginatur alia, quam sua ieiunia, sua cilicia, suas lacrymas, sua denique opera laboriosa. Tertullianus autem longe aliter; ipsam illam pœnitentiam, quam nobis mutationem vitæ nominantibus, irascuntur Papistæ. Et hanc impleri negat, quum non receditur à peccatis: non vero, quum non perficiuntur vicariæ, atq; arbitrariæ pœnæ, siue pœnulae potius, quas nunc virgent aduersarij.

XXIV. Probatur ab scopo, à verbis Tertulliani, disputantis aduersum eos, qui Baptisma differebant, & tamen pœnitentiam profitebantur. Inde Pamelio, eius cap. 6. *Quod etiam Audientes, seu Catechumeni pœnitentiam agere debeant.* Et ipse autor sic inchoat, *Quicquid ergo mediocritas nostra ad pœnitentiam semel capessendam, & perpetuo continentiam suggerere conatur est, omnes quidem deditos Domino spectat, vt omnis (puto, omnes acculandi casu, qui olim omnis, vt notunt Critici) saluus in promerendo Deo petitor: sed precipue nouitioribus istis imminet, qui quum maxime incipiunt diuinis sermonibus aures rigare, quique caruli infantia recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant, & dicunt quidem pristinis renuntiare: & pœnitentiam assumunt, sed includere eam negligunt.* Interpellat enim illos ad desiderandum ex pristinis aliquid ipse finis desiderandi; velut poma, quum iam in acorem, vel amaritudinem senescere incipiunt, ex parte aliqua tamen adhuc ipsi gratia sua adulantur. Omne præterea cunctationis & tergiversationis erga pœnitentiam vitium, præsumptio intinctionis importat. Certi enim indubitata venia delictorum, medium tempus interim surantur, & commatium sibi faciunt delinquendi, quam eruditionem non delinquendi. His verbis immediate illa adherent, quib. Bellarm. ad testimonium abutiuntur.

XXV. Papæ quantum argumentum; subagitantæ Bellarminianæ incogitantæ, imo non Bellarminianæ, sed Papisticæ. Neq; enim vitium est personæ: imo causa. Hæc pœnitentia, Catechumenorum erat. At hi, testib. Papisticis, nullis pœnis vllas pœnas redimebant, sed sola intinctione (vt Tertulliano vocabulo vtat) & culpam, & pœnas omnes adfumebant. Et sanus credat quisquam à pœnitentia, cuius nullæ essent pœnæ legitimæ: concludi alterius nescio cuius pœnitentiæ pœnas.

XXVI. Secundo, pœnitentiã non adimplere, quid erat, in quâ, Tertulliano, pœnitentiam non includere? Nam meos Papistas si interrogem; scio responsuros, & facile, vt habent in numero sua placita, diecularum aliquor defectum: aut certe modulationum numerum imminutum: aut omnino nummulum vnum, aut alterum minus erogatum. Nihil igitur opus est à Papistis querere, quod illos certo scio responsuros. Sed à Tertulliano operæ pretium est exquirere, quod illi non suspicantur à Tertulliano auditum. Quid ergo Tertulliano pœnitentiam non adimplere? Audi solennia verba, *Certi indubitata venia delictorum medium tempus interim surantur, & commatium sibi faciunt delinquendi, quam eruditionem non delinquendi.* Inde postea, *Nemo ergo sibi aduletur, quia inter Auditorum tyrocinia deputatur, quasi eo etiam nunc sibi delinquere liceat.*

XXVII. Hæc ille: sed illud tuum, heus Bellarmine, vbi est: illud, inquam, tuum. *Satisfactionis opera ex condigno redimere pœnas peccatorum?* Illud vbi est: imo illa vbi sunt: neque enim simplex mendacium. Satisfactionis opera: tum, ex condigno redimere: denique, pœnas peccatorum? Nam Tertullianus, satisfactionem dixit, satisfactionis opera non dicit. Dicit redimere: non dicit condigne redimere: nec satisfactionis opera redimere. Cur mutat? Aut mutandi quis ius concessit?

XXVIII. Enimvero satisfactio, ipsa est pœnitentia, id est, mutatio in melius: quæ quidem etsi producat opera, tamen distat ab operibus, quantum habitus à suis actibus. Satisfactio hæc redimit impunitatem: hoc est, obtinet vt remittantur, neque exigantur pœnæ. Quis neget, quandoquidem sermo sit de pœnitentia, quæ includitur baptismo? Nec redimit condignæ, sed per meram veniam, id est pœnæ abolitionem: ita enim ipsi Papistæ concedunt fieri in baptismo. Etsi alioquin pœnitentiam, siue satisfactionem oporteat esse condignam, sed condignam, non pœnis, verum culpis.

XXIX. Atque hinc facilis interpretatio, quum dicitur pœnitentia satisfactio Deo. Omnino enim necesse est: non enim apud homines agitur: itaque ne eorum quidem iudicio admittitur, aut improbat: sed Dei. Oportet igitur pœnitentem ita agere pœnitentiam, vt satisfaciat Deo; hoc est, vt hanc metiatur non hominum applausu, non sacerdotum mensura, sed Dei præscripto: qui iussit recedere à peccatis, & transferri in bonum: à regno tenebrarum in regnum admirandæ lucis. Non igitur, quod mereatur apud Deum, sed quod approbetur à Deo, *Precor vos, fratres, vt sistatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, & æque acceptam Deo, ad Romanos 12.*

XXX. Hinc proportio illa: quia nimirum grauissima peccata, insignis sunt malitiæ effecta: insignis autem malitiæ, maioris est, altiorisq; corruptionis: itaq; maiori, difficiliorsq; emendatione indiget, eoq; maiori quasi violentia ad mutandum habitum.

XXXI. Denique ab Augustino non habuit Bellarminus, iniuriam Deo factam compensari, sed habuit, non impunitum remanere peccatum, quia aut Deus puniat, aut ipse peccator. Non est autem idem, punire peccatum, & iniuriam Deo factam compensare. Discrimen: quia puniatur peccatum, saltem per pœnitentiam, vt emenderet peccator; & mutatione in bonum eradiceretur malum. At facta iniuria Deo compensatur, absq; peccatoris emendatione. Manifestum: quia, in baptismo puniatur peccatum eo modo, & tamen com-

pensatio iniuriæ diuinæ non exigitur: nam, ipsis testibus Papisticis, culpa profus condonatur. In reprobis illa compensatur iniuria, nec tamen emendatur reprobis.

XXXII. Postremo, Bellarminus ad Cyprianum obseruat discrimen inter Baptismum, & Sacramentum pœnitentiæ: quod ante Baptismum non exigatur satisfactio, quum Christi sanguine per Baptismum plenissime applicato, purgentur peccata omnia, non solum quoad culpam, sed etiam quoad pœnâ alterius vitæ, tum æternam, tum temporariam: post autem Baptismum necessaria satisfactio sit, quoniam per absolutionem Sacerdotalem remittatur quidem culpa, at non tota pœna temporalis alterius vitæ.

XXXIII. Sed hæc vnde? Nam à Cypriano illud vnum, *Elemosynis, & fide delicta purgantur: non vique illa delicta, qua fuerant ante contracta: nam illa, Christi sanguine, & sanctificatione purgantur.* Reliqua omnia Bellarmi sunt; nisi quod consulta liberalitate nunc donat publico, vt iam sint omnium, si omnes acceptant. Sed enim timeo Danaos, & dona ferentes. Nepe ad suam præsumptionem Cyprianum inflectere satagit, vt idem videatur dixisse. Nos ridemus crassum artificium. Ante Baptismum non exigatur satisfactio, nullus dixit Cyprianus, qui contra didicerat à magistro: *pœnitentiæ compensatione redimendam impunitatem.* Plenissimam sanguinis Christi applicationem, à non plena, nullus distinxit Cyprianus. Purgari peccata quoad culpam, pœnamque interdum: interdum, nisi quoad culpam, aut ad summum, quoad pœnam æternam, nullus didicerat Cyprianus. Quæ autem apud Cyprianum commenta non legimus, ea vt Cypriani esse credamus, non potest vllus obtineré Sophista.

XXXIV. Fatemur ab eo distingui peccatorum ordines duos, alterum ante Baptismum, alterum post: Et purgari Elemosynis dixisse ea quæ post baptismum. Pati etiam possumus, etis mentem fuisse, non purgari Elemosynis illa quæ præcesserunt: sed sanguine Christi, & sanctificatione, non purgari sequentia, non putamus consequens. Et si contra Cyprianus sensit, errasse putamus. Nam & manifestum est, eum ab usum esse loco siue ex Tobie 4. siue potius Prouerbiorum decimoquinto. Nam quomodo potuit illis locis distingui ante baptismum, & post baptismum, quum ne cognitus quidem esset baptismus? Esto hæc igitur incommoda Cypriani sententia: sed similem nihilominus Papisticam negamus: quia non sequitur, si aliter atque aliter, ergo per satisfactionem pœnarum, potius quam culparum: aut remissionem fieri culparum tantum, non etiam pœnarum.

CAP. XVIII.

Nullas esse in Scripturis Satisfactiones.

I. Sed hæc satisfactionum commenta validissimis argumentis confutantur. Quamquam vix opus foret nouis: quum, destructo fundamento, necesse sit totum ruere ædificium. Nos autem huius Babelis fundamentum diruimus, disputantes, nullam referuari peccatorum pœnam post remissionem culpæ. Quo posito, quid est, aut esse potest Sophismatum, quod pertimescamus?

II. Et vero reuocemus in memoriam disputationis partes. Satisfactionibus illi assignauerunt solas pœnas temporales, tum huius vitæ, tum post mortem. Atqui, illi post mortem nullas probare poterunt, non materialiter, non formaliter. Quomodo ergo satisfactionibus appas? Quare, hac saltem parte, desperata Papistarum est causa: at plena securitatis veritas.

III. Pœnas huius vitæ sperant reperisse: & habere visi sunt nonnullas: saltem materialiter non inatas; id est, non proprie pœnas: ideoque à Scholasticis potius pœnalitates nuncupatas. Atqui primum nostra controuersia est, imo esse debet de veris pœnis, sicut de veris satisfactionibus. Al oquin tropicis pœnis tropicas oportebit respondere satisfactiones: improprie pœnis improprie satisfactiones: quod illorum pati non poterit zelus pro fide Romana: quæ nec satisfactionibus contenta, quasi aridum quid diceret, addidit condignas, augustissimum epitheton: & quod ausit vel Dei iustitiam prouocare, etiam seuerissimam.

IV. Præterea, nullas assignari posse pœnalitatibus satisfactiones, probatur facile duobus argumentis: Vno, pœnalitates ipsi fatentur: & si negarent, cogeret quotidianum experimentum, fatentur, inquam, non tolli per Baptismum, in quo tamen tuerent plenariam absolutionem tum culpæ, tum pœnæ. Quanto, minus per pœnitentiam? quandoquidem illis pœnitentia se paratur à Baptismo. Altero, quod etsi multa exempla collegerint pœnarum in hac vita referuari post remissionem, sic enim sperant, tamen ne vnum quidem indicarunt, vnde constet, eas pœnas fuisse aut remissas, aut permutatas vllis satisfactionibus. Nec sane quicquam potest indignus cogitari diuina maiestate, quam quod decerum sit, non euenire? Expertus est Dauid, qui nullis precibus, nullis ieiuniis obtinere potuit, vt ne moreretur infantulus, quia erat à Deo prædictum.

V. Sed, his omnibus, quæ prolixè declamari possunt, alia videamus. Esto igitur primum argumentum. Nulla Scriptura docet, vllis satisfactionibus voluntarijs, arbitrarijs, vicarijs, vllas pœnas à Deo impositas cuiquam fuisse compensatas. Ergo, id alienum est à fide Christiana.

VI. Respondent, distinguentes nomen à re ipsa. Et de nomine concedunt antecedens. Nam, teste Peltano, ad argumentum 4. *vox hæc Satisfactio in diuinis literis, sub ea saltem notione, qua hic usurpatur, non existit: sed negant consequentiam. Nusquam enim, inquit idem, in testamentarijs Scripturis occurrit vocabulum hoc Trinitas, nusquam Persona, nusquam alia multa eiusmodi, quæ æque credimus, ac cætera, quorum nomina ibidem prodita sunt.*

VII. Nos & distinctionem non respicimus, & agnoscimus ingenue: non esse argumentum firmum à solo nomine. Itaque de eo neminem nostrum vidi quæstionem mouentem & veto Peltanus ipse argumentum expresserat in hunc modum. *Cuius in vniuersa Scriptura nullum extat vestigium nullum omnino symbolum, ne obscurum quidem, illud homines, sana Evangelij do-*

Et vna probe instituti, admittere non debent. Hec autem verba de solo nomine cui persuadebit Peltanus loquitur...

VIII. Quare Salmero ἀπολογησθε, qui argumentum concepit in hac verba: Septimo, vox, inquit, Satisfactionis noua est...

IX. Hanc igitur larualem pugnam mittamus. De re ipsa negant quidam iterum consequentiam: ex inolita Traditionum persuasione...

X. Sed preclufa est iam olim euasio, disputatione de perfectione Scripturae, & Traditionibus in 1. tom. Itaque, nulla fuerit iusta causa...

XI. Alias maluit (& laudabilis quidem) negare antecedens. Causas attendamus, sed ante omnia notemus, debere igitur probare...

XII. Peltanus multa mouet. Primum. Palaam est, inquit, diuinas literas non solum fidem, & nouam vitam a sceleratis...

XIII. Non solum, inquit, fidem, & nouam vitam, sed etiam poenitentiam. Nimis Papistice. Nam noua vita, & poenitentia...

XIV. Miratus sum Peltani liberalitatem, concedentis, vt fructus illos dignos poenitentiae, quomodoocunque velimus accipiamus...

XV. Secundo: Peltanus aduocat in subsidium locos illos omnes, qua ex veteri, qua ex nouo Testamento, queis probandum sperat...

XVI. Verus cantilena: sed mitto quod iam disputatum, nullas has poenas esse. Demus esse: at nunc superfluis labor...

XVII. Tertio: Falso asseritur, inquit, nullum in testamentarijs Scripturis satisfactionis nostrae symbolum extare...

enim huiusmodi deportatio, non solum molesta, sed in partem quoque probata.

XVIII. Inunc; & Iesuitis inuidero subtilitatis laudem. Ij vero quid non assequantur, quos ipsius Dei non fugiunt arcana...

XIX. Omnia sacrificia veteris Testamenti expressum typum gesserunt satisfactionum. Magnum arcanum, & antea inauditum. Sed vnde scimus ita esse...

XX. Sed tertio, quod vere maximum est, crediderant hactenus Theologi, omnia illa sacrificia typos esse satisfactionis Christi...

XXI. Hæc fuit igitur olim Christianis fides persuasissima. Quanto spatio distans a Peltani diuinatione? Etenim, sacrificium Christi, vel in baptismo applicatur...

XXII. Videamus reliqua Poenae illae, & molestiae, quas pertulere Dauid, Moses, Aaron, clare adumbrant satisfactiones. Adorem libens tam recetem diuinationem...

XXIII. Deuenimus ad grabata paralyticorum. Hæc, inquit, obscure non praeferebant aliquid huiusmodi. En vero nouum potentissimumque argumentum...

XXIV. Verum tamen, hoc quicquid est argumenti, literale est, an allegoricum? Nam si literale, habet sibi oppositos omnes interpretes...

XXV. Verum tamen, hoc quicquid est argumenti, literale est, an allegoricum? Nam si literale, habet sibi oppositos omnes interpretes: qui ea gestatione dixerunt significari, perfecta sanitatis restitutionem...

Similiter

Similiter non Iesuitæ, Lucas Brugensis in Matth. 9. Villagudus in Ioann. 5. Stella in Lucæ 5. Iansenius Harmoniæ capit. 32. Nimirum, aut nihil vilius testibus probatur, aut hunc oportet eius loci esse sensum literalem: ideoque non illum Peltani.

XXV. An igitur allegorias sectatus est? Vtlibet. Sed allegorijs vti pro argumentis in Theologia, & quidem argumentis clarijs, a theologo non potest. Enimvero, quid non potest hoc modo detorqueri? Imo vide! In his vnijs verbis *Tolle grabatum tuum*: examen allegoriarum commentus est Pererius in Ioan. 5. Porta carnem tuam, domando eam: porta proximum tuum, licet grauis, & molestus sit: porta peccata tua, ad Confessarium, qui exonerabit te: porta peccata tua ante oculos tuos frequenter: porta huius mundi bona, noli immoderate eorum trahi amore: porta patienter miserias huius vitæ. En tibi subtilitatem subtilitate cumulata. Et tamen in tot allegorijs non potuit Pererius satisfactionibus locum assignare. Nam, etsi miserias relictas dicat ad maiorem pro culpis satisfactionem: tamen non accedit ad hoc nostrum argumentum, vbi agitur de satisfactionibus vicarijs.

XXVI. Verum aduerte, Peltane, siue ad literam intelligas, siue allegonice, tamen nullam in grabato satisfactionem esse. Stella, in Lucæ 5. allerit, huic paralytico datam esse plenariam remissionem. Verba ipsa recole. *Quarto aduerte quod non satis erat dicere, remittuntur peccata tua, nisi adderet, tibi: ac si diceret, tibi remissa sunt peccata tua: absolutus ab eis manes. Quod deest tibi, ut satisfacias, ego pro te rependam.* Quod confirmatur ab alijs exemplis: quandoquidem nemini eorum, quibus Christus legitur remississe peccata, quicquam impositum est pœnarum, aut satisfactionum: nec verisimile est, Christum in isto vno discessisse à consueta liberalitate. Quomodo autem potest ab eo paralytico sumi argumentum satisfactionum, cui nullæ satisfactiones fuerint impositæ?

XXVII. Atque hætenus Peltani mirandum acumen. Nunc Bellarmini, ad eam partem, quæ est de varijs satisfactionibus demensa tempore. Is primo negat, teneri quicquam eiusmodi probare Scripturarum autoritate. Neque enim se contendere, determinationem certarum pœnarum, siue quoad tempus, siue quoad modum, esse iuris diuini. Christum in alijs plerisque præscripsisse quid fieri vellent: determinationem temporis, loci, modi permississe Ecclesiæ. Hic igitur Christum in genere pœnitentiam peccatoribus imperasse: modum autem, & tempus, & similia, Ecclesiæ definitioni relinquit.

XXVIII. Nos fatemur, meras temporis, loci, modive circumstantias esse arbitrio Ecclesiæ constituendas: sic Augustinum dixisse, ieiunandum esse: at Ecclesiæ varios sibi dies constituisse. Christum instituisse communionem Eucharistiæ: sed hanc alibi quotidie, alibi diebus Dominicis, usurpatam, libero iure Ecclesiæ. Sed simile iudicium esse huius controuersie non facile persuaderetur. Primum enim; illud ipsum controuertitur, vtrum in genere Christus satisfactiones præceperit. Satisfactiones, inquam: nam quod pro ijs pœnitentiam Sophista supposuit, adulterinum est, & iustitiam eius admodum. Nisi quatenus Papistæ nominibus iisdem resalitis designant. Quæ olim erant ieiunia, nunc sunt ciborum permutationes. Quæ olim castitas: nunc hostile odium matrimonij. Similiter, quæ olim pœnitentia, conuersio erat à malo in bonum: nunc est afflictio corporis. At non, si Papistæ tam fuerint aduaces, vt monetam diuinam adulterant: ideo nos tã stupide faciles, vt nullo discrimine omnia admittamus. Itaq; etsi pœnitentiã concedimus habere Christum autorem: tamen negamus has arbitrarias satisfactiones, has non iam peccatorum, sed pœnarum pœnas, vllam habere à Christi institutione originem.

XIX. Deinde negamus, satisfactionum hæc demensa tempora, esse meras circumstantias; & ex earum numero, quæ pendeant ab arbitrio Ecclesiæ. Ratio facilis: quia nudæ circumstantiæ nihil addunt rei præsentis, aut minuunt absentes, neq; sui causam habent aliam, præter ipsam decentis Ecclesiæ voluntatem: vt, exempli gratia, Quare quarta feria olim sit ieiunatum, non sabbatho: contra hodie apud Papistas, Sabbatho non quarta feria; nihil est præter consuetudinem, & institutum: sic enim volunt aduersarij. Atqui longe maius momentum in satisfactionibus, quarum oportet quantitatem proportionari peccatis, si Sophistis credimus: vnde illis cauitio: si minores sint, quantumuis à Sacerdote impositæ, luendum esse quod defuerit, in Purgatorio. Itaque necesse est hanc proportionem, non esse arbitriam: nisi forte ipsa peccatorum etiam quantitas dicatur itidem arbitraria.

XX. Sed huic priori responso admodum dissimulanter proposito; subiungit aliud maioris momenti: demonstrans, multam septem annorum pro peccato: ex secundi libri Samuelis capite vigesimo quarto, vbi Dauidi proponitur pœnæ loco, vel fames in annos septem: vel bellum in menses tres: vel pestis in totidem dies. Item 4. Danielis, imponitur Nabucodonosor pœna septennis.

XXI. Sed hoc neutrum exemplum ad rem. Non enim est vllum pœnæ vllius arbitrariæ, aut vicariæ, sed impositæ, siue, vt illi loquuntur, retentæ: nec vlla alia permutatæ. Itaque quicquid earum tandem est, satisfactio appellari queat: satisfactio minime. Patet à re ipsa. De Nabucodonosore clarum per se: neque enim legitur obtemperasse consilio Danielis, vnde Papistæ conantur stabilire satisfactiones: vnde necessario coguntur agnoscere, nullis satisfactionibus illum esse conatum auertere constitutam pœnam. De Dauid autem; primo, patet impositam fuisse à Deo pœnam, non autem sponte assumptam: & optionem factam, coactione quadam. Coarctor, inquit, sed melius est vt incidam in manus Domini. Post etiam rogatus constat, vt auferretur: *Ego sum qui peccavi: isti, qui oues sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me: & contra domum patris mei.* Breuiter Bellarmin. habet exempla pœnæ septennis, trimestris, triduanæ: sed nullum satisfactionis.

XXII. Roffensis: tamen constat, inquit, aliquam à Deo constitutam pœnam remissam fuisse. Nam, quum esset indicta trium dierum pestis; Deus tamen non amplius quam vnius diei vindictam voluit exerceri: itaque sublata est bidui sequentis molestia: nimirum, vt pœnam à Deo constitutam pœnitenti, intelligamus haud irremissibilem esse.

XXXIII. Ne hic quidem virum quicquam: Vbi enim satisfactio? Breuiatam audio pœnam, sed satisfactorem Dauidem nulla dixit Scriptura. Et hoc tamen nunc disquirimus. Itaque Roffensis quod queritur non probat: quod non queritur, quasi magnum aliquid ostentat. Certe qui Veteres existimarunt, breuiatum esse tempus, nullas satisfactiones tamen somniarunt, sed misericordiam Dei. Theodoretus, quæstione 37. in librum secundum Regum: *Trium dierum mortem Deus minabatur, sex autem horis solum intulit. Si dies autem numerentur cum noctibus, inuenitur pars solum duodecima minarum illata esse populo. Ita Deus benignus, & clemens, maioribus quidem usus est minis: minis autem longe minoribus inserit supplicia.*

XXXIV. Et tamen breuiatum esse tempus, vnde constat? Non sane ex Scripturæ verbis, quæ dixit *מָוֹתָם עַד-עֶרְבַּיִם* Editio Latina vertit: *De mane usque ad tempus constitutum*: expressio ad verbum contextu, quod nemo negat, aut potest negare. Nam *מָוֹתָם* de tempore dici præstituto norunt quicunque vel à limine Hebraicum idioma salutarunt. Itaque à Septuaginta redditur, vt plurimum, *καὶ ἕως*. Genes. 7. *τίστιν οὗτοι οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ; τὰς ἡμέρας; παριεῖται τῆς Σαρᾶ ἀπὸ τοῦ χρόνου.* Interdum *ἡμέρας*: Numerorum. *Καὶ ποιήσω τὸ νύχθαι καὶ ἡμέρας αὐτῶν. Et faciant Parascha hora sua.*

XXXV. Cur non igitur intelligas tempus illud præstitutum à Nathane? Nimirum, vt lucis exierit matutino tempore, nec desierit ante tertium diem, sicut erat designatum? Nam, quod Lyranus opponit, quod sequitur, *Veni Gad propheta ad Dauid in die illa, videri dictum de prima die pœnitentiæ; somnium est: cur non enim de die tertia?*

XXXVI. Certe ridiculi fuere Septuaginta, qui *ἡμέρας αὐτῶν*: vnde deceptus Theodoretus. Alij, maxime Rabbinj, diem totam designari putarunt: quia Paraphrastes Chaldaeus notauit tempus vtiusque iugis sacrificij, matutini, & vespertini. Sed neque autoritas Paraphrastis tanta, vt propterea vis fiat textui Hebraico: neque vero ille vnam diem expressit, *ἄ tempore*, inquit, *quo mactatur iuge, quousque adoleatur.* Quod ego quidem malim interpretari, non de vno eodemq; die, sed de sacrificio matutino primi diei, ad vespertinum tertij: vt fuerint non tres integri dies naturales, sed tres artificiales, cum duabus noctibus. Nisi forte in animo habuerit potius, quod & ego malim, non totius temporis, quo grassatus est, summam colligere: sed singulos dies describere non naturales, sed artificiales, vt noctibus esset *ἡμέρας*. Quo modo vertendum, *Et dabit Deus pestem in Israel à tempore, quo mactaretur iuge, quo usque adoleatur.* Certe vtrumvis dixeris, mollius erit aperta illa contradictione.

CAP. XIX.

De Satisfactione Christi.

I. Secundum argumentum nobis est à Christi satisfactione. Absurdum est, quorum peccatorum satisfactio iam plena fuit, eorumdem aliam satisfactionem postulare. Atqui fidelibus omnium peccatorum plena satisfactio fuit apud Deum. Ergo absurdum est, aliam iisdem peccatis satisfactionem querere. Maior sua luce patet, & sensu communi concipitur, neque enim satisfactum est, quousque aliquid superest ad effectum consequendum.

II. Assumptio non est obscurior apud Christianos, qui Mediatorem Christum sciunt, satisfaciendo pro peccatis, redemisse genus humanum. Sic Petrus dixit, primo 1. *Vt qui sciatis vos, non caducis rebus, argento, vel auro, fuisse redemptos, sed pretioso sanguine Christi.* Omne pretium est satisfactio: Ac Petrus pretium designauit non nomine, sed re; quum auro, & argento; quæ in humanis rebus frequentissima, eademque pretiosissima pretiorum nomina, sanguinum opposuit, significauit ergo Petrus, Christum pro nobis satisfecisse. Nec aliud Paulus voluit, ad Colossenses 2. *quæ deletum dixit quod aduersum nos erat chirographum, & cruciatum affixum.* Nam hæc metaphora est à debitorum scedulis, quæ tum lacebantur, quum omne quod debebatur exsolutum est: nec prius. Quare necesse est Christum plene satisfecisse: nam si ex parte tantum, ergo non deleuisset chirographum. Idem gaudet Augustinus effatus est, in psalmum 94. *Veni ergo dicens, vt recedamus à peccatis nostris, & non nobiscum deducat rationem de præteritis, sed tanquam tabula noua fiant incensis omnibus chirographis debitorum nostrorum.* Ea nouas tabulas. En incensa chirographa. Et aliquid superest debitorum?

III. Eo pertinet, quod crebrum in Patribus, non tantum pœnam sublata per Christum, sed solutam: id est, alia pœna sublata: quæ omnino satisfactio est. Augustinus, sermone 141. de tempore, *Quem sine concupiscentia virgo concepit, quem virgo peperit, & virgo permansit, qui vixit sine culpa, qui est mortuus propter culpam suam: nã mortuus est propter nostram. Pœna culpa mortis Dominus noster Iesus Christus mori venit, peccare non venit: (corruptum locum sic restituo, Pœna culpa mors. Dominus noster: & quæ sequuntur) communicando nobiscum sine culpa pœnam, & culpam soluit, & pœnam. Cyrillus, 12. in Ioann. c. 15. *Quemadmodum mors Christi, qui morti non subiiciebatur, ad destruendam omnium mortem sufficit: sic intelligere ac credere oportet flagella ac dedecora Dominum perculisse, vt à talibus nos eriperet: ipsi enim in uore sanati sumus: vt scribitur.**

IV. Catholicis ergo persuaderi non potest, non ingratisimos esse in Christum, simul & contumeliosissimos, qui non hoc agnoscant ab eo beneficium in solidum, sed ab eo partem detrahentes, sibi vindicant: maxime cum audiant ab Apostolo ad Hebr. 10. *Vnica oblatione consecrauit, & delatæ, (Latinus Interpret reddidit, consummauit) in perpetuum eos qui iustificauerunt.* Oecumenius, *τὸ δὲ αὐτῶν ἀσπίδα τῶν ἀμαρτιῶν.* Neq; quicquam frequentius audiant, quam Christum esse propitiacionem pro peccatis nostris, ad Rom. 3. 1. Ioan. 2. & 4.

V. Aduersarijs variæ sunt tentatæ rimæ. Vasques à cap. 6. disp. 2. ad causas confugit, propter quas perfecta pro nobis Christi satisfactio non inutiliter postulet etiam nostram satisfactionem. Itaq; negat propositi syllogismi maio-

maiolem. Causas autem eas explicat sub finem capitis quarti disputationis sextae, in hunc modum. Primum: Quia satisfactio, & meritum Christi hoc solum praestare possit, ut impetret nobis gratiam: non possit tamen nos formaliter reddere dignos gloria: quandoquidem digni gloria reddimur per iustitiam inherentem. Idcirco merito Christi additam fuisse iustitiam nobis inherentem: & ad hanc habendam, siue recipiendam, requiri nostram etiam operationem. Alteram: quoniam post iustificationem aliquando maneat obligatio ad poenam temporariam, in quam ex vi iustificationis commutata fuit poena aeterna: quamvis Christus condigne mereri nobis potuerit remissionem illius sine nostra satisfactione, tamen efficere non potuit, neque merito suo impetrare, ut qui antea eramus digni poena temporaria, non maneremus illa digni, quamvis nobis remitteretur siue condonaretur, nisi nos etiam satisfaceremus ex gratiae auxilio, quod nobis meruit.

VI. En audaciam! Ita disputat de tantis his mysterijs, quasi non a voluntate diuina penderent absolute: & Deus potius certis abstractis axiomatis suorum institutorum inde rationem deduceret. Quid enim aliud sonat id toties repetitum, non potuit, non potuit? Hoc vero quando auditum inter vere Christianos? Et si nunquam auditum, cur sit in istis nouitiolis tolerandum? Nolebat olim Nouatianus admitti poenitentes ad pacem Ecclesiae: Basilii exclamabat, *πῶς ἴσμεν τὸ θεοῦ ἰσομοδεῖν ἕντες; βέλτεται ὁ θεὸς ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ τὸς ἄλλους;* *Qui sumus, qui Deo legem figamus? Vult Deus dimittere, & quis prohibeat?* In numero nos firmiter tenemus, accurateque defendimus, nullam fuisse Deo causam aut redimendi, aut sic redimendi genus humanum, praeter suam iudicium, suam liberam, absolutam, omnique extrinseca lege liberam voluntatem. Itaque blasphemum esse, qui quicquam in tanto beneficio minuat villo praetextu: maxime, quod non potuerit aliter. Agito Vasques Theologice, & ostendit voluntatem diuinam, in suas partes habiturus paratos cedere. Sed si nihil nisi blasphemet, expecta ro ad pias nihil nisi anathemata.

VII. Et Vasquitamen in casum blasphemiae. Tantum potest nobis impetrare gratiam: non potest efficere iustos formaliter. Esto, inquam. Nam & nobis illud sufficit, neque hoc necessarium est. Quid enim? Negatne condonationem poenae esse gratiam? Cur ergo per Baptismum conferatur, si nihil nisi gratiam promeritus est Christus nobis? Si est gratia, cur non potest promereri post Baptismum? Quamquam ego hoc nimium Papisticum sum loquutus. Catholici enim nihil aliud, nihil aliter nobis post Baptismum mereri Christum sciunt, quam in Baptismo. Cur non ergo, quam gratiam nobis Christus meritus est, quamque in Baptismo accipimus, non accipiamus in poenitentia? Accipiamus, inquam, tantum pro peccatis ante Baptismum commissis, non pro peccatis post Baptismum? Repeto. Si remissionem poenae temporalis non meruit, non potuit nobis meruisse Christus: ergo non datur in Baptismo. Si datur in Baptismo, ergo potuit mereri: imo meritus nobis est. Et si meritus, ergo haec causa est ineptissime conquisita Vasqui.

VIII. Sed non reddimur, inquit, digni gloria, nisi per inherentem iustitiam. Atqui primo, alias confectum est, neminem reddi gloria dignum per inherentem iustitiam. Secundo, quid hoc ad rem? Nam de gloria nunc quidem nostra nulla disputatio est: sed de remissione poenae duntaxat: & eius quidem temporalis. Quae si non putant esse diuersa, cur infantibus, quos nullo affici poenae sensu tenent, limbos adscribunt, ubi nulla sit gloria?

IX. In altera causa, vnum video repeti, iam refutatam, manere temporariam poenam, remissa culpa. In reliquis, meræ mihi sunt tenebrae. Nam primum, quid est, poenam aeternam ex vi iustificationis mutatam in illam temporariam, quae remanet post remissionem? Nam me Bellarminus, me Costerus, me Concilium Tridentinum, me Catechismus ad Patrochos, me alij docuerant, poenam aeternam non mutari, sed æque cum culpa remitti aufertur. Deinde, poenam illam temporariam, non succedaneam esse, sed suo iam merito deberi. In peccato enim esse culpam, poenam temporariam, poenam aeternam. Itaque non imponi recens a Deo, sed retineri. Nisi forte Iesuus pro arbitrio verba significant: ut quum dicunt poenam illam alioquin retentam mutari in ieiunia, elemosinas, ium istas oporteat esse spontaneas, nec alio iure debitas: at quum Vasques pronuntiat poenas aeternas mutari in temporarias, perinde sit, voluntariæ sint, an necessariæ. Magno tantorum virosum privilegio, & si forte, Theologis digno. Sed si, quia poena temporales mutantur in ieiunia, ideo hæc illis sunt satisfactiones: ergo similiter, si poena aeternæ mutentur in temporarias, erunt hæc illis satisfactiones: atque ita dabuntur non tantum poenarum, sed etiam satisfactionum satisfactiones, eleganti profecto gradatione.

X. Iam quid hoc est? *Quamuis Christus condigne mereri nobis potuerit remissionem poenae aeternae sine nostra satisfactione, tamen efficere non potuit, neque merito suo impetrare, ut qui antea digni eramus poena temporaria, non maneremus illa digni, quamvis nobis remitteretur, nisi nos etiam satisfaceremus.* Quid est, digni poena? An quia meriti sunt poenarum? Quorsum? Aut quis nescit, quum agitur de remissione poenae, supponi tanquam certum, te dignum esse poena, & hoc tantum agi, ut, estis meritis, id est, sis dignus poena, tamen poenam nullam luas? Quomodo igitur potuit efficere Christus, ut non luamus poenas aeternas, & non potuit efficere, ut non luamus poenas temporales? An quia digni non eramus poena aeterna, sed tantum temporali? An quia, quamuis digni eramus utrisque, tamen potuit efficere, ut ne maneremus digni poena aeterna: nec potuit idem in poena temporaria?

XI. Nemo, inquit, per externum fauorem alienum, aut iustitiam, formaliter redditur dignus qui non puniatur, qui antea dignus erat. Quomodo ergo sperare potuisti, Vasques, te non daturum poenas aeternas? Nisi forte tibi tanta confidentia, ut negares, te prius dignum fuisse poena aeterna. Sed fidelibus non tanta est ignorantia, ut non certo stantur, se dignos esse poena aeterna, id est, ut loquitur Paulus, filios iræ. Si ergo non potuit alieno fauore, aliena iustitia, quisquam prius dignus poena, effici non dignus poena, hunc oportet eam poenam luere, aut satisfacere. Ergo, omnes fideles oportet satisfacere poenae aeternae: aut luere poenam aeternam. At poenae aeternae satisfieri non posse docuerunt alij Papistae: Ergo nihil certius, quam

ut desperent fideles, & stantur, non potuisse per Christum se absolui a poena aeterna.

XII. Nimirum, multa oportet eum male interpretari, qui vnum non vult recte intelligere. At Catholici contra stantur, eum alienum esse a bona mente, qui in remissione peccatorum suam iacet dignitatem: stantur, non posse quemquam hominum absolui a poena peccato debita, siue temporalis ea sit, siue aeterna, nisi fauore alieno, aliena iustitia. Stantur, formalem dignitatem ab iis vrgeri, qui, quid sit remissio peccatorum, nec ipsi intelligat, nec alios intelligere patiantur: stantur, tam potentem, tam efficacem iussu Christum ad temporales, quam ad aeternas poenas remittendas. Stantur, denique, hoc ipso Vasquis experimento, vere se praedixisse, non posse satisfactionarios non desinere in contumelias Christi, cuius efficaciam limites, tan auctacter praescribant, ut hoc illum posse pronuntient, illud non posse: & hoc tanto quidem absurdus, quando qui plus concedunt, negant minus, in eodem genere.

XIII. Modestiores alij, cautiorefque Vasque: qui nullam Christi criminantur impotentiam, sed nostrum accusant defectum. Concedunt ergo, Christum potuisse sufficienter satisfacere pro omnium hominum delictis, reconciliando Deo Patri hominem, expiandoque omnes peccato debitas poenas: quae verba sunt Bunderij. Quid igitur causae est, quominus dimittantur poenae temporariae? Distingunt vane. Bunderius: sufficientem esse quoad se: arnon quoad nos: quia Deus etiam nostram requirit satisfactionem, non propter passionis Christi imperfectionem, sed ut, qui deliquimus, ipsum delictum in nos etiam vindicemus. Hanc solutionem Peltanus & amplectitur, & dilatat, ut Iesuus oportuit esse loquentiorem Dominicanorum.

XIV. Insto. Si insufficientem est tantum quoad nos: ergo in nobis esse oportet, quod obstat eius sufficientiae effectis: sic enim insufficientem esse Christi mortem quoad infideles, quia hi opponunt suam infidelitatem, qua amota nihil obstat, quominus etiam infideles fiant participes salutis. Atqui in nobis nulla causa est, quominus dimittantur per Christi satisfactionem poenae temporales. Ergo hæc Christi satisfactio non est insufficientem quoad nos. Probatur assumptum, quia nulla ratio ferat ut dicamur magis dispositi ad remissionem poenae aeternae, quam temporalis. Deinde, quia aduersarius ipse nullam a nobis dare potuit: itaq; alienam quæsiuit, voluntatem Dei: *Quia, inquit, Deus etiam nostram satisfactionem requirit: unde dicendum erit potius insufficientem quoad Deum, quam quoad nos.* Sed hæc ipsa causa est commentitia: quia non constat vlla declaratione voluntatis diuinae, sed tantum aduersariorum placito.

XV. Alij distinguunt sufficientiam, & applicationem: Christus, inquit Klingius, amarissima sua passione satisfacit pro omnibus peccatis, etiam in mille mundis, quoad sufficientiam. Sed hoc suum meritum, & hanc satisfactionem nulli communicabit, nisi credenti in eum, seruantiq; media quae instituit. Exemplis suadet: ut, per Baptismum dat gratiam: per remissionem offensae erga proximum, dat remissionem peccatorum. Sic, per poenitentiam promissit remissionem peccatorum. Idem sensus Costero, & Salmeroni, & Pelcano.

XVI. Concedo, nemini communicatum iri Christi satisfactionem, non sequenti media ab eo instituta. Quid ergo? Nempe res huc redit: utrum satisfactiones hæc arbitrarie, (pro quibus Sophistice Klingius poenitentiam substituit) sint a Christo instituta, tanquam media ad remissionem poenae temporalis. Iudicent Christiani, rectiusne Papistae affirmant, & probent; an nos negemus, & refutemus. Certe nos magno praedidio nitimur: qui ab eis ebrinimus, ut remitti dicant poenas aeternas, nullis intercedentibus nostris satisfactionibus: imo etiam temporarias, saltem per Baptismum. Nam ut mittam, nullam aliam esse remissionem, quam quæ fit in Baptismo; quod Catholici habent persuasissimum, negant Papistae. Certe inde constat, applicari posse sufficientiam Christi, etiam non usurpantibus medium illud satisfactionum nostrarum. Nam si non posset, ne in Baptismo quidem applicaretur.

XVII. Tapperus aliam dicit esse rationem reconciliationis, aliam remissionis: & queritur has semper confundi a Caluino. Paulus, inquit, eas distinguit, dum ait, quod Deus erat mundum sibi reconcilians in Christo, non imputans propter ipsum hominibus delicta: posterioris ad Corinthios 5. Bellarminus, sacrificium crucis Christi, eo potissimum spectauisse, ut nos reconciliaret, ac de impijs, & inimicis, iustos & amicos Dei faceret. Inde ad Romanos 5. *Quum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: octauo, De peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleteretur in nobis.* Prim. Petri 2. *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo, per lignum: ut peccatis mortui iustitia viuamus.* Sed cum eo non pugnare, homines Christi sanguine reconciliatos, & iustificatos, operante in ipsis Christi Spiritu, & virtute, satisfacere. Deo pro reatu poenae temporalis.

XVIII. Aliam rationem esse reconciliationis, concedi potest, hoc sensu, ut intrinseca sit inter eos differentia, siue, ut sint ambæ eius definitionibus distinctas. Et sic non repugnet ego sane: quomodo certum, aliam rationem esse ortus Solis, aliam diei, aliam pluuiae, aliam luti: & *μυρίων ἑωσὶ τῶν ἡμερῶν.* Sed nihil id ad rem: quia, sicut simul sunt ortus Solis, & dies: simul pluuia, & lutum: sic, nihil obstat, quominus & reconciliari nos Christus, & simul remiserit peccata plene. Sed potest alio sensu dici: nempe, ut realis sit disparatio, tum causarum, tum effectuum: & ne ab eadem causa sit remissio, unde reconciliatio: atque hæc, abique illa fieri queat. Hoc vero sensu profecto falsum Tapperus dixit, falsum Bellarminus. Nam ab eadem Christi satisfactione reconciliatio nostra est, & remissio peccatorum: neque illa vnquam absque ista. Hoc Paulus significauit, 5. post ad Corinth. ubi annotatio est Caluini, *Et qualiter in gratiam redeant homines cum Deo. Vbi scilicet, impetrata a peccatorum remissione, iusti censentur. Nam quandiu impus at nobis peccata Deus, necesse est, ut nos habeat exosos: neque enim peccatoribus amicus, aut propitius esse potest.*

XIX. An forte apud Papistas leuicula est Caluini autoritas? Ergo alios testes audiant: testes Veretes, testes suos. Chryostomus: *πῶς ἐστὶν ἀνάξιτον ἰωάννην; τὸ ἴδιον ἐστὶ τὸ θάνατον, καὶ ἐπὶ τῷ φθίνοντι μυστῶν; ἀπὸ τῆς καὶ τῶν φίλων ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τῆς ἀμεταμέτρητης. ἀλλὰ ἡ δὲ σὺν ἡμῶν, διὸ καὶ ἰσηγορεῖ μὴ λογισθῆμεν αὐτοῖς τῶν ἀμεταμέτρητων ἀποκρίσεων; καὶ ἴδιον ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἀμεταμέτρητης ἀποκρίσεως.*

ὅτι ἡ ἀποκατάστασις πάντων ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐστὶν ἐν ἡμῖν... Quomodo reconciliauit sibi? Hoc enim illud est ad-

factionum, prae-textu subordinatae causae, Christi meritis substitutum esse, ipso Christo, mitto iam nolente, certe inficio. Quod pij nec ferre, nec dissimulare possunt.

CAP. XX.

De remissione gratuita.

I. Tertium Catholicis argumentum. Nulla peccatorum remissio per satisfactio-

II. Assumptio manifesta est: quia remissio peccatorum est iustificatio; ut disputatum c. 15. li. 21. At iustificatio fit gratis, ut probatum c. 2. li. 22. vnde

III. Probatum autem maior; quia, gratis, significat, nihil accipere ab eo cui confertur beneficium: quod patet, tum ex eo quod remouentur omnia ex parte hominis, quibus assignari possit remissio: tum quia probauimus, cap. 3. libr. 22. ea particula excludi opera. At satisfactio-

IV. Minorem plerique omnes aduersarij concedunt: Tapperus, Gratuitam esse peccatorum remissionem, omnes confitemur. Firma fide credendum est, gratiam esse peccatorum remissionem, quoad culpam mortalem, & venia-

V. Mirus mentis conceptus! Iustificatio fit gratis: & remissio peccatorum non fit gratis. Quasi ad iustificationem nihil remissio pertinet. Quid igitur habebat in animo Procopius; qui illud Elia: vt explica-

VI. Hoc nota: probari ab Apostolo, iustificationem esse gratuitam, argumento sumpto a remissione peccatorum. Et potest quisquam negare, remissionem peccatorum esse gratuitam? Idem, eadem audacia, temeritatis dam-

VII. Non est ausus Augustinus, inquit, gratiam remissionis appellare, gratiam sine meritis. Mirum vero, inquam: si merita illa concepit absq; operib.

VIII. Et tamen negari non potest dixisse Augustinum, Nec ipsa remissio peccatorum, sine aliquo merito est. Dic ergo, abusum esse meriti nomi-

IX. Sed Vasquen missum faciamus. Reliqui, vt dixi, non dubitant, remissionem esse gratuitam, Quomodo ergo per satisfactio-

X. Vult ergo gratuitam esse, non quia totum donet Deus, sed quia parum exigit. Hoc illud est, nimirum, quod Vasques dicebat, respondere nonnullos receptiores, satisfactio-

XX. Thomam: Non reputans illis delicta ipsorum, id est, non habens in memoria illorum delicta tam actualia, quam originalia, ad puniendum, pro qui-

XXI. En tantes: a quibus haec habes diferta. Primum, non posse reconciliationem vllam esse sine remissione peccatorum. Alterum, factam esse reconciliationem, & sic factam; id est, in quantum non sunt imputata delicta.

XXII. Bellarminus ergo Christi mortem vult ei potissimum spectauisse, vt nos Deo reconciliaret. Et quidem eo spectauisse, nemo Christianorum negat, sed cur dicit, potissimum spectauisse? Comparatene ad remissionem, vt magis spectarit illam, quam hanc? Absurdum: si in quantum remissa sunt peccata, in tantum reconciliati sumus: si non potuerit reconciliatio fieri, nisi vt

XXIII. Et quis concessit Bellarmino, vt quod apud Paulum est, reconciliati sumus per mortem Filij, interpretetur, potius reconciliati, quam remissionem adepti? Nam reliqua, damnauit peccatum in carne; peccata nostra pertulit in corpore suo, remissionem sonant aperitissime: tam supina est Iesuitae disputatio.

XXIV. Sed denique negat, cum reconciliatione per mortem, pugnare, homines satisfacere pro reatu poenae temporalis. Recte inquam: si non tantum aliud sit reconciliatio; aliud remissio, sed etiam non fiat remissio cum reconciliatione. Sed si contra, vt vidimus, nulla reconciliatio absq; remissione, & remissio fit, vt nulla punitio, tum fieri non potest, vt non absurde lo-

XXV. Haec tunc ad argumenti partes. Sed quod intulimus, fieri iniuriam Christo; id rursus negant: & demonstrat non sequi: Ioannes Dauis: tum enim cooperantes causas prauidicare alias alijs, quum sunt aequo gradu: quia inter se partiantur vim operandi. Sed in subalternatis causis, quae a superioribus vim suam habent, aliam esse rationem: tum enim quanto magis haec agunt, tanto maiorem esse laudem causae summae.

XXVI. Sed in isto. Primo, satisfactio non esse subalternatam passioni Christi: tum quia Deus non subalternauit, cuius id solius ius erat, sed soli Papistae: Tum quia, ipsa Papistarum confessione, passio Christi non operatur per satisfactio-

XXVII. Secundo, non tantum aequo gradu cooperantes causas prauidicare iniuriam, sed etiam subalternatas, gemino casu. Primo, quum ita subalternantur, vt tamen absque iis non possit prima causa producere effectum. Exempli gratia; etsi Sol in physico ordine producat pomum: tamen quia non sine arbore, quae ei subordinatur: ideo confidenter dicat quis, non esse sufficientem Solem ad producenda poma. At qui audimus Vasquen negantem, posse Christi passionem quonquam efficere dignam gloria, absque propria satisfactio-

si præcederet remissionem offensæ & culpæ, nihil obesse, quominus ipsa remissio dicatur fieri gratis. Sed hostile recentiores castigans, prorsus aberrare dicit à scopo in explicanda mente Scripturæ, & Patrum, qui affirmant hominem gratis iustificari. Rationem addit, vera gratia non solum obesse retributionem ex debito iustitiæ: sed etiam retributionem ex sola gratitudine: id est, quum tam exiguum meritum est, ut non imponat Deo obligationem iustitiæ, sic enim descripsit paulo ante. Nèpe, quia gratia debet esse opus, aut liberalitatis, aut misericordiae: hæc autem virtutes non versantur circa retributionem pro aliquo, vel minimo beneficio, sed circa meram donationem, nulla alia de causa, nisi aut subleuandi miseriam recipientis, aut benefaciendi omnino liberaliter: antidotalis autem donatio, quæ est remuneratio pro aliquo etiam minimo beneficio, aut obsequio, non est opus misericordiae, neque liberalitatis, sed gratitudinis, quæ est diuersa virtus.

XI. Optime. Nulla misericordia quicquam retribuit cuiquam merito siue magno, siue paruo. At remissio peccatorum est misericordia. Ergo hæc nihil retribuit, ne minimo quidem merito. Cur non sit hæc conclusio necessaria æque nobis disputantibus, ac Vasqui? Tum autem, ut concedã posse centum aureos dimitti soluenti duos tantum: tamen id usus habet, ut dicamus non vniuersum debitum donatum, sed partem donatam, reliquam solutam. At Scriptura partitionem hanc prorsus ignorat: & chirographum deletum esse pronuntiat in cruce, quod non solet fieri, quandiu vel pars manet non soluta.

XII. Intellego, Dauidem, qui precatur Dominum ut propitius sit peccato suo propter nomen eius: eundem peccati, ut videat humilitatem suam, & laborem suum. Concedo etiam hæc non opponi, sed nego, videre humilitatem, & laborem; esse quicquam retribui humiliori aut labori, sed misereri potius humilitatis, & laboris. Nam neque significatur ijs verbis vlla virtus, quod notauit Bellarminus, sed miserabilis status in quo versabatur propheta: Per humilitatem, inquit Bellarminus, non intelligit virtutem humilitatem, sed abiectionem, & vililitatem. Genebrardus, humilitatem, miseriam. Si nulla virtus erat: ergo nullum meritum. Ut secutus annotaret Genebrardus, *Miseriam propitius propter tuum nomen duntaxat, non propter me, cuius merita nimis exigua sunt.* Catholicus aliquis dixisset, cuius merita nulla sunt, sed de Papista vix vnquam plena veritatis confessio expectanda. Itaque ἀνομιαν & παράνομον. Scio Ianfenium interpretatum esse, *deiectionem, & afflictionem meam, siue quam ab inimicis meis patior, siue qua me ipsum ob peccatorum conscientiam coram te affligo.* Sed Lorinus hunc posteriorem dicit esse mysticum sensum, cui iam pridem locus nullus in controuersijs.

XIII. Bellarminus eo gratuitam dicit remissionem, quia gratis Deus fidem, & poenitentiam inspirat; gratis ad amicitiam, & gratiam recipiat: gratis culpam, & reatum mortis æternæ condonat: gratis denique gratiam infundat, per quam pro pœna temporali, quæ dimissa pœna remanet, satisfaciatur.

XIV. Τὸν ἀνομιαν! Gratis recipere ad amicitiam: gratis culpam, & reatum mortis æternæ condonat. Esto sane. Perge: gratis condonare peccata. Nunc quero, quid significet gratis recipere in amicitiam? An gratis infundere dona, propter quæ postmodum recipiamur ad amicitiam? Quid gratis remittere culpam, & reatum mortis æternæ? An gratis infundere dona, quibus donis mereamur remitti eam culpam, eamve pœnam? Minime, inquit: concedunt enim, absque vlla satisfactione admitti in amicitiam: absque vlla satisfactione remitti illam culpam, illasve pœnas. Cur ergo gratis remittere peccata significet potius, gratis dare eam gratiam, per quam satisfaciatur? Cur hic per ambages; potius quam ut illic recta? Aut illic recta, potius quam hic per ambages? Potestne hic lusus cuiquam bono placere? Rursus, hæc ipsæ temporales pœnæ remittuntur gratis in Baptismo. Gratis ergo in Baptismo: gratis in poenitentia. Cur gratis in Baptismo sine satisfactione: gratis in poenitentia, non sine satisfactione? Tam similibus: imo tam iisdem vocabulis, tam diuersas, tam contrarias inesse significaciones esse monstrò absurdum.

XV. Nobis constantior simplicitas, quibus non magis eodem sono, quam eadem notione gratis est aditus in grauiam: gratis culpa condonatur: gratis vindicta remittitur æterna: gratis pœna tollitur temporalis: gratis in Baptismo: gratis in poenitentia: imo nec in Baptismo sine poenitentia; nec in poenitentia sine Baptismo. Deniq; omnia ex misericordia, liberalitateque Dei, non ex remuneratione.

XVI. Nec constantior in proprietate verborum sola, sed etiam in fidei analogia: Etenim apud Esaiam Dominus, quum profitebatur gratis remississe peccata suo populo, amouebat opera, quæ non erant opera naturæ, nimirum orationes, sacrificia, erogationes nummorum in causas pias. Præterea, disputauimus alias à ratione iustificandi remouenda esse omnia omnino bona opera. Est autem remissio iustificatio. Itaque merito à remissione remouemus omnia nostra opera bona: ut constet ei solida gratuitas.

CAP. XXI.

Exempla remissorum à Christo peccatorum.

I. Quartum argumentum. Sic remittuntur fidelibus peccata, quomodo Christus remisit. At Christus nunquam remisit per vllas proprias satisfactiones eorum qui peccarant. Ergo peccata remittuntur absq; vllis satisfactionibus.

II. Patet assumptum, eunti per omnia exempla. Matthæi 9. Paralyticus audit, *Confide, fili, remissa sunt tibi peccata tua.* Lucæ 23. Latro, *Hodie mecum eris in paradiso.* Ioannis 8. Adultera, *Nec ego te condemno. Vade, & ne amplius pecces.* Lucæ 7. Mulier peccatrix, *Remissa sunt tibi peccata.* Et 18. Publicanus, *Descendit iustificatus domum suam, potius quam Phariseus.*

III. Solutiones vel maiorem impetunt, vel minorem. Hæc breuius expediuntur. Sunt autem duplices. Primo enim Bellarminus. Quis nouit an peccatorum nomine, sola culpa, & pœna æterna non intelligatur? Et Publicanu

ille, legitur quidem iustificatus præ Phariseo, non tamen ab omni pœna reatu liberatus.

IV. Leuicule. Nam ego contra, quis nescit remissionis nomine & culpam contineri, & pœnam? Nam cur his locis potius, quam alijs solam culpam, cum pœna æterna? Neque enim negat Bellarminus, ita nunquam significare, sed his locis. At nos non solemus homonymias nostro arbitrio multiplicare. De Publicano vero, de quo peculiariter Bellarminus tum agit, manifesta res est: dicitur enim iustificatus: & nos alias probauimus iustificationem opponi damnationi: hanc omnes pœnas complecti: adeo, ut qui non sit condemnatus, idem nullas det pœnas.

V. Sed enim esto homonymia. Cur dubitat Bellarminus? Dicitur, inquit, iustificatus præ Phariseo, sed non ab omni pœna liberatus. Quid si negem liberatum, aut culpa: aut pœna æterna? Eadem mihi erit vis argumenti ab eadẽ dubitandi causa. Dicitur iustificatus præ Phariseo, sed non à culpa liberatus: non ab æterna pœna. At non ego malignus vitiligator. Verum Iesuitas oportet semper esse sui similes.

VI. Altera solutio, negat potius ea exempla fuisse absque satisfactionibus. Et hoc rursus dupliciter. Primum Costerus. Falsum est, Magdalenam, Publicanum, Latronem, sine omni satisfactione absolutos esse. Magdalena, verecundo ingressu in cœnaculum Phariseorum, lacrymis, quibus Domini pedes rigauit, capillis quibus terxit, vnguento quo unxit, vehementique dolore quo sacros pedes osculabatur, satisfecit. Publicanus, insigni contritione, & pectoris tusione. Latro, pœna crucis, crucifragij, supplicio mortis. Paralyticus, precibus tam suis, quam baiulorum graui periculo lapsus, quum super tectum deferretur, & per tectum quatuor funibus demitteretur: denique, quum publice grabatum humeris gestaret, non veritus calumnias Phariseorum. Adultera, magno rubore, dolore, & metu, dum caperetur, palamque deduceretur, & accusaretur.

VII. Ecce autem: qui iam iam nolebant Publicano condonatas pœnas, quia scriptum non erat: nunc examina satisfactionum obtrudunt, non scriptarum. Quid istis agas *ἀνομιαν*? Atqui memores essent suorum somniorum. Quoties enim dictum, satisfactiones ab ijs dici post remissionem culpæ? Quippe, quia non possit satisfacere, qui non sit in gratia: nec sit in gratia quisquam, quandiu non sit remissa culpa. Atqui hæc pleraque præcesserunt omnem remissionem. Quo igitur iure satisfactiones appellentur? Denique, qui adulteræ ruborem, dolorem, metum, satisfactionibus imputant, non meminere inuoluntaria esse, ideoque satisfactions potius. O quid non sibi permittant; apud suos cœcos auditores, qui nobiscum tam ludice disputant, tau inconstanter nugantur.

VIII. Peltanus, Matthæum, Petrum, Magdalenam, ad vltimum vsque vitæ spiritum vltionis pœnis impigre se macerasse, iugibusque satisfactionis officijs incubuisse strenue. Et idem de cæteris licere suspicari, quamuis id in sacris literis, ut alia quoque multa, proditum non extet.

IX. Nimirum hæc probantur Legendarum autoritate. Sed non si fingere pro ingenio potuerunt Papistæ, quæ superstitioni putarunt commoda, ideo Catholicis promptum, nullo discrimine pro veris ficta admittere. Itaque negamus eo vnquam animo fuisse, aut Matthæum, aut Petrum, aut Magdalenam, aut vllum omnino Christianum, bene, pieque eruditum, ut crediderit, se Deo satisfacturum voluntarijs vllis pœnis. Fatemur, omnes tota vitæ poenitentiam exercuisse, sed poenitentia nomine voluntarias pœnas non nisi Papistæ indigerunt. Viderint illi: nos sapiamus ex Scripturis.

X. Superest id genus solutionum, quarum est in maiorem propositionem insultus. Hanc igitur negant: primum Costerus, Peltanusque. Multa Christum fecisse, non imitanda deinceps. Multa & obseruasse, quæ nos obseruare nullo modo debemus. Sabbatum, legem Mosaicam, alia. Multa non fecisse, non obseruasse, quæ nos velit & facere, & religiose obseruare; diem Dominicam, ferias sanctorum, Sacramentorum ritus, formasque. Non esse sequendum in ieiunio quadraginta dierum, non in miraculis, non in actionibus Messia proprijs. Denique, non sequi, Dominus hoc illudve non fecit, vel non obseruauit: ergo, nec nos quoque, nec vllus illius minister hoc vel illud facere, vel obseruare debet.

XI. Ut norunt magnifice declamare, ut vehementer disputare, in capibus non controuersis! Putabam addituros natiuitatem ex Virgine, passionem in cruce, resurrectionem tertio die, descensum ad limbos, ascensum ad cœlos: & alia multa: cur non etiam creationem cœli, & terræ? Tam enim facile hæc declamari potuerit: & fuisse paulo plenior, certe magnificentior oratio. Factum male, quum non est factum. Et quis non doleat, in tam ampla materia, tam facile deseruisse Iesuiticæ grandiloquentiæ æstum; Vno verbo respondeo, *ἀλλως ἀδύνατον.* Quis enim querit, quid vos homunciones aut faciatis, aut debeatis facere? Hoc nos potius querimus, hoc disputamus potius, quid Deus faciat; id est, quomodo nobis peccata dimittat. Nam de vobis multo post videro; quum si dabit Deus, clauis Ecclesiæ erunt præ manibus. Interea dum methodus nostra differt hunc laborem, concedatur sane, debere Ecclesiam peccatoribus poenitentibus iniungere satisfactiones. At, si non sequitur, quia Christus remittendo peccata, nullam imposuit temporalem pœnam: ergo nec Ecclesia debet poenitentibus vllam imponere: at certe verum est: Ergo, in remittendis peccatis, nullam Deus exigit satisfactionem. Christus enim est Deus. Hanc consequentiam quis neget, dato instantiam ab aliquo exemplo opposito. Si non potest, taceto: ut sic nec veritati sit molestus, & suo pudori parcat.

XII. Reliqui insistant exemplis explicandis: ut, etsi concedant, Christum remississe absque vlla satisfactione; tamen negent, omnem remissionem sic fieri, quasi videlicet alio, atque alio modo remissio fiat: & hæc exempla nihil vniuersaliter concludant. Sed hoc varijs variè tentarunt effecere.

XIII. Bellarminus. Quis neget, Christum pro arbitrio culpam, & omnem pœnam remittere potuisse? Dauis prolixior, & explicatior. *Ea exempla esse eorum, quibus misericordiarum autor, proprio ore absolutio-*

penitentiam pronuntiat: quibusq; æquum esset, plus aliquid conferri ab ipso præfente Domino, quam ab eius legatis, ac ministris.

XIV. Atqui rursus hæc *æquitas* Comparatur enim absolutio concessa ab ipso Christo, absolutio concessa à Christi ministris. Atqui nos absolutio ab ipso Christo concessimus. Quid; non meminerunt Sophiste, inde sibi factum controuersiam in initium, ut dicerent, sic Deum culpam remittere, ut non tamen omnem poenam? Non meminerunt se subicere, Deum has poenas, vel saltem harum poenarum satisfactionem, exigere post eam condonationem? exigere vel in hoc seculo, vel in futuro? Quid igitur diuertunt ad absolutioem concessam ab Apostolis, ab alijs Christi ministris?

XV. Deinde, si æquum fuit amplius concedi ab ipso præfente Christo, quam ab eius ministris, cur perit hæc æquitas in Baptismo? Nisi forte amplior aliqua condonatio est, quam vniuersæ culpæ, omniumq; simul poenarum: aut hæc non fiat in Baptismo. Rursus, si sic æquum fuit, cur Costerus negauit, Magdalene, Publicano, Latroni, Petro, non concessam, absque satisfactione veniam? Denique, nõ vident se impingere in id dogma, quo iam pridem nihil certius in Ecclesia, æque per ministros operari Deum in Sacramento, ac per se ipsum. Nam cæterum sciunt, se poenitentiam in Sacramentis numerare.

XVI. Peltanus eos omnes vult considerari, tum primum per fidem, & caritatem in istos, & non vi aliqua Sacramentali, sed absoluta potestate à peccatis absolutos. Dauius, recens vocatos, recens missos in possessionem donorum, & thesaurorum concessorum, ut in Baptismo.

XVII. De hac solutione audiamus Salmeroni iudicium: *Respondens quidam, illos quibus Christus remisit peccata, satisfactione non indiguisse, quia infideles erant, & necdum Christo insiti, ac proinde tunc primo iustificabantur. Verum, hæc parum solida videtur esse solutio: nam illi omnes Iudæi erant, ac proinde Circumcisionis Sacramento originis peccatum remissum, & consequenter, iam semel erant iustificati: ut, si ad Sacramentum poenitentiae accurrissent, omnino poenitentia indigissent fructibus. Explosa igitur hac soluendi ratione: & quæ sequuntur. Non latet Salmeroni Iesuitæ, Iesuitæ Peltani solutio, & sperauit Peltanus, sperauit Dauius, nobis satis factum ire? Atqui nos altius in rem quam inquirimus, negamus, aliam esse remissionem, atque aliam, sed eandem primum vocatis, & post poenitentibus; eandem in Baptismo, & post Baptismo.*

XVIII. Salmero. Explosa hac soluendi ratione, firma videtur esse responsio: illos à Christo, medio Sacramenti poenitentiae non fuisse iustificatos: quia nec ibi seruata est absolutioem forma, nec etiam exhibita confessio peccatorum debita materia. Adde quod Christus, dum vixit, necdum Sacramentum Confessionis instituerat, quod ex primo die resurrectionis induxit. Quare non erat, quod vllam tunc exigeret satisfactionem. Erat igitur solutio Sacramentis nequaquam alligata, quam Dominus, Sacramentorum institutor, ex priuilegio illis paucis concessio, potestate excellentiæ conferre voluit: quod nec ad Sacramentum poenitentiae, nec in consequentiam trahendum est.

XIX. Non erat Sacramentis alligata. Concedo inquam. Sed quid? quod alligatam Sacramentis solutionem concedunt nullam exigere satis-

factionem. Constat ex Baptismo. Quid rursus, quod non alligatam Sacramentis, docent indigere satisfactione? Nam concedunt, esse poenitentiam aliquam priuatam: & ne hanc quidem vacare voluit fructibus dignis. Atq; adeo, si vellent, cur vterentur argumento à Baptismo prædicatione? Nam, Baptistes non loquebatur de Sacramento poenitentiae, nondum instituto, si quæ Salmeroni fides. Cur Dauidem in exemplum trahunt? Et quidem tam confidenter, ut Bellarminus dixerit, vnicum Dauidis exemplum plus valere ad sententiam Papisticam confirmandam, quam exempla omnia, quæ Calumus protulit, ad infirmendam. Enimvero Dauidi non remittebantur peccata, medio poenitentiae Sacramento.

XX. At nos, Sacramentum poenitentiae tum temporis nondum fuisse institutum, facile concedimus, qui ne nunc quidem vllum poenitentiae Sacramentum agnoscamus; id est vllam poenitentiam, quæ per se & separatim sit Sacramentum. Sed primum dicimus, eam ipsam poenitentiam institutam, ex quæ post Papistæ sacramentum fabricati sunt. Deinde etiam, institutum fuisse poenitentiae Sacramentum, nempe Baptismo: nam & Ioannes baptizabat, & Christus ipse, etsi non per se, sed per suos discipulos. Itaq; nullam esse Salmeroni solutionem.

XXI. Superest vnicum effugium Perroni. Exempla eorum esse, quibus serio dolebat peccasse, quibus eumq; tantus zelus erat, ut omnia contemnerent, etiam mortem ipsam, præ gloria eius in quem peccatur.

XXII. Imo diuinare hoc est. Nam, si Salmeroni credimus; nulla fuit aut forma absolutioem, aut confessionis materia. Si nulla confessio; qui scilicet, Perrone, contritionem fuisse? Nisi tu forte *negotiorum*; & quidem cordium, non tantum præsentium, sed etiam cuiuscumque futuri. In adultera vero, vnde tam subito, tantus diuinæ gloriæ zelus? Et vero videtur Dauius ipse, quasi corrigere, *Cuiusmodi zelus*, inquit, *in Petro fuit; & multis alius eorum, qui enumerati sunt.* Bene habet, inquam: in multis; non in omnibus. Atqui, omnibus remissio absque satisfactionibus. Quid promotum est? Deinde; quid tum, si in omnibus? At nos de satisfactionibus disputamus, non de dolore, non de zelo. Hic autem dolor, hic zelus ante remissionem: at satisfactiones, vobis autoribus, nullæ, nisi post remissionem: quia nullæ nisi in gratia. Denique, post contritionem, post dolorem, id est, iam dolentibus, iam contritis imponuntur satisfactiones. Quare is zelus, is dolor, distinctus est necessario à satisfactionibus. O quanto vos vtilius in eo essetis, ut poenitentes hortaremini, ad eum dolorem, eumque zelum, quam propositis satisfactionum quisquilijs, eius doloris, eius zeli defectum sarciretis, id est, segnitiam aleretis, torporem excusaretis! Nam quod se redempturos: & facile redempturos sperent, vix est ut magnis laboribus acquirant. Multo minus, si quid sophismati culum iri sit persuasum. Est autem à satisfactionibus deuentum ad sophismata. Gratianum, Lombardum, Comestorem, fuisse ex adulterio, fama obtinuit: & eorum matrem in extremis confitentem, negasse posse sibi dupliciter peccatum; quum filios videret esse lumina Ecclesiæ: hic Confessorem, *si non habes*, inquit, *tantum dolorem, quantum exigit tam horrendum scelus, de hoc tamen doleas, quod non potes dolere.* In Gratiani vita. Gregorie: & vtilis dicebat; pancratistice: Nam, tum temporis *Gregorius* *neque*.

FINIS LIBRI VIGESIMITERTII.

LIBER VIGESIMVS QVARTVS,

De

SATISFACTIONIBVS ALIENIS.

Caput Primum.

DE SATISFACTIONIBVS ALIENIS IN GENERE, TVM DE PRIVATIS.

DE proprijs satisfactionibus, quid sentiendum sit tenemus. Nunc in orbem veniunt alienæ. Fuerunt enim Papistæ ingenij tam fecundi; ut non suis tantum quemq; peccatis satisfacere: sed posse disputarint aliunde satisfactiones emendicare nõ suas. Miri homines: qui neque sibi suæ salutis nullam laudem esse voluerint: neq; se ipsi sibi quando coguntur discedere, contenti esse poverint vno Christo. Nam, ut sibi non penitus renuntiarent, excusare poterat innatus cuique nimis sui amor: sed, ut non maluerint sibi renuntiantes, ad Christum recta ire, quam ad alios diuertere, & quidem quum se iactarent à Christo redemptos, monstri simile.

II. Disputarunt olim, Augustinus Triumphus Anconit. de potestate Ecclesiæ. q. 29. & quinque seqq. Ioan. Gerson, tom. 2. tractat. de Indulgentijs; Angelus de Clauasio, in summa, verbo, Indulgentia: Supplementum Thomæ. q. 25. 26. 27. Ioan. de Turrezemata in Gratianum, de poenitentia, c. *Quis aliquando vidit*. Item, plurimi Scholastici in 20. distinct. 4. sentent. ex quibus mibi lecti, Petrus de Palude, Adrianus Florentius, Durandus de Sancto Portiano: sed & Biel in 18. dist.

III. Nostro seculo: Ioannes Fischerus Roffensis, ad artic. Lutheri 17. & quatuor seqq. Latomus contra Lutherum, artic. 7. Thomas de Vio Caietanus, opuscul. tom. 1. tract. 8. 9. 10. 15. 16. & 31. respons. 4. Eckius in Enchiridio, & disp. Lipsica cum Lutero. Bunderius, compendij tit. 17. Klingius, Locorum lib. 3. c. 14. Alphonsus de Castro aduersus hæreses, lib. 8. Cuncerus Petri, de Indulgentijs. Petrus Auratus, paradox. 41. Polygrauius, in assertionibus quorundam Ecclesiæ dogmatum. Panigarolla, Læctionis 11. p. 2. Lindanus, Panopliæ lib. 4. capit. 73. Dominicus à Soto, de natura & gratia lib. 3. c. 6. conclusio 4. Thomas Bozius, lib. 16. capit. 7. de signis Ecclesiæ. Lælius Zecchius, de Indulgentijs, & Iubilæo. Franciscus Turrianus, in cap. Tom. III.

13. Constitutionum Clementis. Robertus Bellarminus, de Indulgentijs, & Iubilæo libris duobus. Gregorius de Valentia, libro vno, de Indulgentijs, quem totum transtulit in Commentaria Theologica in Thomam, 4. tom. quæst. 20. Franciscus Costerus, Enchiridij cap. 12. Peltanus de Satisfactionibus, sectione 9. Lorichius in Fortalitio. Guillelmus Bailus, in Catechismo Controuersiarum, p. 3. q. 13. tract. 3. Petrus Côtônus, Institutionis Catholicæ li. 4. c. 3.

IV. Contra Papistas. Lutherus in Articulis, & disputatione Lipsica. Caluinus, Institutionis lib. 3. cap. 5. Chemnitius, 4. parte examinis Tridentini. Mathæus Sutliuius, de Indulgentijs, & Iubilæo contra Bellarminum. De Beaulieu in Euangelio Romano. Petrus Molinæus, in augmento aquarum Siloe. Andreas Riuetus, in summa controuersiarum, tract. 3. pu. 13.

V. Multi esse videbantur Papistæ in deterrendis à peccato conscientijs: quum & culpam exaggerarent, & poenam æternam inculcarent: & temporalem vindictam libarent: vnde poterat magnum odium, ingenus generari detestatio. Nec inuites videri poterant satisfactionum propriarum laræ: ut sæpe solet etiam ex falso posito sequi verum. Sed quæ nunc in manibus est disputatio aperte demonstrat, non fuisse in eo studio serios: quum, inquam, disputant, non tantum à seipso posse quemque Deo satisfacere: & satisfacere ijs minutijs quas vidimus: sed etiam si non ipsos, at per alios, quum viuos; tum mortuos. Nam profecto, qui remedia tam leuia, tam facilia, tam obuia, persuaserit, vix est ut morbi terrorem non valde minuat, si non tollat omnino, & contemptum inducat.

VI. Panigarolla, *Quæsitum est, an iustificatus homo alia ratione poenæ certo tempore definita, quam retinet Deus, satisfacere possit, quam si aliquam poenam in se suscipiat: & responsum est posse alio item modo. Itaq; dicimus, Deum liberalissimum, atq; iustissimum, non solum habere satisfactionis loco opera, quæ nos ipsi*

XX

nos ipsi